Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

BIBLIOTEK · GÖTEBORGS · UNIVERSITETS · BIBLIOTEK

Allmänna Sektionen

Hist.
Sv.
Saml.
Ex. A

KAROLINSKA KRIGARES DAGBÖCKER

JÄMTE

ANDRA SAMTIDA SKRIFTER

III

DISTRIBUENT
GLEERUPSKA UNIV. BOKHANDELN
(HJALMAR MÖLLER)

GÖTEBORGS STADSBIBLIOTEK

200 exemplar.

LUND
BERLINGSKA BOKTRYCKERIET
1907

GÖTEBORGS UNIVERSITETSBIBL.

INNEHÅLL:

Förord ..... I—XXXIX.
C. H. P. Sperlings dagbok ..... 1.
E. Björcks anteckningar ..... 87.
J. J. Crafoords anteckningar ..... 103.
E. L. Smepusts dagbok och anteckningar ..... 117.
J. M. Norsberghs dagbok ..... 185.
D. N. v. Siltmanns dagbok ..... 253.
Personregister ..... 343.

FÖRORD.

Föreliggande del utkommer under en något utvidgad titel. Detta har skett, dels för att samlingen skulle kunna inrymma anteckningar, som fastän de visserligen härrörde från »Karolinska krigare», likväl icke blifvit nedskrifna dag för dag, utan mera hade formen af memoarer eller öfversiktliga framställningar; dels för att ej nödgas därifrån utestänga sådana anteckningar, som visserligen uppfyllde det ena vilkoret eller voro dagböcker från Carl XII:s krig, men icke affattats af en krigare. En sådan har inrymts i denna del *).

Redan då andra delen utgafs kände utg. sig något besvärad af den engång valda öfverskriften och betecknade därför A. L. Lewenhaupts däri medtagna »Berättelse Pars V» som ett »bihang». Att den trängre titeln engång valdes berodde på att då, jämte andra, två utförliga dagböcker, Pihlströms och Weihes, ännu voro otryckta, som sedan offentliggjorts i »Historiska Handlingar». Förrådet på kända dagboksmanuskript har allså afsevärdt minskats, både kvantitativt och kvalitativt. Ty med de nämnda kan

*) Äfven åt en annan skulle utg. gerna beredt plats om ej ett oblidt öde trädt hindrande emellan. Det är nu längesedan en und. ansökan inlemnades att ur Riksarkivet få till härvarande Univ.-bibliotek låna bataljonspredikanten P. Agrells dagbok för afskrifning. Ansökningen blef, efter hvad utg. har sig bekant, tillstyrkt af d. v. riksarkivarien. Intet afslag har följt, men icke heller något bifall — saken hvilar alltså *in suspenso*. Gräset gror kanske, men . . .

näppeligen någon af de återstående täfla och ibland kan man en stund tveka om offentliggörandet är mödan värdt. Men den betänkligheten kan gerna falla. Det är mosaikbitar — det är sant; hvar för sig må de ha ringa värde, men de hjälpa till att få ihop totalbilden. För *den* betyda de så mycket mer, som de ju alla äro äkta och ha sitt ursprungsvärde.

Hvad som ännu möjligen kan ligga gömdt i herrgårdsarkiv, — för att icke tala om anspråkslösare gömslen — eller ha förirrat sig till utlandet och forna svenska besittningar — därom får framtiden lemna besked. Fara kan också vara att åtskilligt under tiden går förloradt *).

Den första här offentliggjorda dagboken innehålles i en originalhandskrift tillhörig Upsala Univ. bibliotek samt signerad F. 135. a. Det står antecknadt på den att den anträffats på Åkersta gård, Skultuna s:n och d. 1 Nov. 1886 skänkts till biblioteket af studeranden P. W. Odelberg. Handskriften i 12° är inhäftad i ett mjukt, brunt läderomslag, hvars bakre pärmkant kan vikas öfver. På första bladet, som för öfrigt är rent, står namnet C. H. P. Sperling, som tydligen är dagbokens författare.

Dagboken är genomgående inrättad med linjerade kolumner upptill och vid bladens båda kanter. Öfverst stå årtal och det land hvari »marscherna» egt rum, i vänstra kanten månadsnamnen, skrifna på längden, i högra kanten

---

*) Då Mosshults gård i Gällaryds s:n, Jönköpings län, för några år sedan brann, så förtärdes både Carl XII:s porträtt i olja och ett skrin med gamla papper, som »ingen kunde rätt läsa». Om de innehöllo någonting af värde vet man således ej. Bilden af gamle Bråk-Bråkenhjelm sjelf — fader till 5 krigare under Carl XII:s fanor — hade fått dela samma öde som den höge krigsherren, om ej det stränga harnesk-konterfejet händelsevis varit utlånt till kopiering.

miltalen. Denna anordning har naturligtvis ej kunnat bibehållas i trycket.

I sitt föreliggande skick ger dagboken ej (lika litet som de förut i denna serie offentliggjorda) själfva de successiva primäranteckningarna. Den är en renskrift eller utskrift af dessa, gjord — utan tvifvel af förf. själf — på olika tider under längre ledigheter. Det syns genast af handen, som äfven i de tidigaste anteckningarna röjer mera vana vid pennan än förf. då kunde haft. Hallendorff har redan påpekat*) vissa skillnadsmärken i skriften: från Juni 1704 och Febr. 1706: ståndkvarteren i Heilsberg och framför Grodno. Flere skulle kanske kunna anmärkas. Afslutningen har begripligtvis skett sedan förf. råkat i rysk fångenskap.

Hvem var nu författaren? Enligt ättartaflorna stodo fem krigare med namnet Sperling under Carl XII:s fanor: en tillhörande den friherrliga och fyra den grefliga släktgrenen. Men ingen är där antecknad med samtliga här angifna initialer. Två af dem befinnas emellertid vid krigets utbrott ha tjänat under gardet. Att dagboksförfattaren haft sådan anställning framgår af innehållet. Dessa båda voro halfbröder, den äldre, Jakob, då kapten vid regementet, stupade såsom öfverste vid östgöta infanteri 1709 jämte sin helbroder Casper Otto, öfverste vid Skaraborgs regemente. Den yngre, som ättartaflorna kalla *Henrik*, men som Ennes nämner *Henning* (så att vi ej ens äro säkra på betydelsen af mellersta initialen) blir den ende man har att välja på såsom dagbokens förf. och han var då kriget utbröt, enligt ättartaflornas uppgift, »förare» vid lifgardet. Han kunde svårligen hunnit att avancera längre, ty han var då en 14-årig gosse. Är födelseåret (1686), på hvilket utg. vid affattandet af noten sid. 5 ej tillräckligt aktgifvit, riktigt, så bortfaller all tanke på att han skulle kunna vara förf. till

*) Karl XII och Lewenhaupt år 1708. Ups. Univ. Års. 1902.

skildringen af Narvaslaget och vi få då tro att den af Adlerfeld uppgifne författaren, C. G. Wrangel af Adinal, också är den verklige.

Men därmed äro också Sperlings förtjänster såsom skildrare af det nordiska krigets händelser väsendtligt reducerade. Ty för det mesta inskränker han sig till knapphändiga notiser om krigsföretag, marscher o. s. v. Den anmärkningen, som s. 51 gjorts om den torftiga skildringen af slaget vid Holovczin, kan för öfrigt utsträckas till redogörelsen för öfvergången öfver Düna, slaget vid Kliszow, vid Poltava, kapitulationen vid Perevolotjna — hvilken sista för öfrigt ej var något som kunde locka till utförlighet. Den har endast frestat dem till mångordighet, som visste att den ej skulle se väl ut för samtid och eftervärld och som därjemte buro ansvar vid tillfället. En smula utförligare skildras drabbningen vid Pultusk och anfallet på Grodno 1706.

Att dagboken således ej kan lemna någon s. k. underhållande läsning är tydligt. Förf. tycks nästan själf ha känt ledsnaden af sitt torra register och för att i någon mån bättra på saken har han afskrifvit andras utförliga skildringar af slaget vid Fraustadt (där han för öfrigt icke själf var med; han stod den tiden framför Grodno) samt öfvergången öfver Düna. I handskriften, där de skiljas från dagboken af några oskrifna blad — en del andra ha klippts ut — komma de i denna ordning. I den ha de fått följa med här; dels äro de *icke* gjorda efter de tryckta relationerna, såsom Hallendorff antar, ehuru de väsendtligen öfverensstämma med dem, dels äro dessa icke längre så allmänna att hvarje intresserad läsare lätt har dem vid handen. Hvad Narvaberättelsen angår, är den dessutom inarbetad i själfva dagboken, så att utan Adlerfelds vittnesbörd ingen skulle tro annat än att den hörde dit.

Meddelar alltså själfva dagboken just ingenting som ej återfinnes hos andra, så kunna likväl uppgifterna, så

korta och torra de äro, likväl genom sin noggranna bokföring tjäna som ett kontrollregister. Särskildt får man här reda på det regementes rörelser, som förf. tillhörde, hvilket ju för en krigshistorisk forskare kan hafva sitt intresse.

Krigshistorien har för öfrigt både i detaljforskning och allmänna synpunkter mycket ogjordt i fråga om Carl XII. Likaså länge har förmodligen den politiska ännu mycket osagdt. Och om det är omöjligt att skrifva Gustaf Adolfs historia liksom från en svensk afkrok, med ensidigt framhållande af rent svenska intressen, skulle det vara möjligare att skrifva Carl XII:s?

Civilister och fredsfolk ha så länge skrifvit Carls krigiska historia att den snarare fördunklats än uppklarats. Att vi här i Sverige hunnit på snart ett århundrades afstånd från ett krigs verkligheter märks lätt på behandlingssättet. Ett omslag har *börjat* inträda och man har fått ögat öppnadt för den oriktiga, delvis tendentiösa dager i hvilken sakerna ställts in. Hur har man ej slagit mynt af Stenbocks undvikande ord till sin gamle svärfader, som själf längesen öfverflyglad af händelserna, ville begagna svärsonen som kanal för inverkan på konungen! »Som konungen» svarar Stenbock, »har kriget så *en idèe* att han ingenting annat attenderar, kan man med H:s Maj:t ej få resonnera». Att Carls väg genom lifvets realiteter måste bli en annan än Bengt Oxenstjernas berodde ej uteslutande på den så olika personliga läggningen utan därpå att *nya* förhållanden nu voro på väg att taga gestalt. Hans egen insats i dem må nu (försiktigast dock: reservationsvis) bedömas huru man vill. Men tills det blir bevisadt eller blott gjordt sannolikt, att Carl XII vid denna tidpunkt kunnat få fred hvilken stund han velat och på de bästa vilkor (d. v. s. som garanterade mot ett upprepande af hvad som nyss skett) föreställa vi oss, att han nu med sin krigiska ifver helt enkelt uppfyllt en svensk krigsherres plikt. Att kriget synts bjuda honom en lockande väg till ära och berömmelse — hvem tänker

på att förneka det! Liksom för öfrigt ej Stenbock själf just af kriget hoppades skörda befordran och utmärkelse. C. M. Posses ord att konungen ej aktar så mycket som en lus om en blifver ihjälskjuten eller dör, aldrig beklagar han någon — anföras också gerna, åtminstone i en not, som ett halft förstucket klander, som det likväl är meningen att man skall ha i minne uppe i själfva texten. De anförda orden äro skrifna i lägret kort efter Narvaslaget och sannolikare menade (af den, som framdeles själf kallades *den omilde*) som en slags duktighet än som ett klander. Att Carl XII ej hörde till de blödiga är nogsamt bekant, liksom att han icke heller saknade sin vekhet, men man undrar hvilken härförare eller blott vanlig krigare, som skulle stå sig inför en så skarp rannsakan. Carl XII beklagade visst, åtminstone vid äldre år, förlusten af sina vänner eller dem han hoppades något af och sina fallna krigare ur knekthopen har han aldrig taxerat så simpelt som Posses ord antyda, om han såg dem stupa i manlig strid. Han skulle annars aldrig fått dem att följa sig så villigt som de brukade göra. Men krig är krig och skall bli sig i hufvudsaken likt i sina verkningar äfven på människosinnet så länge tills den eviga fredens dagar komma. Måtte då dessa bli fria från den tryckande kvafhet och de ofta ohyggliga moraliska försumpningar, som ännu så länge fortfara att förpesta »fredsluften»! Det kan vålla en hjärtats beklämning, så att det tycks nästan som en slags lisa att emellanåt få inandas den friska, stärkande låt vara något kyliga vinterluften i Carl XII:s krigshistoria.

För att nu efter denna digression återkomma till dagboken, så skulle man ju vänta att i den senare gardeschefens, C. M. Posses dagbok återfinna en med Sperlings öfverensstämmande datering och marschruta för åren 1707—09. Men det är visst icke förhållandet, exempelvis för förra delen af år 1708. Posses stereotypa formel: bröt regementet upp och marscherade — hit eller dit, gäller blott

regementets hufvudstyrka. Men af dess fyra bataljoner ha en eller annan, företrädesvis väl grenadjerbataljonen, opererat på andra vägar. Om man emellanåt träffar samma ortnamn, så är åtminstone dateringen, stundom med flera dagar afvikande. Under den angifna tidpunkten gälde det för Carl XII närmast att, med undvikande af batalj, manövrera ryssarna ut ur Polen — hvilket ju också lyckades. Från Beresina-öfvergången, då skarpa sammanstötningar när som hälst kunde väntas, måste en strängare samling iakttagas och nu blir också öfverensstämmelsen mellan båda dagböckerna vida större både i datering och namngifning. Utg. som ej funnit skäl att belamra dagboken med noter, som kanske skulle kommit att täfla med den knapphändiga texten, får för denna tidsperiod hänvisa till Posses dagbok.

Sperlings dagbok får för öfrigt, som allting annat, läsas med urskillning. En uppgift sådan som för d. 2 Febr. 1708: »öfver strömmen Niemen till staden Grodno. Konungen förjagade ryssarna därifrån» får ej förstås så att det sista skulle ha skett nämnde dag. Förf. vill blott anteckna detta — som i verkligheten egde rum d. 28 Jan. — som ett fullbordadt faktum när han kom fram.

Några få ord måste tilläggas om dagboksförfattaren själf, som slutligen avancerade till löjtnant — enligt ättartaflorna — just icke någon hastig befordran på 9 krigsår. Hvad som här verkat som tröghetsmoment veta vi ej. Själf stannar han vid omnämnandet af att han, såsom fången vid Dnjepr d. 1 Juli 1709 och efter att ha fått gå med i tsar Peters triumf i Moskva, fördes till Czaranski (Saransk). Här har han förmodligen också till en början fått stanna. Man vet åtminstone att ett antal svenska fångar funnits där. Andra befunno sig i det närbelägna Arsamarsk.

Emellertid har han senare blifvit förd till Tobolsk, ehuru han ej, så vidt jag funnit, omtalas af Pihlström, hvarken i själfva dagboken eller i de bifogade transportlistorna. Där skall han enligt Ennes ha dött 1716. — I krigsarkivets

anteckningar öfver fångarna i Ryssland omtalas H. Sperling (där heter han inte mer) såsom lefvande 1713, men död före d. 28 Juni 1718. Hvar han dog säges ej (meddel. af Hr Krigsarkivarien J. Petrelli).

Någon af medfångarna har fört hans efterlemnade dagbok hem till Sverige. Hon var ett slags efterlefvande. Räddad var hon egentligen ej för det, förr än hon omsider stannade på Univ.-biblioteket i Upsala. Det har blifvit den räddande hamnen för mycket värdefullt från Carl XII:s dar.

Den nästföljande skriften härrör visserligen, äfven den, från en karolinsk krigare, men är allsingen dagbok, utan en långt efteråt nedskrifven framställning af förf:s deltagande i krigshändelserna. Förf. nämner sig aldrig själf uttryckligen vid namn, utan omtalar blott att hans fader hette Björk, hvaraf jag, liksom prof. H. Schück, dragit den slutsatsen, att sonen bibehållit samma namn. Detta har också bekräftats genom de anteckningar i Krigsarkivet som röra *Erich Biörck.*

Så mycket häldre måste jag åberopa prof. Schück eftersom det är han, som först uppmärksammat handskriften och med uteslutningar offentliggjort den i skriftserien »Ur gamla papper», 4 serien under öfverskrift »En Karolins saga». Närvarande utgifvares merit reduceras således till att han tryckt den fullständigt.

Handskriften tillhör Upsala Univ. bibliotek och är inbunden i ett folioband (X 271) som tillika innehåller apotekaren Joh. Lamberts lefvernesbeskrifning *). Båda äro

---

*) Äfven hos denne Lambert föres man oförmodadt in i en af hufvudepisoderna af det nordiska kriget. Lambert var näml. med på tåget mot Ryssland — han anlände till armén straxt före slaget vid Holovczyn — och sedermera på flykten genom steppen. Kom till Bender, Konstantinopel, Palästina. Hamnade slutl. som akademiapotekare i Upsala. (H. Schück).

skrifna med samma handstil och förmodligen båda afskrifter.

Till den karaktäristik prof. Schück (l. c. sid. 24—25) lemnat af förf. till ifrågavarande anteckningar har jag föga att tillägga. En människa som, om också i lägre ställning,

---

Han har i ofvannämnde handskrift raskt tecknat några drag af en svensk lägerbild från den tid Carl XII stod vid Dnjepr (Juli 1708) och väntade på Lewenhaupt. Den må finna plats här.

Först omtalar vår äfventyrare huru han nyfiket hade närmat sig en lösgående kamel (sådana begagnades som lastbärare både vid svenska och ryska hären) men af denne blifvit välkomnad med en öfverspottning af idisslingssmörja, så att han måste skölja af hatt och peruk i floden. Kamelen är till tack med säker hand uppritad som en vignett bredvid. Lambert uppsökte sedan D:r Skraggenstjerna, konungens lifmedikus, och fortsätter därpå:

»Jag såg konungen som oftast och Gud wet första gången de mig honom wiste, ty han ingalunda okänd war, kolnade det i mit hierta. Jag såg honom gå långsamt, klädd i blå rock, mässingsknappar uti och lädergehäng där utanpå, stöflor och sporrar som en annan underofficer, stor förgylt knapp i hatten. Unders bittida om mårnarne red han kring om arméen och lägret, stal sig in på officerarne, som sades, ibland. Men voro de lustiga for han dem förbi. Grefve Piper gick gråklädd, en fet, tiocker herre. Många cavaillerier och öfverstar buckade sig för honom djupt, då han sin hatt ej rörde. Cantzlirådet Hermelin, Möller, Bång, Hulthèn, Julen [Kansliherrar: H. G. v. Müllern, H. Bunge, S. Hyltéen] såg jag dageligen och fick lära känna dem efter hand. War då wid Julii månads slut, folket begynte att siukna, ty det begynte bröd och godt öl at tryta, fast judarna lofvat at rikeligen skaffa alt hvad behöfdes, men stod oss före det dem hände i öknen, när de följde Moses åt. Där brygdes honingswatn, kosta »gar nitzen», h. e. en kanna 3 R:r och gick åt medan brygget än war warmt. Men detta halp ock till siukdomen. Öfverofficerarne hade sina egna kockar, låto sielfva brygga och baka. Doctorn [Skraggenstjerna] hade mat wid Cavalliersbordet och när han reste någorstans fick han sitt kallkök. Biskop Malmberg och hofprästerna läte hämta hem i sina tält 2, 3 sina rätter ur konungens kök. Konungens kök var på fältet under bar himmel, emellan opslagna bräder, spetten lågo på korspålar eller korsjärn nedsatta i jorden».

En liten kostbar tafla! Man ser Carl XII gå där lifslefvande. Ibland tycks det bo en magisk kraft i ord — här säges ju ej annat

varit med om stora händelser och som enkelt och trohjärtadt berättar om sina och andras öden, kan ju alltid påräkna uppmärksamhet och den lilla skriften fängslar också läsaren, i motsättning till den föregående dagbokens torra register. Men det är tydligt att då anteckningarna gjorts så pass lång tid efter händelserna (omkring 1740, såsom anmärkningen angående C. G. Dückers död utvisar) minnesfel emellanåt ha insmugit sig. Några må här påpekas då det ej skedde i textnoter. Den sid. 91 omtalade drabbningen vid Warschau stod i verkligheten d. 21 Juli; öfverfallet vid Praga, där Dahldorff blef sårad, egde ej rum i Augusti utan d. 14 Oktober. Rehnsköld utväxlades icke (sid. 99) mot Repnin, som aldrig varit fången i Sverige; Nils Rosenstjerna blef ej skjuten vid Krasnokutsk 1709 (s. 90) utan vid Moljaticzi 1708.

Det är för öfrigt i episoderna, som framställningens hufvudintresse hvilar, åtminstone för den, som ej ger sig tid till eller har den förmågan att, i likhet med prof. Schück, bakom den okonstlade framställningen läsa en hel tidskaraktäristik. — Man ser bland annat, att om de svenska krigarna emellanåt fingo slita mycket ondt på ilmarscher eller i trånga och utsugna kvarter, så flöt nog också dessemellan mycket af landets goda till dem. »Woivoder och Kastellaner» förstodo konsten att något mildra strängheten hos sina fruktade påhälsare. Om inte hjärtat var vidare tillgängligt, så vikarierade här, såsom den så ofta gjort, magen.

Att förf. efter Poltavaslaget lyckades lägga Dnjepr och steppen emellan sig och kapitulanterna vid Perevolotjna hjälpte honom föga, ty han blef likväl senare krigsfånge

---

om hans rock och hatt än man vet — men ändå! Kanske beror det på den lilla rysningen som föregår. Måhända passar det ej en »hjälte» att lyss vid officerares tält, men det passar så mycket bättre en klok fältherre, som vill känna stämningen under ett farligt tåg. Och Pipers gestalt sen, högdragen och stolt!

tillika med Gyllenkroks afdelning. I fångenskapen tycks han till en början haft det bra nog, men när detta förändrades till det värre rymde han — och lyckades. Hemkommen fick han vara med om den karolinska »sagans» afslutning.

Prof. Schücks gissning, att krigsarkivets anteckningar skulle kunna ha något mera om Björck, har befunnits alldeles riktig. De visa att hans egen lefnadssaga varit nära att få en sorglig afslutning. Dalregementets aflöningslista för 1719 innehåller att »Förare Erich Biörck afgått från Regementet d. 27 Junij 1719 sampt för begångit Crimen Dömb af Regements Krigs Rätten från Lifwet in Julio 1719 och undfår här Löhnen till d. 1 Julij. I stället hijt transporterad från 2:dre Förare af detta Compagnie samma Dato, Anders Ahlbom, som här dhen öfriga Löhnen undfår ifrån D. 1 Julij». (Medd. af Hr Krigsarkiv. J. Petrelli).

Men på den domen följde aldrig någon exekution. Hvilket hans begångna »crimen» nu må hafva varit, så måste tydligen mycket förmildrande omständigheter ha kommit i dagen och domen har kanske varit en slags proforma-dom. Ty enligt sina egna anteckningar lefde Björck ännu minst 8 år efter grefve C. G. Dückers död († 1732). Och hvad tjänsteförhållanden beträffar, så hänvisar han helt lugnt till sina »passer och besked» — tyvärr nu förlorade.

Emellertid äro vi fortfarande lika okunniga om den tid han fick böja sig under den dom, från hvilken intet vad gifves.

Den nu följande skriften visar många olikheter mot den föregående. Det är denna gång ej en krigare af lägre samhällsställning, om också ännu i de lägre graderna, utan en medlem af Sveriges riddarhus, som är författaren. En annan olikhet är den, att under det Björck själf står midt i sin berättelse, försvinner förf. här helt och hållet i hopen

— »wij» eller »regementet» — och blott en enda gång, i anteckningarnas sista rader, möter ordet »jag».

Originalhandskriften — som eges af Kaptenen J. G. A. Crafoord i Lund, hvilken välvilligt ställt den till utgifvarens förfogande — utgöres af att litet häfte i 12°, bestående af 20 blad, af hvilka endast sista sidan saknar anteckningar. Titelblad saknas och förf. nämner, som ofvan sades, ingenstädes sitt namn. Men familjetraditionen är här afgörande och den har haft så mycket lättare att fasthålla författarenamnet, som den nuvarande egaren direkt härstammar från den karolin, som här skildrat några hufvuddrag af det stora kriget och sina i detta inflätade öden. Till yttermera visso står på den sista beskrifna sidan (i texten ej här medtagen) en anteckning om ätten Crafoords introducering af samma hand, som skrifvit det öfriga.

Jacob Johan Crafoord — ättling af en från Skottland under Gustaf II Adolfs tid inflyttad krigare, hvars son blef naturaliserad svensk adelsman — föddes 1684 på Eknö, Björnskogs s:n, Westmanland och kom 1698 i krigstjänst enligt ättartaflorna. Handskriften upplyser att han haft fältväbels indelning vid Kalmare regemente *) och att han 1723 fick löjtnantsfullmakt, dock med bibehållen fältväbelsindelning. Fänriksindelning vid Westra-härads kompani (bostället Bökåsen i Hjelmseryds s:n) bekom han först 1726, men af själfva bostället synes han först 1733 kommit i åtnjutande, enär en anteckning upplyser att han d. 26 Mars d. å. flyttat dit. År 1738 flyttade han från Bökås till Brinkelid Ny s:n **). Ättartaflorna, som ej veta af detta, upplysa däremot att han fått kaptens afsked 1741 och dött 1747 på Brinkelid samt begrafvits i Åsheda kyrka, där hans vapen uppsattes.

*) Han torde dock under krigets fortgång ha fört ett högre befäl att döma däraf, att han sedan med ens fick löjtnants fullmakt, med öfverhoppande af fänriksgraden.

**) Dessa afslutande anteckningar ej medtagna i trycket.

Handskriften är rätt läslig *), visserligen med stilförändringar, men som dock ej utmärka längre tidsafbrott, hvilka dessutom i betraktande af det helas korthet knappast kunna förutsättas. Så mycket mera varierande och ålderdomlig är »rättskrifningen». Början saknas tydligen, ty så kort och tvärhugget allting än är i framställningen, så kastas man dock, i den nuvarande begynnelsen, alltför handlöst in bland kanonerna och konung Augusts präktiga silfverservis, som utgjorde en del af det stora bytet efter slaget vid Kliszow. De voro inga stilister, de flesta af kung Carls krigare; man antar att många af dem kanske voro så mycket bättre berättare, hälst vid aftonbrasan i spiseln om vinterkvällarna. Skada att allt, som så ofta berättats framför tusende eldstäder i detta land inför familjemedlemmar och tjänare, skall ha flugit bort med röken och eldgnistorna och alldeles blifvit borta i det stora mörkret i rymden! Allt som sades var kanske ej att taga ordrätt och efter bokstafven — och dess bortfarande och slocknande med gnistorna skola vi mindre beklaga — men det fanns nog annat, som varit värdt att gömma på som svenska familjeklenoder och som till och med dugt för användning i historien. Så vidt dennas uppgift, hvilket man i det längsta vill tro, är att uppväcka lif, kalla fram lif ur det förgångna och ej blott hålla ett slags kloka föredrag öfver de döda och alla de misstag de begingo i lifvet. Historien kan verkligen vara en *vitæ magistra* utan att alls behöfva antaga magisterlater.

Crafoords framställning saknar alldeles Björcks episodiska ljusglimtar. Den har en mera dagboksartad anstrykning och är emellanåt på fortlöpande sträckor verkligen en

*) När C. skrifver namn med latinsk stil har man dock svårt att skilja på o och a. Utg. kan i detta hänseende ha gjort sig skyldig till misstag. Sid. 112 skall det nog snarare stå Seroda än Serada och när järnbruket på ett ställe skrifves Savada (orätt: Sevada) beror det blott på hans glömska att göra a till å.

dylik. Den föreliggande handskriften har dock säkerligen först affattats efter hemkomsten efter medförda uppteckningar.

Det är denna gång Kalmare regemente vi följa på dess marscher*) och vi hinna slutligen med detsamma till Poltava. Där stupade i slaget regementets chef (sedan 1701) öfverste Gustaf Ranck, öfverstlöjtnanten Erik Silfversparre med sonen Knut, löjtnant vid regementet, jämte många andra af dess officerare. Majoren Anders Lejonhjelm kom sårad ur striden och räddade sig öfver Dnjepr. Regementet har ej, såvidt synes, deltagit i anfallet på skansarna; manfallet, som äfven för meniges räkning var stort, har således egt rum under den senare striden. Men om allt detta har antecknaren ej ett ord, bara att det hela var olyckligt. Crafoord uppger arméns styrka vid Dnjepr till 15,751 man. Det är en siffra som han måste ha hört i Ryssland, ty vid Dnjepr hade ingen reda på några siffror. Så följa vi honom, som på något sätt krånglat sig öfver floden, genom steppens vedermödor. Och här få vi nu för första gången veta att det vid Bug artat sig till strid mellan flyktingarna och de förföljande ryssarnas förtrupp, ehuru denna drog sig tillbaka då svenskarne ryckte an. Så gick flodöfvergången ändtligen i förvirring för sig, ehuru en flock svenskar, af Crafoord uppskattad till 300 man, föll i fiendens händer. En del Saporoger ha tappert värjt sig i ett upp-

---

*) När ortnamn uppräknas är C. ej alltid noga med ordningen: Schidlowez (Schedlovitz s. 104) ligger ett godt stycke S. O. om Lowitsch fast det nämnes före detta. Ej alltid äro de lätta att igenkänna; det går väl an om man från Gerslof (s. s.) kan med tämlig säkerhet gissa på Jaslo eller från Oposna (s. 105) till Opotschno. Likaså är namnlistan vid uttåget ur Saxen (s. 106) lätt utförd: Naumburg, Bunzlau, Hainau, Lüben, Steinau, Herrnstadt. — Staden Nåwamlin (s. 107) är Нов. млины, XX, 11 treverst-kartan (Kar. Krig. II s. 63), Glinsk, Глискъ, återfinnes kartbladet XXII, 11.

kastadt bröstvärn tills de stupade, väl vetande att de icke hade någon nåd att vänta.

Liksom Björck var Crafoord bland dem, som nyss öfver två breda floder undsluppna ryssarna, likväl kort derpå föllo i deras hand, fast kapituleringsorten hette Czernovitz i stället för Perevolotjna. Nordberg har i onödan ansett sig böra taga Carl XII i försvar mot beskyllningen att ha afsiktligt uppoffrat den trupp han under Gyllenkroks befäl sändt upp mot polska gränsen *) för att skaffa Porten en krigsanledning.

---

*) Ett i R. A. befintligt bref från Carl XII till Gyllenkrok, hvaraf en på fot. väg åstadkommen kopia meddelats utg. af Frih. A. Gyllenkrok på Björnstorp, har, såvidt utg. vet, ingenstädes blifvit offentliggjordt. Det införes därföre här på det samlingen må innehålla några rader af själfve den Karolinske krigsherren.

H Öfverste

iagh förnimmer af H Öfverstens twenne brefw at han tagit sin march åht Sotziova, men iagh tycker at dhet hade varit bättre om H Öfversten följt dhen marchroutan som här blefv upsatter till pålska gräntsen ty dhen tror iagh lärer warit gienare. man har och sagt migh här at Sotzrova skall liggia 10 eller 12 små mihl ifrån polska gräntzen och har iagh dherföre giönom Lagercrona låtit skrifwa H Öfversten till at dhet wore wäl at om någon ohrt låge närmare pålska gräntzen på 4 el. 5 mihl och woro bekwäm till kunna bekomma underhåldh för folket at H Öfversten då tager ståndh närmare wedh gräntzen. Angående cosakerna, som blifvit qwar i Jassi, så har Mazeppa åther gifvit dhem order at dhe skola marchera effter och stöta till H Öfversten och är wäl at H Öf giör all möjeligh flijt at skaffa dhem underhåldh när dhe komma tillika medh wårt fålk. G Aud Gyllenklou har marcherat härifrån i går medh inemot 400 cosaker till fot och har ochså order at stöta till H Öfversten.

[Härpå följa 6 rader så öfverkorsade att de trotsa åtminstone utg:s innanläsningskonst]

Dhen karlen som skall hafv[a] rymt på wägen från H Öf menar iagh man lärer wäl kunna få igen om man låter höra effter honom

iagh förblifver H Öfwerstens

Bender d. 27 Aug 1709 — välvillige Carolus.

[Utanskrift] Till H Öfversten och Generalquartermästaren Gyllenkrok.

I fortsättningen får man så veta något om fångarnes marschruta, som genom Podolien ställdes på Kiew, ehuru de mer eller mindre rådbråkade namnen ej lätt återfinnas på de vanliga kartorna. Ifrån Moskva — där Crafoord naturligtvis också fick gå genom de 7 »Ehrenportarna», hvilket är det enda omnämnande han egnar tsar Peters triumf — fördes han jämte en hop andra fångar till staden Seroda vid Don. Ennes, som så omsorgsfullt sökt förteckna svenska fångarnas uppehållsorter i Ryssland, nämner den blott en enda gång. Det var en »ny» stad, säger Crafoord och förmodligen var här mycket att bygga. Det har väl varit till sådana arbeten en tydligen stor arbetsstyrka blifvit använd. De stackars fångarna, åt hvilkas lidanden Crafoord här egnar ett par deltagande ord (han fick nog själf känna på hvad han skref om) dogo där som flugor. Dödssiffran som uppgifves, 763 man, är icke afrundad utan tydligen räknad, trots det reserverande tillägget »jag menar» *).

År 1711 fick Crafoord, efter ett par marscher och återmarscher, sin slutliga arbetsplats vid ett järnverk, Libske Savoda. Det namnet förekommer icke alls hos Ennes och det är tydligen alltför vågadt att draga ett par sväfvande uppgifter om »ett jernbruk långt inne i Ryssland» just hit. Möjligt är det — det är allt.

»Anno 1722 d. 11 Febr. marcherade vi ifrån järnbruket L. S. till staden Musko. Då hafva vi varit vid järnbruket uti 11 år och arbetat». — Det är också allt. Här gapar ett svalg, mörkt nog utan tvifvel. Men ned i det kastar han blott en blick och ger sig så på väg *hemåt,* eftersom fred var sluten. I Moskva får han slänga af sig

*) Ännu en svensk fånge, d. v. sekundkvartermästaren vid Smålands ryttare, Frans Hager har talat om »Zeroda» där han vistades »på 5:te året uti träget och svårt arbete, i hunger och kiöld, utan hus och ringa kläder att under tiden blef 7,600 man döde». Han har, som man ser, multiplicerat Crafoords summa med 10. (A. Stille. Kar. Off. tjänstefört. Hist. Handl. XVIII, 3. 1901).

fångatrasorna och klä sig i nya grå vallmarskläder. Och det är han tydligen glad öfver.

Men allt det där står ju i själfva skriften. Läsaren finner sig nog till rätta utg. förutan.

Den fjerde här tryckta handskriften bär korpralen vid A. L. Lewenhaupts regemente Erik Larsson Smepusts namn. Senare antog han namnet Dahlgren *), antagligen i sammanhang med sin befordran till fänrik vid Dalregementet 1716 — eller kanske redan då han, efter sin lyckade rymning från Ryssland, 1714 inträdde vid detta. Handskriften tillhör finska statsarkivet i Helsingfors och har med vederbörandes begifvande varit utlånt till härvarande universitetsbibliotek för afskrifts tagande. Utg:s uppmärksamhet hade fästats på den af Lic. E. Ingers vid Hvilans folkhögskola, som på finska statsarkivet gjort rätt vidlyftiga utdrag ur densamma, hvilka han välvilligt ställt till utg:s förfogande.

Hur den från Sverige kommit att hamna på sin nuvarande förvaringsort kan kanske gissas. En Lars Larsson i Kråktorp och »Garna» finmark betygar sig i en anteckning på ett rent blad 1814 vara rätte egaren till denna bok **). Förmodligen har den påträffats af någon finsk forskare i våra finbygder och sålunda förts till Helsingfors.

---

*) Visserligen kallar han sig så redan på skriftens första blad, som tydligen daterar sig från fångenskapen i Moskva. Men vid närmare efterseende märkes lätt att några ord efteråt blifvit inskrifna med bläck. Den ursprungliga skriften synes snarast gjord med något slags tuschlösning? Det rätta namnet, Smepust, som han burit i fält och under fångenskapstiden, har han själf begagnat på flere ställen i boken.

**) Samma hand har på detta blad antecknat: jag hafwer mijkijt sett och läst i denna bok, och på ett annat skrifvit denna fromma önskan: Gud lätt mig denna boken läsa och förstå — Daniel Jacobsson betygar, äfven han, sig hafva mycket sett och läsit om i denna

Skriften utgöres af en liten oktav med mycket växlande innehåll och försedd med ett pergamentsomslag, som ursprungligen tycks ha varit en gammal portulan. Af det ornerade titelbladet återstår blott en flik med de präntade bokstäfverna Eri[?]. De följande *bladen* äro numrerade 2—132 i rödt af nyare hand. De första (2—20) upptagas af andliga sånger på tyska; så följa dylika på svenska (21—27) med ett nytt orneradt titelblad: Några andeliga Wijsor Sammandragne Till någon tröst för En sorgse och bedröfwat Siehl utj dess fängelse I Muskou Anno 1710 *). Derpå ett blad med en målning, föreställande en i gult och grönt (blått har kanske ej varit till hands) klädd kvinna, knäböjande framför en uppslagen bok. Öfver och under bilden läses Jak. 5, 13 samt Dan. 9, 4; båda språken fullständigt utförda i präntstil. Så kommer en bön om tröst och tålamod i motgång samt några svenska psalmer. Blad 37—38 upptagas af böndagstexter. Med blad 39 börjar: Kongl. Majts, wår Allernådigste Konungs Placat förordningar angående så Regementz som Compagnie Öfver- och Underofficerares samt gemenes förplägningh och aflöningh Wijd Hans Kongl. Maijtz armeer i fält. Derpå följa 50—54 en del räkenskaper: anteckning uppå dhe daghbemmar **), nämbl. 1/2 Sjustack l. 2 öre Sölfver:mt, som Hans Kongl. Maijtt bestådt alle Regementen wijdh dhes Armee och Hans Kongl. Maijtts egen resolution uthwijsar under-

---

boken. — Deras flit, som lemnat många märken efter sig, har ej gjort den lättlästare för andra.

Är, såsom troligt, Garna detsamma som Järna, så hade boken på de första 80 åren ej hunnit långt undan.

*) Till dessa visor höra de båda s. 174—181 tryckta fångavisorna.

**) Ordet förekommer ännu en gång skrifvet så, en annan gång talas det om bem-penningar. Möter äfven i Hummerhjelms dagbok. Behm är ett litet i Schlesien användt mynt. Skrifves vanligen Böhm (Lektor Th. Hjelmqvist).

skrefwen Torn d. 17 Oct. A:o 1703 *). Blad 55—56 innehålla: memorial uppå dee Avancementer, som äro skiedde wijdh Hr Major Duderbergs compagnie på underofficerare och corporaler ifrån åhr 1704 till Anno 1708 **). Blad 57—60 innehålla den här i bilagorna (s. 166—68) tryckta rullan; innehållet af 61—62 återfinnes sid. 169—70. Blad 63—64 upptagas af en Böön för Krijgzfångar; 65—67 återfinnes på sid. 170—73; 68—70[1] innehåller specifikation på de regementer, som deltagit i slaget vid Poltava och sedan blefvo fångna vid Dnjeperen. Blad 70[2]—71 innehålla några biografiska data ***).

På följande sida börjar »dagboken» som jämte »memorial på utståndne travalier» upptar till och med blad 130.

Blad 131 upptager namn på skepp (af namnen synes att det är ryska) jämte deras bestyckning.

---

*) Och som iag från den tiden — tillägger antecknaren — aldrig den ringaste penning bekommit af sådana penningar för än iag blef understucken Hans Kongl. Maijtts Lijf Gardie, blifwer alltså min fordring ifrån d. 17 Oc:ber A:o 1703 till den 16 October A:o 1708 wid högwälborne Hr Grefwen och Genneralen Leijonhofs Regemente nämbl. — Fordringarne, noggrant specificerade, befinnas stiga till 208 dal. s:mt, såsom ett extrakt utvisar.

**) De första raderna angå just bokens egare och böra därför anföras. A:o 1704 Hwardt corporal Siungare döödh och jagh Erik Smepust hwardt j hans ställe recommenderat, men som iag intet blef förstält wijdh Compagnie innan Rekryterne uthkom i Augustj månad, tog Hr Majoren Hind. Math. von Duderberg en recryt till samme beställningh, Bengt Dahlgren wijdh Nampn. A:o 1705 d. 31 December; Uthj corporal Watmans ställe kom granadören Erick Smepust.

***) Af dessa anföras här såsom kompletterande uppgifterna i den tryckta texten:

Anno 1701 d. 6 Martij trädde iag uti Konungens tienst under Öfversten Gref Leijonhufvuds regemente och Capiten Hr Carl Gustaf Bergs Compagnie för Musqueter, hvilket iag war utj 1 åhr och 4 månader. A:o 1702 d. 6 Julij blef iag grandieur under samma Regemente och Capiten Hr Mattias von Duderbergs Comp. utj 3 åhr och 5 månader. A:o 1705 d. 31 December utj Rijga stadh avangerade iag till Corporal wedh samma compagnie och andra corporalskapet pique-

Utförligt har här redogjorts för det växlande innehållet af denna bok. Det har ju sitt intresse att bläddra i en hederlig knekts anteckningar från en tid sådan som denna och boken kan betraktas som en slags typ för andra dylika som fångarna gömt hos sig under fångenskapens långa år. Den visar i hvilka kretsar deras tankar och föreställningar ha rört sig *). Må vara att den i somliga afseenden står tämligen enstaka; det är väl mera sällan en man ur ledet har anlitat pennan så mycket som Smepust och detta icke blott för upptecknandet af egna öden utan för samlandet af krigets skiften i en minnestafla. Den i sin art ståtliga utstyrsel han gifvit sin bok visar hvilket värde den haft för honom. Icke blott är den till större delen skrifven med en öfvad och vacker stil utan rättelser och tillägg, utan intrycket af prydlighet ökas ännu mer af de här och där insatta ornamenterna och bilderna. Dessa, som såvidt de förekomma i själfva »dagboken», här blifvit reproducerade, äro utförda med penna (och svag tusch?) i streckmanér, stundom så tätt att det hela nästan tar sig ut som en lavering. Visserligen ha de i det hela en rätt naiv karaktär, men både de och ännu mer själfva skriften öfverstiga vida en soldats hand — låt vara en som sedan uppsteg till

---

nerare. *D. 16 October 1708 Kåm iag under ans K. Maijstätts lfGardij utij skiärcasee landet wijd staden staraduba. 1709 d. 1 Julij belij iag fången wijd strömen Niperen. D. 23 Maj 1714 rymde iag ifrån fångenskapen.*

Det kursiv. är skrifvet med mycket sämre stil, utan tvifvel Smepusts egen.

*) En del officerare synas under fångenskapen ha sysslat med att afskrifva excercisreglementen o. d. Framför utg. ligger en i läder bunden volym i 12°, innehållande dylika, skrifna i Kasan 1712—13, och utgörande, äfven oafsedt de fyra i rödt och svart prydda, eleganta titelbladen, ett litet kalligrafiskt praktstycke. Boken har tillhört Gustaf Wulfklou enligt namnteckningen inuti och initialerna I. G. W. K. på pärmen. Men den är ej skrifven af honom, utan enligt anteckning »giorde af Hr Öfwer Audit. Erick Joh. Ehrenroos».

officer — och röja en som vuxit upp vid pennan. Utan tvifvel har Smepust haft hjälp af någon medfånge*) i Moskva, som renskrifvit och förbättrat hans egna mera primitiva anteckningar. Sedan Smepust lemnat Moskva, möta vi ej mer samma omsorgsfulla och rediga skrift, om också sidor ännu förekomma, som röja en öfvad och rätt god hand. Icke heller förekomma mera några af ornament omgifna bibelspråk, ehuru hans lyckade rymning väl borde gifvit anledning till ett citat om huru det kändes att ha undsluppit fågelfängarens snara och fått foten ur nätet.

Smepust har, som man ser, ej nöjt sig med att anteckna hvad som tilldragit sig på hans egen krigsskådeplats utan försport sig om eller låtit af någon förfaren hand uppteckna äfven själfva hufvudarméns rörelser och konungens företag till dess Lewenhaupts armé efter Ljesnaslaget lyckades i halft upplöst tillstånd förena sig med den kungliga. Som Lewenhaupts svaga regementen fördelades under de förtunnade kungliga, så kom Erik Smepust nu att tjäna under lifgardet och står i rullan som N:o 91 vid grefve Axel Oxenstjernas kompani. Det är således under C. M. Posses befäl han deltar i Poltavaslaget. Egendomligt att han har sväfvande uppgifter om hvar han blef fången. Men det är förmodligen ej hans skuld, utan deras, som vid olika tillfällen lånat honom sin prydligare penna.

Dagbokens »historiska» värde är naturligtvis ganska underordnadt — utom för så vidt den låter oss i någon mån kasta en blick in i fångarnas tillstånd. Det är en annan synpunkt som varit bestämmande för införandet. Dess — eller öfverhufvud hela den boks, hvaraf den utgör en del — förnämsta betydelse är, att den ger oss en bild af den svenske knekten på Carl XII:s tid. Och den har minsann sitt historiska värde. Det är inte han själf som skräflar om bedrifter — han är ingen *miles gloriosus*. Det är

*) Sannolikt mer än en ty några delar synas röja en annan hand.

en undertryckt, sympatisk skrift som egenskaperna få läsas ut ur. Tapper och oförfärad, mäktig att lida försakelser och uthärda det värsta, gudfruktig, vetgirig — klipsk och förslagen när så behöfdes. Så såg han ut i de bästa karlarna, som höllo ordning på sig själfva och sitt eget med, så att de som Smepust på öret visste hvad de hade att fordra hos Kongl. Maj:t och kronan.

Hvad sagde höga potentat beträffar, så kräfde den nog ut sina fordringar på knektarna till det yttersta. Med *deras* åter gick det som det kunde. Men det vållade aldrig någon verklig osämja. Knektarna visste väl, att det ej berodde på bristande vilja eller på att det de skulle haft slösades bort på nöjen, hoflyx och mätresser. Och när nu så var, så: Gud bevare konungen! Det är svenskmanna trohetsgärd. Ibland är det rent uppbyggligt att läsa svensk historia.

I en not (s. 127) har anmärkts osäkerheten af Smepusts dateringar, såvidt de gälla krigshändelser. Utg. har ej brytt sig om att utpeka alla ställen, då ingen tillmäter dem någon vikt. Det bevisar blott att anteckningarna gjorts till större delen under fångenskapstiden — minnet har svikit Smepust och hans sagesmän. För dem var i det hela års-taflan tydligare afdelad genom kyrkliga högtider och med bemärkelsedagar än genom datoräkning. Redogörarne för hufvudarméns rörelser ha troligen tillhört gardet — hans nya kamrater. I själfva Moskva-dagboken (från s. 143) är dateringen emellertid så mycket pålitligare. De talrika bestyrkande noterna här har utg. tillsatt af billig månhet om Smepusts heder.

Smepusts — eller som vi sedan han uppstigit till fänrik vid Dalregementet nu böra kalla honom — Dahlgrens anteckningar afslutas icke alldeles med den här tryckta dagboken. År 1723 har han antecknat att han »i Herrans välsignade namn» börjat hugga och röja skogen på Dalsnäs »där nu min gål står». Skulle här stått ett omramadt

bibelspråk, så hade det klarligen blifvit: om Herren icke bygger huset så —. Till detta lades grundvalen 5:te dag pingst 1724 men först Sept. 1725 flyttade han in med sitt »boag». Hvartill hörde hans dyrbara bok, som han emellanåt tog fram för att anteckna ett eller annat. Så har han skrifvit in om dotterbarnens födelse. De sista anteckningarna äro från 1734.

Men Kungl. Krigsarkivet har i sina anteckningar följt hans bana till slutet. Utg. anför här hvad H:r Krigsarkivarien J. Petrelli haft godheten meddela.

»Erik Dahlgren blef d. 16 April 1716 förste fänrik vid Västerdals kompani af Dalregementet ifrån att hafva varit fältväbel vid lifkompaniet. I en mönsterrulla, dagtecknad själfva julafton 1716, säges han hafva tjänt i 15 år. Efter freden fick han nöja sig med fältväbels indelning vid samma kompani. Blef d. 15 Aug. 1737 fänrik vid lifkompaniet och kommenderades 1739 såsom fänrik vid 4:de kompaniet af den till Finland ur Dalregementet utgående kommenderingen. D. 1 April 1740 blef han löjtnant vid Gagnefs kompani men transporterades i samma grad tillbaka till sitt gamla Västerdals kompani d. 30 Dec. s. å. — Stupade i slaget vid Willmanstrand d. 23 Aug. 1741».

När han sist var med på skarpa allvaret, så var det i den blodiga midsommarsleken vid Fredrikshall 1716. Då ledde kung Carl själf dansen. Den kula Dahlgren fick där var ej den definitiva. Men vid Willmanstrand var det en gammal hetsig karolin, frih. Carl Henrik Wrangel af Adinal — hade för resten engång med »Smepust» delat både vedermödorna i Ukrajna och fångenskapen i Moskva — som förde an, förglömmande att värjan, för att göra den rätta effekten, skall styras ej blott af modet utan också af eftertanken. Det berättas ju om den striden att, under det de finska regementerna veko, rusade Dalregementet och Sörmlänningarna i vildt dödsförakt mot ryssarna och togo deras

artilleri. Men det var sista gången den 60-årige löjtnantens värja drogs framför Vesterdals kompani.

När han omkring 30 år tidigare, på sin rymning från Petersburg, smög sig fram mellan sjöarna Haukivesi och Saima, anade han ej att hans *locus fatalis* låg vid södra randen af den sistas vida vatten.

Och fast vi lätt kunna tänka oss att det under för handen varande omständigheter ingalunda gick så till vid hans jordande som vid »Munters», då

»Två soldater gräfde gropen,
Fyra stodo vid hans kista».

Eller att här fanns någon som erinrade om hur

»Engång som ett troll omsider
Steg i Carl den tolftes tider
Ända till furir en Munter —»

så hindrar det oss ej att instämma med korpral »Buss»

»Heder öfver honom, heder
Öfver krigarn där han gömmes!» *)

Det är i Finlands jord och det är kanske då rimligt nog att hans gamla krigarbok, som så länge var hans sällskap, också till sist har dragit sig dit bort.

Den nu följande dagboken, eller som den själf kallar sig »reseboken», har till författare en, som själf icke var krigare utan endast skrifvare hos en krigare.

J. M. Norsberghs dagbok tillhör Univ.-biblioteket i Upsala. Den utgöres af en liten oktav-volym (F. 135) bunden i pergament. Den vackra handstilen, det esomoftast

*) J. L. Runeberg, Fänrik Ståls Sägner. — Det är nästan skamligt att här hänvisa, men i våra dagar glömmas de gamla gyllne lyrorna för nyare — galvaniserade.

mötande prydliga pränteт tillika med den större utförligheten och en viss schwung i framställningen — som stundom urartar i uppstyltning — allt detta tillkännager genast mannen af pennan. Det var som skrifvare hos v. korporalen af drabanterna Johan Ehrensköld, som Norsbergh kom att deltaga i tåget mot Ryssland 1707—09. Efter Poltavaslaget följde han sin herre till Bender och Konstantinopel och återvände i dennes sällskap till Sverige 1710.

Norsberghs anteckningar äro rätt underhållande att läsa, ehuru framställningen icke alltid utmärker sig för redighet och satsbygnaden ofta är mycket löslig. Men han är uppenbarligen en pålitlig antecknare, då han griper till pennan på färsk gerning — litar han däremot till minnet en tid efteråt, så gör han sig nog skyldig till misstag. Hans anteckningar ha för öfrigt den märkligheten (redan påpekad af Hallendorff) att de utgjort en, onämd, källa för Nordbergs redogörelse i hans Carl XII:tes historia. Öfverensstämmelsen i datering, ortnamnens skrifning, blott emellanåt en smula varierad, uppgifterna på afstånden mellan orterna, visa detta. Framför allt syns det på redogörelsen för konungens ankomst till Bender och mottagandet där. Nordberg, som ju själf bortfördes i fångenskap till Ryssland, har här icke haft någon annan källa att ösa ur.

Framställningen hos Norsbergh har ett visst tycke af Hultmans naiva berättarestil. Liksom hos denne är Carl XII:s för ingenting skyende hjältemod det framför allt imponerande draget i konungens personlighet*). Visst var också detta lättast att uppfatta, eftersom det andra låg djupare. Men den helbild, på hvilken historien alltjämt väntar, har tillräckligt länge undanskymts af den för ingenting — eld, vatten, afstånd eller fienders mängd — skyende hjälten.

---

*) Jämför Petre och Weihe, för hvilkas finare uppfattning detta ej blir det allt behärskande draget. De äro dagboksförfattare af vida högre rang.

Och så tillvida äro så grunda iakttagare oss till ingen hjälp, ja snarast hinderliga. Själfva ha de låtit imponera på sig af *ett;* nu imponera de på oss med detta samma, som skymmer för oss annat, som vi häldre ville veta.

Norsbergh meddelar en rätt utförlig, eller kanske bättre sagdt, mångordig skildring af Poltavaslaget. Det krigshistoriska värdet kan naturligtvis ej vara stort, då den ej är affattad af en, som förmådde kallblodigt bedöma förhållandena — förutsatt att han varit i det läget att kunna iakttaga dem. Norsbergh har antagligen uppehållit sig vid bagaget och det är efter andras beskrifningar han samlat sin stridsbild. Det hindrar ej att den kan innehålla riktiga drag. Som helhet är den däremot förvirrad och den första och andra striden ej behörigt hållna isär, utan genomkorsande hvarandra. De tidsangifvelser förf. lemnar gälla just den andra striden, ej, som han uppger, den första. Ur Lyths skildring (Karol. Krig. II) får man fram en mycket redigare stridsbild. Men han var ju också krigare och deltagare i slaget.

Men när Norsbergh straxt därpå berättar hurusom han, för säkerhets skull uppklädd till drabant, satt bredvid Carl XII, som, nyss förd öfver floden, låg i sin fältsäng på södra stranden af Dnjepr natten till d. 1 Juli, medan båten, som elfva drabanter rott öfver, återvände i mörkret för att hemta andra — så ger han oss både en mycket sannare tafla och en som icke saknar sin tragiska storhet. Nu var Carl skild från sin en gång så stolta här och han skulle aldrig mer föra någon *till seger*. Det hade ödet i hemlighet beslutat. Han låg där — vi fylla i några drag — sjuk och allsingenting mäktig efter slagets upphetsning och den föregående aftonens med sådan motsträfvighet fattade beslut, och teg och hörde floden brusa. Norsbergh har naturligtvis ej vågat tilltala honom och kanske slumrade konungen snart in från sina bekymmer. Då vaknade han åtminstone tidigt till dem igen — vid Kalanderlärkans sång.

På andra sidan Dnjepr, i konungens öfvergifna tält, låg samtidigt — såsom han själf berättar — i sin kappa på jorden den olycklige general, som utan tvifvel med de redligaste föresatser att göra hvad han kunde, snart, innan den första Julidagens sol hunnit långt på sin bana, skulle visa att det var inte mycket denna gång. Han klagar själf att han ej kunde få någon att lyda. Eftervärlden, som utan tvifvel har svårt att sätta sig in i hans ställning, måste tro att han glömt bort konsten att befalla. Den följer endast den som är säker på sig själf och Carl hade tagit den med sig på sin sida om floden.

Från Bender och Konstantinopel ger oss Norsbergh en och annan verkligt värdefull tafla. Han beskrifver visserligen endast sådant, som hvar och en den tiden kunde se; men »hvar och en» har inte brytt sig om att beskrifva det.

Slutet af anteckningarna har ej medtagits. Det innehåller nämligen endast »ett kort extract uppå föregående marchruta eller mihltalet, som jag hafver rest uti 4 års tid».

En rättelse till not. s. 192 må få plats här. Det är nog ej, som där säges, i Stockholm som Norsbergh utarbetat sin »resebok» utan under sitt 6 månaders uppehåll i Arboga, fast den daterats Stockholm samma dag han kom dit.

Om Norsberghs vidare öden känner utg. ingenting och har ej vetat hvart han skulle vända sig för att möjligen få någon upplysning därom.

Den ur krigshistorisk synpunkt utan all fråga mest betydande af de i denna del införda dagböcker är den sista: D. N. v. Siltmanns Journal. Den meddelas här efter en af Professor A. Stille i preussiska statsarkivet i Berlin tagen

afskrift från det där förvarade originalet *), hvilken han benäget tillåtit utg. offentliggöra i denna samling. Utg. begagnar tillfället att härför uttala sin erkänsla.

Det är alltså af en främmande hand tåget mot Ryssland 1708—1709 här skildras. Dagboksförfattaren följde emellertid svenska hären åt i egenskap af »volontär».

Nordberg berättar härom **), att preussiska Geheime-Regeringsrådet baron Ziltman till svenske konungen, som då hunnit till Mohilov, afsändt ett bref, hvari meddelades att brefskrifvaren i egenskap af preussisk öfverstlöjtnant och generaladjutant blifvit beordrad att uppsöka konungen för att andraga några propositioner. Därpå följde emellertid ett afböjande svar, enär konungen nu, under pågående fälttåg, ej hade tid att inlåta sig med främmande underhandlare. Då har Ziltman anhållit att i alla fall få följa med som volontär. Detta beviljades och blef han »för sin goda conduit väl liden vid Kongl. hofvet och hade elliest sitt mesta tillhåll hos Fältmarskalken Gr. Rehnsköld, med hvilken han var i någon förvandtskap».

Hos Adlerfeld (Leben Carls d. Zw.) meddelas endast i en not. Nordbergs framställning.

I någon officiel egenskap blef Siltmann alltså icke mottagen, men väl som frivillig deltagare i fälttåget. Detta sista var väl närmast att tillskrifva Rehnskölds inflytande.

Utöfver Nordbergs meddelande om Siltmanns personlighet gå inga tryckta historiska källor. Det är endast B. Schlegel och C. A. Klingspor, som ha ett helt kort, men likvisst rätt märkligt tillägg att göra ***) till hvilket utg. straxt skall återkomma.

---

*) [Sign.] Rep. XI. 247. II Schweden, Fasc. 24. — [På pärmen] Journal Siltmanns auf der Reise von Breslau zum schwedischen Lager, 1708 Juni 1—1709 Sept. 9 [modern påskrift].

**) Carl d. XII:s Hist. I, 859.

***) Den med sköldebref förlänade men ej å riddarhuset introducerade Svenska Adelns ättartaflor (friherrl. ätten von Sittman).

Nordbergs meddelande bestyrkes för öfrigt af en skrifvelse till konungen (18 Juli st. v.) från svenska sändebudet i Berlin A. Leijonstedt, hvari han förmäler att han, på underrättelse om hvad som tillämnades, sökt afböja det hela, hvarvid bland annat genmälts att som S. ej vore att anse som någon ministre utan följde eljest med som en volontair, så hade preussiske konungen trott att hans närvarelse ej kunde falla misshaglig, men att man i sådant fall skulle tillbakakalla honom, »hvarom man dock först ville vetta E. K. Mtz mening». (Sv. Riksarkivet, afd. Diplomatica, underafd. Borussica *).

Att Siltmann vid denna tidpunkt stod i preussisk tjänst är ju alltså afgjordt. Han har varit använd i olika uppdrag ty i en tidigare skrifvelse från Leijonstedt till K. M. ($^{21}/_{31}$ Jan. 1708) heter det: »med kejserl. håfvet är man här mycket missförnögd efftersom detsamma aldeles vägrar att låta de reformerade i Schlesien sättias i deras religionsfrihet, villjandes man kalla Siltman tillbaka ifrån Breslau och skicka dit en annan, som bättre kan vara det värket vuxen».

Detta berodde kanske mindre på underhandlaren än därpå att principalen ej kunde använda de maktmedel, som Carl XII ej långt förut visat sig beredd att tillgripa för de lutherskas räkning.

Men var Siltmann då i själfva verket en främling, som endast på gifven föranledning trädt i tillfällig förbindelse med Sverige?

Vi återkomma nu till Schlegel-Klingspors meddelande. De omtala en svensk friherrlig ätt von Sittman. Friherrevärdigheten säges visserligen vara så sen som från 1714, men eljest förmäler den införda ofullständiga ätteledningen att Allert Sittman, borgmästare i Nylödöse, jämte döttrar,

*) Enligt afskrift benäget meddelad af Hr Arkivarien Th. Westrin, som äfven försett utg. med andra här meddelade utdrag.

som ingått svenska giften, haft en son Allert, räntmästare i Wismar, krigsråd och intendent. Af denne var åter David Natanael v. Sittman — själfve dagboksförfattaren — en son. Om honom heter det nu att han (tydligen efter 1709 eftersom han d. å. ännu är officer i preussisk tjänst) blifvit öfverste och generaladjutant i svensk och ändtligen ofvannämde år friherre. Hans svenska friherrevapen betecknas såsom okändt. Men det angifves att han också var tysk friherre, redan när han deltog i tåget mot Ryssland *).

Som utg. saknat tillgång till de åberopade otryckta källorna, måste han beträffande D. N. Siltmanns svenska befordringar iakttaga tystnad och kan endast anföra Arkivarien Westrins på framställd fråga gifna yttrande att några handlingar, som kunde bestyrka detta ej, såvidt kändt, finnas i Riksarkivet.

Däremot finnas där visserligen papper, som upplysa något om familjen Sittmanns eller Siltmanns tidigare förbindelser med Sverige och därvid ställa det utom allt tvifvel att just den gren dagboksförfattaren tillhörde stod i undersåtligt förhållande till Sveriges krona. En odaterad skrifvelse, undertecknad David Nathanael Siltmann, ställd till konungen (tydligen Carl XI), hvari han med underd. tacksamhetsbetygelse för ett 1689, genom kungl. regeringen i Stade erhållet kungl. stipendium »bey dem Verdischen Stat», omtalar att han alltid haft mycken lust att evertuera sig genom studier, men att hans föräldrar, som hade många barn, ej varit i tillfälle att understödja honom. Nu menar

---

*) En särskild sida i handskriften upptages också af Siltmanns friherrevapen i färger. — Efter prof. Stilles utförliga blasonnering har utg. tecknat den dagboken åtföljande vapenbilden. Kand. P. Sörensson tog senare, vid ett besök i Berlin, en konturteckning af originalet, som bestyrkte den heraldiska riktigheten. Det meddelade är därför naturligtvis intet vapenporträtt och om någon ville anmärka, att heraldiken är bra i vapenboken, men »vapenporträttet» ger tidsfärgen, så har utg. ingenting annat att genmäla, än att han ej kan prestera detta.

han att fälttåget i Flandern borde erbjuda tillfällen »mich zu evertuiren und capable zu machen», hvadan han anhåller om nådigt respass och permission — Med andra ord: han gör sig påmind och rekommenderar sig till det bästa.

Detta hvad honom själf beträffar. Men nära fränder stodo i det stora nordiska kriget under Sveriges fanor. Möjligen var den, not. s. 294, omtalade lifdrabanten, som föll vid Horodno, en yngre broder. Hvad man med säkerhet vet är att en broder, G. Albert von Sittman, deltog i kriget från dess början, var med vid Narvas kapitulation 1704, satt 15 månader i rysk fångenskap, kom sedan till Rehnskölds armé och deltog i slaget vid Fraustadt, befordrades till löjtnant vid Westerbottens regemente*), blef sårad och fången vid Poltava, men befriades »igenom min broder d. v. envoyén vid preussiska hofvet» — såsom uttrycket olämpligt fallit — samt fick 1710 kompani vid Vesterbottens regemente. Då detta beordrades att gå till Reval fick v. Sittman d. 5 Aug. s. å. transport till närmast lediga kaptensplats vid Skaraborgs regemente, emedan han gifvit tsaren revers på att ej under varande krig strida mot Ryssland. Det var väl på detta vilkor brodern utverkat hans befrielse. År 1718 blef v. Sittman major och kommendant på Sundsborg och dimitterades 1719 med 150 dal. s:mt pension (R. A. Biographica).

Hur det nu må förhålla sig med D. N. v. Siltmanns påstådda senare inträde i svensk krigstjänst, så framgår det alltså af detta att han, då han nu infann sig vid svenska armén, ingalunda kunde anses som en främling, fast han ju stod i preussisk tjänst. Det var väl detta, som bidrog till att just han utsändes. Det kan ju vara möjligt att han vid denna tid tänkt på något utbytande af tjänst — därom

*) Det är väl på honom Ennes syftar, då han bland löjtnanter vid regementet nämner Syltman Gustaf, vistades uti Saranski, där han skall ha gått i rysk tjänst — i så fall en oriktig uppgift.

vet man dock intet — i så fall har denna tanke dunstat bort, allt eftersom det började se trångt ut för svenskarna under vintern 1708—09 och han yrkar nu allt ifrigare på att få återvända. Men för den svenska krigsledningen kunde det vid denna tidpunkt ej vara behagligt att ha en så noga underrättad detaljbeskrifvare på tysk botten.

Morgonen d. 1 Juli 1709, då ryssarne efter Poltavaslaget ändtligen hunnit fram till Dnjepr, begaf sig Siltmann, beledsagad af en svensk »tambour» öfver till ryssarne och lät anmäla sig hos befälhafvaren furst Mensjikov. Detta hade väl svårligen under förhandenvarande omständigheter behöft tagas så särskildt illa. Det var ju klart att han skulle göra sin egenskap af preussisk tjänsteman gällande och det enda som kunde anmärkas var att han visat sig väl fjäskig härmed. Likvisst har A. L. Lewenhaupt i sin berättelse (Kar. Krig. II, 235 följ.) gjort mycken affär däraf och utfarit emot Meijerfelt och Trautvetter, hvilken senare varit den, som lemnat Siltmann trumslagaren och detta, enligt sin uppgift, på Lewenhaupts egen order. Öfverbefälhafvaren »förbannar sig på» att han aldrig gifvit någon sådan, Trautvetter åter betygar »med svåra eder» att han fått den. Hela denna träta om en till utseendet rätt obetydlig sak — hvem som egentligen gifvit Siltmann trumslagaren — är ganska obegriplig, såvida ej Siltmanns egen uppgift att han haft ett uppdrag från Lewenhaupt (»schwedische Generalität»), hvilket denne tydligen efteråt ej velat vidkännas, skulle utgöra förklaringen. Då kommer visserligen det hela i ett annat ljus; man har blott svårt att förstå hur Lewenhaupt kunde väntat sig någon annan effekt af denna framställning än den, som sedan i alla fall inträdde. Han har ju själf på det kraftigaste betygat, försäkrat och utlaggt att kapitulationen var helt enkelt oundviklig under dåvarande förhållanden.

Äfven en annan svensk i hög ställning har vid denna tidpunkt utlåtit sig allt annat än välvilligt om Siltmann. I

grefve Carl Pipers nyligen utgifna dagbok står det antecknadt för den 27 Juni *) att Siltmann genom utropet: »där kommer grefve Pipers bagage» vållat att detta blef utplundradt och förskingradt af den snikne furst Mensjikov och hans folk, under det att Sjeremetjev, som var gammal knes och ingenting nybakadt, uppträdt på ett värdigare sätt. Längre fram, d. 4 Aug., anmärker Piper, med anledning af preussiske envoyén v. Keyserlings besök hos honom att han ej underlåtit »att giöra honom Siiltmans pourtrait». Att detta ej var smickradt kan tagas för afgjordt.

Det kunde nog väntas att Siltmann efter hemkomsten skulle föra allehanda tal, som ej kunde vara behagligt för svenska öron. Därom berättar äfven ett bref ($^{14}/_{10}$ 1709 af Berlin) från Leijonstedt till Kanslikollegium. »Eljest ber jag i ödmjukhet ej obemält låta, att jag förrän [preussiske] konungen reste härifrån mände, *straxt Siltman hit ankom* **) söka göra *hans bittra berättelser till ogrundade* och sätta honom *i tort för den conduit han fört* vid vår nådigste konungs *hof och armé.* Jag talte därom icke allenast med *Hr v. Printz* utan sedermera med *öfverkammarherren o. geheimerådet Ilgens* närmare. Den förre, som är *hans stora patron*, tog det illa upp, sägandes sådant *med ingen grund Siltman påbördas,* då jag *beropade mig på de säkra efterrättelser jag däröfver hafva mände.* Den senare, *nemligen Hr Ilgen* hafver ifrån begynnelsen *ogillat denne Siltmans afskickande* och som jag nogsamt förstått, *är i sitt sinne om hans elaka förehafvande öfvertalt.* Men ehuru mera är hafver oftabem:te *Siltman i första stunden af sin återkomst så alldeles intagit konungens gemöte att han trott allt vara sant hvad denne förebragt,* ja så alldeles att *någon af ministrarne, där de än velat, ej understått sig att bära fram mina påminnelser eller säga honom något emot».*

---

*) För öfrigt tydligen en feldatering.

**) Det kursiverade i chiffer (Th. Westrin).

Medan Leijonstedts rapporter äro på tal må här ännu anföras något ur en senare, dat. 3/6 1710. Siltmann hade begifvit sig till Holstein och Köpenhamn och efter återkomsten begärt tillstånd att få komma till Berlin (hade nådessolen under tiden gått i moln?) för att redogöra för ett och annat. »För fjorton dagar sedan» hade han, efter erhållet tillstånd anländt och därvid talat om den »oreda och confusion», som rådde där. Men kungen hade blott en enda gång åhört honom. Nu arbetar han, ehuru som det tyckes fruktlöst, på att komma upp med sina förra patroners hjälp. »*Han hafver* jämväl *varit en och annan gång hos mig* och söker *att ställa sig in*».

Det kan ju ligga öfverdrift och sårad nationalkänsla i Leijonstedts omdömen om Siltmann. Det beror nu på i hvad mån han lyckats intaga andra emot honom. Men det där ser i alla fall ej mycket lofvande ut för hans påstådda svenska upphöjelse. Och detta är allt hvad utg. — med välvillig och insiktsfull hjälp — vet att anföra om dagboksförfattarens relationer till Sverige. Dagboken må sedan tala för sig själf. Tydligen är den omsorgsfullt förd och med noggranhet antecknas både hvad förf. själf iakttagit och hvad han hört berättas. Till detta sista är han ju ofta i hög grad hänvisad både på grund af de svenska posteringarnas spridning och till följe däraf att han längre tider var aflägsnad från högkvarteret och konungens närhet *). Med konungens person har han knappast kommit i närmare beröring, åtminstone gömmer dagboken ej några spår däraf utom för sista dagen. Men hans relationer i öfrigt gjorde det nog lätt för honom att inhemta pålitliga

*) Hvad Siltmanns uppehållsorter under vinterfälttåget 1708—09 angår, så kan det här erinras att han under Dec. (n. st.) var i *Romni* (högkvarter) samt från början af Januari till d. 20 Mars (under hvilken tid högkvarteret befann sig på rörlig fot eller stod i Oposnja), hela tiden vistades i *Gadjatj*. D. 21 Mars—21 Maj var högkvarteret (vid hvilket S. nu uppehöll sig) i *Buditje*. Sistnämde datum flyttades det

underrättelser. I sina anteckningar är han rätt varsam, som omständigheterna väl gjorde rådligt. Endast sällan ger han en intimare scen. Engång (s. 271) antecknar han att han varit i en skarp dispyt med Cederhjelm, som bland annat ondgjorts öfver att konungen (ɔ: den preussiske) tagit i sin tjänst »grefve Horn», som aldrig varit svenskt sinnad. Ovisst hvem som menas härmed. Det fanns på denna tid endast *en* grefve Horn — Arvid. En äldre broder till honom, Gustaf Horn af Kanckas, hade visserligen stått i brandenburgsk tjänst, men det var en gammal historia. Och att friherre Carl Horn af Marienborg (han kallade sig visserligen i Italien »conte», se Bildt, Hist. Tids. 1895) på sin irrande bana trädt i preussisk tjänst, är ej kändt, ehuru i och för sig ej otroligt. Hans »osvenska» tänkesätt kunde dock vara skäligen likgiltiga, så att Cederhjelm, om talet verkligen gälde denne, måtte ha sökt gräl. Adressen till Siltmann är tydlig. Han hade allt skäl att finna det hela »nachdenklich» — ett älskadt ord då för tiden. Kanske skymtar man för öfrigt de två olika »lägren» i lägret, ty Siltmann höll sig ju mäst till Rehnsköld.

En annan gång blir det än värre. En Junikväll vid aftonmåltiden (Cederhjelm var närvarande nu också) »fulminerades» efter vanligheten öfver de fördömda Moskoviterna — och de i deras tjänst varande *ännu så länge* ohängda tyskarna (s. 320). Hvad dessa sista uträttat — Allart, Bauer, Henske, Ifland, Rönne, Schaumburg och allt hvad de hette, i högre och lägre grader — skulle snart visa sig. Ty utan deras hjälp hade tsar Peter aldrig stått segrande vid Poltava *). Ryssarna själfva ha i den delen ej så särskildt

---

till *Zjuki*. Men Carl själf var ofta och slutligen för beständigt vid Poltava.

Hvad Siltmanns depescher hem (Pr. Statsark. Berlin) kunna innehålla utöfver dagboksanteckningarna är förmodligen ej af större betydenhet. Där var varsamhet ännu mera tillrådlig.

*) Det är ej värdt att ryssarna invända att Gustaf II Adolf hade

mycket att skryta af, fast det skall medgifvas att knappast någon tysk sedan skulle skött sig så väl som Mensjikov gjorde vid Perevolotjna. Det är skrytets triumf. Men den specifikt ryska faran den tiden kan historien nog ej så litet reducera. Hon skänker naturligtvis sitt stora erkännande åt arbetsgifvaren och där allting är sammanflätadt är det väl i grunden fåfängt att isolera.

Tyskarna ha sedan fortsatt att vara »barbarers» lärare i krigskonsten.

Efter hörsägen återger Siltmann ett samtal, hvarvid Carl XII — som ju annars gerna var en tyst åhörare, där han var bland flere — bland annat sagt, att »friden» skulle först och främst sitta invärtes, i själen — sen kunde man kriga hur länge det skulle vara. Det kan man nog tro honom om att ha sagt, utan att därföre straxt draga vidtgående slutsatser. Långt mera apokryfiskt är Siegroths påstådda meddelande till Carl att han ej längre kunde lita på sitt folk (s. 313). *Har* Siegroth verkligen sagt någonting sådant, så har Carl XII nog ej svarat alldeles så som berättas — åtminstone har det ej utgjort *hela* hans svar. — Att ironiserande prat och kritik ej ha saknats ses af anteckningen s. 319.

I det hela hvilar det öfver Siltmanns sorgfälliga inregistrering en viss främmande kyla. Och antecknaren lemnar slutligen, utan att uttala vidare beklagande, hvad som nu återstod »af den en gång så stolta hären». I de orden uttalar sig i alla fall hvilka förväntningar han och alla andra en gång ställde på den.

Läsaren observere att tidräkningen här är *den nya*, tio dagar före den svenska, elfva före den gamla.

Om Siltmanns senare bana känner utg. ej mera än att han 1740 omtalas såsom »geheimerådet vid Stuttgardska

---

många utlänningar i sin tjänst och drog mycken nytta af dem. Ty här är den stora skillnaden, att han var deras lärare och icke de hans.

hofvet, baron von Siltman». Det är hans i Sverige kvarstannade broder Albert, som kallar honom så i en und. supplik, dat. Hjo d. 3 Mars 1740. Albert hade en son Gustaf, som en tid varit volontär vid lifgardet, men 1736 tagit afsked och därefter vistats utrikes, bland annat hos sin farbror, geheimerådet.

Att få veta mer skulle erfordra en tysk korrespondens med kretsar, bland hvilka utg. saknar bekantskaper och nödiga adresser.

Utgifvaren är denna gång ensam ansvarig för korrektur m. m. då han måst umbära sitt tidigare, värderade biträde, som nu haft arbetsförhinder. Vid Siltmanns dagbok har dock prof. Stille benäget biträdt vid korrekturet.

Grundsatsen har naturligtvis här som förut varit ett bokstafstroget återgifvande af originalet. Bokstafsträldomen får ju här det vackrare namnet tidstrohet. Kanske skall troheten anses vara väl långt drifven i Norsberghs dagbok då hans sätt att teckna *sk* som *sh* (med latinskt *h*) blifvit följdt *). Det är en skrifvana rätt och slätt och med uttalet har detta andra slags *k* så mycket mindre något särskilt att skaffa, som det inrymmer både *sch* och *sk*. I andra afseenden är Norsbergh, med all sin uppdrifna tekniska färdighet, nästan den regellösaste af alla; på samma sida möter man: *sten, steen, stenar, stenner* samt *gata, gattor* eller *timmar, timmer*, för att ej tala om *tillbacka, tillbackers, tillbackes* och *kocken* (adj.), *kockatt*, o. s. v. Lika ogeneradt behandlas äfven svenska namn: Eksågs gästgifvaregård (s. 248) skrifves Exo eller kanske rättare Ejxo, ty det använda tecknet tycks vara en komposition af ij och x.

---

*) Utom delvis i första arket. Blott en enda gång (sista raden s. 243) tecknar Norsbergh *sk* på vanligt sätt.

En viss inkonsekvens i fråga om förkortningar och bruket af stora initialer får utg. vidkänna sig.

Vid personregistret har naturligtvis de föregående delarnes varit till hjälp. Liksom i dessa betecknar en asterisk före namnet svenskar, som råkat i rysk fångenskap. Datum för dennas början är i flertalet fall d. 1 Juli 1709. Först freden i Nystad 1721 återförde massan af fångarna till hemmet, men enskilda ransoneringar och utväxlingar hade under tiden egt rum.

Denna gång har ett tecken tillsatts äfven för fångar af främmande nationalitet hos svenskarne. Narva, Thorn, Fraustadt och Helsingborg representera ju de största notdragen. Det sista faller dock utanför ifrågavarande lista.

Endast undantagsvis har utg. kunnat angifva fångenskapstidens utsträckning för de här internerade utlänningar. Till följd af 10 art. af fredsfördraget i Alt-Ranstadt $^{14}/_{24}$ Sept. 1706 skulle alla då fångna saxiska *generaler* och *officerare* frigifvas — mot *samtliga* fångna svenskar. Inskränkningen i den förra stipulationen var gjord med hänsyn till de fångna af gemenskapen, som måst taga svensk tjänst (det s. k. Schommerska reg.).

Historien om de svenska fångarne i Ryssland är oskrifven och blir det väl ännu länge. Den kräfver bland annat både forskningar i ryska arkiv och vidsträckta ryska resor. Det sista behöfs knappast mindre än det första; på annat sätt växer det ej fram en lefvande bild. Sådant kan ju afskräcka. Men det vore önskvärdt om någon i stället ville vända sin uppmärksamhet till kapitlet: fångarna i Sverige på Carl XII:s tid. De kunna ju visserligen ej intressera oss så som våra egna. Men hvad skulle ej ett dylikt arbete kunna upplysa om många inre tillstånd! Våra arkiv tyckas gömma rikliga bidrag i den vägen, att döma af de utdrag prof. Edw. Clason haft godheten meddela utg. från Upsala landsarkiv.

Af outgifna kända dagböcker återstå L. Kaggs journal och A. Hummerhjelms *). Den förra (Sjöholms arkiv) känner utg. endast genom Hallendorffs korta öfversikt, af den senare har han afskrift. I sin helhet kan denna — på en gång dagbok, brefbok och räkenskapsbok med ekonomiska smådetaljer i mängd — knappast vara lämpad att offentliggöras; men om en del af barlasten aflägsnas, återstår alltid en dagbok, som har sitt värde. Ännu viktigare vore ett offentliggörande af Josias Cederhjelms bref för åren 1707—1709, i hvad som rör krigshändelserna.

Måhända kan en fjerde del af föreliggande serie fylla något af antydde luckor. Den får i så fall ej dröja så länge som den nu utsända.

---

*) Om Agrells någonstädes hvilande dagbok lönar det sig ej att tala. Men nog är det en smula konstigt, då någon är beredd att offra tid och möda (för att ej tala om annat) att saker skola vara oåtkomliga.

Lund i Maj 1907.

Aug. Quennerstedt.

LÖJTNANTEN

Grefve C. H. P. SPERLINGS

DAGBOK

1700—1710

Marchen A:o 1700.

D. 25 *Aprill* Jfrån Stockholm till Boo kyrcka mihl 1 3/4.
D. 26 Tällie ..... » 2
D. 27 stilla.
D. 28 Säby ..... » 1 3/4
D. 29 Hallsta ..... » 1 3/4
D. 30 stilla.
D. 1 *Maij* Nonsberga ..... » 2 1/2
D. 2 Nykiöping ..... » 2
D. 3 stilla.
D. 4 Åhlberga Bruuk ..... » 2 1/2
D. 5 stilla.
D. 6 Krokeek ..... » 1 1/2
D. 7 stilla.
D. 8 Norkiöping ..... » 2 3/4
D. 9 stilla.
D. 10 Aspa ..... » 1
D. 11 Öfwerby ..... » 1 1/4
D. 12 Mortlösa ..... » 1 1/2
D. 13 stilla.
D. 14 Siögesta ..... » 1 1/4
D. 15 Möhlby ..... » 1 1/2
D. 16 Sandby ..... » 2

D. 17 stilla.
D. 18 Abbarp ..... mihl 2
D. 19 Marbeck ..... » 1 3/4
D. 20 Eksiöö stadh ..... » 2
D. 21 stilla.
D. 22 Wittlanda ..... » 2 3/4
D. 23 Korsberga ..... » 2 3/4
D. 24 Nöthesnible ..... » 1 1/2
D. 25 Orda ..... » 2 1/2
D. 26 stilla.
D. 27 Wäxsiöö ..... » 1 1/4
D. 28 Nijble ..... » 2 3/4
D. 29 Gåttåhsa ..... » 1 1/2
D. 30 stilla.
D. 31 Dijö ..... » 1 1/2
D. 1 *Junij* Marklanda ..... » 1 1/2
D. 2 stilla.
D. 3 Broby ..... » 1 1/2
D. 4 Bierle ..... » 1 1/2
D. 5 Wester Wram ..... » 1 3/4
D. 6 stilla.
D. 7 Hörby ..... » 2 3/4
D. 8 Korsdamma *) ..... » 2
D. 9 Lilla Opagra ..... » 1 1/4
D. 10 stilla.
D. 11 Malmöö och sedan till Sarslöö i quarter » 2 1/2
D. 18 *Julij* till Lacklanda ..... » 3
D. 19 Säby wid Landzcrona ..... » 4
D. 20 & 21 stilla.
D. 22 embarqverades regemente[t] och 1 batallion af

*) Namnförvridningarna få i allmänhet stå för upptecknarens räkning, men i »Korsdamma» har man svårt att igenkänna Gårdstånga, där gardet stod öfver natten. — Marschlistan öfverensstämmer icke i allo med den af Wisocki-Hochmuth (Kar. Kr. II) meddelade, men det kan bero på olika inkvartering.

Faltzburgz regemente som Öfwerstlieutnant Buchwadh förde uth små båtar och espingar att giöra desenten. mihl 3 1/4.

D. 23 & 24 gick konungen med detta folcket ifrån Landzcrona och [till] Seland där 7 öhrlogzskiepp lågo som skulle betäckia desenten och commenderades aff Admiral General Wachtmeister och Admiral Ankarstierna.

D. 25 Klåckan moth 5 om affton skiedde desenten wid een qwarn wid Humblebäck.

D. 5 *Augusti* lätt konungen utgå skyddebref:t på Selandh.

D. 8 Slötz Travendalska freden i Hollsteen.

D. 11 till Runstad Krogh ..... mihl 1 1/2

D. 12 kom General Major Revenklou i lägret med tijdender att freden war sluten.

D. 20 Wedbecks tegellbruk ..... mihl 1/2

D:o öfwer åth Landzcrona igen ..... » 3

D. 21 Hade Czarens Envoyé, Knees Andrej Jacolowiz Chilchow audience hoos konungen.

D. 22 stilla.

D. 23 till Stora Hargh ..... mihl 2

D. 24 Räfflinge i quarter ..... » 2

D. 12 *September* kom Ryszen för Narva med een macht af 80000 mann.

D:o March: till Korsdamma ..... mihl 1 1/4

D. 13 Aszby ..... » 2

D. 14 Tullsåcker ..... » 2

D. 15 stilla.

D. 16 Wedh Giärde och genom Christianstad till byen N: *) ..... mihl 3

D. 17 Silsborg till Norgeby ..... » 2 1/4

D. 18 stilla.

D. 17 gingo Saxzarna för Kåkenhusen och belägra detsamma.

---

*) Tomrum: Enligt W.—H. var det Fjelkinge.

D. 19 till Mormors giärde där deltes regemente i 8 compag[nier] sedan till Asserum ..... mihl 1 1/2

D. 28 march[erades] till Carlshambn ock där stego till skiepz åth Liffland ..... mihl 3/4

D. 1 *October* gick Hans Maij:tt sielf till siösz ifrån Carlshambn på skieppet Westmanland samt greff Piper /: aff Admiral Ankarstierna comenderad[t].

Vnder seglandet begynte wij [begå] Herrans Högwördiga Nattward på skieppet Wredee.

D. 3 kastade wij anckar 11 mihl från Pernow.

D. 9 fördes compag[nierna] till landz. Inqvarterat i ett Hakellwärck, 100 mihl *). D. 6 hujus kom Hans Maij:tt till Pernow då hela besättningen gaff salwa.

D. 16 till Sanck..... mihl 1 1/2
D. 17 S:te Iacobs kyrckia..... » 3
D. 18 Räskelby..... » 2
D. 19 stilla.
D. 20 Marjona..... » 4
D. 21 stilla.
D. 22 Swarten..... » 2 1/2
D. 22 Giöges qwarn..... » 3
D. 24 stilla.
D. 25 Rewall stadh..... » 2
D. 26 stilla.
D. 27 Jeglis..... » 2
D. 28 Kåhat..... » 3
D. 29 stilla.
D. 30 Lopp..... » 2 1/2
D. 31 Weltzby..... » 1 3/4

D. 12 *November* marcherade regemente och fingo inquartering..... mihl 15

*) Härmed menas själfva öfverfarten.

Marchen i Lijffland A:o 1700 *).

D. 13. Så snart **) nu Hans Maij:tt sammandragit så wäll de trouppar uthur Swerige och hwad som öfwerkombne woro såssom och dhe öfwerblefne Finnar hwilcka General Welling hoos sig hafft till Rijgas förswar, så upbröt Hans Maij:tt d. 13 November ifrån Wäsenbärg att i Herrans nampn uthan uppskåff attaqvera fienden effter tiender inkommo att Nerva mycket hårt ansattes, och gick den dagen marchen uthan någon wijdare ordres af troupperne öfver ett litet pass, Semska bäcken wid nampn, alt til Maholm wijdh pass 3 goda mihl ifrån Wäsenberg, där fans änn några byar som man kunde betiena sig af sampt något fouragie; alt derföre drögde Hans Maij:tt der öfwer D. 14 till att wänta några trouppar som intet första

*) Rubriken förekommer sedan såsom öfverskrift på sidorna i handskriften till årets slut. Därefter förändras öfverskrifterna — här i trycket uteslutna då sidorna ej kunna motsvara skriftens — efter de olika åren och krigsskådeplatserna ända till de sista sidorna som ha till öfverskrift: Marchen under fångenskapet i Okrajen och så vidare — — — fångenskapet i Ryssland 1709 & 1710.

**) Hela denna redogörelse för tåget mot Narva och för själfva slaget öfverensstämmer i det närmaste med den i Leben Carls d. XII von G. v. Adlerfeld, Th. 1, bihanget, intagna »Eigenhändiger Bericht des Grafen Carl Wrangel von der Schlacht bei Narva 1700.» Denna ter sig mäst som en något retoucherad öfversättning af föreliggande berättelse. Därmed är ju alls icke sagdt — eller kanske ens troligt — att Sperling är den verklige författaren till den i många delar lifliga och målande framställningen, hälst som de följande anteckningarna ingalunda visa någon fallenhet för vidlyftighet. Hade fänrik Petre fått följa Carl XII under hans första år skulle man nog fått se på annat. Men det lönar sig ej nu att klaga öfver att han ej var med.

Frågan om författareskapet får emellertid här lemnas oafgjord. Tilläggas bör att grefve Carl Gustaf Wrangel af Adinal f. 1667 var löjtnant vid drabanterna, då slaget stod och dog 1707 i AltRanstädt såsom kaptenlöjtnant vid drabanterna samt generalmajor.

Listorna på sårade och fallna åtfölja ej Wrangels »Bericht».

dagen kunde hinna fram af orsak somblige af dem wore belägne 1 eller 2 mijhl på andra sijdan Wäsenberg. Som nu hela armeen war tillsammans, och utj rätt läger under bara himmelen camperade /: effter minst sina tält med sig hade :/ som wid pass bestod inalles utj 5000 man till fots, och 3000 man dragoner till häst sampt 37 fältstycken. Att summan är så liten uppå alt, war o[r]saken att folcken öfwer mottan mycket skiuknade, dehls af siön de warit uppå och dehls, att ibland och nästan mästadehls fattades fourage både för hästar och fålck, och långa marcher måste göras, att winna tijden, oachtandes huru diupa och elaka wägarna woro. Sedan Hans Maij:tt nu hela sin armee besedt sampt sielf med den under bara himmelen natt och dag camperat, så marcherade Hans Maij:tt från detta lägret d. 15 om mårgonen i 2:ne linier, af hvilka artolleriet och bagaget giorde den 3:die åth Nemlese siön: öfwer ett pass som heter Pontz och till Hakhof, 3 mijhl från Malnun *), der lägret sattes, och än fans några huus och fourage, der Hans Maij:tt resolwerade hwila armén öfver den 16 effter sedan hwarken fourage eller huus funnes utan alt upbränt och utplundrat af ryssarna, som alt för oss undangingo, wid pass 6000 hästar af een General Geremethof benembd, commenderade; upbrännandes alt fouragie och byar som de till förenne lembnat, ja det han sielf skulle lefwa utaff. På wåra marcher och utaff wåra wägar kunde grant synas huru alt han brände framför oss, men wille intet Hans Maij:tt detachera något manskap effter honom för armeens swagheet skull, wäntandes att råka honom wid det stora passet Pijhagegii, hwarest han hade sin rätta post, att oss passet disputera. Som nu tijden intet längre tålde att dröija på det kunskap om Hans Maij:t ankomst intet måtte [hinna] långt, för han sielf påfölde, så upbröt Hans Maij:tt med armeen d. 17 om mårgonen, sedan 400 hästar med Ge-

*) Tydligen felskrifning för Maholm.

n[eralmajor] Maidell woro till avangardj med qvartermästaren för uth, som lägret skulle giöra, commenderade, hwilka skulle gå ända till Pijhagegij passet och där slå lägret. Hans Maij:tt med armen följde der uppå i 3 linier af hwilcka den 3:de war artolleriet och bagaget som tillförenne. När nu wårt avangardj kommo wid pass 1 mihl ifrån passet råkade de fouragerer af fienden, som intet så hastigt oss hade wänt[at], hwilcka lijkwäll så starkt woro betäckta att wårt avangardj dem intet wille attaqvera för än Hans Maij:tt notificerade[s] derom, då Hans Maij:tt sielf i person med några officerare fortgick till avangardj och utan complementer strax twinga[de] dem at retirera sig. Och som pasagerne öfver passet dem war bättre bekant än Hans Maij:tt, ty drogo de sig strax öfwer passet med några fouragerers förlust, och effter intet dem wijdare efftersattes så satte de sig på andra sidan passet, i mening att der betala oss, och passagen öfver passet förhindra, begynnandes strax på att skiuta på Hans Maij:tt och avangardj med sina stussare och långa bössor, det Hans Maij:tt dem strax betalte i det Hans Maij:tt lätt dragouner gå tätt in till passet och gifwa en salwa på dem då de med skrijjande separerade sig, men begynte strax igen continuera med skiutande på begge sijdor, till dess Hans Maij:tt fick 6 fältstycken framb som han till artolleriet efterskickade, hvilka så i hastigheet och tystheet framfördes, effter det redan begynte at mörck[n]a, at fienden intet blef dem warse för än de begynte smälla tämblig när uppå dem, då General Geremetof med sina 6000 Adelssmän till häst, i stället för the defendera passet, med et stort anskrij det qvittera[de] och drog så aff at wij honom intet mera såg hwarken för eller effter slaget; då Hans Maij:tt lätt intaga alla pasagerne öfver det swåra paset med 1 battallion af Guardi och slog så Hans Maij:tt hela sitt läger öfwer natten på denna sijdan passet. J sielfwa passet så är först een liten ström med precepicer af 1000

stad:r[!] på bägge sijdor sampt små skogh och kiällsäd; *) i sielfwa grund der pasagen är, der ähr een ådra att passera som wed pass 3 alnar bred ähr, på ena sijdan är brant ända utföre och på andra sijdan brant ända upföre och så på bägge sijdor om strömen. Sielfwa wägen eller pasagerna äro så på alla sijdor sedda **), at fienden den med några hundrade man kunnat oss kommit mera folck at förlora än någon sig kunnat inbilla, men som wår Herre war med utj spelet, ty hielpte intet hwad fienden motstånd han tillböd göra.

D. 18 November bröt Hans Maij:tt bittijda där ifrån up at passera det swåra passet, doch så att armen formera[de] sig effter hand som den passerade i battalie på andra sijdan passet till dess både artolleriet och bagage[t] war öfwerkommit, då armeen marchera[de] hela den dagen i ordre af battalie in till ett pass som heter Sillamakj, der åter armeen måste defilera, men på åtskilliga ställen, ty den pasagen war intet halfparten så elak som den förra och slog Hans Maij:tt sitt läger öfver natten strax uppå andra sijdan passet. Orsaken hwarföre armeen marschera[de] hela dagen i ordre battalie war att man ändå ingen wijss kunskap hade, om General Geremetof sig aldeles afdragit eller om han sig någonstäds embasqverat at öfverrumpla Hans Maij:tt; effter det war mycket små skog, och beqwäm[t] för Ryska cavalleriet att giöma sig utj för deras små hästar skull. Der blef och samma dag ett litet allarm som skulle fienden fallit in i wårt bagage, då Hans Maij:tt strax tog drabanterna och dragonerna och wände dit med, men när han kom dijt så war det bara några Ryssar, som wårt folck tagit till fånga. Då Hans Maij:tt strax gick tillbaka och så marcherade fort till lägret, som tämlig slätt war, effter det tagit ståndt uppå een hoper åkrar som tämlig diupa woro effter det rägnade och blåste rätt starkt hela

*) Käll-sidd, vattensjuk mark.

**) Sidlänta.

dagen och natten, och war redan andra natten wåra hästar så wäll som med folcket med utan fourage, och d. 19 bröt Hans Maij:tt up der ifrån och marcherade som tillförenne i 3 linier, ärnandes sig gå rätt fram in mot fiendens retrenchement för Narwen, der icke wårt avangardj en mihl från Narwen blef först warse fiendens förwachter, seendes intet rättare för skog och backars skull än fienden stod der med sin armee, hwaraff de tillbakas kommo och berätta Hans Maij:tt (och berätta) *) att fienden woro i anmarchee. Då Hans Maij:tt strax formerade, på den lilla terrain han hade, sin armee i battalie, och så afwachtade Hans Czariske Maij:tt /: som då redan mera tänkte på fly för sin egen person än till fächta. /: När nu Hans Maij:tt wijdare fick kunskap sedan af ett partie dragouner, som utsände woro att recognocera, att fienden intet mera syntes, så resolverade Hans Maij:tt at slå läger der han stod öfver natten, effter det begynte blifwa mörckt och folcket såwäll som hästarna intet tålde så långt marchera /: för mattigheet skull :/. Alt därföre stod Hans Maij:tt wid een afbränder gård, som heeter Lagena, öfwer natten. Om morgonen bittijda som war den 20 November så bröt åter Hans Maij:tt up med armeen, och som wänstra flygeln stod närmast den wägen wij skulle marchera, altså befaltes drabanterna att de skulle draga sig uppå wänstra flygelen effter den marchera[de] främst och så marcherade i 3 linier alt fort gerad på fienden löst, det lijkwähl ingen kunde inbilla sig att Hans Maij:tt skulle den dagen attaqvera. Men så snart Hans Maij:tt fick ögonsichte på staden, och sedan wijdare uppå fienden, som [höll på] att recognicera utan för retranchementet, och [fick sikte på] sielfwa retranchementet, resolverade Hans Maij:tt utan wijdare betänkande at så snart som skie kunde i Herrans Nampn attaqvera fienden oachtandes all den myckenheet han der för sig på alla sijdor

*) Orden ha i skriften råkat bli upprepade.

om stan [kunde] see och och utom retranchementet såg. Skickade för den skull strax adjutanten af drabanterna Cnut Leijonhufwud /: som samma dag blef jempte sin förra tienst Hans Maij:ts general adjutant :/ tillbakars till troupparna med ordres att giöra sig färdiga till attaqve, jempte fältordet /: med Gudz hielp :/ som åt alla af hela armeen utdeltes; hwilcket när armen fick höra, begynte hwar och en att ropa och seija att med Gudz hielp skole de och sin fiende betala innan affton alt det onda han dhem kommit at slijta een så lång tijd; och fingo alle som nytt lijff i det [de] ändring igen uppå deras travallier och stora fatige nu förhoppandes [voro].

Så snart Hans Maij:tt nu kom under deras retranchement så han fant apropos at ställa sin armee i ordres, så begynte armeen att ställa sig och som Hans Maij:tt resolvera[de] sig sielf att blifwa på wänstra flygeln hoos General[lieutnant] Renschiöld, i mening på fiendens högra flygel anträffa Zaren, så befaltes drabanterne at blifwa ståendes på samma flygeln, och emedlertijd in[nan] om attaqven giordes disposition, så lätt Hans Maij:tt artolleriet avancera uppå een liten högd framb för som linien. Strax det war rangera[dt] begynte med Swänske lösen gifwa täckn wij pass klockan 11 om dagen [till anfall], uppå dem som wijste sig uthom retranchementet, så wäll som uppå sielfwa retranchementet, hwar ifrån och strax begyntes swaras, men uthan effect. Disposition aff regementerne till attaqven war således indelte både de som först angingo, och de som soutinerade, såwäll som cavallerie som der uppå föllia [skulle], som på sielfwa af ritningen bättre kunna sees, än man kan det beskrifwa. Generalerne will man allenast nämbna, som war, att General Welling, medh Generallieutnant Wachtmeister och Generalmajor Posse woro på högra flygeln, Hans Maij:tt och General[lieutnant] Renschiöld och Generalmajor Maidel sampt General[major] Horn på wänstra flygeln, General-

fälttygmästarn [Sjöblad[och Generalmajor Rebbing mit uthj. När nu alt war i ordning ställt att attaqven skulle begynnas så war ordres gifna att så snart 2:ne raketer skulle stiga, skulle attaqven begynnas; det och skedde, at så snardt raketerne woro stigne så marcherade infanteriet, då Hans Maij:tt sielf hölt wid stycken att see dem gå an, men han drögde intet länge för än han först skickade sin general-[adjutant] på, sedan kom och sielf emot cavalleriet och tog så drabanterna, som woro delte i twenne esqvadroner, den ena förde konungen, den 2:dra förde Generalmajoren och Captenlieutnant Horn, och så marcherade Hans Maij:tt i fult galopp, med lijf dragonerna på wänstra flygeln in till retranchementet igenom moras och alt; ty infanteriet woro redan inne, och då Hans Maij:tt kom in till retranchementet och feck see [att] fienden wille taga till flychten uthan före, tog Hans Maij:tt een esqvadron dragoner och gick uthan före, att der attaqvera de som wille undan komma, oachtandes det hela retranchementet både med stycken och musqveter gaf ibland salva på honom. Drabanterna gingo då strax mit i retranchementet genom den ypningen de kunde finna och engacherade sig tillika med det andra infanterie mot fienden, posserandes alt hvad som före kom utföre till strömen; hwarest och uppå sidstone hela fiendens macht, som på den sijdan om stan war, blef tilsammans drefwen sökandes siön, dijt neder att salvera sig, effter det war deras broo öfwer strömen. Och där blef hårdaste fächtande, af orsak Hans Maij:tt wed dragounerne hade tvungit utan före retranchementet fienden, som wille fly bort, åter tillbaka igen, det dem kom sedan at desperat fächta effter de ingen annan utwäg sågo sig. Ty längs ut med retranchementet war infanteriet och på på fältet cavalleriet och wijd broen och strömen drabanterne. Alt därföre gaf fienden sig i hoop in uti sina hyttor, och emellan dem giorde sig en wagnborg hwar utur dhe ohörligen begynte skiuta. När nu Hans Maij:tt fick

höra så starckt skiutas in uthj retranchementet, wille han och intet försumma den elden utan sedan han befalt dragonerna stå qwar der uth[e] att ingen flychtig förbij släppa, begifwer han sig allenast med Stallmestaren Axell Hård in åt retranchementet effter då redan Generaladjutanten Cnut Leyonhufwud så wäll som drabanterna Reinholt Wrangel, Klingkenström, Reutercrans [och] Gyntersberg woro samtlige skutne, somblige blesserade och de andre med de blesserade embrasserade och således war ingen med Hans Maij:tt och desse förnembde, som tillförenne fölgde in Axell Hård. Som nu Hans Maij:tt wille in utj retrechementet, och hade en passage att passera, som war tämlig trång och med diup graf försed, kunnandes [ɔ: kunde] Hans Maij:tt för döda, som låg i wägen, intet komma fram utan måtte begifwa sig öfver grafwen, hwilket intet bättre lyckades än att både Hans Maij:tt och Hård kommo neder i grafwen, och kom Hans Mai:tt intet förr up, för än 2:ne finnar, som stodo i retranchementet, hielpa honom up sampt hästen, kommandes Hans Maij:tt så att sittia tillhäst igen, men utan wärja och en stöfwel, som i grafwen blef liggandes. Stöfweln feck då enteligen Axell Hård igen, och så kom Hans Maij:tt till drabanterna igen wid siön med en stöfwel och ingen wärja. Då wille Hans Maij:tt sielf enteligen med drabanterna gå löst på wagenborgen, men som guardj då kom anmacherandes, gaf Hans Maij:tt dem ordres att attaqvera, det de och giorde, och måste de aldra mäst om afftonen [däran], gifwandes Hans Maij:tt sig då så mycken tijdh att han afsteg och wåta stöfwelen uppå sig tog. Denne disputen om wagenborgen warade en temelig stund och in til dess det blef så mörckt, att på sistone intet wåra egna kände igen hwar andra, af orsaak några af wåra batalioner fick ryska fahnor dem de gifwit piqvenererne att bära, och alltså willandes man af fahnorna och begynte dhet see rätt illa uth om affton. Ty mörckret tog alt mehr och mera till och wåra egne intet wille tro någon menni-

skia, uthan tog alt för Ryssar; men rätt som detta påstod, så kommer uthur wagenborgen en som begärer tillstånd. Det Hans Maij:tt i förstonne intet wille höra, enteligen sedan han fick wetta att intet Czaren der sielf war, utan sig natten tillförene bortstulit, sade Hans Maij:tt: om dhe sig uppå nåder och onåder willia gifwa med alt hwad der fans och war kring Narwen, så skulle han hålla up at skiuta. Hwar uppå fienden swarade, att han bara wille tala med Generalen, och emedlertijdh wille han gifwa gisslan att intet skulle något fienteligt företagas hoos dem. Det Hans Maij:tt effterlätt, och begyntes så efter stor möda få dem till hålla up småningen med skiutande. Så snart elden begynte sachta sig lätt Hans Maij:tt på wår sijda strax reqvesera tropparna det bästa som skee kunde at ingen disordre måtte mera komma för mörckret. En stund här effter så kom fiendens general med några andra och accordera[de] att gifwa alt hwad kring Narven woro, allenast dhe fingo marchera med sitt folck och kiöra bagagie bort. Det Hans Maij:tt intet wille, utan sade, att utan wijdare complemente[r] skulle de alle strax läggia neder gewär kring hela stan och gifwa sig uppå nåder och onåder och då wille Hans Maij:tt giöra dem den nåden och låta dem marchera bort med så mycken proviant dhe kunna bära, men ingen ting annat, wara hwad det wara wille; och der de intet wille det accordet ingå, så skulle strax begynnas då på dem igen; det likwäl temeligen ogiörligit war effter det war redan mörckt ock klockan 6 el. 7 om afftonen. Då fienden deruppå bara begiärde så mycket tijd att han finge tala med dhe andre generalerne, det och honom effterlåts, men med förmaning snart eller intet komma igen. Emedan denne dagtingningen stod på, så begynte wår wänstra flygel, som hade ett batterie inne uppå een backe, inbilla sig at wij woro fienden som stodo så neder wid strömen, och altså begynte skiuta på oss med stycken, det de wäl stor skada med giordt om de icke strax fått wetta at det

war wårt egit fålck. När nu Hans Maij:tt war som inpatianst och wille äntel[igen] gå på igen, så kom då deras General och giorde rätt accord, begärandes Hans Maij:ttz nåd och gaf dem alla så många de woro med alt det der war i lägret utj Hans Maij:tz wåld, bediandes Hans Maij:tt wille wara så nådig och betänkia dem med någon särdeles nåd, som i wagenborgen woro, effter dhe hölt sig wäll. Der uppå Hans Maij:tt dem lofwade alt beskydd och sin Kongl. nåd och att de i wagenborgen skulle få marchera bort med gewär, men ingen annan. Der uppå öfwergafs alla poster åt oss, dem Generalmajor Posse intog med guardj och så begynte de draga sig öfver strömen wijdh pass kl. 11 om natten. Sedan nu påsterne woro intagne af guardi och skiutande[t] upphörde, lätt Hans Maij:tt alle blesserade samblas och dem med [en] liten esqvad: åt staden försändas, det och strax skedde; men en stund der effter de woro borta, blef man intet litet suprenerat att see dem komma tillbaka, af orsak, at de fienden fram för stan råkat, som salva uppå dem giort, det åter å nyo alarm hoos oss giorde, wetandes [wi] intet annat än fienden sig uppå wägen samblade. Men som een stund der effter blef Hans Maij:tt af Generalen försäkrat det war allenast ett förseende, och att hans avertissement intet än kunnat hinna omkring till alla påster, att förkunna dem den nåd, dem wara skedd, at de woro fågna, så sändes åter de blesserade in, som då inkom och [detta] utan någon reluctance af fienden. Lijtet der effter insände Hans Maij:tt General Welling att hämta [ɔ: besörja] andra angelägne befalningar af Hans Maij:tt [och] så laga att armen fingo provision af krut och kuhlor, effter det war redan så ner gångit att mestadehls hade man ett skått till mans och somblige aldeles intet. Emedan alt detta skedde, så pådrefwo de fienden, som i wagenborgen legat, at skynda sig öfwer, det Generalmajor Posse giorde, som wacht lätt hålla wid bron der de skulle öfwer, och föll det honom något vnderligt, när han kom

med sine 2:ne battalioner gardj att besättia pasagen och wagenborgen, tillfinna mångdubbelt mera folk derinne för sig med gewär, än han war starck /: ty de hade lof behålla sitt gewär :/. Oachtandes alt detta, så dref han lijkwäll uppå dem att de så snart bron war lagat skulle draga sig bort, hwilken om affton sönderbrötz, det de och giorde, och begynte kl. 4 om morgon att defilera öfver. Emedlertijd måste alla trouppar sittia till häst och wara wed gewär hela den natten som ändå woro nog mattade, ty det war fierde dygnet, som nästan hwarcken hästar eller mestadehls folcket hafft något forage och dertill med, så utmattade de woro för än de kommo till slag, måste slåss hela dagen utj moraszer och diupa bäckar, ty situation i kring Nerven, och der fiendens retre[n]chement [war] giordt, är bara moratz. Sedan dager blef, så begynte det folcket af fienden komma, som på andra sijdan stan legat, eller på högra sijdan af wår attaqve, då wij åter måste sittia till häst och infanteriet wid gewär till dess de alla passerat, barhufwade och utan gewär. När nu alle desse fångar passerat Hans Maij:tt förbij, som säkert woro in alles och wed gewär 15,000 man, der wij som stodo i gewär och kunde någorlunda giöra tienst intet woro 3000 effter [de öfriga] mestadehls woro på poster commend[erade] och somblige så af bränwijn, som de funno, bekajade, så effterlätt Hans Maij:tt sina troppar att få sittia utaf sedan fångarna woro ihop drefne, och Hans Maij:tt generalerna till gisslan af dem hade, hvilcket skedde wid pass kl. 11 om dagen. Efter 24 timars arbete, och sedan alt war recognocerat wara i godt stånd wed retre[n]chementet fick armen ordres att hwar skulle slå sitt läger, der han stod, men lijkwäll intet gå långt ifrån häst eller gewär så länge fienden woro uppå wår sijda.

Emedlertijd, som nu fienden defilerade, så fick Hans Maij:t tiender ifrån sitt bagage och artollerie, at de der uppe och utan för retre[n]chementet fått General Duc de Croie med några andra tillfågna, som nästan sielf kommit

och giett sig; dhe andra generaler och fångar, som lijstan utwijsar, bekom Hans Maij:tt wid passet [där] de diffilerade och somblige woro föruth tagne af Commendanten. De som Hans Maij:tt tog blef några fångne för den orsaken skull att de intet höllo sitt accord, det de lofwat, och mestedehls för det de wore tyske och somblige liffländare *). Bytet, som utj lägret war, drog sig öfver många 1000 Rdl:rs värde; det fick mäst marodeurer som sig bakom armen hölt sampt bönder och borgare utur staden, som intet annat giorde emedan armen war i fontion än plundrade och maroderade, samt hela wagnar der utaf i landet utfördt, att nestan ingen som det förtient något anseeligit der utaff bekommit. Det Hans Maij:tt bekommit i fanor, estandar, gewär, stycken, ammunition och mor[t]iers är alt apartu specificerat, att så offta nämna om alt synes onödigt. Blef altså denne härlige Victorien rätt complett den 22 då quarteron [!] långz ut med retranchementet utdeltes på armen, och Hans Maij:tt sielf med drabanterna inryckte utij stan sedan Hans Maij:tt med sin armee utj 9 eller 10 dygn marcherat och fatigerat. Armeen, som ordinerat war att attaqvera retranchementet, bestod wid pass in alles [af] 7000 man, när commenderade och de som effterblefwo för mattigheet skull afdrages; af hwilka efter slaget och attaqven äro blefwo döda och blesserade 2000; fienden i retranchementet war 39000 man resserade [!] samt 30000 man sammanraskat Canalie, för utan [de] Cavalleriegeneral Geremetof hade, som intet der woro; af hwilka trouppar in mot några och 20000:de blefwo, doch mest druchnade och in mot 15 à 16000 fångar som [sedan] marcherade

*) Denna punkt har ingen motsvarighet i C. Wrangels »Bericht». Uteslutandet behöfver dock icke vittna om dåligt samvete. Men vid en så kitslig punkt (man känner de ryska beskyllningarna eller utspridda ryktena) vore det af intresse att känna den verklige författaren till föreliggande berättelse. Om någonting kan betraktas såsom ett nogsamt konstateradt faktum så är det väl Carl XII:s ordhållighet.

bort. De öfrige woro somblige på Ivangros sijdan och der ifrån salverade sig, och somblige salverade sig på andra sijdan stan åt Iovala, een by som ligger vid strömen på den sijdan wij intet dem attaqverade. Obser[veras] att förleden d. 19 hujus marcherade armen 1 $^1/_2$ mihl.

Lijsta uppå alla döda och blesserade af de swänske trouppar som warit i slaget, nembligen:

Uthaf Kongl. Maij:ts drabanter 1 esqvadron, som Hans Maij:tt sielf anförde, äro på platzen blefne: Adjutant Cnut Leijonhufwud, som följgde Hans Maij:tt som generaladjutant, det han och samma dag om mårgonen blef; Corporal Erich Abrahamson Leijonhufwud; Drabant Renholt Wrangell, som och följgde Hans Maij:tt, uth om esqvadron Drab[anterna] Otto von Brant; Michel Scrader; Drabant Fabian Yxkull; Drabant Anders Nygrän; Drabant Lorentz Broms.

Vthaf dhen andra esqvadron, som Capit:Lieutnanten wed Lieutnant Otto Wrangell commenderade, äro uppå platzen blefne: Drabanterna Anders Elgberg, Lars Carblan, Johan Gordan, som giöra tillsammans döda på bägge esqvadroner: 2:ne officerare och 9 drabanter. Blesserade utaf 1:a esqvadron är Quartermästare Gustaf Horn genom högra armen och litet i sijdan, men utan fara, Drabant Bengt Horn, Capit[enlöjtnantens] bror, wänstra armen utaf skutin och i sijdan något illa blesserad.

Drabant Joh. Galle, litet i armen, ingen fara.

Drabant Axell Gyllenstierna i axlen illa blesserad.

Drabant Axell Hård litet i låret.

Drabant Christer Horn illa bles[serad] genom högra armen och i sijdan.

Drabant Börge Gyllenclou litet huggen i foten.

Drabant Fabian Witting litet huggen i hufvudet.

Drabant Carl Horn, som warit corpral aff Smålenningarna till häst, är illa skuten genom högra armen in, och på vänstra sijdan uth.

Drabant Fredrich von Hargen litet i axlen.
Drabant Carl Nordman illa skuten mit igenom och i sijdan.
Drabant Fredrich Robock illa utj armen och sijdan skutin.
Drabant Casper Witting illa genom armen och i lifwet skutin.
Drabant Joh. Blom illa i hufwudet huggen.
Drabant Axell Duwalt litet i halssen huggen.
Drabant Lilliegren litet stucken.
Drabant Hindrich Granberg illa i låret skuten.

Summa blesserade af 1 esq. 1 Offic. 16 Drab.

Blesserade af 2:dra esqvadron.
Lieutnant Otto Wrangell litet i handen huggen.
Drabant Anders Norling i armen skuten.
Drabant Petter Gyntersberg litet i låret skuten.
Drabant Anders Hultberg i armen skuten.
Drabant Olof Kohlberg illa genom ryggen skuten.
Drabant Lars Fägerhielm igenom armen skuten.
Drabant Giöran Hinsing i sijdan illa skuten.
Drabant Erich Markman litet i armen huggen.
Drabant Olof Hagren i armen illa skutin.
Drabant Harald Bagge litet i armen blesserad.

Summa af 2:dra esq. 1 Offic. 9 Drab.

Döda på platzen giöra inalles 2 Officerare, 9 Drabanter
Blesserade ..... 2 Officerare 25 Drabanter.
Hästar äro döda och blesserade 42 st.

Döda och blesserade af Kongl. Maij:ts guardj *) Capiten Johan Bonde, Capiten Åke Ulsparre, Lieutnant Giöran

*) Gardets och Dalregementets förluster härrörde, som bekant, icke ensamt från attacken mot ryssarna. De hade en stund i mörkret och förvirringen slagits med hvarandra. Antagligen ligger det dock någon öfverdrift i Norbergs ord att man »räknade den förlusten större än eljest i hela action».

Ulsparre, Lieutenant Carl Beck, Lieutnant Herman Bonde, Fendrich Tiban

in alles döda Summa 6 st.

Officerare blesserade af guardie:
Öfwerst-Lieutnant Palmqvist litet i halssen skutin.
Capiten Posse litet i bröstet.
Capiten Sparre illa skuten i lifwet.
Capiten Wrangell litet i benet.
Capiten Gyllenkrok illa i armen.
Capiten Sperling litet i handen och lifwet.
Capiten Arfwedzon utj knä litet skutin.
Capiten Spect illa skutin i fotleden.
Capiten Rosenstierna litet blesserad.
Capiten Sigrot utj bröstet litet skuten.
Lieutenant Renschiöld illa genom högra armen.
Lieutenant Gyllenstierna illa skutin.
Fendrich Lillie litet i låret skutin.
Fendrich Carl Olivenblad i armen skuten.
Fendrich Carl Wrangell illa i fotleden skuten.

Summa Officerare blesserade 15.

Gemena aff regementet äro döda 120
och blesserade ..... 170.

Döda och blesserade af Lijffdragonerna:

Officerare inga döda, men blesserade:
Major Rotlijf litet blesserad.
Capiten Clas Creutz litet blesserad.
Capiten Wulfras illa blesserad.
CapitenLieutnant Stiern litet blesserad.
Lieutnant And. Gyllenklou igenom mun illa blesserad.
Lieutnant Börge blesserat.
Lieutnant Magnus Cronberg illa blesserat.

Summa af Officer. 7 blesserade.

Gemena döda 40 st.
och blesserade 98 st.

Döda och blesserade aff Dahlregemente[t:]
Officerare döda:
Major Fechtenberg 1
Capitein Clijsendorf..... 1
Capitein Essen..... 1

Summa 3.

Blesserade officerare.

Öfversten Gref Magnus Stenbock i foten litet skutin, men intet som skadar.

Capitein Schiultz litet blesserat och är blifven major i stället.

Capitein Gustaf Andersson i hufwudh.

Lieutnant Reijmer Pijhl, Lieutnant Axell Stahle, Fendrik Elfström och Fendrik Hofman

Summa 7 st.

Gemena döda 55
och blesserade 121.

Döda och blesserade af Vässmanlänningarna.

Af officerarna är allenast Fendrich Scheffen död.

Blesserade Major Feijtitz, i bröstet litet skutin.

Capitein Casmir Wrangell illa i bröstet skutin.

Capitein Cnut Kurck och Capitein Feilijtz illa blesserade.

Summa 1 Officer död, och 4 blesserade.

Gemena döda 92
blesserade 147.

Döda och blesserade aff Värmlänningarna.

Officerare döda: Capitein Bock, Capitein Dijben och Capitein Ulrijk.

Summan 3.

Blesserade Capitein Fock, Capitein Hofner, och Capitein Bär.

Summan 3.

Gemena döda 100
och blesserade 200.

Döda och blesserade af Hälsingarna.

Officerare döda: Lieutnant Popelman och Fendrik Pahlen.

Summan 2.

Blesserade: Major Wulf illa blesserat och Capitein Seuler förbultat med musqveter.

Summan 2.

Gemena döda 24
och blesserade 100.

Af Finnarna äro och een hoop officerare blefne, men som dhe intet äro rätt bekante, så gåss dhe förbij. Hafwandes wij mist in alles wid pass döda och blesserade officerare och gemena 2,000 man, men fienden in mot några 20,000 man af hwilcka mest druncknade.

Instruction på Ryssarnas regementen och dhet första regemente eller Corpo som med Hans Zariske Maij:tt dhen 4 October ankom

Giebruschintzkij	2000
Jamunoskij	1500
Poliverk	1300
Junger	1000
Littman	1000
Von Birde	1000
Summan	7800

Corpo som med General Adam Weiden ankommit

Von Deldhen	1100
Von Schreden	1200
Nicolaus Rueth	1200
Jan von Raeter	1300
Noch med Fred. Ruet	1000
Summan	5800

Corpo som med Hr Gouverneuren från Novogrod kommit

Gordan	1200
Columb	800
Summan	2000

Dito

Brues	800
Strelitzen 2:ne regementer	600
Srelitzer	900
Freiden	1200
Juniko Freiden	1000
Ivanitskij	1200
Meves	1200
Biltz	500
Bolman	1200
Von Deldhen	1200
Davintzson	1200
Summan	13000

Cavallerie med Gouverneuren

ifrån Novogrodh	3000
von Plesko	2000
von Mosko	4000
Gelhen von Smolenskij	1500
Summan	10500
Heulitz Rij[tteri]	800
— — — —	1000
Summa	1800
Och giör desze summor in alles	38900

Specification på Ryska saker som effter Hans Maij:ttz ordres inlefwererades i Tyghuset. Nembligen:

Fanor.

Af Öfwerst Wachthofs regemente röda, 11 st.
Öfwerste Defsons regemente mörkgröna, 9 st.
Öfverste von Werdens regemente bruna med grönt, 8 st.

Öfverste Brugtz regemente wijta med swart örn, 11 st.
Öfverste Jungers regemente Color de Printz med blått..... 9 st.
Öfwerste Mefs regemente gröna, 11 st.
Öfverste Plommers regemente Filomont och grönt 10 st.
Öfverste Simennofskijs regemente liusgröna, 9 st.
Öfverste Balcks regemente bruna med gult, 7 st.
Öfverste Swedens regemente brandgula med grönt, 10 st.
Öfverste Defvents regemente isabell med grönt, 8 st.
Öfverste Devent den yngre isabell och gult, 4 st.
Öfverste Bijls regemente blått och wijtt, 3 st.
Öfverste Balcks regemente blått och gult, 4 st.
Öfverste Pribrazske regemente swarta med gult, 8 st.
Öfwerste Gulitz regemente standar grå med guldfrantzar..... 6 st.
Öfverste Swetz regemente swarta med guld, 6 st.
noch brandgult med gull, 1 st.
Strelitzer estandar med guupeter[!], 6 st.
Strelitzer fanor af åtskilliga färgor, 22 st.
Provintzfanor stora, 4 st.
Provintzfana af Novegrode, 2 st.
Pauqvor, 6 st.
Silfwer trumetor, 8 st.
Copiefanor af åtskillige färgor, 56 st.
noch, 45 st.
Fan Fäder, 18 st.
Halfpijk, 1 st.
Bardisan med frantz på, 1 st.
noch, 6 st.
Handstakar, 6 st.
Stycken af metall alt till 46 pund, 146 st.
Hofbyssor, 4 st.
müser, 28 st.
Lijsta uppå dhe Ryska ock Tyska fångar. Nembligen:
Duc de Croie med sine betiente, 18.

General Krigzcommissarien Dolgerouckj med Öfwerstlieutenant von der Weide, 4.

General Fälttygmästaren Zarevitz med Capitein Engellhausen, 10.

General Golovin med de 3 giszlarne, 1.

General Weide, Generaladjutant Schacher, 8.

General Trobetsiwi, 2.

Generalmajor Lang, 10.

Generallieutnant Allart, 2.

Generalmajor Butterlin, 1.

Öfwerst Blumberg, 5.

Öfwerst von Delden, hvars drängar äro inräcknade med General Weides.

Öfwerst Sneberg, 2.

Öfwerst Ivannitskj, 1.

Öfwerst Gulitz, 6.

Öfwerste Weythaf, 2.

Öfwerst Bendegrand.

Öfwerste Gordan.

Öfwerst Jordan, 3.

Öfwerstlieutnant Baltzar.

Öfwerstlieutnant Gordon.

Major von der Stam.

Major Menesius.

Major Straus.

Major Pijke.

Capiten Gordon.

Capiten Homan.

Capitein Frischen.

Capitein Samniest.

Capitein Alberto de Saxen, blesserad.

Capitein Wendt, blesserad.

Capitein Cordes.

2:ne Capiteiner hoos Herman Porten.

Capitein utaf bombarderne Runnesbij.
Capiteinerne Bassier, Demetrius, Riskhof.
Lieutnant Puls, Lieutnant Timotheus Makautj.
Öfwerfyrwärkaren Johan Smidt.
7 st. bombarderare.
1 mineur.
1 fyrwärkare.
Zarens lijfmedicus Carbonarius.
Zarens apotekare Sartorius.
Zarens hofchirurgus Johan Tielk.
Fältskiärare 7 st.
Een trumpetare med desz dräng.

D. 26 *November* höltz tackseijelsedagen i Nerva.

D. 28 red Kgl. Maij:tt till Jama hwarest fans [en] qvantité sääd och 2 metalmörsare.

D. 3 *December* publicerades skyddebreffwett för dee Ryska undersåtarna.

D. 13 bröt armèen up från Nerva och kommo till Lais d. 20 hujus derest Kongl. Maij:tt Högquarter war men compag[nierna] kom till Aloferby, 18 mihl.

D. 25 commenderades Grefve Stenbock till Audowa.

D. 29 Kongl. Maij:tt red till Paips och in i gräntzen.

D. 8 *Januarij* [1701] kom Kongl. Maij:t tillbakars till Lais igen.

D. 10 dödde Cammerherre Gref Wrede.

D. 28 tracterade Generalmajor Gref Stenbock Hans Kongl. Maij:tt på dess namnsdag.

D. 31 Derifrån till ett annat quarter Petter-Kylla, 1 mihl.

D. 5 *Februarij* celebrerades tacksäjelsedagen i Stockholm och öfver hela Swergie.

D. 10 Generallieutenant Spens marcherade med ett detachement till Pitzour, hwilket Bau d. 13 opbrändes, och giorde stor skada.

D. 15 syntes wijd Lais på himmelen några wädersolar och regnbogar som formerade)(.

D. 25 Prince Adolf af Stegeborg dödde i Lais.

D. 12 *Aprill* tog ett partij / som Öfwerst Albedyhl utcommenderadt, 37 wagnar af Saxarne wijd Kela med sääd.

D. 27 *Maij* skiedde marchen till Lundenhoff mihl 2 1/2
D. 28 Farbrors krog ..... » 2 1/4
D. 29 Torstet Tegelfer ..... » 3

D. 9 *Junij* Ryttmestare Lorentz sloog Saxarne wid Rönneborg.

D. 17 till Terrefer ..... » 2 1/2
D. 18 Ringhoff ..... » 3 1/2
D. 19 stilla.
D. 20 Ramskylla ..... » 3 1/2
D. 21 Walckstad ..... » 3
D. 22—23 stilla.
D. 24 Wollmar stad ..... » 3
D. 25—26 stilla.
D. 27 Lind Hoff ..... » 2 1/2
D. 28 Wenden, gamla Wenden ..... » 3 1/2
D. 29 stilla.
D. 30 Nitaw ..... » 2 3/4
D. 1 *Julij* stilla.
D. 2 Sackenskrog ..... » 3 1/4
D. 3 Rodenpeietz ..... » 1 1/2
D. 4 stilla.
D. 5 Kokobiltz ..... » 1 1/2
D. 6 stilla.
D. 7 Rijga stad ..... » 4

D. 8 kom Öfwerst Meijerfelt tillbakars som warit på partie och brachte 22 fångar. D:o om affton marcherade armeen till Dyna och om natten embarqverades.

D. 9 i gryningen roddes öfwer och skedde dastenten [sic] och gick lyckligit, slogo Saxzarna på flychten.

D:o march till Marjenquarn ock Kobron skantz ock intog den som fienden förlätt ..... 3/4 mihl.

D. 10 11 stilla.

D:o commenderades Generalmajor Mörner till Mitau hwilcket han d. 12 intog.

D. 12 Rodwitz ..... mihl. 2
D. 13 Borckwitz i Curland ..... » 2 1/2
D. 14 stilla.
D. 15 Tomasdorf ..... » 1
D. 16 Lindenhof ..... » 2
D. 17 Neuguth, som blef spolierat ..... » 2 1/2
D. 18 ankom Sahl.[!] Hertigen af Hollstein.
D. 19 stilla.
D. 20 Barberer ..... » 2
D. 21—22 stilla.
D. 23 Alderat ..... » 2
D. 24—25 stilla.
D. 26 Bausk stad.

D. 27 commenderades 2:ne batalioner af guardie, 1 battallion af Wässmanlandz reg. åth Birssen stad.

D. 28 till Agrisniowitz der fingo relation att 6 stycken och 36 pontoner woro lefvererade till wåra..... mihl 3

D. 29 fördes dhe till oss sedan tillbaka.
D. 30 Briemon ..... » 1 1/2

D:o skrefz bref om detronization.

D. 30 tillbaka åth arméen igen.
D. 11 *Augustij* Klopmanshof ..... » 3 1/4
D. 12 stilla.
D. 13 Kålno slott ..... » 3
D. 14 Dublin stad ..... » 3

D. 15, 16 stilla, då den Litauska gesanten Podborelzkij hade audientz.

D. 17 Barentz hoff ..... mihl 2 1/4
D. 18, 19, 20 stilla.
D. 21 Bietke ..... » 2
D. 22 Frauwenborg ..... » 2
D. 23 stilla.

D. 24 Knackenkrog ..... mihl 2
D. 25 Sckroden slott ..... » 1 1/2
D. 26, 27, 28 stilla.
D. 29 Neuheusen ..... » 2
D. 30 stilla.
D. 31 Hassenpoth stad ..... » 2 1/2
D. 1 *September* Rawenzkrog ..... » 3
D. 2 Grubin ..... » 2
D. 5 Schlippenbach slog Ryssarna i Lifland.
D. 10 tacksäijelsedagen öfver Dyna.
D. 14 ankom Hans Durchlaucht Princen af Saxegotha.
D. 28 bröt arméen up att cantonera utj byar. Comp[aniet] kom till Croten ..... mihl 3
D. 7 *Januarij* 1702 marcherade armen ifrån ståndquarteren till Gulding ..... mihl 3
D. 8 Jattelshoff ..... » 2
Jfrån d. 9 till och med d. 19 stått stilla.
D. 20 Lammeby ..... » 1
D. 21 Rodenbartzhoff ..... » 2 1/2
D. 22 Ambotz kyrcka ..... » 2 1/2
D. 23 stilla.
D. 24 i Littauen till Schaidike ..... » 3
D. 25–26 stilla.
D. 27 Schaiden stad ..... » 2 1/4
D. 28 stilla.
D. 29 Torslestad ..... » 2
D. 30 stilla.
Reste Princen af Saxengotha till Sverige.
D. 31 Vitkais ..... mihl 1 1/4
D. 1 *Februarij* stilla.
D. 2 Nievorarn ..... » 1
D. 3 Telsen stad ..... » 1
D. 4 stilla.
D. 5 Wieswiomj ..... » 1

D. 6 stilla.
D. 7 Lucknick stad ..... mihl 1 1/2
D. 8—9 stilla.
D. 10 Ouswenten stad ..... » 2
D. 11—12 stilla.
D. 13 Weigowa & Judek ..... » 2
D. 14 stilla.
D. 15 Kielm stad ..... » 1 1/2
D. 16 stilla. Höltz prädikan i Catrijnska kyrcka och konungen war sielf med.
D. 17 Kussnere ..... mihl 1
D. 18 Kussa ..... » 2
D. 19 stilla.
D. 20 Rosin stad ..... » 1 1/2
D. 21 Pelsiuna ..... » 2

D. 8 *Martij* ankom från Feldtherren Sapieha een desz ryttmestare.

D. 12 hade Sacken audience som notificerade om den Polska ambassadens ankomst.

D. 14 feck Hummerhielm strück af Wisneowiski af hwilcken han blef i Dorfniskj öfwerrumpladh och totaliter slagen samt sielf tillfångatagen. Zigrot, som kom med infanteriet effter på en vitina till att secundera öfwersten, blef attaqverad af fienden, men hölt sig wähl och medelst sin bravoure bekom een honorabel capitulation.

D. 21 marcherade regementet till Blomberg mihl 1
D. 22 Saiketzkj ..... » 3
D. 23 Welikj ..... » 1
D. 24 Quest ..... » 1
D. 25—26 stilla.
D. 27 Vanat ..... » 3

Red Kongl. Maij:t till Feldtherrn Sapieha at hälsa på honom.

Ankom Hertigen af Holsten, som warit 8 dagar på wägen ifrån Stockholm öfver Riga.

D. 28 Kaun stad ..... mihl 1/2
D. 29 Kumpssiske ..... » 3 1/2
D. 30 Dorfniskj, där wår partie blef slagen af Wisnewiske ock blef staden upbränder..... mihl 2 1/2
D. 31 stilla.
D. 1 *Aprill* Ponie ..... mihl 3
D. 2, 3 & 4 stilla.
D. 5 Olitto ..... » 2
D. 6 Meretz stad ..... » 4
D. 7, 8, 9, 10, 11, 12 & 13 stilla.
D. 14 embarqverades öfver ett pass till en by » 3/4
D. 15 Leipohn stad ..... » 2
D. 16 stilla.
D. 17 till een bondeby..... » 3
D. 18 Halinke stad..... » 3
D. 19, 20 & 21 stilla.
D. 22 Rosenslok een by som är 7 mihl lång deresz den Polniska Ambassaden hade audiens ..... mihl 3
D. 23, 24, 25, 26 & 27 stilla.
D. 28 Rinder ..... » 4
D. 29 Knijs..... » 3
D. 1 *Maij* Tikotchin stad..... » 3
D. 2 stilla.
D. 3 Misseniwi ..... » 3
D. 4 Zembrowa ..... » 3
D. 5 stilla.
D. 6 Ostrow..... » 5
D. 7 stilla.
D. 8 Bitzkowa stad..... ..... » 4
D. 9, 10, 11 stilla.
D. 12 Ratzotzin stad..... » 4
D. 13 stilla.
D. 14 till Prag wid Warschau..... » 3

Emot affton gick öfwerstlöjtnant Posse af guardet öfver och besatte Warschou slott och stad med wacht.

D:o begyntes broen att läggas öfwer strömen.

Och stodo wij stilla till d. 15 Junij.

d. 30 maij hade Cardinalen audience hoos konungen.

D. 5 *Junij* hade Kongl. Maij:tt conference med Cardinalen utj Lubromirskis grotta.

D. 10 hade Cardinalen Primas afskedzaudience.

D. 12 hade den Polnske ambassadeuren afskedzaudience.

D. 15 hade Mr du Heron audience hos Kongl. Maij:tt.

D. 16 marcherade wj till Tersen ..... mihl 5

D. 17 stilla.

D. 18 Laszika ..... » 4

D. 19 Neustadt & Niemoreitzo ..... » 3

D. 20, 21 & 22 stilla.

D. 23 Dritziwitz ..... » 3

D. 24 Gorziowa ..... » 3

D. 25 Rodetzi ..... » 4

D. 26, 27 & 28 stilla.

D. 29 Goblonora ..... » 2 1/2

D. 30 Kieskj stad ..... » 3

D. 1, 2, 3, 4, 5 & 6 *Julij* stilla.

D. 3 blef Öfwerst Meijerfelt commenderad med 600 hästar att recognocera.

D. 7 till Opitz ..... mihl 3

D. 8 stilla.

Dito blef förwachterne attaqverade af ett Saxiskt partie, men desse blefvo tillbaka drefne.

Ankom General Mörner med sine troupper ifrån Wilna.

D. 9 skedde slaget wed Kleishofs kyrckia med Konung Augustus af Pohlen, derest han miste alt sitt artollerie och ammunition samt tält och mästadehls bagagiet; bestående hans armée af 32000 man och wår armée 14000 man .... mihl 3

D. 10, 11, 12, 13 & 14 stilla.

D. 15 Pintza stad .... mihl 2 1/2
D. 16, 17 stilla.
D. 18 Schalmeitz stad ..... » 3
D. 19, 20, 21 & 22 stilla.
D. 23 Bobin ..... » 3
D. 24 Salono krog ..... » 3
D. 25 stilla.
D. 26 Bocknia ..... » 4
D. 27 blef konungen attaqverad aff Voloscherna, men kom lyckligen undan. Daldorph och Rosenstierna fångar.
D. 28, 29 stilla.
D. 29 kom Hertigen af Swerin.
D. 30 Staneka..... mihl 3
D. 31 till Kracow hwilcket konungen strax intog med händren uthan något skått att giöra och Commendanten Wielopolskj tillfånga tagen.
D. 1 *Augustij* giordes begynnelsen på bryggan öfwer Weiseln.
D. 9 tog Hertigen af Swerijn afsked af konungen och reste bort.
D. 11 marcherade arméen öfver strömen och satte sig på andra sijdan om staden.
D. 14 commenderades Öfwerst Meijerfelt uth med 600 hästar till Pintzchow.
D:o hade den keijserl. ministern Grefve Zinzendorf audience.
D. 27 geck Hertigen aff Hollstens lijk bort.
D. 5 *September* blef Öfwerst Sparre utcommenderad att skaffa vitiner.
D:o bran Krakou slott upp.
D. 11 slogz Öfverste Sparre med Cronkammerherre Lubromirskj som war dubbel starkare.
D. 13 detacherades 2000 soldater att gå till Pintschow under commando af Gyllenkrok och Carl Creutz.
D. 14 kom Pommerska armeen till oss.

D. 20 bröt Kongl. Maij:t benet af sig.

D. 2 *October* bröt arméen up ifrån Cracow och lätt konungen bära sig af 32 guardieskarlar till Igolamia mihl 3

D:o geck flottan med de siuka och trophæerna ifrån Cracow.

D:o ankom Daldorp och Rosenstierna.

D. 3 stilla.

D. 4 Pickarj ..... mihl 1 1/2

D. 5, 7, 8 stilla.

D. 9 Pijmakow & Malkowitz ..... » 2

D. 10, 11, 12, 13, 14, 15 & 16 stilla.

D. 17 Diurkowa och Sapiska ..... » 3

Ifrån d. 18 till d. 31 stilla.

D. 21 blef gref Stenbock commenderad att gå till Lemberska sijdan.

D. 25 lätt Kongl. Maij:tt bära sig utj een litiere af parhästar.

D. 1 *November* till Woitze ..... mihl 2

D. 2, 3, 4, 5, 6, 7 & 8 stilla.

3:dje Kongl. Maij:tt började att gå på styltor.

D. 9 Clæmpe ..... mihl 3/4

D. 16 reed Kongl. Maij:tt första gången uth, hwilcket gick i fyrsprång.

Ifrån d. 10 till d. 23 stilla.

D. 24 Simonowitzo ..... mihl 4

D. 25, 26, 27 stilla.

D. 28 Iwentnecka derest Generalmajor Maidell kom till arméen med transporten från Riga ..... mihl 1 1/4

D. 29, 30 stilla.

D. 1 *December* hade een Dominicaner munk, Pater Levisi, audience hoos Kongl. Maij:tt och war utsänd aff Påfwen.

D. 22 feck General Renschiöld ordres at gå med ett detachement till Warschou.

D. 25 war Kongl. Maij:tt hel frisk igen.

D. 31 öfver Weiseln till Sczezin ..... mihl 2
D. 7 *Januarij* 1703 hade den yngre Potockj audience.
D. 9 hade deputerade af Lublinska Paletinatet audience.
D. 10 hade bägge Potockj audience.
D. 10 Ursendorf ..... mihl 3
D. 11, 12, 13, 14 & 15 stilla.
D. 16 Belzitz ..... » 3
D. 17 Gartze ..... » 2 1/2
D. 18 & 19 stilla.
D. 20 Konopnitza ..... » 1 1/2
D. 21 Pletsina 1/2 mihl från Lublin ..... » 2
högquarteret Jacobowitza.
D. 30 hade dee ifrån Ryssland och Lemberg deputerade audience.
D. 4 *Februarij* hade deputerade af Ryska Paletinatet afskedsaudience.
D. 6 hade dee af Lukowska gebietet deputerade audience.
D. 8 ankom Printzen af Saxengotha.
D. 20 hade deputerade af landtdagen i Lublin audience.
D. 2 *Martij* Trznice ..... mihl 2
D:o hade Envojé Robinson audience.
D. 3, 4, 5, 6 stilla.
D. 7 Tunika ..... » 4
D. 8 stilla.
D. 9 Rasin stad ..... » 3
D. 10 Oknin ..... » 4 1/2
D. 11 stilla.
D. 12 Stanij ..... » 3
D. 13 Ziernow ..... » 2
D. 14, 15, 16 stilla.
D. 17 Rudnikj ..... » 3 1/2
D. 18 stilla.
D. 19 Gurckj ..... » 3 1/2

D. 20 Kulnow ..... mihl 2 ½

D:o ankom Printzen af Würtenberg.

D. 24 hölt Kongl. Maij:tt conference med Cardinalen i Warschow.

D. 29 befant Kongl. Maij:tt sig opasslig.

Jfrån d. 20 huj. till d. 7 *April* stilla.

D. 8 till Prag wid Warschow.

D. 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16 & 17 stilla.

D:o hade den Keijserlige, Fransöska, Engelska och Hollenska ministern audience.

D. 16 hade de Marienburska deputerade audience.

D. 18 till Buckströmen, hwarest strax begyntes att arbeta på bryggan..... mihl 4

D. 19 sattes een hoop stycken i raad att, effter Saxarna wijste sig på andra sijdan, skiuta på dem.

D:o gingo 1500 man öfver på små båtar att fatta påsto på andra sijdan.

D. 20. När broen war färdig geck Kongl. Maij:tt med begge Princerne, drabanterna, liffregementet, Ridderhielms och Nierotz samt Buckwaldz dragouner öfwer bryggan till att opsöka fienden och marcherade så een mihl ofwanföre den slagne broen öfver een liten ström som flyter i Buck, utan att mista mer än en ryttare af lijfregementet, fast än wadet tämmeligen diupt war. Marchen continuerades hela dagen och natten därpå fölliande så att wij i första dagningen kommo till Pultowsk, hwarest Feltmarskalk Steinau igenom sina utwachter fådt redan om oss kundskap och för den skull stod med sitt folck rangerad att taga mot oss; men drog sig lijkwäll genast af och då han wille winna staden, lätt Kongl. Maij:tt Öfwerst Buckwald föllia på dem, hwilcket och så skedde med det efftertryck att wij kommo jempte dem in i staden, och vunno den andra broen, som är wid slottet, hwarest een stor deel kastade gewähr från sig och bad om pardon. Straxt därpå blef General Beust tagen till fånga men Fältmarskalck Steinau kom undan.

Vij bekommo öfwer 600 fångar jemte Öfverste Paul och 2 majorer.

D. 21 Pominikawo..... mihl 1
D. 22 Barkowa..... » 2
D. 23 stilla.
D. 24 Sumlijno hoff..... » 2
D. 25, 26 stilla.
D. 29 Smarziow..... » 2
D. 2 *Maij* Staroswibj slott..... » 3
D. 3 stilla.
D. 4 Droganj..... » 3
D. 5 & 6 stilla.
D. 7 Dobrzin stad..... » 3 1/2
D. 8 stilla.
D. 9 Kielmitza..... » 2 1/2
D. 10 Bowiowitza den sidsta stad i Hög-Pohlen..... » 2 1/2
D. 11, 12 stilla.
D. 13 Districtet Polniska Preutzen och camperade wid Slotterj..... » 5
D. 14, 15 stilla då det giordes brygga öfver strömen Drewenza.
D:o konungen pousserade Saxiske wachterne.
Commendanten i Torn lätt bränna upp förstaden.
D. 16 geck infanteriet öfver Drewensa till Thorn och slog där läger och tog in fördelachtiga orter wed manskapet..... mihl 1/2
D. 18 blef General Lieven benet affskuten wijd konungens sijda, och dödde samma affton.
Samma affton attaqverade 16 estandarer Polska Capiten Philip af Dalregemente med 23 man, hwilken försvarade sig wäll och miste intet mehr än 3 à 4 man.
D. 29 marcherade lijffregementet, och Öfwerst Axell Sparre med 500 man infanteri till Strasbourg.

D. 29 *Julij* attaqverade Brand med 8000 mann Major Carl Creutz.

D. 3 *Augustij* blefwo 500 man af Uplands regemente detacherad[e] att gå till Strasb[urg].

D. 25 ankom Grefve Stenbock med recreuter, stycken och amunition från Danzig (Swerige).

D. 5 *September* begyntes att arbeta på batterier.

D. 9 öpnades tranchein för Torn på 2 ställen; konungen sielf förde 800 betäckare.

D. 10 slog een styckekuhla twert igenom een fachin, som konungen hölt utj.

D. 11 drogs tranchen neder till Weixeln.

D. 12 giorde Saxarna utfall men blefwo tillbakakiörde.

D. 14 begynte att skiuta ifrån wåra batterier och kasta eld, hwilket innom een tjma fastnade och brände på åtskillige ställen; då stadzhuset med flere på torget upbran.

D. 16 continuerades med eldkastningen och ehuru wäll man såg åtskillige eldar tändes opp, blef de lijkwähl utslächte. Emedlertjd kastade fienden mycket steen.

D. 25 begyntes linien emot nya wärcket att dragas.

D. 27 slogo Saxarna apell.

D. 28 slog åter en trumslagare apell.

D. 29 blef ett nytt batterie på öfwerste posten färdigt.

D. 4 *October* gofwo Saxarna sig på nåd och onåd utan capitulation. Och marcherade Grefve Sperling med guardet inn att besättia posterne.

Officerarne fick behålla sitt bagagie och gewär.

Aff fångar woro:

Generaler 2. Öfwerstar 2. Öfwerstelieutenanter 5. Majorer 9. Capitener 46. Lieutnanter och Fendrikar 113.

Gemene:	friska	sjuka
soldater	1583	2499

dragoner	85	100
artollerifolk	229	281
Summa	1897	2880

S[umm]a s[ummarum] 4,777 man

D. 9 lätt Kongl. Maij:tt rasera fästningen.
D. 28 från Torn till Baijars ..... mihl 3 ½
D. 29—30 stilla.
D. 31 Collm stad ..... » 2
D. 7 *December* Grodens stad ..... » 4 ½
D. 8 stilla.
D. 9 Neuburg ..... » 2
D. 10 Pitzetcho ..... » 2
D. 11 Gros Falckenhoff ..... » 3
och där öfver Weixeln ..... » 1
D. 12 Schenhoff ..... » 1 ½
D. 13 igenom staden Marienburg NB ..... » 1
D. 14 Katzennahe ..... » 3
D. 15 staden Elbing, som är wäll befäst ... » 3
D. 16, 17, 18 [stilla].
D. 19 Fetgiör ..... » 3
D. 20, 21, 22, 23, 24 & 25 stilla.
D. 26 till Winterquarteren i Ermland, Melsack, Worms och Bausin ..... mihl 4 ½

Högquarteret Heilsberg.

A:o 1704.

I *Martij* månadt mönstrade Hans Kongl. Maij:tt regementet utj Melsack.

D. 12 *Junij* bröto wij upp marcherade till Ulwerdorf ..... mihl 1 ½
D. 13 Lingnow ..... » 3
D. 14 igenom Gutstadt och Adlersteen till Jamnodorf ..... mihl 3 ½
D. 15, 16 stilla.
D. 17 Putrin ..... » 3

D. 18 in i Pohlen till Joannowas ..... mihl 5 1/2
D. 19 stilla.
D. 20 Grutofskj ..... » 3
D. 21 Setzkanowa ..... » 1 1/2
D. 22, 23, 24 & 25 stilla.
D. 26 Bunkowa ..... » 2
D. 27 stilla.
D. 28 Sziepcerno ..... » 4
D. 29 öfver Weixeln till Kosam ..... » 2
D. 30 stilla.
D. 1 *Julij* Lumne ..... » 1 1/2
D. 2—3 stilla.
D. 4 Moschenen ..... » 3 1/3
D. 5 stilla.
D. 6 Pierneowa ..... » 2
D. 7 stilla.
D. 8 Tarsin stad ..... » 2 1/2
D. 9 Lantzietze ..... » 3 1/2
D. 10 stilla.
D. 11 Stamerowilze ..... » 1 1/2
D. 12 stilla.
D. 13 Prezetzkj stad ..... » 4
D. 14 Putzow ..... » 2 1/2
D. 15 stilla.
D. 16 Sinanowitza slott ..... » 4
D. 17 stilla.
D. 18 Skimna stad ..... » 2
D. 19—20 stilla.
D. 21 Wispuntj ..... » 4
D. 22 stilla.
D. 23 Sandomir stad ..... » 2 1/2
D. 24, 25 & 26 stilla.
D. 27 Grotzitza ..... » 1/2
D. 28 stilla.
D. 29 Turbin ..... » 3 1/2

D. 30 Ulnow ..... mihl 3
D. 31 stilla.
D. 1 *Augustij* Czarzinav ..... » 2 1/2
D. 2 stilla.
D. 3 förbij Dominicanerkloster, af Sal. konung Sigismund upbygd[t], är mycket prächtigt; sedermera till staden Litzaiske..... mihl 2 1/2
D. 4—5 stilla.
D. 6 Jerslow stad..... » 3
Jfrån d. 6 till d. 21 stilla.
D. 22 Lafskij ..... » 3
D. 23 Krakowitz..... » 3
D. 24 stilla.
D. 25 Jesnuf ..... » 1 1/4
D. 26 Janowf..... » 3
D. 28 fick konungen in staden Lemberg derest dragonerna fick stort fribyte.
D. 11 *September* Laskij ..... mihl 3
D. 12 stilla.
D. 13 Tusohofskj ..... » 1 1/4
D. 14 camp[erade] under Printz Constantinj stadh benemt Zolikieze ..... mihl 2
D. 15 stilla.
D. 16 Magirof..... » 3
D. 17 genom Kowa stad till Moijsiska..... » 2
D. 18—19 stilla.
D. 20 Tomaskowa stad..... » 3
D. 21 Labunskow ..... » 4
D. 22 Samois stad väll befäst ..... » 1/2
D. 23 stilla.
D. 24 Waclunzaw..... » 2
D. 25 Czernizke..... » 3
D. 26 Turbin stad ..... » 2
D. 27—28 stilla.
D. 29 Galenssa ..... » 3

D. 30 Bettzitza ..... mihl 2
D. 1 *October* Petrussa ..... » 3
D. 2 stilla.
D. 3 Kottini ..... » 3
D. 4 genom Barnow stad till Zabianka ..... » 2
D. 5—6 stilla.
D. 7 Polonoff ..... » 3
D. 8 Statsick ..... » 3
D. 9 stilla.
D. 10 Kuchlif ..... » 3
D. 11 Parssons ..... » 2 1/2
D. 12—13 stilla.
D. 14 Potkotzj ..... » 3
D. 15 Odwatzeck ..... » 4
D. 16 Scherijn ..... » 1 1/2
D. 17—18 stilla.
D. 19 Sadla ..... » 3
D. 20 Wulka ..... » 2 1/2
D. 21 Strenitz ..... » 3
D. 22 stilla.
D. 23 Mrokow ..... » 2
D. 24 Sischuf ..... » 1 1/2
D. 25 Wilkowa ..... » 3
D. 26—27 stilla.
D. 28 Pettroijt ..... » 2 1/2
D. 29 Paritza ..... » 2
D. 30 Turom ..... » 2
D. 31 stilla.
D. 1 *November* Scheronitza Welke ..... » 3
D. 2—3 stilla.
D. 4 Garshoff ..... » 2
D. 5 Prygozitza ..... » 3 1/2
D. 6, 7, 8, 9, 10, 11 stilla.
D. 12 Stunj stadh. Winterquarter. Högquarteret Ravitz ..... mihl 2 1/2

A:o 1705.

D. 26 *Julij* upbröto och marcherade till Kutrosin mihl 1
D. 27 stilla.
D. 28 Golkowa ..... » 2
D. 29 Calis stad ..... » 3
D. 30 stilla.
D. 31 Schedkowa ..... » 3
D. 2 *Augustij* Veneoff ..... » 4 1/2
D. 3 Gurra ..... » 2 1/2
D. 4—5 stilla.
D. 6 Walowitz ..... » 2
D. 7 stilla.
D. 8 Caszitze ..... » 3
D. 9 stilla.
D. 10 Jachtorii ..... » 1 1/2
D. 11. 12, 13, 14 stilla.
D. 15 Casserij ..... » 3/4
Ifrån d. 15 Augusti till d. 27 *December* stilla.
D. 28 Rakowitz ..... mihl 3
D. 29—30 stilla.
D. 31 öfver Weixeln wid Warschou till Offkunia mihl 3

A:o 1706.

D. 2 *Januarij* Wolinia ..... » 3 1/2
D. 3 Tensiow ..... » 2 1/2
D. 4 Wolka ..... » 3
D. 5 Bowial ..... » 3
D. 6 stilla.
D. 7 Lubezie ..... » 4
D. 8 stilla.
D. 9 Bouratzie ..... » 2 1/2
D. 10 Kudiretz ..... » 3
D. 11 Grutzietz ..... » 3
D. 12 Grodeck ..... » 3

D. 13 Grennkie ..... mihl 3
D. 14 Mång Walkowitza 1/2 mihl från Grodno » 3

D. 15 bröt hela arméen upp där ifrån om morgonen, och emedan fienden, som med een stor macht fortranchementerat [sig] utj Grodno stad, hade de [också] upisat strömen under staden, så att wij måste marchera 1 mil omkring derest passet och grafwen war besatt med fiendens truppar om dhe höga backar, hwilka woro på bägge sijdor om passet [så att detta var] mycket swårt till att öfverwinna. Emedlertijd så blef doch gran[a[diurerne af Kongl. Maij:tts lijffguardie commenderade till att begynna attaqven, hwilket genom Hans Kongl. Maij:tts egit anförande skedde, ehuruwäll fienden med dess musqvetrie söckte oss öfwerkomsten att förhindra, lijkwäll igenom Gudz hielp tillbaka drifne, hwilket sedan wåre dragouner, som strax effter oss öfwerkom, aldeles utj staden Grodno [in]drefwo. Sedan rangerade sig hela arméen uti een ordre Battalie, men emedan fienden intet rörde sig uthur staden, så camperade arméen under bar himmel den natten wid byen Caplitza 1/2 mihl från Grodno.

D. 16 till Grandzitzka ..... mihl 1
D. 17 stilla.
D. 18 Olanitze ..... » 2
D. 19—20 stilla.
D. 21 Olawatzieck..... » 1 1/2
D. 22, 23, 24 stilla.
D. 25 Zelitz..... » 2
Jfrån d. 25 till d. 9 febr. stilla.
D. 10 *Februarij* till Gierwantzie ståndqvarter » 3
Högqwarteret Sabludeck.
D. 4 *Aprill* öfwer Memell ström wid staden Orlofwa mihl 2 1/2
D. 5 öfwer Zianes ström till staden Dieretzina » 4
D. 6, 7, 8, 9 stilla.
D. 10 Bolovitza ..... » 2

D. 11, 12, 13 stilla.

D. 14 Beretzenitza..... mihl 4 1/2

D. 15 stilla.

D. 16 Sapolie..... » 3

D. 17 commenderades 2 battalioner af guardie, neml. granadierer och major Gyllenkroks battalion. Samma dag marcherade genom grufligit kiärr och moras in på andra sijdan om strömen wid staden Bretze. Och emedan fienden hade sig posterat på andra sijdan med 1500 man dragoner och upkastat något wärck sampt bryggan sönderrifwit, osz öfwerkomsten så mycket bättre att dispendera [ɔ: disputera], så fant Hans Kongl. Maij:tt sig twungen det ìgenom watnet att tentera, hwad elliest öfwer bron hade kunnat skie. Jty sedan 8 af wåra fältstycken, som woro med oss, stanat planterade, sprang Hans Maij:tt sielf först i watnet, hwilket sedan alla effterfölgde under armarna, fattade ett sådant mod indref fienden ett förskräckt hierta, så att dhe i största hast, utan att wij något skått giorde, sig på flychten gåfwo, sedan han effter sig lembnat 8 döda och 1 blesserat capitain som war en Fransos *) af extraction, hwilcka desse stycken hade råckat. Således inqvarterades desse 2:ne battalioner i staden Bretze..... mihl 4

D. 18 Onizewitze..... » 1 1/2

D. 19—20 till een bondeby *N*..... » 2 1/2

D. 21 Komst stad, derest intet långt der- » 4
ifrån några af Kongl. Maij:tts hoffbetienter, som råkat på 3 fahnor infanterie, Littower, hwilka förskräcktes och gewäret nederlade, hwarmed hoffbetienterne samma dag inbragte 80 fångar med 1 Öfverstlieutenant, 1 Capiten och några andre Officerare; hwilcka Hans Maij:tt, undantagandes Officerarne, samma natt lätt utlysa med facklor, sedan han dem hade låtit afskära halfwa kläderna och håret på een

*) Det var denne, som, döende, bad att få se konungen af Sverige.

sijda, och dem skiänckt en hwijt klädesfahna, först utj een lortpusz temmeligen omkring wecklader. *)

D. 22 till een bondeby *N*..... mihl 4
D. 23 Pinkowitz..... » 6
som är 3/4 mijhl från staden Pinsk derest högqvarteret stod.
D. 24 *Maij* Pomolitza..... mihl 3
D. 25 öfwer floden Stijr till Balowitz..... » 4
D. 26 Dalsie..... » 1 1/2
D. 27 stilla.
D. 28 igenom moras till staden Lubbikow » 2 1/2
D. 29 camperade wij i een skog wid et bruuk » 2
D. 30 wid staden *N*..... » 3
D. 31 wid ett bruuk..... » 2
D. 2 *Junij* till byen N..... » 2 1/2
D. 3 igenom Kosiunka stad..... » 2
D. 4 till byen N..... » 2
D. 5 stilla.
D. 6 öfver floden Styr till staden Glutza... » 2
D. 7—8 stilla.
D. 9 Pianj och där stilla..... » 3 1/2
D. 5 *Julij* tillbaka öfver floden Styr..... » 1 1/2
D. 6 stilla.
D. 7 Woijutzin..... » 3 1/2
D. 8 stilla.
D. 9 Lokatzie..... » 2
D. 10 Mikolitz..... » 3
D. 11 igenom Lodner stad öfver Buckströmen till Radlast..... mihl 3 1/2

*) Hvad de tappra »hoffbetienterna» beträffar, så utgjordes de af herrar af hofstaten jämte ett par officerare. Nordberg omtalar tilldragelsen och att Carl XII »hade svårt att hålla sig från löje», men han nämner ingenting om det något drastiska sättet att visa sitt förakt för fegheten. — Det hela ser ut som ett skämtsamt påhitt af Axel Sparre — men han var ju långt borta den gången.

D. 12 Mattj by ..... mihl 1
D. 13 igenom Dorijn stad till Rastaki ..... » 1
D. 14 Caminj ..... » 2 1/2
D. 15 stilla.
D. 16 Bæseck ..... » 3
D. 17 Ostroveke ..... » 4 1/2
D. 18 stilla.
D. 19 Schwednick ..... » 3 1/2
D. 20 Snopkow ..... » 3
D. 21 Markushof stad & Plonkj ..... » 3
D. 22 stilla.
D. 23 öfwer Weixeln till byen Jarotzin ..... » 2
D. 24 igenom Kåskolow stad till Grabok... » 2
D. 25 igenom Schwalin stad till Raovitz ... » 2 1/2
D. 26 Dlugga hoff ..... » 2
D. 27, 28, 29 stilla.
D. 30 Piervitz stad ..... » 2
D. 31 Husef stad ..... » 3
D. 1 *Augustij* Orodenitza ..... » 2
D. 2 Jasin ..... » 3
D. 3, 4, 5 stilla.
D. 6 Rogof ..... » 2
D. 7 Bressin stad ..... » 1
D. 8 Lijbka ..... » 1 1/2
D. 9, 10 stilla.
D. 11 Hiertz stad ..... » 2
D. 12 Saltzin ..... » 3
D. 13 Hudeik stad ..... » 2 1/2
D. 14 stilla.
D. 15 Warta stad ..... » 3
D. 16 Krotowitz ..... » 1 1/2
D. 17 Ollenbock kloster ..... » 4
D. 18 Ostroweke stad ..... » 3
D. 19—30 stilla.
D. 21 Salmirzitzie stad ..... » 3

D. 22 Jutrozin stad ..... mihl 3
D. 23 Ravitz stad ..... » 3
D. 24 Kelew by i Sleisingen ..... » 4
D. 25 öfver Odern ström till Lijben ..... » 3
D. 26 Kleenhaan stad ..... » 3
D. 27 Alsendorf ..... » 1 1/2
D. 28 Lemberg stad ..... » 3
D. 29 Tindorff ..... » 2
D. 30 Leopoldsin by i Saxen ..... » 3
D. 31 stilla.
D. 1 *September* Rickenback stad i Saxen... » 2
D. 2 Kanavitz ..... » 2 1/2
D. 3 stilla.
D. 4 Bonavitz ..... » 2 1/2
D. 5 Camitz stad ..... » 2
D. 6 stilla.
D. 7 Königbruck stad ..... » 2
D. 8 Rotheborg stad ..... » 2
D. 9 stilla.
D. 10 Maysen stadh ..... » 2
D. 11 Oschatz stad ..... » 4
D. 12—13 stilla.
D. 14 staden Dahlen ..... » 1
D. 23 *November* mönstrade Hans Kongl. Maij:t lijffguardie.

ANNO 1707.

Gick arméen uthur Saxen.
D. 12 *Augustij* Lorentz George ..... mihl 2
D. 13 Gamla Nuendorff ..... » 2 1/2
D. 14 stilla.
D. 15 Kleen Nüendorff ..... » 2
D. 16 Grongrijttker ..... » 3
D. 17 stilla.
D. 18 Rosendahl ..... » 2

D. 19 Lupi ..... mihl 1 1/2
D. 20 stilla.
D. 21 Himpell Hoff ..... » 1 1/2
D. 22 Sodell ..... » 1
D. 23 stilla.
D. 24 Gierdorf i Slessingen..... » 2 1/2
D. 25 Eskersdorf till Warta..... » 1 1/2
D. 26—27 stilla.
D. 28 Conratzdorff ..... » 2
D. 8 *September* Steindorff..... » 3 1/2
D. 9 staden Luben ..... » 2
D. 10 staden Steinaw ..... » 2
D. 11 öfver elfven Odern till byen Gutzchen » 3 1/2
D. 12 igenom Hernstadt i Sleisingen och Ravitz utj Pohlen till staden Giercken..... mihl 3
D. 13 stilla.
D. 14 Kotciewitze ..... » 2
D. 15 Symna wåda ..... » 2
D. 16 Jarutzin stad..... » 2
D. 17 byen Pribislow ..... » 2
D. 18 Ziontzen. Ståndqvarter. Högqvarter Slupza mihl 2
D. 31 *October* vpbröt uth[ur] ståndqvarteren och marcherade till byen Wolla..... mihl 1
D. 1 *November* staden Cassimir ..... » 2
D. 2 Plessina ..... » 1 1/2
D. 3 stilla.
D. 4 Sapalno stad ..... » 2
D. 5 stilla.
D. 6 Isbitza stad..... » 3
D. 7 Jertretzowa..... » 1
D. 8 stilla.
D. 9 ståndquarter Bodzienowo major & minor. » 1 1/2 Högquarteret Wienitz stadh. Guardie giorde brygga öfver Weixeln wid Wladislau stadh.

A:o 1708.

D. 2 *Januarij* byen Bunkowa ..... mihl 1
D. 3 stilla.
D. 4 öfver Weixeln till byen Tlublitza ..... » 3
D. 5—6 stilla.
D. 7 Slavennie ..... » 3
D. 8 Dombeck ..... » 3 1/4
D. 9 stilla.
D. 10 Gortzitza ..... » 2
D. 11 Stapanskj ..... » 2
D. 12 stilla.
D. 13 jgenom staden Prassnis till byen Ossawitz mihl 2
D. 14 stilla.
D. 15 staden Sielasna ..... » 2
D. 16 Possle ..... » 2
D. 17 staden Brodowalunka ..... » 1/4
D. 18 Dombrivj ..... » 2
D. 19 Nowa Ruda ..... » 2 1/2
D. 20 stilla.
D. 21 Servonj ..... » 1 1/2
D. 22—23 stilla.
D. 24 Monselle ..... » 1/2
D. 25 jgenom staden Vonsiow Biellesewo » 2
D. 26 öfver strömen Biebra sedan öfver ett stort moras in utj Littauen till byen Sobieskij ..... mihl 2 1/2
D. 27 staden Koretziin ..... » 3
D. 28 stilla.
D. 29 Rijbudeck ..... » 1
D. 30 Till een by, som är 7 mihl lång wid nampn Nowawolla ..... » 2
D. 31 stilla.
D. 1 *Februarij* till Stiercka ..... » 2 3/4
D. 2 öfwer strömen Niemen till staden Grodno. Konungen förjagade Ryssarna därifrån ..... mihl 1 1/2

D. 3 Scharlowa ..... mihl 1 1/2
D. 4 staden Ollawatz ..... » 2
D. 5 stilla.
D. 6 Jullaskij ..... » 2 1/2
D. 7 Laskij ..... » 1 1/2
D. 8 staden Issiolna ..... » 2
D. 9 Munkowitz ..... » 2 1/2
D. 10 stilla.
D. 11 staden Lijda ..... » 3
D. 12 Male Kofie ..... » 3
D. 13 till ståndqvarteret Zobotnikj ..... » 3
Högqvarteret Smorgonie & Radeziewitze.
D. 30 *Maij* vpbröt och marcherade till staden Rakowa mihl 3
D. 31 stilla.
D. 1, 2, 3, 4, 5, 6 *Junij* stilla.
D. 7 till staden Minsk ..... » 2
D. 8, 9, 10 stilla.
D. 11 staden Humen ..... » 5
D. 12 stilla.
D. 13 Czialinkj ..... » 2
D. 14 staden Beretzina derest een postering af Rys-sarna stodo på andra sijdan strömen, och blef Printzen af Würtenburg där blesserat i sijdan ..... mihl 4
D. 15, 16, 17, 18 stilla.
D. 19 gingo wij öfwer strömen till byen Koblanie mihl 1
D. 20 staden Påhåst ..... » 1
D. 21 Pribriskj ..... » 1
D. 22 Soboritze ..... » 1
D. 23 stilla.
D. 24 Mostzianitza ..... » 1
D. 25 stilla.
D. 26 Olokowitze ..... » 1 1/2
D. 27 stilla.

D. 28 Taterijn..... mihl 2
D. 29—30 stilla.
D. 1 *Julij* staden Holowzin..... » 1
D. 2—3 stilla.
D. 4 j dagningen attaqverade Hans Maij:tt Ryssarna i retranchementet, som bestod af 1 1/4 mihl lång [linie], och [angrep därvid] wänstra flygeln. Dref dem bort och bekom 1 major och 11 gemena till fånga sampt 11 metallstycken med amunition*) ..... mihl 3/4
D. 5 stilla.
D. 6 Starissolle..... » 2 1/2
D. 7 Knezitze..... » 1 1/2
D. 8 staden Mohilow..... » 1
Jfrån d. 9 Julii till och med d. 4 *Augustij* stodo wij stilla och under warande tijdh giordes bryga öfver Niepern.
D. 5 öfver Niepern på ett fält..... » 1/2
D. 6—7 stilla.
D. 8 Annitiowitza..... » 3/4
D. 9 stilla.
D. 10 Nowaziolckj..... » 2 1/2
D. 11, 12, 13, 14, 15 & 16 stilla.
derest wij sielf skoro säd på fälten och därsammastädes tröskade.
D. 17 på een skog öfver natten..... » 2
D. 18 Monnewitz..... » 1 1/2
D. 19 Riminkj..... » 3

*) En ovanligt enkel beskrifning på slaget vid Holovczin. Men uppteckнaren befann sig kanske bland de 45 sårade officerarne af gardet om hvilka Adlerfeld talar. Fångarna räknar Nordberg till några och tjugo, utom den ene majoren; här har antalet sjunkit ned till elfva.

Ensamt de här vidrörda fakta angifva att ryssarna nu slogos bra och icke läto sig *coupera* — fast ledningen på deras sida annars icke var den bästa. Och man skulle tycka att öfvergången af en sådan å som Wabis kostat alldeles för mycket — om det ej faktiskt varit Dnjeperpassagen som här vanns.

D. 20 Lobonka ..... mihl 2

D. 21 staden Zcherikow derest ett partie Ryssar stodo på andra sijdan elfwen Ostz ..... mihl 2

D. 22—23 stilla.

D. 24 Drohaij ..... » 1

D. 25, 26, 27 stilla.

D. 28 Moloditz och byen Bellitza ..... » 2

D. 31 slogz Generalmajor Roos med Ryssarna wid Meschewitz.

D. 1 *September* stodo wij stilla.

D. 2 Wolowinikj ..... mihl 1

D. 3 stilla.

D. 4 Bilswoditza ..... » 1 ½

D. 5 Iwonj ..... » 2

D. 6 Mileko ..... » 3

D. 7 stilla.

D. 8 Staloffsiskj ..... » 1 ½

D. 9 stilla.

D. 10 byen Jariska Pissarowa. Samma dag attaqverade Hans Maij:tt Ryssarna med några cavalleriregementen och jagade dem bort och stod hela arméen på fältet om natten och war det 7 mihl från Smalensko.

D. 11 byen Starottze ..... mihl 1

D. 12, 13, 14, 15 stilla.

D:o om natten blef Generalmajor Lagercrona med 2000 man commenderad att gå föruth i Okraien och staden Starredubb.

D. 16 vände Hans Maij:tt med hela arméen om och gick på Okraien till V. Moloditz ..... mihl 5

D. 17 stilla.

D. 18 till byen N. ..... » 2

D. 19 stilla.

D. 20 byen N. ..... » 2

D. 21 till staden — — öfver strömen Ostz derest een stor skog begyntes ..... mihl 7

D. 22 på skogen ..... mihl 5
D. 23 hunno öfver skogen till een bondeby i Okraien. Noch bränwjn ..... mihl 3
D. 24 stilla.
D. 25 Ninmo ..... » 2 1/2
D. 26, 27, 28 stilla.
D. 29 Ziewierkj ..... » 1 1/4
D. 30 stilla.
Jfrån d. 1 till d. 11 hujus [*October*] stådt stilla.
D. 12 Dulkj Dombzrowa ..... » 1
D. 13 stilla.
D. 14 Biallehost ..... » 1 3/4
D. 15 stilla.
D. 16 Scholkowa ..... » 2
D. 17, 18 & 19 stilla.
D. 20 Privalocka ..... » 3
D. 21—22 stilla.
D. 22 Arckypotska ..... » 4
D. 24 Pokow ..... » 5
D. 25 Komeen ..... » 1 1/2
derest Mattzeppa kom till Kongl. Maij:tt.
D. 26, 27, 28, 29, 30 stilla.
D. 31 till Desna strömen och byen Miskin » 2
D. 1 *November* stodo wj stilla.
D. 2 om affton blef Generalmajor Stakelberg aff Hans Maij:tt commenderad att giöra attaqven öfver strömen efftersom Ryssarna stodo på andra sijdan och gick det något swårt i förstone men, Gudi loff, behöllo wj segern.
D. 3, 4 stilla.
D. 5 Öfwer elfwen, om natten på en myra » 1 1/2
D. 6 till byen N. ..... » 2
D. 7 Luckowa ..... » 2
D. 8 Billka ..... » 2
D. 9, 10 stilla.
D. 11 förbij Batturijn, som war Mattzeppas hufwud-

stad i Okraien, och nu nyligen stormader, utplundrad, och upbränder af Ryssarna ..... mihl 3

D. 12, 13, 14, 15 stilla.

D. 16 Tinetza ..... » 2

D. 17 byen N. ..... » 2

D. 18 förbij staden Romna, derest högquarteret stod, till byen Corzijn ..... » 6

D. 19, 20 stilla.

D. 21 blef regementet commenderadt till staden Smilaja och några andra regementer efftersom Generalmajor Renn af Ryssarna stod der med een starck postering, men drog sig strax därifrån ..... » 3

D. 22, 23, 24 stilla.

D. 25 blef bemälte stad aff wåra utplundrad och af bränder, och [gingo] sedan tillbakas till byen Smell mihl 1

D. 26 till Corzijn ..... » 2

D. 17 *December* Lipowa Dolina ..... » 3

D. 18 staden Hadias ..... » 3

D. 19, 20, 21, 22 stilla.

D. 23 förbij staden Wieprick derest een Rysk öfwerstlieutenant, som war een Engelskman, inne låg med ett regemente Ryssar och marcherade till Juhl Byen Plischewitz mihl 2

Och war det en sådan kiöld så wäll wid Hadias som wid Wieprik om natten så att många 1000 man af arméen blefwo skiämde så wäll officerare som gemena.

D. 24, 25, 26, 27, 28, 29 stilla.

D. 30 tillbakas förbij Wieprik till byen Paulocka mihl 3

D. 31 till staden Zienkowa derest alla Cos- » 3
sakerne stodo till wallz med utslagna fahnor och gewähr och wille intet släppa oss in, men om 4 tijmars tijd så accorderade [de] och uppgofwo staden.

A:o 1709.

Hela *Januarij* monadt stodo wij stilla och under wa-

rande tijdh war Hans Maij:tt wijd Wieprick och stormade staden.

D. 1 *Februarij* till staden Cossmin..... mihl 3

D. 9 brändes staden up och marcherade [wi] in i Ryssland, nemligen Hans Kongl. Maij:tt med drabanterna, guardie, Dahlregementet, Smål[ands regemente] till häst, Generalmajor Krus regemente, Dykers, Taubes och Schröderfeltz regemente till byen Crowa ..... mihl 3

D. 10 stilla; samma by brändes up.

D. 11 jgenom staden Horodnice, som brändes up, derifrån till staden Krasnikut, som och brändes up mihl 3

D. 12 genom een by derest General Renn af Ryssarna stod med 18000 man och konungen attaqverade och förfölgde dem så att det låg ryssar $^3/_4$ wäg lång och bemelte by blef upbränt.

D. 12 Sedan där ifrån till staden Repalupka och blef bränt ..... mihl 4

D. 13 staden Collomack, och bränt ..... » 3

D. 14 stilla.

D. 15 marcherade wij, men för een myckenheet af wattn och stort moras kunde derför intet komma öfver utan stodo wid watnet om natten..... mihl 3

D. 16 till staden Rublopka och bränt..... » 2

D. 17 öfwer ett stort moras och vattn utj Okraien igen till staden Opotznow derest wårt bagagie war mihl 2

D. 3 *Martij* marcherade wij till staden Buditzin » 2

Stodo hela den månaden stilla.

D. 28 *Aprill* till byen — — ..... » 2

D. 29 till staden Pultawa..... » 1

D. 1 *Maij* öpnades trancen och belägringen sig försig. [!]

D. 28 *Junij* skedde action wid Pultawa.

D. 29 & 30 marcherade wij till Niepern... mihl 10

D. 30 om natten gick Hans Maij:tt, wår allernådigste konung, öfver Niepern, samt Mattzeppa och een deel aff hoffstaten.

D. 1 *Julij* blefwo wij fångna wid Niepern då General Leijonhufwudh accorderade med Printz Alexander Menschenkow. Och strax marcherade tillbaka åth Pultawa mihl 10

D. 5 gingo wij alla igenom staden Pultawa på een äng..... mihl ½

D. 9 var hela Ryska arméen tillsammans och skiöth Victoria så wäll med musqveterie som med styckerna.

D. 15 enleverades wij till Öfverstlieutenant Kosolow som war wår convoy.

D. 16 bröt Ryska arméen up ifrån Pultawa och wår column marchera[de] ..... mihl 1 ½

D. 17 till staden Ratzetilowka..... » 2

D. 18, 19, 20 stilla.

D. 21 staden Zerkow ..... » 3

D. 22 stodo på fältet ..... » 2

D. 23 sammaledes ..... » 2

D. 24 d:o ..... » 2

D. 25 jgenom staden Lubin till byn Bulatitza » 2 ½

D. 26 stilla.

D. 27 staden Jablonow..... » 3

D. 28 på fältet..... » 2

D. 29 Kolomitza..... » 1 ½

D. 30 Håroditza..... » 2 ½

D. 31 Periaslowa ..... » 3 ½

D. 2 *Augustij* byen Wutatzj ..... » 2

D. 3 Lubortz ..... » 3

D. 4 staden Paristola ..... » 2

D. 5 byn Hortskj ..... » 3

D. 6 marcherade wij till in under staden Kiow » 1

D. 7 kommo wij in utj fästningen Kiow.

D. 30 bröto wij up der ifrån och marcherade neder på fältet öfwer Niepern..... mihl ½

D. 1 *September* Byen Domberka..... » 5

D. 2 på fältet ..... » 2

D. 3 staden Koselitz ..... mihl 3
D. 4 Kosarj ..... » 2
D. 5 Diewisa ..... » 4
D. 6 igenom staden Nilsin till byen Lipowro » 3
D. 7 stilla.
D. 8 byen Olenowka ..... » 3 1/2
D. 9 staden Borzna ..... » 1
D. 10 Paltzike ..... » 3 1/2
D. 11 förbij staden Batturijn öfver strömen Sehm sedan till byen Zindiuwka ..... mihl 3
D. 12 Aletnowka ..... » 1
D. 13 stilla.
D. 14 staden Kruleovka ..... » 2
D. 15 byen Bistrj ..... » 2
D. 16 Tulcholowij ..... » 1
D. 17 Gluckow ..... » 3
D. 19 blefwo wij till ett annat regemente lef[verera]de under commando af Öfwerst Ragotzin.
D. 20 på fältet ..... mihl 4
D. 21 Ponaziowka ..... » 3
D. 22 staden Zewesk, första staden i Ryssland » 3
D. 23 på fältet ..... » 4
D. 24 byn Krugla ..... » 5
D. 25 stilla.
D. 26 på fältet ..... » 3
D. 27 staden Krom ..... » 3
D. 28 på fältet ..... » 4
D. 29 stodo wij på fältet ..... » 2
D. 30 staden Tariol ..... » 1
D. 1 *October* till staden Aka ..... » 4
D. 2 byn Lisitza ..... » 2
D. 3 på fältet ..... » 2
D. 4 staden Zienisk ..... » 1
D. 5 march[erade till] N. ..... » 3
D. 6 byen Ziensina ..... » 3

D. 7 Kasatze ..... mihl 3
D. 8 på fältet ..... » 2
D. 9 till in under staden Bielow..... » 1
D. 11 blefwo wij inqvarterade i staden.
D. 5 *December* marcherade från Bielow till Kiepetj mihl 4 1/2
D. 6 förbij staden Liquin till byen Muskowitz » 3
D. 7 staden Kaguta..... » 6
D. 8 byen Arkangilska ..... » 6
D. 9 Wulkawskoja..... » 8
D. 10 Zerpokow..... » 2
Samma affton derifrån till byen Naziekina... » 4
D. 11 Lopatin..... » 1
D. 12 Pakra..... » 7
D. 14 byen Kolomitz ..... » 4
D. 15 Baresowa ..... » 1/2
D. 16—17 stilla.
D. 18 marcherade till förstaden aff Muskow wid nampn Zierpokowskara..... mihl 2
D. 22 var Triumphdagen.
A:o 1710.
D. 19 *Januarij* marcherade från Muschow till byen Iwanowka..... verst *) 1 2/5
D. 20—21 stilla.
D. 22 Kupawna..... » 3 3/5
D. 23 Ragoza..... » 3
sedan till Pokrow..... » 8
D. 24 Uhmdall ..... » 8
D. 25 staden Wlodimir..... » 4

*) Skrifvet öfver bråksiffrorna. Allt är likväl summeradt och transporteradt som mil. Transportsiffran på följ. sida uppgår till 1622. Men slutsiffran (= 1657 2/5) är ej uppförd och några upplinjerade blad ha lemnats tomma. Någonting har hindrat anteckningarnas fortsättande. Kanske har antecknaren till en början varit internerad i staden Czaranskj, ehuru han senare fick fortsätta marcherna till Tobolsk.

D. 26, 27 & 28 stilla.
D. 29 Sudowda..... » 6
D. 30 Mosiock..... » 6
D. 31 Bulatnikowa..... » 5
D. 1 *Februarij* staden Murum..... » 3
D. 2—3 stilla.
D. 4 till Savasleuka..... » 4
D. 5 Kioplistam..... » 10
D. 6 Arzamas..... » 9 2/5
D. 7—8 stilla.
D. 9 Memlewa 2..... » 4
D. 10 Zatkj 1..... » 4
D. 11 Patzinkj..... » 8
D. 12 Geremiowa..... » 4
D. 13 staden Czaranskj..... » 2

Kort och Sanfärdig Berättelsse *), om den med Gudz Hielp utaf Kongl. Swenska Armeen under H:r General och Gouverneurens Baron Carl Gustaf Renschiöld anförande, emoth den Chursachsiska och des adjungerade Moscowiter under H:r Generalens Baron von Schulenburg Commendo, wid Fraustadt d. $\frac{3}{13}$ Februarij A:o 1706 lyckeligen erhållhne Seger.

Sedan Konung Augustus, nyligst för Battaillen skall hafwa låtit afgå ordre till den öfwer des armee befallande Generalen Schulenborg, att han nu mehra ofördröijeligen skulle uppbryta och ändteligen /: det måtte kosta hwad det wille :/ inträngia sig i Polen. Tog altså vällbemälte Herr General, under närwarande starka frost, sin tijdh så wäll i acht, att han utur cantoner-qwarteren upbröt i mening med armeen beqwämligare i största hast kunna betiena sig af ijsen, som då [så] starck war, at Oder-strömen mäst på alla orter öfwerbahr. Herr Generaln Renschiöld, medelst dess ogemena waksamheet, goda anstalter och säkra correspondance, erhölt strax wiss kundskap att fienden woro uthur qwarteren gången, och hade en fullkomlig decein att gå öfwer Oder-strömen inåth Slessien och så wijdare åth Polen: för den skull upbröt han på

*) I den tryckte relationen (Stockholm hos Johann H. Werner) börjar titeln med orden »Omständelig Berättelse»; för öfrigt lika.

lijka [sätt] med Swänska armeen, uthur des på denna sijdan om Posen hafwande cantoner qwarter, *som ifrån staden till wäster och norden uthwete* *) /: hwilka nästan utj een linia med högra flygeln, in till Brandenburska gräntzen wed Wronkj till norden och med den wänstra in till staden Costian *åth wester,* utj en distence af 8 mihl inrättade woro :/ och marcherade d. $\frac{23 \text{ Jan.}}{2 \text{ Febr.}}$ med hela armeen den wägen åth Lissa till staden Costian, hwarest han sig i 2:ne nattläger uphölt, och lät regimenterne utj de näst där omkring belägne byar förläggas. Men som han dersammestädes förnam, at fienden wärckeligen fortsatte sin marche in i Slesien, bröth Herr Generalen från Costian up, och gick ännu 3 mihl längre neder till een liten fläck Storcknest benämd; blifvandes utj de där omkringliggiande byar 4 dager med armeen *stilla* stående, in till dess han närmare kundskap om fiendens ankomst inhämpta kunde. Änteligen brachte så wäll espionerne som små utsände partier den fullkomlige effterrättelssen at Saxarne wid Sabern och på flera åtskillige ställen redan d. $\frac{1}{11}$ Februarii woro öfwer Odern komne, och togo deras marche på Slawa, en liten stad i Slesien belägen, hwarest hela fiendtliga arméens rendeswous war bestält. Här uppå rychte Herr Generalen Renschiöld med dess armee i dagningen d. $\frac{31 \text{ Jan.}}{10 \text{ Febr.}}$ 3 mihl ifrån Storcknest genom staden Swetz ända till Fraustadt, och wid dess ankomst bekom om afftonen de wisse tijenderne, att fienden icke allenast stodo wid Slawa, utan man föregaf och, att han ärnade draga sig med armeen till vänster [och] på sådant sätt förmente, at han de Swänska förbij, genom hwarjehanda skogar och trånga defileer, skulle kunna komma in åth landet, hwilcket sedan af deras

*) De kursiverade orden saknas i den tryckta berättelsen som däremot innehåller de inom hakar stående.

egne officerare sportz warit dess fullkommelige intention det äfwen wäll H:r Gen. Renschiöld fruchtade, att fienden torde undslippa, och således swårt skulle falla at få attaqvera honom, aldenskull han med 3 gånger mehr infanterie än de Swänska, hade den förmånen utaf skogar och de trånga wägarne att hans marche der igenom mycket befordras kunde; altså tog Herr General Renschiöld den föllande dagen, som war d. $\frac{1}{11}$ Februari, i största hast med hela armen den wägen till Slawa, i mening att den dersammastädes fienden anträffa skulle, men när han allenast 1 ½ mihl från Fraustadt på Slesiske gräntzen *och wägen åth Slawa* kom, stadnade Herr Generalen där utj een skog at afwänta [Major] Printzes tillbakarskomst, hwilcken med ett partie af 100 hästar om morgonen från Fraustadt utsänd war, med befalning att fullkommeligen recognoscera, war fiende stodo, och hwad han sig företogo? Samma major kom emot afftonen tillbaka med den berättelssen att han sedt Saxiska trouppar på denna sijdan Slawa marchera, allenast ½ mihl ifrån wår armee, och torde fienden effter alt anseende wända sin marche till wänster åth Smigell och Costian, som war närmaste wägen upp åth landet. Som det nu redan war sendt, så at Herr Generalen, ehuru wäll han stod i nejden, lijkwäll icke kunde den afftonen attaqvera, marcherade han wid solens nedergång utur bemälte skog åth Fraustadt tillbaka, och drog sig jämwäll den föllande dagen $\frac{2}{12}$ Februarii derifrån bårtt, låtandes bagagiet gå föruth, och följde med hela armeen 1 ½ mihl den wägen åth Lissa åter till staden Swetz igen. Men emellertijdh lät Herr Generalen så wäll afftonen föruth som morgonen förrän armeen afmarcherade, under handen utsprijda ibland borgarne i Fraustadt, som woro han sinnad at draga sig tillbaka, och effter fienden woro för starck eij wille inlåta sig i någon action.

Bemelte [goda] Augustiske borgare försummade intet strax effter de Swenskas borttmarche att gifwa Saxiska armeen, som stod man 2 mihl derifrån, af alt detta omständig berättelse: huru som dhe Swenska hade fattat räddhogan för deras 20000 man, hwarcken understodo sig till att afbijda deras ankomst, mindre wåga battaille, utan drogo sig effter handen tillbaka, och söckte ju förr ju heldre att winna den förmohnen i god tijdh att undkomma. Sådanne tijender hafva warit Herr General Schulenburg så angenähma, att han ändrade sin decein ännu samma dagen d. $\frac{2}{12}$ Febr. straxt upbröt utur den skogen der han natten öfver hade camperat, och marcherade directe till Fraustadt utj den fullkommelige meningen at få utaf dhe fölliande dagarne så mycket beqwämare betiena sig till fortsättiande, af des ärnade marche så wäll åth Lissa som Redzin, som andra Hans Maij:tt Konung Stanislaij godz, hwilcka han hade i förslag aldeles at utplundra och *i grund* ruinera, wetandes det samma de fångna officerarne nu mera utförligen att berätta, hurusom de sig emellan allaredan hade giort den repartitionen, och ändteligen att de sig med konung Augusto och des ifrån Littauen och Krakau, merendels af cavallerie, ankommande armee, som då allenast 13 mihl ifrån wår armee stodh, ärnade conjugera. Jmedlertijdh och så snart Swänska armeen gick ifrån Fraustadt, sände Herr General Renschiöld sina espioner och några Wollocher, som skulle noga i acht taga fiendens marche och företagande. De samma kommo först emot afftonen in med den kundskapen, at Saxarna icke allenast dragit sig fram utur skogen, utan och redan till Fraustadt ankomne woro, hwilket än wijdare i sielfwa wärcket befantz, enär man utj Swänska armeen samma natten fick see deras på åtskillige ställen i lägret antände eldar, som serdeles ifrån tornet i Swetz woro att observera. Sådant war Herr Generalen Renschiöld een så mycket behageligare post, som han derigenom såg att hans anslag ho-

nom wärckeligen lyckiades och att fienden på detta sätt war låckat utur skogarne ut på rena och stora fälten. Hwaruppå lät Herr Generalen, sedan parollen war utgifwen, befalla alla regementerne, somblige effter midnatten och een dehl för dagningen, at de skulle draga sig wed Swettz tillsamman; men adelsfahnan och Buchwaldz dragouner, som på sijdan åt Fraustadt stodo fienden närmast, hade order några tijmar senare at upbryta. Uthj bemälte regimenters qwarter föll i dagningen et fiendtligt partie af 500 hästar in, med hwilket en öfwerstlieutnant benämd Ziehle warit af General Schulenburg utcommenderat, till att förnimma om Swänska armeen ännu uphölt sig wed Swettz. Samma partie träffade allenast några effterblefne bagagiewagnar an, dem de borttogo, och några der wid befindtlige trotzdrängar skuto de dels neder, dels togo de fångna med sig till deras armee. Hwarigenom som fienden ännu wijdare styrcktes utj des redan fattade inbildning, som hade de Swänska wändt honom ryggen till; så förmodade han sig intet mindre, än att de så straxt derpå skulle understå sig en ordre de Battaille att komma honom under ögonen. Men så snart de Swänska regementerne befunno sig till sammans, blef under staden Swettz chorum hållet och lösen utgifwit /: med Gudz Hielp :/. Kl. 7 rangerade Herr General Renschiöld armeen i 3 columner ock gaf dem befalning at marchera ända åth Fraustadt. Jmedlertijd hade Saxarne redan fått alarme, emedan dhe med små utskickade partier hade recognoscerat de Swenska troupperne och skuto straxt deras larm-skått, allenast med 2 stycken, effter dhet tredie skåttet, äfwen som wid Klitzhoffs slag, kom först en lång stund senare, hwarutaf dhe swänska fingo anledning, at fälla deras omdömmen, och wärckeligen sade: med Guds hielp skall det gå dem i dag på samma sätt som wid Klitzhoff. Öfwer alt detta wiste lijkwähl Saxarne intet ännu, at hela Swänska armeen war i anmarche, innan den kom $^1/_2$ mihl närmare, och begynte ställa sig upp en ordre de Bat-

taille, giörandes äfwen fienden, när han dem warsseblef, det samma, och posterade sig emellan 2:ne byar, Jegersdorff till höger och Rörsdorf till wänster, hwar uthaf dhe förmente at giöra sig en stor fördhel, hwilcket Herr General Renschiöld gärna såg, aldenstund fienden medelst denne posteringen stod så trångt, at han icke kunde giöra några luckor utan hela dess linie måste formera åtskillige flanquer så frampt den för deras många och starcka battailloner wille finna plats nog; ibland hwilcka fienden på deras wänstra flygel af infanteriet [hos Ryssarna,] *2 battallioner Ryssar stälte och på dess högra flygel 2 battallioner Frantsoser* *) *i flanquen wid Jegersdorf posterade,* lät *och* affölia 2 **) esqvadroner dragouner, dem han posterade i flanquen wid byen Rörsdorf, at derigenom förhindra wårt cavalleries inträngiande. Infanteriet stod med hela 1:sta linien bakom deras planterade spanska ryttare, hafwandes för sig 29 större och smärre canoner, 2 haubitzer och 44 små mörsare, som dhe till handgranaters utkastande brukade. I öfrigt woro dhe så wäll försedde med granadiers- och hwarjehanda præparatorier som wid någon armée i werlden kunde finnas ***), med hwilket alt dhe stodo ock wäntade Swänska armeen i anslag, som utj en linia, på ett stort fältt, kom på dem anmarcherandes, hwilcket giorde et så skiönt anseende, at man intet stålltare än *bägge* desse armeerne kunde önska sig att see. Moscowiterne, som elliest woro hwijt och grön monderade med rödt underfoder, hade wändt alla deras råckar om, på det de skulle wara Saxarne lijka och utaf dhe Swänska eij kunna åtskillias, kan och hända i den meningen, at derigenom snarare [än elliest] få quarteer. Det Saxiska af 40 esqvadroner bestående cavalleriet war således indelt, att på hwar

*) Öfverlöpare och krigsfångar.

**) I stället för »affölia 2 esquadroner» heter det i den tryckta berättelsen: afsättia 8 esquadroner.

***) »Kunna uppfinnas».

flygel befunno sig 20 esqvadroner; dock war deras högra flygel /: för trängzlen skull utaf den byen Jegersdorf, der deras infanteris högra flygel stod :/ mestedehlen couperad. Saxiska infanteriet giorde af 9375 man 19 battailloner och 6000 *man* Muscowiter 10 battailloner. Der emot war Swänska infanteriet intet mer än 5000 man och gjorde 12 battailloner; hwilcka doch emot fiendens så mycket swagare woro, at när Saxarne utj hwar battaillon hade 5 till 600 man, och een dehl der öfver, så kunde de swänska utj hwar battailon icke räcknas mehr än *öfver och under* 360. Swänska cavalleriet giorde utj alt 37 esqvadroner. Med en till anseende [så] ringa macht marcherade de Swänske an, och som de kommo fiendens linie wid pass [på] 100 steg när, begynte Saxiska artigleriet ifrån deras högra på wänstra Swänska flygeln först at brännas löst, och så wijdare deras hela linie utföre, warandes alla deras stycken med geswinde skått försedde. Men som distencen eij war mer än som åfwan förmält, kunde dhe icke giöra mehra af hwart stycke än 2 skått, förän de Swänska redan woro dhem på lijfwet, och ehuru wähl [de] 3:de gången, allenast på 10 à 12 steg med skroth, gåfwo en styckesalwa på Swänska fronten, så avancerade dock altidh den Swenska [redeliga] knechten lijka tappert [och alfvarsamt] på spanska ryttarne löst. Så snart det sidsta styckeskåttet war förbij, gaf hela fiendens 1:a linia eld, och i detsamma råckade redan en dehl af Swänska wänstra flygelens infanterie med fienden i handgemäng, så att dhe på hwarannan med wärjor, piqver och bajonetter, på det häftigaste huggo och stucko. Alt här till hade een dehl aff Swenska wänstra flygeln ingen rätt salwa gifvit, innan fienden wände sig om, och [vek tillbaka då de gåfwo honom starka salwor i ryggen att därutaf en stor hop] döda och blesserade nederföllo. Så snart de swenska hade sönderhuggit, brutit och kastat spanske ryttarne uthur wägen, följde de fienden så tätt på fothen, at den förste linien, som redan war i confusion,

brachte jämbwähl den andra i tämmelig oordning. Sådant alt oachtadt, gaf lijkwäll den andra [linien] på dhe Swenska eld så starckt, at utj den salwan mehr än första gången wed spanska ryttarne af dhe Swänska förlorades. Detta är som kortast berättat, om hwad som utj begynnelsen och första inbråttet nästan emellan hela Swänska och fiendtliga infanteriet förefallit. På Swenska högra flygeln war Herr General Renschiöld sielf tillstädes [och commenderade] i synnerhet wid Öfwerste Rooses och Öfwerstelieutnant Cronmans battailloner af Näricke och Wärmelandz infanterie, hwilcka emellan 8 esqvadroner Öfwerste Horns nårra Skånska cavallerie woro späckade. Som nu attaquen skiedde, befalte Herr General Renschiöld mest alla esqvadronerne af högra flygeln hålla an, till dess de bägge Rosens battaillonerne, hwaraf Herr Generalen således *) Öfwerstlieutnant Cronmans battaillon anförde, woro i full marche, at giöra anfallet. Då gaf Muscowitiska battaillonerne deras salva, hwar på avancerade de bägge Swenska battaillonerne, Rosens och Cronmans, in till spanska ryttarne och gåfwo fienden en starck eld, at således Ryssarne **) begynte wijka. De Swänska bröto spanska ryttarne neder, och földe dem ***) tätt effter. /: Ähr att observera att de balkar, som Ryssarne för sig hade, woro giorde på et ovanligit mahner, och eij som Saxarnas spanska ryttare, utan i stället för beslagne nåhlar, som ordinair i korss på spanska ryttarne genom balken sittia, så woro desse på 4 sijdor med *långa* hwassa knifwar i balken inskrufwade. :/ Då avancerade i fult galopp dhe 4 esqvadroner under Öfwerste Horn, utj den af Öfwerste Roos och Öfwerstelieutnant Gyllenstiernas 4 esqvadroner utj den af Öfwerstelieutnant Cronman giorde öpningen. Denne senare öpningen gick Herr Generalen jembwäl sielf igenom, bröt med wärjan in i de Muscoviti-

*) särdeles (tr. ber.).
**) fienden (tr. ber.).
***) där (tr. ber.).

ske battallioner och giorde neder alt hwad som förekom. Lijffdragounerne under Öfwerste Hamilthon, Öfwerstarne Crassous och Möllers regimenter dragouner, måtte *de förra 2* deffilera igenom byen och kommo jämbwäl Muscowiterne i flanqven, så att de 10 Muscowitiske battaillonerne med officerare och gemena, blefwo utj en distence af en god $^1/_2$ mihl utaf cavalleriet så aldeles masacrerade, at icke en utaf dem på platzen qwarter fick. Hwar wid alla på fiendens wänstra flygel befindtliga canoner, fahnor, jempte åtskillige machiner blefwo eröfrade. Den[ne] Saxiske wänstra flygelns 20 esqvadroner cavallerie, som Generalmajor Greff Dynewa[l]d commenderade, drog sig i begynnelsen genast aff, enär de sågo wåra esqvadroner kommandes igenom byen deffilera, och fast än [Herr] Generalen med några esqvadroner af Öfwerste Crassous regimente lät dem efftersättia, kunde de doch eij bringas till ståndz, utan bemälte Swenska esqvadroner giorde i flychten af deras arriersguarde neder alt hwad som icke kunde fortkomma. Generalmajor *Axell* Marderfelt, som högra flygeln af Swänska infanteriet utj corps de battaille commenderade, dref de för sig hafwande fiendens battailloner /: nembligen utj 1:a linien på wänstra flygeln af deras corps de battaille [Drottningens 1:a battaillon under Öfverstelieutnant Pazewitz, Drottningens 2:a battaillon] under Öfverstelieutnant Benckendorff, Generallieutnant Wenedigers *I battaillon* under Öfwerstelieutnant Gaudlitz, Generallieutnant Wersromirskis I battaillon under Majoren Ziegezer, Öfwerste Brauns I battaillon, d:o 1 batt. under Öfwerstlieutnant Scheneberg. Utj reserven på wänstra flygeln af corps de battaille: Churprintzens I battaillon under Öfwerstlieutnant Stutterheim, Generalmajor Birons I battaillon under Öfwerstlieutnant Miltitz, Fürstenbergz I battaillon under Öfwer[stlieutnant] Keiser :/ icke allenast bortt ifrån spanska ryttarne uthan och förfölgde dem ett långt stycke på fältet och bemächtigades så många fahnor och stycken, som der funnos. Generalmajor Axell

Sparre, som wänstra flygeln af Swenska infanteriet utj corps de battaille commenderade, enär han förmente att han effter ordre de battaille, skulle hafwa sina 6 battailloner hoos sig, [så] hade utj inbråttet wed spanska ryttarne och den confusion sampt stora röken, som fienden der råkat utj, nembligen Major Snoilskie med 1 battaillon Wässmanlänningar och Öfwerstelieutnant Jung med 1 battaillon Smålänningar, dragit sig upp till Generalmaior Marderfelt på högra flygeln, och det mäst af den orsak, emedan deras för sig hafwande fiende gaf sig wid inbråttet på flychten till höger, hwilcken de bägge på foten effterfölgde; så at han icke mehra behölt hoos sig än Öfwerstlieutnant Fritskij och elste Capitain Starenflycht med 2 battailloner Wässmanlänningar och Öfwerstlieutnant Fock och Major Brunschiöld med 2 battailloner Wästerbottningar. Desse 4 battailloner gingo emot hela fiendens infanterie på dess högra flygel, som bestod af 10 battailloner deras bästa trouppar som mäst alla räcknades för guardie /: nembligen i 1:a linien på högra flygeln 1 battaillon Öfwerste Conte Jogeux guarde granadiers Frantzoser, 1 battaillon af Konung Augustij lijffguardie under General Schulenburg, anfördt af Öfverstelieutnant Stoingentin [1 battaillon lifguarde under Öfverste Bose, commenderad af Öfverstlieutnant Hunt; dito] 1 battaillon *lijf*guardie under Öfwerste Bose commenderad af Öfwerstlieutnant Preits, 4:de battaillonen lijffguardie under Öfwerstlieutnant Niemitz; Generalmajor Drostens 1 battaillon guarde under Öfverstlieutnant Pistoius; Öfwerste Brau[n[s 1 battaillon. Utj reserven: på fiendens högra flygel Öfverste Mallrack, 1 battaillon Frantzoser; Öfwerste Remnitz 1 battaillon; Quoisain 1 battaillon Sweitzer. Generallieutnant Worstromirskis 1 battaillon under Majoren Rauschendorff, hwilken sidsta straxt i begynnelsen blef tagen af Major Drost och satt in i byn Jegersdorff till at flanqvera det Swänska cavalleriet. Desse 10 battailloner chargerade half annan tijma med ofwan nembde 4 battailloner Wässmanlän[nin-

gar] och Wästerbottningar, hwilcket således tillgick, at enär Öfwerstlieutnant Friskys och *Capitain* Starenflychs battaillon sedan dhe spanska ryttarne nederbrutit, och dem der för sig hade, en stor dehl nedergiort och resten i confusion bracht, drefwe dem in till dhe andra stående battaillonerne i reserven, hwilcka på dem een starck salva giorde, så at af den elden flera Swenskar skaddes, än i den första wed spanska ryttarne som ofwan förmält är, *blefwo doch skingrade och på flychten slagne.* I det förmärckte Generalmajoren Sparre, at Öfverstlieutnant Fock och Major Braunschiöld, med deras 2:ne battailloner Västerbottningar, de 3 guarde battailloner, som de attaqverade, eij ännu ifrån spanska ryttarne drefwet, utan stodo alt stadigt på båda sijdor i full eld, och särdeles den battaillon, som Öfverstlieutnant Fock commenderade ytterst på flygeln, redan ett stort nederlag lidit. Ty fant Generalmajor Sparre högst nödigt i största hast dem att secundera, öfwergaf straxt sine för sig hafwande flychtige och swengde sig alltså gienast med bägge Vässmanlandz battaillonerna till wänster tillbaka, ärnade gå desse 3 guardebattailloner i ryggen. Enär de det samma förmärckte qvitterade de hastigt sin post, gjorde wänster *om* och släpade med sig deras spanska ryttare och giorde front emoth dhe 2 Wässmanlandz battailloner, gifwandes starck salwa från sig. I det kommo och [de] 4 esquadroner Finnar Nylänningar under Öfverste Pattkulls anförande, föllo genom samma öppningen in *), *men som der intet fantz plattz nog, att desse 4 esqvadroner en front igenom gå kunde, ty råkade Majoren Palen, som längst till*

*) I den tr. ber. lyder fortsättningen: och måste gå de 3 guardes batailloners front förbi, efter de förmedels deras spanska ryttare, ey på dem inträngia kunde; och höllo fördenskull en starck eld ut, men träffade de i reserven stående batailloner an, af hvilka de många i confusion brachte och nedergiorde; doch måste de äntligen draga sig utur dem, sedan åtskilliga af de öfriga fienders battailloner kommo dem andra till hjelp.

*wänster stod med sin esquadron näst åth byn fram för en dehl effterlemnade spanska ryttare, att han icke så snart som de andra inkomma kunde. Ty befalte majoren at en del af ryttarne skulle straxt sittia af och kasta spanska ryttarne utur wägen, dhet de och gienast giorde, då den battaillon af fienden som honom näst stod, fast**) *än han från spanska ryttarna wijken war, och dem eij alla i en hast med sig släpa kunnat, kunde lijkwäl beqwämligen räckia denna Finska esqvadron med en starck salva, det de och giorde, hwilcken skadde många af desse ryttare; dock oachtadt kastade de spanska balckarne bortt, och sedan de giortt rum, satte sig till häst igen och fölgde de andra esquadronerne i fullt galopp efter, hwilcka senare, äfwen så wäll som öfverstens som för uthgångne woro, måste utstå en starck eld af de 3 battailloner guarde, förmedelst deras spanska ryttare som hindrade dem der at inträngia; men Öfverste Pattkull träffade de i reserven stående battaillonerne an, af hwilcka de många i confusion brachte och nedergiorde, doch måste de ändteligen draga sig utur dem, sedan åtskillige af de andra fiendens battailloner kom dem andra till hielp.* Generalmajoren brachte derpå i största hast begge Westerbottens battaillonerna utj en front med sina 2 och gick gerade på hela fiendens force löst utan stort skiutande, då måste fienden wijka undan alt till dess dhe kommo in emot byen, hwarest fienden samblade sig, och begynte formera en bataillon caré, stötte och i detsamma 2 fiendtliga esquadroner till dem kommandes att angripa den ena Västerbottens battaillon, *hwilcka förtäckt stådt bakom husen i byen,* i flanqven, men blefwo med en salva så wällkomnade att de snart sig förlorade; hwarpå Generalmajoren tog sina 4 hos sig hafwande battailloner och gick med 2 på hwardera fiendens flanqver och carén löst. [De] gåfwo *de* först på de Swänska en häfftig eld, de Swenska skuto en salva

---

*) I texten står, tydl. genom misskrifning, *fan.*

igen, och straxt med wärjan tränga dem så på lijfwet, att dhe måste i största confusion mästa dehlen kast*ade* sig in i byen Jegersdorf, hwarpå de Swenska avancerade ända åth byen, men fienden låg bakom giärdzgårdarne och skuto öfwermåttan starckt i synnerhet på de båda Wässmanlandz battaillonerne, som woro dem närmast; de andra, som i byn eij inkommo, togo wägen åth staden. Äfwen då straxt giorde dhe åtskillige utfall med plotoners chargerande, så at i denne sidste action många Swenska blefwo skadde; fördenskull befalte Generalmajor Sparre och Öfwerstlieutnant Fritskj och Capitein Starenflycht, at de sig med skiutande intet wijdare inlåta skulle, uthan gerad *) gå på fienden bakom giärdzgårdarne löst, så wille Generalmajoren med Öfwerstlieutnant Fock och Major Brunschiöld *och* coupera dem på andra sijdan om byn, i mening att de eij undslippa skulle, hwilcket och straxt wärkställes, och marchen af alla 4 battailloner [till] lijka angick, men **) då fienden såg torde *det* illa för dem aflöpa, hälst när Öfwerstlieutnant Fritzkj och Starenflycht med stor vigeur besteg staketen, qvitterade fienden ***) straxt byn, och skyndade sig med sådant löpande der ut, jämbwäll *och* wägen åth staden, så att generalmajoren hwarken kunde förhugga dem passet eller sedermera inhämpta dem i flychten. På sådant sätt war fienden föranlåten att öfwergifwa byn såwäll som fältet och lembna de Swänska tillbytes, de på denna deras högra flygel befinteliga 15 stora och små canoner med åtskillige fahnor, *och en stor hoop officerare och gemene.* I medlertijdh war fächtandet emellan Swenska cavalleritz wänstra flygel [som Generalmajor Hummerhielm commenderade och Saxiske cavallerietz högra flygell] redan förbij. Öfwerst Buchwald träffade med 4 esquadroner af sitt regemente emot fiendens cavallerieguarde på högra

*) genast (tr. ber.).
**) hvilket (tr. ber.).
***) de (tr. bet.).

flygeln, och secunderades af 2 esquadroner [Öfverste] Marschalks dragouner. Desse 6 esquadroner gingo med wärjan på de 20 esquadroner af fienden, och effter temmelig funnen resistence af den 1:a linien, brachte de doch hela fiendtliga cavalleriet icke allenast i confusion, uthan obligerade dem och i fult galopp at taga [ända] wägen åth Sleisiska gräntzen. Tree esquadroner af adelsz fahnan treffade i begynnelsen inom byen, som woro späckade emellan Wästerbottens bägge battailloner infanterie, hwilcka rychte *an i distencen emellan byen och Öfwerstlieutnant Focks battailloner* intill spanska ryttarne, men fingo på sig en stark eld så att många skaddes och dödades. Sedan nu Herr General Renschiöld, som ofwan förmält *är,* med Swenska högra flygeln hela fiendens wänstra totaliter slagit och förströdt, en dehl till fånga tagit, och störste delen af infanteriet massacrerat sampt de öfriga in på gräntzen förföllia låtit, kom han med det hoos sig hafwande cavallerie och infanterie de 4 Generalmajor Sparres battailloner /: hwilcka nästan 1 1/2 tijmas tijd utj beständig action warit :/ till hielp, och det äfven i rättan tijd. Ty fast än fienden redan war på flychten söchte han lijkwäll att sättia sig emellan Fraustadt och Jegersdorf, effter han såg, att allenast 4 battailloner honom förfölgde, öfwer hwilcka han åthminstone i lengden tänchte at få öfwerhanden; men så snart han blef warsse den ankommande högra flygelen, hölt han intet wijdare stånd, utan marcherade i stor oordningen genom förstaden förbij, åth byn Britzen, bak om Fraustadt. När Herr General Renschiöld sådant märchte, bögde han med des cavallerie kring och genom byn denna stora svärmen före, och Generalmajorerna Marderfelt och Sparre följde med infanterie så snart möijeligit war effter, emädan Herr General Renschiöld war sinnadt, at giöra med dem äfwen som wed Muscowiterne. Men enär fienden såg så wäll at han af cavalleriet war couperad, som det stora fältet på sijdorne, och ändtligen effter sig heela derpå föllande

Swenska armeen, fattade han den kortaste resolution, kastade *han* gewäret från sig, och kom Herr General Renschiöld sampt de andra esqvadronerna emot, föll neder och bad om quarter; hwar på intet annat tillgiörandes war, än att taga dem alla till krigzfångar. Så att i denna battaillen, på åtskillige gånger och ställen, utj alt öfwer 7000 man, allenast underofficerare och gemena fingo quarter. Generaler, regementz och öfwerofficerare blefwo apart ställta, och till wissa regementer fördelta. Vnderofficerare och gemene lät Herr Generalen drifwa framför armeen till Fraustadt. Wallocherne förfölgde ännu fienden in på Slesiska gräntzen och massacrerade några hundrade förströdde och efterblefne. *Föllo altså de 29 fiendtliga battailloner nembligen döda, blesserade och fångna utj dhe Swänskas händer.* Samma afftonen blef wid alla regementerna bönestund hållen, och derwid den aldra högsta Guden en ödmiuk tackseijelse giorde för denna i nåder förundte anseenlige segren. Utj hwilcken den store och mechtige Guden så underligen wällsignadt wår allernådigste konungz rättmätige vapn, denne gången som offta tillförende, i det wij med een så ringa macht, så många fiender, allena genom des starcka arm *), antingen aldeles nederlagt eller *elliest* till fånga tagit. Så att wåra owänner nu åter billigt Gudz rättwijsa hämbd **) öfver sig tillstå och erkiänna måste.

Vpsatz på de i denne battaillen eröfrade tropheer.

Stora och små metallstycken	29.
Haubitzer	2.
Mörsare till handgranaters utkastande	44.
Fahnor	73.

Hela *fiendtliga* infanterietz amunition öfwer- och undergewähr.

---

*) kraftiga hand (tr. ber.).
**) hand (tr. ber.).

Lista uppå de i actionen blefne aff Saxar och Moscowiter döda och blesserade.

Döda.

Öfwerstar	le Comte Jogeux *)	1.
	Sack	1.
Moscowitiska öfwerstar		3 **).
Alla des regementz- och öfverofficerare		360.
Saxiska öfwerstlieutnanter		7.
Majorer		5.

Alla [!] ***) öfwerofficerare säijes många wara blefne men kunna ännu icke nampngifwas. Vnderofficer och gemene vngefehr ..... 7377 †).

Blesserade.

De blesserade ibland fångarne har man [ännu] icke så noga kunnat rächnat, doch för menes dhe åt minstone wara ..... 2000.

Saxiska fångar.

Generallieutnant Worstromirskj		1.
Generalmajor Lytzellburg		1.
Öfwerste Mallrack		1.
Öfverstlieutnanter	Benckendorf	1.
	Patzewitz	1.
	Scheneberg	1.
Majorer	Rauschendorf	1.
	Friese	1.
	Borman	1.
Capitainer		46.
Regementzquartermestare		1.
Lieutnanter		85.
Fendrickar		57.
Adjutanter		5.

*) Joueuse (tr. ber.).
**) 2, (tr. ber.).
***) Af. (tr. ber.).
†) 7,000 (tr. ber.).

Vtaf Cavallier guardet	7 *)
Vnder officerare	242.
Fältskiärer	9.
Houboister	19.
Trumslagare	93.
Artiglerie betiente	85.
Gemena	6980.
Summa	7638 **)

Blefne af de Swänska

Döda

Öfwerst Lilliehök	1.
Öfwerstlieutnant Cronhielm	1.
Major Snoilskj	1.

[Med öfverofficerare, som man ännu ej kan utförligare namngifva, samt underofficerare och gemene..... 400.

Sedermera är kommit lista på blifne öfverofficerare af]

Capitainer och Ryttmestare	10.
Lieutnanter *och* Cornetter [och Fendrik]	11.
Vnderofficerare och gemena	400.

Blesserade.

Öfwerstar	Buchwald	1.
	Pattkull	1.
Öfwerstlieutnanter	Kreutz	1.
	Fock	1.
	Jung	1.

Major Wrangell	1.
Öfverofficerare	72.

[På öfwerofficerare har man ännu ej fått uppsats, men] Vnder officerare och gemena [äro räknade] ohngefehr 1000.

*) 2 (tr. ber.).

**) 7,633 (tr. ber.).

Kort

Doch Sanfärdig Berättelse, om det som är förlupit då Kongl. Maij:tt aff Swerige med en dehl aff dess armée d. 9 Julij 1701 passerade Dünaströmmen, forcerade dhe aff Saxarne å andra sidan upkastade skantzar och batterier, sampt slog den Saxiska arméen aldeles på flychten och sedan wijdare förfölgde fienden genom Curland *).

Sedan Kongl. Maij:tt d. 7 Julii emoth afftonen med arméen war ankommen wed Riga, lät Kongl. Maij:tt, som alt utj egen hög person ordonerade, utaf Generalmajoren Stuart upsättia dispositionen huruledes attaqven wed passagen öfwer Dünen skulle skee, hwar effter man sedan d. 8 Julj om afftonen kl. 9 begynte att embarqvera troupparne, strax nedan för staden. Wijdh cavalleriet woro förordnade Generalen Vellingk, Generallieutnant Renschiöld, Generallieutnant Spens och Generalmajor Arf. Horn, men wed infanteriet, Generallieutnant Liewen med Generalmajorerne Maijdel, Posse och Stenbock; wid artolleriet war Generalfelttygmestaren Siöblad.

Det till descenten förordnade manskapet bestod aff föllianде trouppar: nembligen Kongl. Maij:ttz drabanter, 200 hästar af lijffregementet till häst, och 200 hästar af lijffdragounerne. Utaf 4 battailloner lijffguarde under Öfwerst-

*) Öfverensstämmer nästan ordagrant med den hos Wankifs enka tryckta berättelsen. Ett par tillägg i denna ha här införts inom hakar.

lieutnant Palmqvist; d. 1:a battaillonen bestående af grenadierer anfördes af Grenadiercapitainen Grefwe Sperling, den 2:dre af Öfwerstlieutnanten sielf, d. 3:die af Öfwerstlieutnant under Nylands infanterie regementet Johan Adolph Klodt, och den 4:de af Capitainen Carl Posse. Sedan utaf 2 battailloner Vplänningar under Öfwerstlieutnant Holtz och Generaladjutanten Staels anförande, 2 battailloner Dahlkarlar under Öfwersten och Commendanten Albedyl och Majoren Grisbach, een bataillon Helssingar under Öfwerste Knorring, 2 battailloner Wässmanlänningar under Öfwerste Axell Sparre och Öfwerstlieutnant [Abraham] Leijonhufwud, 2 battailloner Närcke och Wärmelänningar under Öfwerstlieutnant Carl Gustaf Roos och Major Cronman, 2 battailloner af Västerbottens regemente under [Öfverste] Reinhold Johan von Fersen och Major Biörnhufwud, warandes inga transportfahrtyg i förråd till mehra trouppers öfwersättiande.

Dhe fiendtelige trouppar, hwilka under *commando af* General Feltmarskalk Steinaus, Printz Ferdinands och Generallieutnant Paijkuls anförande, sig i battaille præsenterade, woro 4:ra regementer till häst, nembligen lijffregementet, drottningens regemente, churprintzens regemente och Steinaus regemente, alla cürasierer. Sedan 4 regementer till foth, som bestode af det Polniska guardet, det Tyska guardet, drottningens och churprintzens guarder, jempte een battaillon af Thielau och några dragouner. Af Moscowiterne wore det fuller 24 battailloner, som stode till reserve, men afbijdade desamma ingen träffning, uthan gingo fort, då fiendens infanterie första gången blef pousserat.

Den 9 Julij om morgonen kl. 4 lade embarqvementet i god ordning från stranden åth andra sijdan, och skedde landningen gent emot Fossenholm $^1/_4$ mihl nedan för Rijga, alt ifrån Balting, förbij Garras in till Crämershoff; kommandes guardet att passera fiendens skantz och batterie

wid Garras, hwilcket war fullkomligit med graf, wall och 4 canoner försedt, samt runt omkring palhsaderat; de andra regementerne landstego alt som de ankommo, oachtadt det continuerlige canonerande som skedde med kuhlor ock skrot, så wäll af ofwan bemälte batterie som een stiernskantz wed bryggan och fiendens regementzstycken, hwilket af Rigas cittadelle, batteriet wed Möllershoff, fyra blåckhuus på pråmar och 8 bestyckade lådior flitigt blef besvarat.

Dhe första som satte i land på wänstra sijdan om fiendens batterie wed Guarras, woro som sagt är, grenadiererne af gardet och Vässmanlänningarne, sedan lijffbattaillon af guardet, een battaillon af Vässmanlenningarne, een bataillon Hälsingar och een af Vplänningarne [allt efter hwar annan och strax därpå 2 battailloner af Dahlregementet och den andre battaillonen af Uplänningarne], hwilcka ställte sig på högra sidan om guardet. Alla desse hade fullar ordres till at attaqvera ofwanbemälte fiendens batterie, men som han stod rangerat i battaille på ängen Spilwen benemd, så giorde dhe front emot den samma alt som dhe hinte uppställas.

J det samma ofwanbemälte battaillon*er* hade begynt träffningen, ankommo äfwen wähl Kongl. Maij:ttz drabanter under Capitainlieuternantens och Generalmajorens Arfwed Horns anförande, som hade hoos sig Lieutnanterne Gref Carl Wrangel och Otto Wrangel, desslijkes Generallieutnant Spens allenast med 50 man af lijffregementet till häst; desse togo allesammans deras påst på högra flygeln, avancerandes sedan emot fienden, hwilken dhem med största force anföll, men blef af en oförlijckelig salva af infanteriet tillbakars drefwen. Medlertijd togo drabanterne med särdeles tapperhet emoth den ytterste esqvadron och fiendens wänstra flygel, som bestod af curasier och intet kom at träffa med wårt infanterie, hållandes ut fiendens salwa, uthan att giöra något skått, sampt trängiandes sedan under röken in

med wärjan i handen och kastade bemälte esqvadron öfwer ända: doch blef fienden deraf ändå intet rebutterat, utan anföl han ännu en gång med sin linie, men blef åter på samma sätt så wäll af drabanterne som ofwanbemälte 50 man af lijffregementet manligen emottagen. Och som Kongl. Maij:tt således want mera fält, så blef fuller den wänstra flygeln altijdh betäckt af stranden och stiernskantzen wid bryggian, som sig emellertijdh hade gifwit i Kongl. Maij:tz wåld, men stod den högra flygeln obetäckt, hwilcket fienden tog sig till nytta, dragandes sig med sin wänstra flygel så långt uth, at [då] han tredie gången ankom, blef han fuller så wähl af infanteriet som drabanterne och den dehlen af lijffregementet som öfwerkommen war, med lijka manligheet afwijst, men resten af dess flygel, som stod ytterst, swäng[d]e sig till höger och föll wårt infanterie i flanqven, så att yttersta divisionen af grenadieurerne drog sig något tillbakar, men den andra dehlen af bataillonen hölt stånd, och med största tapperhet chargerade fienden till dess drabanterne kommo tillbakars och föllo fienden i ryggen, obligerandes honom att gå tillryggia, utan att kunna wijdare fullföllia den påbegynte derouten. Medlertijdh kom mera manskap öfver af lijffregementet, sampt Öfwerste Fersen wed Wästerbottens regemente, hwilcket regemente Generalmajor Stuart strax wed ankomsten fördelte på högra flygeln, dersammastedes att hindra fiendens wijdare inbrått. Och ehuru wäll fienden ännu fierde gången anföll, så hade han [dock] der derwed så mycket mindre avantage, som han altijd flere och friske trouppar för sig fant, i dy det ena regementet effter det andra öfwerkom och ställte sig i linien, så att fienden, när han såg at alt war förgäfwes, ändteligen kl. 7 om morgonen dehlte sin armée, begifvandes sig med *sin armée* största dehlen wägen åth Cobron och med en dehl af cavalleriet åth Neumundske sijdan, hwilcket wår högra flygel måste ansee, utan att kunna sådant hindra, medan den samma war alt för swag på ca-

vallerie, bestående allenast af det som förbemält är. Men Kongl. Maij:tt, som hela tijden till foth anfört infanteriet, förfölgde den dehlen af fienden som drog sig af wägen åth Cobron, med infanterietz wänstra flygel till dess Generallieutenant Renschiöld med en dehl af lijffregementet dragouner kom der till; då Kongl. Maij:tt kommandes till Cobron, sampt finnandes bemälte ort af fienden wara förlåten och att besättningen drog sig ännu undan ända långz Dünen, commenderade Generallieutnant Spens att coupera den samma. Medlertijd lätt Kongl. Maij:tt intaga och med wacht besättia fiendens stora magazin wed Marien-Mühlen, som bestod af et anseenlijget förråd, posterandes sig änteligen med hela armeen uthan för Cobron. Och som icke allenast een skantz nedan för Crämershoff åth Neumunde, ännu war besatt med 40 Sachser och 50 Ryssar uthan hade jämbwäl 300 Ryssar starckt retrencherat sig på Lutzousholm ofwan för Cobron. Så obligerade icke allenast Generalmajor Mörner, hwilken först mot middagztijden med en dehl af dess regemente hinte öfwer transporteras, med 10 ryttare samma skantz och besättning att gifwa sig på nåd och onåd, utan giorde jembwäl Öfwerste Helmersen hwilken jempte Öfwerstelieutnant Jurgen Johan Wrangel med 500 man blef commenderad att attaqvera Ryssarne på Lutzaus-Holm, effter ett tappert motstånd, dem allesammans neder*giorde*. Utj Cobron hade fuller fienden anlagt een brännande lunta i tyghuset, hwilcket och så andra morgonen i lufften sprang, doch giorde det ingen wijda[re] skada på fästningen. Således är denne dagen utj Kongl. Maij:ttz händer fallne femb fiendens skantzar och batterier j twenne stora espaulements. 8 läger, 36 canoner, 3 estandarer, een fahna *) och een stor dehl bagagie och kan denna co[m]batten wähl skattas för een af de vigoureusaste actioner, som någon sin äre skedde, enär man considererar, att Kongl.

*) I den tryckta berättelsen står: femb Fahnor.

Maij:tt alt utj een svite hafwer passerat Dünen, som är en capital flod, der fienden stod tillredz och wäntande dess ankomst, sampt á la barbe af fiendens skantzar, batterier och armée en battaille, forcerat och borttagit skantzarne och linierne, hwarpå fienden hela åhret arbetat, slagit fienden uthur fältet, tagit bort hans artollerie, läger, magaziner och bagage, och ändteligen pousserat honom öfwer en mijhl, der han doch war Kongl. Maij:ttz öfwerkombne armee wid början af combatten till antahlet mycket öfwerlägzen, bestående af tyska trouppar.

Dagen effter denne glorieuse actionen blef icke allenast Generalmajor Mörner med et detachement afsänt at bemächtiga sig Mithau stadh och slottet, hwarest fiendens hufwudmagazin war uprättat, hwilken strax wed dess ankomst gaf sig under Kongl. Maij:tz devotion, utan commenderades jembwähl Öfverste Klingspore med noget manskap till een ort benämd Slocke, intet långt från Neumunde belägen, hwarest fienden jembwäl hade ett anseenligit magazin, hwilcket af bemelte öfwerste, effter en swår resistence, lyckeligen blef eröfrat och fans der utj, för uthan ett ansenligit partie miöhl och hafra, 48 st. järnstycken och öfwer 400 st. ofylte granater; ryckandes bemälte manskap sedan derifrån närmare till Neumunde bemälte ort å landzsijdan så mycket bättre att instängia. Medlertijd marcherade Kongl. Maij:tt med armeen länger in i Curland, den wägen åth Kokenhusen, i den tanken att bemächtiga sig samma fästning, då jembwäl under marchen åtskillige fiendens uprättade magaziner föll i Kongl. Maij:tz händer, men fienden wille intet afbijda Kongl. Maij:ttz ankomst, uthan förlopp Kokenhusen d. 15 Julij, ruinerade den dersammastädes slagne bryggan, sampt lät spränga sielfwa fästningen, lembnandes effter sig ett stort förråd fourage och vivres, sampt stycken och ammunition.

Sedermera har sig jembwähl staden och slåttet Baussche submittert Kongl. Maij:tz devotion, och har Ståthålla-

ren Chalkowskj uhr fästningen Birsen på Kongl. Maij:tz anfordran låtit affölia konungens i Pohlen der efterlemnade 4 st. halfwa och 2 fierdedehls cartouer af metall, jemwähl 32 pontoner, med all dess till behör och som detta med rätta erkiennes för dens aldrahögstes wärck; så wari han och derföre [af hiertat] låfwat.

RUSTMÄSTARE BJÖRCKS ANTECKNINGAR

1701—1719

Jag wardt född i Stockholm 1682; döpt i S:t Clara församling af herr Per Mur, war Tiällmans swärfar, kyrkoherde i S:t Olof. Far min war Måns Nilsson Biörk, wacktmästaren på gillstugun. Jag war på mitt 9:de år, då jag kom til tjenst hos Camerer Enhielm, camererare i camarcollegio under Gref Wrede. Bodde då på Oxtorget, der nu winkjällaren är, och flytte ifrån sin swärmoder, Apotekaren Robergs enka sedan han med henne på sin hustrus wegnar och med bägge sina swågrar, Professoren Doctor Roberg, och den yngre Daniel Roberg, som lärde då apotekeriet, slut i sterbhuset och ärfwandet in för borgrätten gjordt och öfwerenskommit, at Fru Brita Roberg eller Enhjelm för sin del gårdarna på landet i Wallentuna, Foderby och Lindö, de andra deremot stenhuset på Norremalms torg N:o 9 samt apoteket efter framledne, K[onung] Carl d. XI. apotekare Daniel Roberg, fadern också wägården på Norremalm wid Surbrun ega skulle. War då fred och god tid i landet, fast än slottet brändes op medan än sal. konungens lik stod op i rummen, och wår unga konung då nyss krönt wardt, och ingen wiste hwad Swerige förestod.

Jag war hos Camerer Enhjelm fulla 9 år, en ung, willig, trogen och nog afhållen tjenare. Mina dageliga sysslor war beställa ärenden, så i staden som ut på landet,

der då wäl tilstod. Wid Lindö stod wäl til. Öfwer halftannat hundra lass hö, höladorna såldes bort åt slaktare i Stockholm, som stillade der op boskap den de slaktade efter hand. Skog ymnigt ej til brand allenast utan ock bygdes dermed. Der war en qwarn, der war tegelbruk. Et ymnigt fiske af stora rudor året igenom uti en insiö, Sörmen, som en dubbel botn hade; förutan fisket wid Gullbro togs i lanor. Rudorna såldes i konungens kök och på stora wärdshusen. Fördes in i tunnor med watn, med mera. Men så woro ock stora utlagor på gården. Eljest ock i staden kom mycket godt in i huset af dem, som hade at söka. Det stora kriget begyntes. Konungen kom med seger och fred ifrån Danmark; men samma wintren stod fasseliga slaget wid Narwen emot Ryssen, som gjorde, at wår unge konung i hela Christenheten fick mångas ögon på sig, Wår unga konung [gick] med sina generaler och arméen öfwer Düna ström, der fienden stod på andra sidan förskantzad med sin armée och artollerie wid stranden. Då kom ordningen på Sachserna, at Guds straff dem träffade för ohemult krig de begynt utan orsak. Wåra ginge in i Curland först och in i Påhlen sedan.

1701. Bekom min husbonde bref, att han utur sit cantor [ett] par tienliga skrifware utsända skulle til arméen, som wid regementerna comissariaten förestå kunde med besked och hurtighet. Han sände 3:ne ut, en Stiernhoff, underståthållarens son i Stockholm, en Brandberg, inspectorens son i Falun, och en Hans Litner sin hustrus syskonebarn, Stina Meinirs son. Denne senare tog mig med sig. Då såg jag unga Daniel Roberg, som ock utresa skulle och wandra genom apoteken i Tyskland. Men wi foro öfwer siön til Dantzig, wore en fem dygn på wägen, och samma gång en transport af gardiet. Wi skildes från dem wid Dantzig. Stiernhoff wardt commissarius wid Uplands regemente; Brandberg kom til Dalregementet; Litner till Östgötha cawalleriet. Alla 3 blefwo rika wid sina

tjenster, dogo ock ogifte derute. Men den gången finge wi prowiant och skiuts af landet, och kommo till konungen, en fiorton [dagar] för än slaget stod wid Klischow. Då wardt Försten af Hollstein, konungens swåger, skuten med en falkonetkula ryggen af och dog samma dag. Konungen, ära ware Gud, wandt slaget, fick alt Sachsernas lägretält, artillerie, fanor, standar, fångar, ibland andra en hop qwinfolk och officersfruer, några hundrade. Lägre såg ut som en marknad med köpmansbodar. Qwinfolken sändes strax tillbaka til sit land, männerna som fångar til Swerige. Et år efter kommo wi för Torn. Der wardt strax i förstone Generalen Swart-Lifwen skuten, bidande brede wid konungen at besiktiga staden, då de skuto alt jämt ifrån wallarna. Konungen fick in staden efter en 16 weckor, sedan han dena bombardera låtit på 2:ne sidor. Swenska swåra artolleriet kom ifrån Stetin genom Pommern och Brandenburgerland. Wallarna lät konungen rifwa neder. Tolftusende man togos tilfånga och tre generaler, Canitz, Reffel och Boist, fördes til Stockholm; den första war den, som loscherade på Norrmalms torg i huset N:o 9 jag ofwan nämdt. Det förträffeliga sachsiska artolleriet fördes siöwägen til Dantzig ifrån Thorn öfwer Weichseln, så til Swerige, til Stockholm. Ochså tre stora klåckor, deraf den stora i Upsala [och] domkyrkiotornet hänger, Tornan och Pålskan de kalla. Musketerna skänktes op åt Dalarna, woro med hål igenom anslagen; wore då luntgewär, men giordes sedan 1715—16 til flintgewär af smeder, som kommo från factorierna i Söderhamn och Hudwikswall. Wi kommo samma hösten i mörkret och regn til Russ Lemberg. Konungen war med, Stenbock, Mörner, Creutz, Lagercrona, woro wäl en femton regementen. Örnstedt war öfwerste då, som nu är general i Skåne. Lemberg finge wi med en fyra timmars stormande. Finge ock plundra fyra timmar. Folket gömde sig i källarna. Wi gingo op i stenhusen, koffertar slogos op: jag feck en par hundra ducater med andra [!]

godt, jag gömde på mig, til dess Lagercrona kom in och lät spela med trummorna, at wi måste hålla op med plundrande. Der feck konungen ock ett artollerie; men war intet lägligt at föra, ty lät konungen spränga dem. De lades fulla med krut och en propp före, och tändes an med löpareldar. Wi kommo sedan i Ermland i winterqwarter, och der mådde wi wäl. Medan wi lågo i Ermland tog Gref Carl Mörner, generalen, afsked, for hem till Swerige, och wardt general-mönsterherre. Öfwerstlieutnanten Jacob Burenskiöld tog efter honom emot Östgötha regementet till häst, behölt det pålska och sachsiska fälttogen öfwer, til des han i Sachsen i Rheginbach *), en stad i Vogtland, mot Böhmska gränsen liggande, tog sitt afsked, reste hem til Swerige och wardt landshöfdinge i Lindkiöping i Östergölen. Jag war der oppe en 16 weckor i detta Rheinsbach, en stor och wacker stad. I förstäderna bodde några hundrade klädwäfware. Uppå rådstugutornet hölts musik hwar middag på allehanda instrumenter. En deribland spelte på k. Dawids harpa, hade stålskrufwar til strängarna; Hans Litner, som alt än war comissarius wid Östgötha cawallerieregemente, och alt stadigt följt Generalmajoren Burenskiöld troget åt, skänkte denna harponisten en 8 silfwerskrufwar till sin harpa, och de andra officerarna äfwen slikt, så at han fick harpan full, wäl en parhundra. /: Efter Burenskiöld feck Rosenstierna regementet. Han blef skuten 1709 wid Crasenkut i Ukrain, sedan kalla wintren hade warit. Då ock samma gång konungen wardt blesserad i sin fot; då ock Öfwerstlieutnant Hans Skytte wardt slagen, och blef liggandes. Men Östgötharegementet bekom Generalmajoren Hamilton, som sedan wardt fången; men nu fältmarskalk på sitt boställe Tuna i Östergöhlen. /: Utur Ermland gingo wi til Posen der slogos wi med Sachsar

*) Har ursprungligen stått: Rheinbach, men med en annan penna förändrats till Rheginbach.

och Pålackar, sedan wid Calitz slogos åter med Sachsarna. Wi ströfwade hela Polen rundt omkring. Om wintren ginge wi til Rawitz, der konungens högqwarter war. Men Burenskiöld låg i Högpohlen i winterqwarter i Skock.

Hans Litner war wid regementet; hade mig hos sig, [ett] par drängar och en prowiantskrifware. Kom då mycket godt til honom sändandes i från woiwodar och castellaner: får, tusentals wagnar fulla med kalkoner, hö[n]s, giäss och förskräckeligen mycket capuner, grymma feta och möra. Ei allena Burenskölds stat, utan ock de andra officerarne gafs sådant ut och liberalt deltes. Medan konungen stod i Rawits kom grefwinnan Piper ut och General Burenskiölds fru. Woro der hela wintern. Ja kommo sedan de och flera fruar andra gången, då konungen stod i Sachsen.

Men wi marscherade från Skåck til Warschow der stod slaget 14 dagen från*) missommar. Generallieutenant Nieroth, som hade Smålänningarna till häst, skulle commendera den dagen, men blef ståendes wid Weichseln mot Pålackarna; Burenskiöld med Östgöthe cawallerie och Öfwerste Krus med tremänningsrytterie gick på fienden. Hade intet mera fotfolck med oss än et hundrade man, 50 af Uplänningarna, och 50 af Dalkarlarna; ty de öfrige hinde intet fram för än långt efter. Wår[t] fotfolk stod i tiocka rågen, alla i en linia och syntes bara hufwudena, gåfwo sina salwor; men fienden wiste intet hur många wi woro. War en förskräckelig heta, och mycket damb. Burenskiöld kastade ifrån sig harnesket i backen; war ei stor man, dock massif. Blefwo då skutna Öfwerstlieutenanten Clas Bonde, Ryttmästaren Lagerfelt, Ryttmästaren Treffenhjelm, Ryttmästaren Hadorff, alla wid Östgötha regementet. De Sachser sades wara tiotusend man. Tyska generalen Peikul, en Lifländare, red kull sig ner i et dike, en Lieutenant Ryberg

*) Med en annan penna skrifvet ofvanför »från» ordet »för».

med 2 ryttare af lifcompagniet finge honom lefwande. War den som sedan fördes til Stockholm, och för den del han hade uti det lifländska complottet dömd och aflifwad i Stockholm på sand wid Nortull, oaktandes hwad han lofwade at göra för konster i chemien. Denna Peikulls mundering, rödt sammet med guldfrantzar, skabrak och pistolkapporna hänga i rustkammaren på Hylinge, en mil från Norrkiöping i wästra Husby sokn, hörer unga Burenskiöld til. Wi stodo qwar der wi slagits alt til femte dag Jul, woro i förstone så rädda om wårt bagasche at wi drefwe det in i clostren. Mot denna hösten wardt Konung Staniszlaus krönt. Gref Horn war wid kröningen; konungen intet utan wid Weichseln, der en brygga giordes wid Warschow mit emot lägret. Segerrot, som war öfwerstlieutenant wid Dalregementet, arbetade på bryggan, sade så åt konungen, som såg på arbetsfolket: nådige herre, hur skal jag kunna berätta, om jag nonsin kommer hem til Swerige, om denna kröningen, som intet får se på med. Konungen som älskade bägge brödren Seggerroterna, klappade denna på axeln, sade: ger Er til frids. Tör wäl bli en kröning än af innan ni kommer hem. Segerrot wardt öfwerste och skuten wid Pultawa. Den andre brodren lefwer än, bor i Södermanland, afskedad major.

Om hösten i Augusti månad slogos wi en gång til wid Prag. Wardt då Öffwersten för Uplänningarna Daldorff *) blesserad elfwa skått, bars i ett lakan in i lägret. Burenskiöld secunderade wåra, och fienden drefs bort. Hans Litner war då wid magazinet wid Warschow, der Prag ligger mit emot, elfwen emellan. Femte dagen Juhl bröt arméen op til Lithowen, til Grodno; bägge konungarna följdes åt, Kong Stanislaus och K[ong] Carl, men fienden blef inne liggande och wille intet ut. Konungen

*) Denne Daldorf följde k[onungen] från Turkiet, wardt generallieutenant och wardt skuten på Landt Rügen 1715; han och General Bassewitz på en gång. [Förf:s randanmärkning.]

gick tilbaka och genom partier slog dem sedan efter hand. Samma winter wardt i Wilna, en stor Pohlnisk stad, Woiwoden Oginskis, som fäktade emot oss och höllt med Augustus, des dotter fången, som klädt sig i nunnekläder, at wara fördold, men måst utlefwereras åt gref Düker, som tog henne till äkta, och haft med henne 3:ne barn, en son, är wid Skånska cawalleriet nu ryttmästare. Konung Carl utur Turkiet hemkommande, och wår nu warande nådige konung K. Friedrick stodo i Stralsund fadder åt denne sonen. Gref Düker wardt andra gången gift och så nu för en 8 år sedan afleden. Men wi gingo åter in [i] Pohlen åt Wollinien. Gref Rhenskild slogs wid Frauenstadt mot General Schulenburg och befäcktade en härlig seger. Sommaren dereffter gick konungen genom keisarens land Schlesingen in i Sachsen. Slogs med dem i Düringerwaldt och stannade wid Leipzig och Alt Ranstadt, är en herregård och stort stenhus tre mil derifrån. Konung Augustus kom efter med Ryssar och Sachsar och slogo de swenska dem Craszo och Marderfelt commenderade. Men freden slöts likfult i Sachsen. Gref Piper låg i Marck Ranstadt, der låg och Cammarherren Klingenstierna. Des son Carl och Wattrang woro då pascher. De duellerade och flydde til Hannower; men fingo konungens nåd, sedan grefwinnan Piper bad för dem. Hon war då andra gången kommen ifrån Swerige till arméen, med många andra fruer. Konungen talte ofta wid grefwinnan Piper: hade henne på högra handen, och spasserade fram och tillbaka i salen. Hon refererade om alt huru i Swerige tilstod. Jag war då rustmästare wid Dükers dragoneregemente, och såg en gång 3 konungar spisa wid et bord. I Sachsen wärfdes en 13 regementer alla till häst, inga Sachsar, men eljest tyskt och swenskt folk. Många herredrängar gofwe sig gärna deribland. Der til kom ingen styfwer ifrån Swerige, utan alt utländska, tyska penningar. Också eljest skickades stor egendom hem åt; dock for ock Gref Stenbock hem. Wille

ock då Burenskiöld hafwa Litner med sig, som alt än des commissarius wid regementet warit; men Hans Litner wille intet. Han wardt 1708 lieutenant wid Östgötharne.

Leipzig har murar och wallar kring sig, en wacker stad. 7 weckor står mässan uppå, de kalla, eller marknaden deras. Hände sig i Alt Ranstadt at fröken Königsmark wille besöka konungen: kom åkandes med 6 wagnar; 3 par hästar före. Konungen, det förnimmande, steg straxt op från bordet och red sin wäg: han wille intet se henne. Han lemnade paschen Klingenstierna i kamrarna, Cammarherren Klingenstiernas son. Hon gick omkring och besåg konungens rum, lemnade på bordet sit porträt, stort som en medallje med demantekrantz omkring och for så af. Konungen hemkommande såg på porträtet; men gaf det bort åt (skänkte det åt) *) paschen Klingenstjerna och han gaf det åt sin mor. Cammarherren Klingenstierna wardt sotdöd innan Pultawa slaget stod. Sonen kom med konungen utur Turkiet; war med oss i Norige, och cornet wid lifregementet till häst. Wår armée war 60000 man stark, då wi ginge utur Sachsen, alla flinka hästar, munteringar, officerare och gemena. 7 weckor för Michaelis kommo wi derin: 7 weckor för Michaelis gingo wi derut. Patkull fingo wi wid Königsstein, ja[g] war då med commenderad. Han war en gammal herre, tiock och fet, röda kläder, skamererade med gull. Då han exeqwerades, wardt han utsträckt liksom på en lafwe barbent, bara skiortan med byxor på sig, hiulen såg han hängde öfwer honom på et spel. Högra armen slogo först sönder af hiulet, så wänstra benet, så wänstra armen, så högra benet, det femte slaget på bröstet. Lieutenanten af Öfwerste Hielms dragoneregemente ropade: fort med den skiälmen och landzförrädaren! Hufwudet högs af, och kroppen i fyra fierdedelar, som lades på fem stegel der stode i rad på backen.

*) Upprepning i texten.

Detta skedde wäl en 8 mil ifrån der då konungen der war, som med arméen togade genom Pålen och Masuren til Holofsin. Der war Ryska Generalen Reppenin, hade en 30000 man och elfwa canoner på backen. Konungen gick genom ett kiärr, och red ner sig, men Ryssarna blefwo slagne. Wåre hade en 8 dagar at göra innan de hinde gräfwa ner alla liken. Hans Litner war intet med wid Holofsin, men Skraggenskyld, konungens doctare, har jag ofta sedt hos honom, och så har jag känt fältskären Stapelmor wid Östgötha cawallerie regemente, en gammal man, lefwer än, bor i Lindkiöping, des son gick nu nyligen med sista transporten öfwer til Finnland. Wid den stora wintren war Litner lieutenant, och jag war furier. Intet kylde wi oss; doch en gång somnade jag in på hästen, då hakeskinnet fastnade wid kappespännet. Min cammerat ropade: sof intet! Jag rykte til och det blödde, fick wi sedan win hos marketenterna, och med mit silkes ärmkläde höll derpå. Ryssen marscherade alt undan oss: wi funno på wägen en dag wäl en twåtusende lik, alla ihjälfrusna, emellan en stad, som hette Somme och Lebedin, de låge stela på landswägen, då wi kommo efter; [vi] hade god muntering och wåra kappor, nog äta och dricka, ty när något fans sörgde Kong Carl för oss. Åtta dagar för nederlaget wardt konungen blesserad. Ryssen sände til oss, och wille accordera om fred, men medlertid giorde han natt och dag på tre sidor sina retranchementer färdiga. På fierde sidan hade wi Pultawa bakom oss: men hade wi fådt skiuta eld straxt på Pultawa, wisserligen hade det gjordt åt. Men Mazeppa bad konungen, at ej sådant ske måtte: ty han hade sin syster i staden, och all sin egendom, och hans Cossaker äfwen ock. I en stad Lebedin såge wi ligga på torget 4. Mazeppas öfwerstar i rad halshuggne och Mazeppas bild hängande der öfwer i en hwippgalge, målat på en tafla. Med Pultawaslaget war det så, at wåra måste gå mot styckenen i 3 retranschementer: ty wåra stycken stodo wid ba-

gaschet wid Niepern en femb mil derifrån. Hade altså wåra bara sit musketerie. Gref Piper och cantzelisterne blefwe tagne wid förmiddagen. Grefwen hade en trumslagare med sig af Öfwerst Hielms dragoneregementet; den slog appell, en hwirfwel de kalla, tekn at de intet skulle skiuta. War ock Gref Rhenskild på sin ort fången förmiddagen — commenderade fotfolket. Konungen fölgde med drabanterna och såg salworna: gardiet war fram i elden blefve och mästadelz. Konungens bår wardt sönderskuten, och konungen kom undan blesserad som han war på Öfwerst Hiertas häst. Stackelberg, generalen, wardt sidst fången: hade då allenast en 900 man qwar af alt infanteriet. Han gaf Czaren sin wärja: men Czaren gaf honom wärjan igen: I har fäktat, sade han, för Er konung som en braf man. Min wän och bekant, Hans Litner, som war lieutenant, såg jag dagen förut hel glad. Rosenstierna, Gripenhjelm, Gref Göstaf Mörner, såg honom stielpa af hästen och dermed så woro alla hans utlånta penningar af wänner och bekanta komne til ända. Jag kom til Niepern med flera; och kommo öfwer på flottar wi gjorde af hus wi refwo neder. Gref Lejonhaupt, generallieutenanten måste ge sig på accord, och så blef alla de andra officerarne fångna. De marscherade genom Ukraine, hwita Ryssland åt Muskow öfwer 100 mil, då de wintern derpå genom en tio opbygda triomphportar, målade skamligt nog och innan til klädda med tapeter, marscherade til fot, generalerna med de andra, doch under hwar triomphport tracterades med win, och marcherade sedan widare. Då fördes konungens söndriga bår med i triumphen som en stor skatt. Emot natten skedde fyrwärkeri på Czaritzhow, är en äng nedan för slåttet. Sedan blefwo fångarna inqwarterade och allestands kringsände i landet. Generalerna blefwo mäst i Muskow. Många kommo bort till Siberien. General Caniffer, en curländsk herre som anförde konungens Wolo-

scher till häst, och wardt fången för Pultawaslaget, wardt hårdare hållen och fördes bort til Siberien.

Wår konung, som camperade utan för Bender, sände General [!] Gyllenkrok med en 300 swenska ifrån sig, at gå genom Wallachiet och söka en wäg til Påland. Dem följde jag med, war då rustmästare wid Dükers dragoner; men wi kommo intet längre, då ryska Generalen Wolkonski kom med en 30 tusend man på oss. Wi ginge en 20 mil tilbaka in i Turkiet. De släpte oss intet, utan följde efter. Gyllenkrok måste stanna och accordera. Wi blefwo fångar och fördes til Kio, och sedan til Bielegord, der stadnade wi, men Gyllenkrok fördes til Muskow. Wi blefwo wid ryska arméen i Cossakeriet öfwer wintern. Detta tog Turken op för orsak til krig. Czaren gick modigt emot honom; men der såg hans Guds hämd: han wardt omringad och måst[e] accordera à son tour. Gaf alt silfwer och guld i lägre[t] fans. Assoff och Taganbrott på kiöpet, och så slapp han den gången. Jag blef i Muskow med 24 swenska, kom til Knes Gregori Iwanovitz Wolkonski, der mådde jag wäl och war nog betrodd. 1711 brann halfwa Muskow op. Gud wet hur elden kom lös: de skylte på fångarna; men de kommo intet långt, och blef sedan uppenbart, at elden kommit lös hos en pyrosnick, det är en bagare. Wid den branden lades en 50 kyrkor i aska. Min herre frågade mig om jag kände någon swänsk, som förstod fortification: ty Knes Peter Alexowits Hallitzin wille bygga op sit hus igen, som nedbrunnit war. Jag nämde då Stobeus, som wid Wiborg wardt tillfånga tagen, och då öfwerstlieutenant wid fortification, satt då i förstaden, Slabodden kallad. Han kallades op, bekom sin frihet, giorde afritning, den de tyckte om. Han har ock anlagt kungsträgården i Petersburg, men rymde sedan bort. Lade sin perrukstock i sängen, utklädd med nattmössa på, wänd mot wäggen. Han sjelf kom ut genom fönstren, och en hans dräng utanföre hade båt til reds. När nu sedan wakten

skulle bytas om, wille de wäcka op patjenten; när de sågo perukstocken, måste lieutenanten gå i arest, och kanske fick knut för sin godtrogenhet. Syndaren hissas, armarna bak läggs op i wädret och slås på bara kroppen med piska med en lång rem, som hwardt slag tar en rimsa ur ryggen. Stobeus kom til Finnland, och så norr omkring til Swerige, är nu general öfwer fortification, guverneur och landzhöfdinge i Götheborg. Min affärd war som följer: jag fick afsked af min herre Knes Gregori Iwanowits Wolkonski, des trykta pass jag här lemnat. Kom til Artoni Wanolowitz, en Portugis, hade försten Mentzikofs syster til fru, war en sträng man, ty wågade jag och rymde til Petersburg, til Narwa, til Rewel, til Hapsal, til Jagerort, och Arnsberg på Ösel, en ö af 9 kyrksoknar. Så med borgmästaren ifrån Windo i Kurland, som war mig så mild och frälste mig. Denne hade lemnat sit skepp wid Jagerrort med linfrö, som skulle til Frankrike, de prässa der olja af i sina lampor. Domsnäst ligger 7 mil ifrån båken från Curland, kom så til Windo med Borgmäst. Lorentz Greuther. Fick af honom et resepass genom Libo och Memel til Königsberg. Swenska residenten dersammastädes skaffade mig hos Gref Dohna, som war guverneur i Königsberg, liksom en Vice Roi residerandes på slottet, dit wakt med fana och musik hwar dag marscherade op. Mit pass war til Stralsund öfwer Berlin, Stettin, så i krok til Rostock til Stralsund; fick då se konungen, som kände mig igen. Fick konungens resepass til Ystädt och Malmö, derom jag anhölt til Stockholm, fri skiuts och 8 styfwer om dagen. Tog tjenst i Stockholm wid Dalregementet. Wardt commenderad siöwägen til Öregrund med gewär, prowiant, tolfhundrade hattar, kom dit Pingesdagen 1715. Lefwererade det åt Öfwerstlieutenanten wid Dalregementet Carl Lejonhufwud. Konungen war då i Lund. Jag gick som förare til min tjenst och compagnie igen under Rättwiks compagnie. War då kyrkoherde i Rättwik

Domprosten nu i Westerås Tillæus. Wi gingo sedan med Grefwen Öfwerst Magnus Julius de la Gardie til Norge til Christiania, der råkade wi konungen, der såg jag Hans Maij:tt, war i qwarter hos en garfware i staden Christiania. Samma dagen wi kommo, commenderades wi på partie 600 man. Öfwerstlieutenant Fuchs, nu öfwerståthållare i Stockholm, satt til måltid hos General Delwig om dagen, wardt utcommenderad och konungen sielf gick med. Regnade som himmelen warit öpen. Wi ginge dit i tiocka mörkret at leta op de danske, som förhuggit skogen och lågo på et berg Gjälleråsen. Wi drefwo dem bort, och en man af de wåra wardt allenas skuten i armen. I Christiania är et capitalt slott, Akkerhus benämndt fäst, der skiöte de danske wictoria med stycken och musketerie, deröfwer at de fådt weta Wismar warit af de danske [taget]. Konungen gick dagen efter ifrån Christiania med arméen til en stor älf Glommen: giordes flottar af sönderbrutna hus för 6 à 7 man tillika. Lejonhufwud lät gjöra dem. Fienden gick undan. Wi marscherade til Torpum. Dagen för missommars afton bröt konungen op om qwällen, och kom till Fredrikshall. Dess förstad var ändå behållen. Konungen gick imellan husen, men danska commendanten skiöt eld på staden ifrån fästningen, at alt kom i ljusande låga. Då blefwo General Delwig, General Schommer, General[!] Schlippenbach, Major Spalding, Capten Harald Silfwersparre skutne och liken brunno op på gatan; ochså Delwigs lik, som bars i kyrkan, brann med kyrkan tillika op. Konungen och Fuchs kommo undan, följdes åt. Konungen gick til Torpum tilbaka, och om hösten åter til Lund i Skåne, och wardt den gången intet mera af. Regementerna gingo öfwer Götha elfwen, hwart regemente hem til sit. 1717 mönstrade konungen armen i Skåne och 1718 marscherade konungen åter igen til Norige; då kom Gref Rhenschiöld dit til Hans Maij:tt utur sin fångenskap, blef utbytt emot General Reppenin. War

ock unga Prints Hollstein då hos konungen, han som sedan wardt gift i Ryssland också dog år [1725] och dess unga son printzen är i Kiel nu för tiden. Jag följde Dalregementet åt til Blackeskants wid Glommen; General Leutrum war wår commendeur, som lärer nu wara hos unga printzen i Hollstein. Då konungen wardt skuten fingo wi ordres at marschera hem hwar til sit. De danske wiste, at konungen war afliden, och sade åt oss: stackaris folk! Ehris Konung är nu död.

1719 war jag med wid Steke, när wi slogos med Ryssen, 1720 brände Ryssen op Hamrunge sokn, de togo prästen af predikstolen och klädde af folket; för Öfwerstlieutnanten Starenflykts fru sleto de demante örhängenen bort med örlapparna. De plundrade ock et järnbruk i samma sokn. Prästen och en cammarjungfru hade de på sina galejor en 8 dagar, släpte dem så nakna på landet med bara skjortan och särken på. Så brände han op Söderhamn: ty ingen kunde möta honom i siön, och til lands kunde wår armée intet marschera så fort de kunde segla. I Söderhamn lade och fienden min lilla gård i aska. Jag war wid Gefle, der Fälttygmästaren Hamilton staden och ingången förswarade, och wiste af ingenting. Så brände ock fienden op Hudikswall och soknarna der imellan. Så Hernösand och Sundswall, och hela Ångermanlands strand. 1719 förut brände han op Norrkiöping, Nykiöping, Södertelje, Trosa och Öregrund och alla bruken i Roslagen och så Torne och deromkring. Året efter fingo wi fred på Åland. Följer nu mina passer och besked.

(Saknas.)

FÄLTVÄBELN

J. J. CRAFOORDS

ANTECKNINGAR

1702—1722.

Anno 1702]. Slaget med saxiska och pollniska armen; bekom der och 95 skiöna metallstycken, konung Augustij selffuer cervis och allt ha[ns] pagasie och hella hanss crigzcassa och et stort antall fångar. Marcherad[e] wij genom staden Pintzi åt staden Krackov huilcket wij belade och inan för dagen infingo. Där och kom till oss den Pomerske armmen bestå[e]nde af 15 regementer. Ifrån Krackov blef uårt regemen[te] comend[eradt] upå ellfuen Wixlen att föra de undfångne stycken och sacker som och de siucka af armen. Anno 1703. Uti Martij ginge vi ifrån Casmijhr, ellfuen uth före, till staden Werssio; der ifrån till staden Paltoskij, huarest Hanss Kongl. Maijett ärhöllt en härlig seger öfuer Saxen, beckom allt pagasie och ett stort antall fångar. D. 1 Apprill gingo uij fort och komo d. 12 Maij till staden Tohrn, i Pålliska Prysen beelägen, willcken då strax blef belägrat. D. 1 *) September ankom till regemente[t] ifrån Swerij recruter, 365 man. D. 3 October blef den siöna staden Tohrn upgifuen af Saxserna, bestå[e]nde af 500[0] **) man, 2:ne generaler, Refuel och Kanis; huillcket der fanss 120 stycken och mysare, 1200 centner krut och 9000 siönt

*) Där kan i själfva den nötta kanten ha stått ännu en siffra.
**) En nolla är tydligen bortnött.

gewähr, uar öfuer dagen der effter blef vicktoria skutin. D. 1 November gec[k] wårt regemente elfue[n] ut före ifrån Tohren med fångar och kom d. 2 dito till staden Dansick och der förbij till Wixellmynde, derest de Saxiskie fångar sampt de unfångne stycken och sorter[?] blefuo strax lefurerade upå skieppen att förass till Swerge. D. 22 November anckom till regementet rekruter, som hafua warit uti Rijga. D. 6 Desember gingo wij ifrån Dansick och fingo qwarter i Polska Prysen hoss bönderna.

Anno 1704. D. 11 Maij ryckte regementet tillsammanss wid håfuet Bancko. D. 30 Maij träde staden Dansick till den stora Polniska confodera[tion]en om konung Augusti afsätiande och honom då all tro och lydna upsade. D. 17 Maij ankom recruter till regemente. D. 15 Ju[nij] marcherade wij ifrån Banckov och gingo öfuer Wexlen uid stan Mar[i]enborg och der paserade wij en dag genom Brandborgz landett och staden Marienuärder och förbij staden Stum [samt] Grodens, Kollm, Dopsiov och Mevel och komo d. 1 Ju[lij] att pasera genom staden Tohrn på andra sidan Wexlin uid staaden Pudburs. D. 2 Jullij blef Hanss Kongelige Maijestett Stannislavil allmenligen uthropatt för konung i Pollen och i Wersio blef med stor cermonie emot tagen, och blef sungit 3 gånger: o vad vivat Stanijslavil den 1, Rex Polonij. D. 24 September kröntess [han] till konung i Wersiov *). Ifrån Tohren för bij stan Schedlovitz, Lovitz, huarest Cardenalen Primus hade sitt ressedens — och för bij staden Sandemijhr öfuer Wexlen åtт staden Jarlovitz, huarest hella armmen camperade tillsammanss först i Agustij **). Och först i September upbrött uårt regemente ifrån Gerslof och hollt sin march åtт Wersio och anländ[e] i

*) Den 24 Sept. är mycket riktigt angifven såsom kröningsdagen, men den inföll först följ. år, 1705. Valdagen åter står under sitt rätta årtal.

**) Utg. antar att interpunkteringen (hvarmed antecknaren föga befattar sig) här, som på en del andra ställen, blifvit riktig.

October, huarest hella armen för samblade sig emedan Konung August hade sig på wersiovska sidan posterat. Sist utj October gingo wij öfuer Wixlen wid Prag då Hanss Kongl. Maijestet med cavaleriet och dragounerna förföllde Saxen in ått Slesiska gränsen och chermyslade många gånger under wägen. Jnfanteriet marcherade effter så mycket de nånsin kunde, dag och nat, och paserade för bij staden Goskime, Raua och Krotozin, huarest wort regement fick åtter march att gå till staden Radomske d. 6 Desember. D. 21 Martij Anno 1705 marcherad wij till staden Kosiske och stodo öfuer Påska hällien. Sedan öfuer Wexlen till staden Visnis; derifrån öfuer Wexlen igen till staden Bockni, till staden Breskozise och staden Prozoviske; derest stodo ui stilla hella somaren. Sist i Junij till staden Oposna, som då uar fienteliget påfärde att förstöra herrdagen uti Sandemijhr. Men gick strax i Jullio månad till sist i October då regementet marcherade till Kracko. Men effter hastige ankomne ordres upryckte regementet d. 3 November till staden Peterkova; der ifrån marcherade ui förbij Oposna, [h]uari war en kyrcka och ett slått som berättass warit bygd för syndafloden. D. 30 Desember marcherade uij ått Wersio; d. 31 Desember geck armen öfuer Wixlen och marcherade till staden Grodno i Litogen, huarest en stor hop Rysar och Saxer ine låge; derest wij d. 15 Januarij 1706 ankome. Anno 1706 d. 17 Januarij geck armen öfuer strömen De[?] Niperen[!] *) och ställde sig i batallie för Grådna. Så och Stanislavil med hella pållska armen och stodo till midagen. Medlertid skiede ett alarm på rygen, huar[före] och hella armen strax blef comenderat att höger om wända sig och marchera i en front; uarpå cavalerie strax förfölde de ankomne ryska tropar, som wille seckundera Grådna stad. Der stodo ui i 3 dagar stilla. Sedan marchera[de] armen der omkring och la[d]e sig i

*) Grodno ligger vid Njemen.

quarter och kom uårt Callmare regemente att stå i en litten stad Studzijn sist i Januarij. D. 6 Aprill marcherade wij genom Podalleen in ått Wolinien och komo till en by Samoska, huarest ui förfärdiga[de] en bryga öfuer ett moras 1/4 wäg lång. D. 24 Maij förbij staden Lockatz, der ifrån continuerade wår march genom Wolinien till stan Polisin inemot Lubelin öfuer strömen Wexlen wijd staden Kasmijr d. 3 Agustij. Sedan genom Pållen ått Rafua Siönna till Ravitz en 1/4 dingz uäg ifrån Slesingen, förbij städerna Johanssberg öfuer Oderströmen wid staden Stenhåf Lisien åt staden Buntzlov in utij saxiska gränsen. Sedan ått Saxen förbij städerna Görliss, Boutzzen, Cament, Kiöningzbrijg, Radenberg, huarest uij beckom ifrån Suerie 1705 åhrs rekryter som wore uid Cronbergz regemente.

Anno 1706. D. 1 September till Mässen i Saxen, huar [ɔ: som] Callmar regemente anslagit war till qwarter. Regement[et] feck ny mondering till hand och fott. Alla H:r ofiserare och underofiser som och gemene man finge sina restterade månadz gasie ifrån 1703 d. 1 October till 1706 åhrsens slut. Blef och all resterande profiant för alla betalt, huilket steg till en stor summa päningar att uar man feck 35 Rijxdaller, 20 goda gråsen corant till manss.

Anno 1707. D. 7 Augustij kom konung Stannijslavil till Mäsen med sina drabanter och hade ordres att wårt regemente skulle föllia honom och hålla wackt om Hanss Kongl. Maijestätt.

Anno 1707 d. 10 Augustij wppbrött regementet ifrån staden Mesien och paserade städerna Radeberg, huillcken låg utij Slesingen i gränsen, förbij städerna Nauenborg, Bunslov, Hanen, Lyfven till Stenåv, huillcket ui och marcherade förbij, Ernstatt utur Släsingen in j Pållen, förbij Rauitz, som war af Rysarna op bränd i Julljj månad, och till stan Sarnova, huillcket hög quarteret stod, och ankome d. 19 September till en by att stå. D. 19 October ankom rijckryter, 214 man ifrån Swerie. D. 2 November marche-

rade ui ifrån stan Kovallova till byn Lovitzin. D. 8 dito 4 mill ifrån Torn staden, och den 30 Desember öfuer Wixlin inått Brandburgz landet, huillcket ui på åttskilliga ställen marcherade igenom. Förbij städerna Johanssborgh in uti Masuren huillcke[t] tillhörde Pållen och måste ui i Brandborgz landet liga i skogen om natten och lefua för päningar.

Anno 1708 först i Januarij marcherade ui och kome att gå genom Litogen; d. 6 dito till staden Minske och flere små fläckar. D. 2 *) Jullij erhöllt Kongl. Maijestt en härlig wi[c]toria öfuer Rysarna uid Holosin. Wår march sträckte sig åtт Holosien till Mohijlof öfuer Nipern strömen till Smålenskov, huillcken stad ui på 7 mill när camperade d. 21 **) September, då wände ui tiert[?] om igen till backas och i 2 dagar låg fienden oss på hallsen. Wår march gick igenom en stor öde skog, som lågh i förstendömet Siverien. Derpå (på)gingo ui i 3 wijckor och kome att pasera staden Staradoba, huillcken med Ryssar war belägen. Ui marcherade till staden Nåwamlin. Wi gingo alt in utj Mazeppas land Okraien till staden Romna huarest hög quarteret stod; sedan till staden Glinsk sist i November. D. 19 Desember, då regemente marcherade till staden Hadias, marcherade i 2 dagar och nätter i en starck kölld och blefuo om händer och föter förfrösta till en suma, som spergeradess till 5000 man. D. 23 Desember ryckte regementet till staden Wijprick. Sedan marcherade armen till en by huillcket huar den ryska armen innelagd. 5 regementer finge ordres att storma staden Wiprick af wårtt cavallerije, men fingo temliga nederslag. Men mäd akord infinge wij staden omsjjdor. Ifrån byn gingo wij till staden Szinkova och intogo honom, som borgarena och bönder ine höllo. Der stodo uij stilla j Januarij månad 1709.

---

*) Siffran rättad till något som mest liknar 2. Slaget stod d. 4 Juli. **) Siffrorna ha råkat bli omkastade!

Anno 1709 d. 3 Februarij ryckte regementet effter ordres med de wid Wiprick tagna fångar ifrån Sienckofua till staden Oposna, huarest wij sedan logo stilla. D. 15 Februarij kom de siucka och pagasie ifrån Hadias, dätt ui effter oss lemnade; kom till oss i Opozna. 1709 d. 8 Maij bellade Rysen staden Oposna der wij ine lågo. 4 regementer, 2 jnfanteri och 2 dragoner regemente mäd en dell af atolirie, och kastade på oss en timas tid 365 granater, men största dellen sprunge i lufften. D. 12 Maij marcherade regementet till staden Pultaua. D. 28 Junij war det olyckeliga slaget för Pultaua då de swenska förlorade batalien. D. 31[!] dito gick Hans Kongeliga Maijgett. tilllicka med Feltheren Mazepa öfuer strömen Dniperen hafuandess med sig Öfuerstlieutnant Sellfwerhiellm med 300 hästar och några comenderade enspenare sampt 200 man af Södermanlanss jnfanterie regemente, äfuen några ualåsserr och kashackar sampt gemena och stor dell marquetenter och drängar. D. 1 Julijus wpbröt Hanss Kongl. Maijgett och Fältheren Mazepa med några drabanter, enspänare och andra comenderade manskap och marcherade öfuer ett stortt öde marck wid pass 60 cossaska mihl. De öfrige af armen, wid 15751 man, nödiass capitulera. Wij marcherade genom dag och natt och måste då så wäll follck som hästar mycket crepera medan der intet watten war till finandess, ty om dagen war sådan hetta på öde fälltet att man näpligen kunde sigh upehålla. Jmedlertid måste wij i 3 dagar ätta hästekiött och on[dt] om dätt. D. 7 kome vi till Bockenströmen, huillcken löper uthi Suarta hafuet. D. 9 dito marcherad[e] wij 2 mill uidare breued strömen in till Suarta hafuet; der stodo wij stilla, Hans Kongeliga Maijett och Feltheren Masepa. Huar då hoss Turckarna ganska dyrt kiöp på bröd, så att $^1/_4$ mark kostade 1 duckat. Klåckan 3 effter midagen d. 13 Jullij *) geck Hanss Kongl. Maijtt

*) Dateringen har trasslat in sig för antecknaren. Den 11 Juli är, som bekant, Carl XII:s bref till defensionskommissionen om Pultava-

med Mazepa öfuer Bock strömen. Warade kunapt [till] kl. 3 för än fiende[n]ss avangardij lätt sig se, huillcket bestod af regulerade tropar som och Cossakar; huarutaf blef strax allarm. Och uåra förtropar ryckte dem emott, men som fienden intet fattade stånd wtan drog sig till backass under bergen, så att den naten blef allt stilla, så att wårt manskap som änu woro på den sidan, kunde mästa delen koma öfuer strömen om natten. De öfriga af uårt fållk samlade sig wid strömmen, uarest de Saprofuer hafua upkastatt en bröst währn, waruti de sig tappert höllo emedan de sågo döden för sig och väll viste att för dem gallt intet at begiära acord. D. 11[!] om morgonen kom en Bregadör af Rysarna — med 7000 man och marcherade då på de uåra; de suenska fingo alla pardon, men Saproverna blefuo alla nederhugna. Och blef der af wåra suenska fångne wid pass 300 man. Här kan nepeligen någon kuna tänckia huarför ett ällendit tillstånd der då war, ty huar och en wille sig giärna saluera. En stor dehl blefuo i strömen druncknade. De som woro comenderade med flåten att föra öfuer follckett, de wore så obarmhertige att de togo inga andra att fara öfuer än marquetenter och andra som kunde gifua dem 3 eller 4 duckater. D. 11 dito komo wij att stå 2 mill ifrån en turckiss stad Otzsichakov, der camperade wij uid Suarta hafuet, då wij fingo allarm om natten att de Saprofuer uille taga FeltHer[ren] Masepa och öfuergifua honom i Rysenss händer, men derass wpsåt blef dem strax förhindrat. Der stodo uij i 3 nätter. D. 15

---

slaget dateradt från lägret vid Ossov (Otjakov) och redan d. 8 hade konungen, enligt Hultman, gått öfver Bug-limanen. Hos Norsbergh, som äfven fört dagbok öfver färden genom steppen (se längre fram) får man ej riktigt håll på daton för idel exklamationer och resonnerande.

Tiden för ankomsten till Bender — d. 25 Juli — anger emellertid Crafoord i närmare öfverensstämmelse med Hultman, som sätter den till d. 24.

marcherade ui 2 mill på andra sidan staden Otzako, huarest wij, Gudi lof, finge ett gått kiöp på alla handa saker. [Sådant] som d. 10 hujus uid Bockströmen kåstade 1 duckat, kunde wij då få kiöpa för en styfuer. En kana gått rött wijn kostade en carolijn. D. 17 marcherade wij och gingo öfuer ett öde fällt 60 tur[k]iska mihl; sedan gingo ui och kome d. 23 till en by huarest Tatare och Sigäner bode. Der mästa dellen derass quinfollck gingo med sellfuerringar i nässorna och deras finger och naglar mållade med alla handa colleur. D. 25 marcherade wij och kome till en skiön turckiska stad, Benderen, huarest Hans Kungl. Maijtt. mäd stor pråhl blef antagen; dätt och hella canoner och stycken blefuo wid hans ingång i tälltet låssade. Wij camperade en ½ mill ifrån staden. Der stodo ui stilla till den 4 Augustij då marcherade wij öfuer strömen Nisteren, som flyter förbij Benderen, och camperade på den sijdan uti otta dagar. Der uar en skiön Justihe[!] hållen af Turckarna. D. 12 Agustij marcherade ui såsom dismonderat manskap så wäll cavallerie som infanterie, under- och öfuer offiserare och stodo under H:r Öfuerste H:r Gyllenkroks commando och camperade wid Waloska gränsen uid byn Zcheronkofua. D. 13 marcherade wij till en gamall runierade stad, Kosinof, der gingo några öfuerofiserare till Bendern igen. D. 14 march[erade vi] och komo till strömen Boratt. D. 17 marcherade wij; om affton blef befallt att dett manskap, som intet hade geuähr, skulle huga stänger och giöra sig piquar af och bräna dem uti endan. D. 18 kome ui till et gamallt runierat slå[t] Papkij benämd. D. 19 komo wi på ett ödefällt. D. 20 till et runierat slått benämd Oxijkij. D. 21 marcherade ui af[?] och komo till en stad och ett gamalt slot Schitsoba uid strömen Sehett. D. 10 Septemb[er] upbröt wij ifrån staden Schitzob[a] och gingo öfuer strömen Serret. Och kome till Staden Sernovitzie d. 12 Sep: 4 mihl ifrån pållska gränsen. D. 22 September kom en Brigadör med 7000 man regulerat follck och Co-

sackar och blef oss ett gått acord gifuit, men dett blef intet länge hulit. D. 26 dito gingo wij öfuer den strömen Prott; då gaf Rysarna 3 salvor victoria öfuer oss på turska gränsen intet långt ifrån pållska gränss[en] och staden Snatine. Sedan marcherade wij och komo d. 27 till staden Horrodencka. D. 28 upbröt wij och komo d. 4 October till staden Budziock; den 16 derifrån till staden Purgova. D. 22 dito marcherade wij till staden Budzass. D. 3 November upbröt ui derifrån och blef oss då wårt acord ryg[g]att i dett att uårt under gevär blef oss ifrån tagit. D. 4 gingo ui till staden Trampulla. D. 6 marcherade ui och komo d. 12 till staden Tignatofka, belägen i Podolska gränsen. D. 13 till staden Pillofka; D. 17 till staden Brillmike. D. 18 gingo ui derifrån och kome till staden Anton och dät desticket kallas Zarkasa, tillhörig Masepa. Ankome d. 2[...]; d. 22 marcherade wij och kome d. 24 till staden Biellaserxa. D. 1 Desember marcherade wij och d. 4 dito paserade ui staden Kiova, huarest ui gingo öfuer strömmen Niperen till byn Sloboda. D. 5 der ifrån. D. 9 till staden Nisna uti Okraien. D. 12 till staden Konnatof. D. 13 marcherade ui och kome till byhn Cossakia, huillcken lig[g]er uid ryska grensen. D. 14 till ryska staden Tscheskij, ankom d. 16 dito. Wij marcherade dag och natt; ui gingo många städer och byar förbij, som här intet kan upförass. Wi marcherade ut d. – -- och kome till staden Balko, ankome d. 20. D. 21 till staden Biällagårod; d. 22 till staden Collumna, d. 23 derifrån; till staden Muskoo ankome ui d. 26 Desember Anno 1709. D. 28 dito paserade wij genom Ehrenportarna, huillcka war 7 stycken. Om affton blefue ui inqvarterat på Petrofskij gårod eller förstad, så kallad på suenska måhlet.

Anno 1710. d. 19 Maij marcherade wij ifrån staden Muskoo. D. 31 kome ui till staden Collumna. D. 1 Junij öfuer strömen Oca; d. 2 till staden Michalo; d. 6 öfuer strömen Elhioder. D. 16 marcherade wij förbij staden

Oranieborg och till staden Dobra; d. 19 till staden Romna och staden Skapin; d. 25 till staden Waronis, som är ifrån Musko stad 552 wärst ryska eller fierdingz wäg. D. 3 Julij ifrån staden Waronis; d. 4 öfuer strömen Dona, som riner emot sållennss upgång och skillier, uidare in i landet, Asia och Europa ifrån huarandra. D. 5 komo ui till en liten stad Cesciuckij; d. 7 till staden Krotoiack; d. 8 stan Ribna öfuer strömen Såsna. D. 12 kome wij till den nya staden Serada, huarest ui camperade under bar himel på andra sidan Dona strö[m]. D. 16 Julij gingo wij öfuer strömen Dona in i den nya staden Serada, huarest wij måste gå på arbet både dag och natt, och fore mycket illa, dätt Gud sig öfuer förbarme. En stor dell af våra suenska för hunger och kölld blefuo döda sosom flugor af sullad och anat, att ingen wiste rätt hu[r] många som kastadess i en graf; jag menar till 763 som der blefuo döda.

Anno 1711. d. 20 Februarij marcherade ui ifrån Serada till en Casaka by, uar 60 ryska vorst. Blefuo på uägen och i den jupa snödenn döda 90 man suenska. D. 25 till staden Bobbrofua; d. 6 Mertz till staden Osmun; d. 14 till staden Biällaka Coskij; d. 15 till staden Roman. D. 16 till staden Sakollij. Der blefue uij commenderade 200 man att gå till ett jernbruck, Lybske Savoda, att arbeta. D. 25 aprill marcherade ui till Serada igen; huarest wij fingo åtter wäning att gå tillbacka till järnbrucket Lybske Savada mäd 40 man suenska huillcket ui kome Anno 1711 d. 1 Maij måned dit kome åtter igen.

Anno 1722. d. 11 Februarij marcherade wij ifrån jernbruket Lebske Savåda till staden Musko, då ui hafuer warit uid järn bruket uti 11 åhr och arbetat. D. 21 Februarij 1722 kome ui till staden Musko, huarest ui beckom nya grå uallmars kläder. D. 22 Aprill dito marcherade wij ifrån Musko till Petersborg [till] huillcket ui ankome d. 17 Maij 1722. Sedan gick ui till siöss ifrån Petersborg till Cronslåt d. 29 Aprill[!]. D. 7 Junj gingo ui till segell där

ifrån på skiepet CronLijben; wi uore 280 utom hustrur och barn af fångarna. D. 11 dito för stormens skull gingo wij under Reuell; d. 12 der ifrån; d. 16 kome ui till Sanham; d. 19 till staden Stockhollm. D. 18 Jullij ifrån Stockhollm; d. 20 till Dallerön; d. 24 för Borckholms slått; d. 26 Jullij till Callmar stad. D. 28 rest[e] iag ifrån Callmar.

Anno 1722. d. 11 Augustij war iag hoss min Hr Generall Sten Sture *) på Cronbäck och beckom min fältwäbelss jndellning igen.

---

*) Sten Arvidsson Natt och Dag fick, då han introducerades såsom friherre, tillstånd att upptaga Sturenamnet.

Sten Arvidsson, såsom han vanligen kallas, hade gått hela listan igenom från Seland och Narva, öfver Pultava och Bender, till Norge.

KORPRALEN

ERIK LARSSON SMEPUSTS

DAGBOK

OCH

ANTECKNINGAR

1701—1718.

Anno 1681 d. 1 Maij blef iag Erick Larsson Dalgren *) född i östra Dahlarna, Mohra sochn, Oxebergz by, af christelige och ährlige föräldrar. Min fader war ährl. och wehlförstandigh Larss Larsson och moderen gudfruchtiga och dygdesamma hustru Anna Erickzdotter. Hemma hoos mina K. föräldrar war iag till åhr 1698 då iag kom till tienst hoos Mångz Anders Hindricksson i bem:te by, Oxebergh, hwarest iag tiente till åhr 1700 d. 9 Aug. då iagh tog mitt afskied ifrån bemelte Mångz Anders. Dito d. 6. Septemb:r blef iag af bymennerne tagen och fördh till länsmansgården i Mohra och skulle blefwet inskrefwen till tremennings soldat, men blef den gången casserad emedan iag war för liten, och i mitt stelle blef Måckz Anders inskrefven, hwilcken och för ålderdomb skull på samma åhr blef casserad, och utj hans stelle kom min brodher Larss Larsson. Dito d. 7 Octob:r kom iag i tienst hoos KråkePähr i Oxebergh. Anno 1700 begynte de tre Potentaterne, nembl:n Konungen af Dannemarck, Kurfursten af Saxen och Zaren af Muskou, att föra krigh på Sweriet. Den Danske gick in utj Hollsten; Saxen lade sigh för Rijga; och Ryssen belägrade Narfwa. På förberörde åhr 1700 utj

*) Angående den här begagnade namnteckning se förordet.

första wåhren bröot Hans Kongl. Maij:t up medh armeen och d. 25 Aprilis gick Hans Maij:t medh sitt lijffgarde ifrån Stockholm och marserade geradh åth Skåhne och lade sig medh armen kring om Mallmöö, hwarest han låg några weckor stilla, wijdare så drogh Hans Majj:t armeen till hopa wedh LandzCrona hwarest Hans Maij:t lät några regementer stiga till siöss på swenska sampt engelska och hollenska skiep, hwilcka öfwersatte dem in till Sälandh och emedan såsom de stora fahrkosterna intet kunde gå när under landet, ty der war långgrundt, måste manskapet stiga utj små båtar som närmare kunde löpa under landet, men de stora skiepen lågo sida uthmed att besiuta landet och således hålla thet rent så lenge de fingo landstiga, hwilcket skiedde S:te Jacobj dagh doch, Gudj ähret, uthan någon stor förlust aff manskap, allenast 6 el:r 7 man, som blefwe blesserade och dödskutne; slogh altså Hans Maij:t sitt läger wedh Humblebeck, hwarest han stilla lågh utj tre weckor, sedan marserade Hans Maij:t närmare under Kiöpenhambn och slog leger wedh Runsta, och låg der stilla wedh pass 4 weckor; under warande tijdh slööt[s] fredh medh den Danske. Gick altså Hans Maij:t tillbakars öfwer åth Landz-Crona igien in i Skåhne och kringlade armeen på den orthen wed Gietingebroo, hwarest han stodh utj några weckor stilla. Sedermehra ryckte Hans Maij:t op och marserade till Carlshambn att låta proviantera skieppen, och ner alt war ferdigt lät Hans Maij:t legga derifrån medh flothen åth lijfflenska sidan, och stego till siös Michaelis dagen. Effter åtta dagars förlopp komme wij till Pernou, der lågh Hans Maij:t så lenge stilla till thes armeen war kommen öfwer siön, marserade så der ifrån till Refwell, hwarest Hans Maij:t låg utj twå nätter stilla, marserade altså der ifrån till en lijten stadh, som ligger mitt emellan Refwell och Narwa, som heter Wesenbergh; der sammastädes låg Hans Maijt wed pass en weka eller twå stilla. Gingo så wijdare fort der ifrån åth Narwa, och der sammastädes attaqverade Rys-

sen som sigh der medh 80000 man belägrat hade, hwilket skiedde d. 19 Novemb:r på förberörde åhr 1700. Hwilcket, Gudj ware ährat, så lyckeligen och wehl angick att hela Ryssens armee som icke blefwe på platzen slagne, blefwe de till fånga tagne, doch lät Hans Maijt alla gå tillbakars hem åth Rysslandh igien, undantagandes de förnembsta officerarna, hwilcka fördes till Stockholm. Hwadh för ett kostel. artollerie medh pagagie sampt fahnor, estandar, pukor, trummor medh annat herliget byte som der war, ähr nästan obeskrifweliget. Utj Decemb:r månadh drog Hans Maij:t sig medh armeen der ifrån och tog sitt winterqwarter wedh slottet Lais hwarest han stilla lågh in till Maij månadh då han åter opbröt medh armeen och marserade åth Rijga.

Anno 1701 5 Martij togh iagh mitt afskiedh ifrån Kråkepär, och d. 6 dito, reste iagh hemmanifrån och gick istellet för min brodher Lars Larson, och d. 20 dito antogh iag konungens gefwer utj Marget Mattsd:rs gårdh i Mohra och d. 11 dito reste iag ifrån Mohra sochn och den 14 dito reste iag Fahlun förbij och d. 16 dito munstrede Landzhöfdingen Grijpenhielm oss, då iagh åther af honom blef casserat, men min Capiten Carl Gustaf Berg uptogh mig för godt och således kom iagh till att föllia medh, och d. 24 dito kom iagh till Stockholm. D. 3 Aprilis stego wij till skiepz i Stockholm; d. 5 dito lade wij ifrån landet, d. 7 dito kommo wij till Dahlarna [Dalarö] och d. 12 dito lade wij uth der ifrån på store siön, och d. 7 Maij landstege wij wedh Refwell. D. 4 Junij bröte wij op der ifrån och ginge igienom Estlandh och d. 26 dito komme wij till Dorfft, hwarest wij träffade konungen medh armeen, som då hade stådt der i några dagar stilla. D. 4 Julij bröt konungen och wij tillijka op och marserade till Rijga, hwarest wij an kommo d. 28 dito och d. 29 om natten ginge wij på båtar öfwer strömen Dyna och om morgonen bittijda stodh slaget medh Saxen, hwilcket

och, Gudj skie lof, lyckeligen och wehl aflop. Sedan slaget war öfwerståndet och fienden war på flyckten iagad, ginge wij tillbakars till Kobrons skantz och slogo läger uthmedh skantzen, men om natten der effter i dagningen sprangh samma skantz i högden, men giorde doch, Gudj lof, ingen skada. Och på samma stundh som skantze[n] språng, så slogz Öfwerste Hellmers medh ett partij Ryssar som lågo fördolde på en hollme, straxt der bredewedh, hwilcka alla blefwe nedergiorde; doch måste bemelte Öfwerste Hellmersen och sielf der sammastedes settia lifwet till. Wijdare ryckte konungen op medh armeen och drogh sigh åth skantze[n] Kåkenhusen, men såsom fienden imedlertijdh drog sigh der ifrån, gick konungen intet till bemelte skantz, uthan drog sig till höger in åth Kurlandh till staden Bouske. Och under warande tijdh medan konungen stodh der stilla slöt Försten Sapia sig medh sitt folck in till konungens arme som skiedde sidst utj Septemb:r månad på förberörde åhr 1701. D. 4 October bröt konungen op och marserade till ett slått i Kurlandh wedh nampn Skrunden. D. 6 dito blef Generalen Grefwe Leijonhufwudh commenderad medh en dehl af armeen till bakars åth staden Mitou och konungen lade sigh medh de öfrige af armeen wedh staden Grubijn, hwarest han stilla stodh utj några wekor. Sedan lades regementerne i qwarter der kring om nest liggande steder, såsom Libou, Grubijn Windou, Durben etc. General Leijonhufwudh inqwarterade sitt folck kring om lilla Ekhoff, Icanoff, Myrthoff och de orther der omkringh, som war d. 11 och 12 Octob:r. D. 24 Novemb:r bröot Öfwerstl:t Hammarhielms battal:n op af Grefwe Leijonhufwudhz regemente der ifrån, och lades i qwarter kringh om stora Ekhåff. D. 27 dito blef wårt compag[ni], som war Capit: Bergz comp:, inqwarterat kring om Messhoff, hwarest wij låge stilla in till Feb[ruari] månadh 1702. D. 16 Feb: blef Öfwerstl:n Hammarhielm commenderat medh sin battal:n att marsera till konungens armee in utj Pohln. D. 20

Feb. komme wij till staden Börsell i Littouen hwarest wij låge stilla till d. 3 Martij, då wij åther upbröto och marserade till staden Popelln i Littoven derest wij ankommo d. 6 dito. D. 12 dito marserade wij derifrån; på samma tijdh blef iagh siuk, men följde doch medh hopen 30 mijhl lenger in i Littoven till d. 7 Aprilis då iagh tillijka medh de andra siuka blef:e tillbaka förde åth Kurlandh, till armeen, som då låg wedh store Ekhoff. Dijt ankomme wij d. 28 dito [och] der låge wij stilla till d. 24 Maij då wij opbröte der ifrån och d. 26 dito komme wij till staden Mitou hwarest lijfbattol:n af General Leijonhufwudhz regem:te stodh, derest alla de siuka blefwe wedh de compagnierne understuckne, och iagh kom under Capiten Duderbergs compag. Dito marserade wij åther in i Littoven till staden Ianitsken, der ifrån till Schoulen, hwarest wij d. 4 Junij ruinerade alla kiöpmansbodar. D. 6 dito ryckte wij der ifrån och gingo i landet kring om på åthskilliga orther, som man så noga icke specificera kan, och opdrefwo contribution och proviant till armeens subsistance. D. 14 Septemb:r 1702 marserade wij ifrån ett hooff, som ligger tre fier:dels mijhl if:n staden Börszelln, hwarest alla wåra förridare och förridareskytter blefwe af Ogenschens partij capunerade. D. 15 dito wijste sigh första gången fiendens, som war Ogenschens, troppar, hwilcka oss följde alt in till staden Bouske, och under wegen oss som offtast attaqverade. D. 27 Octob:r komme wij till Mitou och bleffwe inqvarterade i rijorna uthanför staden. D. 4 Novemb:r finge wij qvarteer in utj sielfwa staden. D. 5 Ianuarij 1703 blef ett partij af 100 man uth commenderade till Ianitsken hwarest de togo ifrån Ogenschen 200 hästar och 12 man till fånga, hwilcka blefwe förde tillbaka till Mitou stadh. D. 7 dito gick General Leijonhufwudh åther in i Littoven och marserade der af och an till d. 6 Martij, då slaget stodh medh Ryssen wedh staden Sallat. Ryssarna woro 6000 man och Cossakar 3000 man, wår armee war allenast 2000

man, doch igienom Gudhz hielp behöllo wij platzen, fingo alt Ryssens artollerie, som bestodh af 22 metallstycken, sampt paggagie medh hwadh mehra, och 30 man till fånga. D. 8 dito ginge wij der ifrån till Bouske igien, der wij ankomme d. 10 dito. D. 17 dito ginge wij der ifrån och d. 21 komme wij till Mitou igien. D. 23 dito marsera: wij medh process igienom Mitou stadh, men Öfwerste Kloot marserade medh sitt folck åth Rijga och wij blefwe inlagde i staden Mitou, hwarest wij låge stilla den sommaren öfwer. Doch uthgingo några små commenderingar att updrifwa proviant för armeen. Utj Decemb:r månadh ryckte åther General:n medh armeen in utj Littoven till Ianitzken, hwarest [wi]j lågo öf:r nyåhrsdagen, och i Ianuarij månadh, som war åhr 1704, ryckte wij der ifrån till staden Kiellmen. Utj Feb. månadh samma åhr marserade wij der ifrån till staden Rosijn, och först utj Martij månadh ryckte wij tillbakars till Kurlandh igien och sidst utj Aprilis komme wij till Mitou igien, men en dehl af armen blef qwarliggande i Littoven, hwilcka straxt drogo sig effter in i Kurlandh. Först i Maij månadh drog general:n till hopa armeen och marserade in åth polska Lijflandh, till Nystadh, och d. 20 Iunij stodh slaget der sammastedes medh Ryssen, hwilcket och, Gudj skie lof, wehl aflop. Fienden war 40,000 man starck och wij wore 8000 man, doch behöllo wij medelst Gudhz hielp platzen, fingo alt artolleriet, paggagie medh hwad mehra, och 300 man fångar. Derifrån marserade wij till baka till Borszelln slott och d. 15 Aug. det samma belägrade och d. 11 Octob:r gaf commendanten der inne, hwilcken war en Pollack, opp slottet. D. 26 dito lät generalen sprenga samma slott; straxt der på marserade generalen der ifrån och inqvarterade armeen på åthskillige orther i Littouen. Men generalen sielf tog sitt högqwarter wedh staden Rosijn, hwarest wij lågo stilla till Aug. månadh då ginge wij åther till baka åth Kurlandh till Mitou, och der blefwe wij stilla liggande till åhr 1705 d. 29 Maij då

generalen åther drog armeen tillhopa och marserade till staden Saggarn i Littoven. I medlertijdh giorde general Bour i[n]fall på Öfwerste Knorring, som då låg i Mitou, nedergiorde 400 man och borttog 7 af Knorringens fahnor, och en af General Leijonhufwudz regemente, hwilcken samma gång war på wackt i staden, sampt en hoop officerare. Wijdare drog generalen sin armee ifrån Saggarn, åth Myrthoff och d. 16 dito [Juli] stodh slaget der sammastädes. Fienden war 14000 man starck och wij wore 7000 man, lijkwehl genom Gudhz nådh och hielp behölle wij platzen. Slaget begyntes kl. 1 effter meddagen och stodh till kl. 6 om afftonen. Utj samma attaqve blef iag blesserad utj min wenstra arm af en musqvetkuhla. Wij bekommo der alla fiendens stycken, paggagie med en[!] ansenliget byte, sampt 400 fångar. D. 18 dito marserade wij der ifrån till Mitou igien. D. 27 dito bröte wij op if:n Mitou och marserade till Riga och lembnade qwar i Mitou Öfwerste Knorring medh 400 man till att besättia staden, och d. 31 dito komme wij till Riga. På samma dagen blef Mitou af Zaren belägrat, och låg derföre utj 6 wekors tijdh. D. 16 Septemb:r gafz slottet op medh accord, och folcket, som der inne war, blefwe af Ryssarna confoijerade till Rijga stadh, derest wij blefwe inqvarterade och lågo der stilla till d. 2 Maij 1706. Dito skiedde en stoor förmörckelse i solen. D. 4 dito komme wij till Mitou, d. 20 dito ryckte wij derifrån in i Littoven och d. 24 komme wij till Ianitschen. D. 29 Julij bröte wij op derifrån och marserade wijdare in i Littoven och d. 2 Aug. komme wij till Kiegdan. D. 18 dito marserade wij derifrån och d. 29 dito komme wij till staden Caun. D. 5 Septemb:r marserade wij der ifrån, och d. 24 dito komme wij till staden Wildna, som ligger 60 mijhl ifrån Mitou. D. 2 November droge wij der ifrån öfwer en skoug som ehr 15 mijhl lång och d. 30 dito komme wij till staden Husboll; der blefwe 2:ne regementer, generalens och Öfwerste Baners inlagde i winterqwarter.

Generalen tog och sitt högqwarter der sammastedes, de öfrige regementerne inlades der omkring i småstederne och byarne. Der finge wij och weta att det war sluten fredh medh Saxen. Lågo altså stilla utj wåra qwarter in till wåren 1707. D. 10 Martij bröte wij op der ifrån och marserade åther in åth Kurlandh och d. 30:de dito komme wij till staden Bouske. D. 26 Aprilis bröto wij och op och marserade der ifrån och d. 30 dito komme wij till Rijga, och blefwe inqwarterade på kurlendska sijdan wedh Jörgenshooff, hwarest wij fattade ståndh öfwer sommaren till d. 9 Aug. då wij upbröto och marserade åther in i Kurlandh och d. 12 dito komme wij till Mitou. Der sammastädes slog hela armeen läger och giorde oss koijor och hytter af jordh och rijs. D. 17 September [förfogade] Wisnowitzchen sig medh sitt folck in till wår armee, hwilcken tillförende hölt med Ryssen. D. 9 October bröte wij op ifrån detta koijelägret och marserade 3 mijhl der ifrån till Othenbergh och blefwe der inlagde i winterqwarter. D. 16 December giorde Cossakarna alarm på oss att hela wårt regemente måste rycka in till hofwet Othenbergh, hwarest Majoren Duderbergh låg med alla fahnorna af regementet. D. 28 dito blef Capiten Pettersson medh 300:de man af regem:tet commenderad till Ianitzchen. D. 2 Ianuarij 1708 giorde åther Cossakarna medh en stoor hoop Callmuckor allarm på oss att regem:t måste åther draga sig till bemälte hoof och stodo der 2:ne dyngn natt och dag i gefwer och afwacktade fiendens ankomst, men blef intet mehr uthaf, uthan hwar fick gå utj sitt qwarter igien. Lågo altså stilla till d. 1 Iunij då generalen upbröt medh armeen och marserade på den olyckeliga wägen åth Rysslandh, och kommo till en stadh som ligger 80 mijhl ifrån Rijga wedh nampn Dollinou. Der låge wij stilla utj 14 dagar, och utj Iulij månadh bröto wij [op] och gingo till en stadh som ligger 60 mijhl der ifrån som heter Schereija; der togo wij ståndh utj 8 dagar. D. 29 Aug: marserade wij der ifrån till sta-

den Schlou, och lågo der stilla utj 4 dagar. D. 4 September drogo wij der ifrån in åth Litzna; d. 27 dito wijste fienden sig medh sina tropper, och d. 28 dito under marssen attaqverade fienden några regementer af wåra, men giorde doch ingen skada. Om afftonen på samma dagen kom armeen till att stå uppå en platz som war kringrendh medh kieer, morass, och skoug. Dagen der effter som war d. 29 dito bröt armeen op och begynte att marsera, och ner halfwa armeen war afmarserat; kl. 8 om morgonen, begynte fienden att attaqvera oss medh 40 el:r 50 stycken tillijka, hwilcka woro stelta oss i försåth uthmedh morasset den wegen wij skulle marsera. Måste altså de afmarserade regementerne draga sigh tillbaka och bereda sigh till slagz, stodh altså träffningen in till thes mörckret oss förtog. Kl. 10 om afftonen blef det stilla och tyst på båda sijdor, straxt dereffter kl. wedh pass 11 eller något öfver om natten måste wij draga oss undan der ifrån medh det manskap som wij kunde få tillhopa effter slaget, lembnandes qwar de blessierade, sampt stycken och paggagie medh hwadh mehra. D. 30 dito måste wij begifwa oss öfwer en stoor ström, som låg 2 mijhl derifrån, hwarest många utj wattnet måste sättia lijfwet till emedan det war ingen brygga öfwer samma ström. Der ifrån komme wij till en stoor skoug som war d. 1 October, hwilcken war något mehr än 40 mijhl långh, hwilcken wij droge oss öfwer medh största armodh och wedermöda. Man hade gierna gifwet för en marck brödh en Specie Riickzd:r der man hade det kunnat bekomma, men, Gudh bettre, den wegen war intet subsistance för hwarcken en eller annan till finnandes. Ty de byar man sedan i wegen kunde finna woro så wehl af fienden som wårt eget folck, som der framgåt hade, sköflade och uthplundrade, sampt merendels afbrende. D. 5 dito kommo wij in utj Cassakelandh och d. 9 dito blefwe wij attaqverade af en hoop Cassakar, som oss efftersatte. D. 10 dito treffade wij General LagerCrona,

som någon tijdh tillförende war ifrån konungens armee medh ett partij uthgången, och skulle då åther igien draga sigh in till armeen. D. 16 dito komme wij till konungens armee, som war wedh staden Starra Dubba, och blefve under stuckne wedh regementerne. General Leijonhufwudhz regemente, så många som qwar wore, blefwe indelte wed Kongl. Lijffgarde, och de öfrige wedh de andre regementerne så långdt de kunne hinna och strecka sigh, effter den swåra och olyckelige occationen *).

*) Dateringen i den föregående framställningen är, såsom lätt synes, på åtskilliga ställen felaktig. Att slaget vid Narva sättes till d. 19 Nov. är ju riktigt enligt den gamla tidräkningen, men för öfrigt har väl varit meningen att följa den svenska, som ju var en dag före. Öfvergången öfver Düna (d. 9 Juli 1701) dateras d. 29. Slaget vid Saladen (d. 18 Mars 1703) uppföres under d. 6; slaget vid Jakobstad (d. 29 Juli 1704) sättes till d. 20 Juni; Birsens kapitulering (i Sept. s. år) förlägges till d. 11 Okt. Tyvärr var det visst inte d. 1 Juni 1708 som Lewenhaupt uppbröt med armén, fastän marschorderna åtminstone utfärdades d. 17. På andra ställen åter är dateringen antingen alldeles riktig eller åtminstone mycket nära. Felen må nu bero på Smepust själf eller på hans »renskrifvare» (se förordet) så visar den längre fram följ. redogörelsen för själfva fångenskapstiden, som ju är en verklig dagbok, en ganska stor noggranhet i uppgifter, såvidt de kunna kontrolleras.

Själfva krigshändelserna äro i allmänhet redigt uppfattade. Den knappa skildringen af Ljesnaslaget säger just hvad den skall. De moment, som bestämde utgången, framträda.

Föllier nu wijdare hwart konungen med sin armee marserade och hwadh i medlertijdh ehr förrettat.

Anno 1702 d. 7 Januarij bröot konungen op medh sin armee ifrån de orther i Kurlandh wedh Grubijn och drog sig tillbaka till staden Goldingh derest konungen togh sitt högqwarter och inqwarterade armeen der omkringh. Doch warade detta ståndet intet mera än ungefähr fiorton dagars tijdh, då Hans Maij:t åther upbröt och gick medh armeen in åth Littoun utj swåra och ellaka wegar, och hade icke något serdeles ståndh förr än wedh en lijten stadh, Rosijn benembd, hwarest konungen togh sitt högqwarter och inlade armeen der omkring, och låg der stilla wedh pass 6 weckors tijdh; under warande tijdh, blef ett partie om några hundrade man uthcommenderade till staden Caun, den samma att förswara för Ogenschens troppar, som sig då för tijden allestädes der omkringh infunno, hwilcka och giorde wårt folck som der omkring stode, besynnerligen dem som i Caun wore commenderade, åthskillige inpass. J synnerheet wedh en lijten stadh 2 mijhl der ifrån der de giorde wåra uthcommenderade ifrån Caun en stoor afbreck. Wijdare bröot konungen up medh armeen och gick öfwer Memen ström, genom staden Caun, tagandes medh sig det partiet, som

der war och gingo åth den staden hwarest Ogenschens troppar hade tillförende attaqverat wåra; der låg konungen i 2 dagar stilla, och ner han up ryckte der ifrån lät han staden afbrenna, undantagandes en kyrckia som blef förskont. Sedan drog konungen sig medh armeen Littoven igenom åth den staden Tekosijn och så alt wijdare fort in åth Pohln, och under wegen woro wehl många pass och ellfwer att gå öfwer, hwilcka man så noga intet spesificera kan; under tijden marserade konungen igienom en by icke långdt ifrån staden Grodno hwilcken war siu mijhl långh, der fattade Hans Maij:t ståndh utj några dagar. Der sammastädes fick Cardinalen[!] af Pohlen audientz hoos konungen. Sedermehra marserade konungen medh armeen geradh åth den stora staden Werssou, hwarest han ankom något litet för Pingesdaghögtijden och tog sitt högqwarter i Prau. Straxt om natten effter ankomsten lätt konungen ett partij af 400:de man settia sig öfwer strömmen Weisell in i Wersou att intaga slottet, hwilckas anförare och sedermehra commendant i slottet och staden war öfwerstleutnampten af garde Carl Magn[us] Posse, hwilcken höll en streng ordning der i staden så lenge de der woro. Och under tijden medan de stilla stodo, lät konungen förfärdiga en brygga öfwer ellfwen Weisell emellan Prau och Werssou. Effter 6 weckors förlopp bröot konungen op medh armeen och marserade bättre in åth Pohln att upsökia konung Augustus af Saxen, hwilcken sig lägrat hade wedh ett hoof wedh namnpn Flitzhooff, som låg 2 mijhl ifrån staden Pintziou, hwarest konungen hans armee antreffade och utan något drögzmåhl lät konungen rangera sina troppar utj slacktordningh och straxt fienden attaqvera som skiedde d. 9 Julij och utj samma attaqve blef hans Durcklauchtigkeit försten af Hollsten slagen.

Doch utj alt öfriget gick, Gudj skie lof, alt lyckeligen och wehl, så att wåra behöllo platzen, fingo en ansenlig hoop med fångar, samt stycken, paggagie medh hwadh

mehra, j en summa heela lägret, som det för ögonen stodh kom alt de swenske till goda. Fiendens troppar, som öfwer blefwo effter slaget, togo sitt refugium åth Pintziou, och så wijdare forth åth Krakou. Effter några dagars förlopp, sedan konungen hade låtet begrafwa de döda effter slaget, sammanhämptat de blessierade, och dem låtet införa i staden Pintziou, bröot han och med armeen op och gick genom berörde stadh wegen åth Krakou, och ner konungen war kommen medh armeen något öfwer halfweges der ifrån åth Krakou, wijste sig några af fiendens troppar, som då kommo tillbakars ifrån Krakou, och i det att Hans Maij:t medh några men uthredh att bese hwadh der å ferde war, blefwe Öfwersten Dahldorfft och Capiten af garde Nills Rosenstierna till fånga tagne, hwilcka icke långt der effter blefwe ransonerade. Lätt altså konungen gå så tagligen medh armeen Pohln igienom in till Krakou hwarest han ankom utj Aug: månadh och belägrade staden[!] ehuru wehl straxt wedh ankomsten tog konungen straxt staden och slottet in, och giorde General Major Stenbock till commendant der sammastedes. Ner konungen utj några weckors tijdh på den Ungerska sijdan om staden medh armeen stådt hade, drog han sigh öfwer strömmen Weijsell och gick igienom förstaden, och slog sitt läger på andra sijdan om staden, hwarest han stilla stodh in utj October månadh

till thes kiölden begynte så hårdt tillsättia att de eij kunde lengre campera på fältet. Under warande tijdh skiedde den olyckeliga hendellssen att konungen bröot sigh utj sitt been, att han måste låta bära sig på bååt en lång weg in åth Pohln tillbakars igien.

Wijdare så bröot konungen op medh armeen utj October månadh och marserade ifrån Krakou igienom Pohlen den wegen åth Thorn. I medler tijdh fattade Hans Maij:t ståndh wedh en stadh som heeter Lublijn och tog sitt högqwarter på ett Hoof en mijhl ifrån staden; doch inladess några regementer utj staden, de öfrige utj byarna och småstederna der omkringh. På förberörde orth låg konungen stilla in emot wåren så lenge der fanss något foragie. Lijtet för opbreckningen ankommo ochså ÖfwerstLeutnampterne Hammarhielm och Ekebladh ifrån General Leijonhufwudhs armee medh sina battalioner till konungen. Bröot altså Hans Maij:t op medh armeen och gick så sacktel:n wegen åth Wersou igien, hwarest konungen stodh eij mehr än åtta dagar stilla, doch utj Prau, och lät allenast hämpta något proviant och toback uthur Wersou för armeen. Sedermehra fortsatte konungen sin företagne reesa wegen enda åt Pålska Preutzen till staden Thorn, hwilcken då war intagen af några tusende Saxare. Der inne lågo tvenne generaler Refwell och Cannitz den samma at förswara. Dagen för Pingesdagen åhr 1703 ankom konungen medh armeen till den skiöna staden Thorn och straxt den samma rundt omkring belägrade och slog konungen sitt högqwarter så hardt under staden, att de medh stycken ifrån ett battrij wedh staden kunde besiuta konungens tält och hände sig att en af konungens kiökzbetiente, wedh han låg och sof uthmedh kiökzspijsen om en morgon bittijda, blef han af en styckekuhla klufwen ifrån hufwudet och enda ryggen neder igienom. Skiedde och så mycken annor skada på andra stellen förr än konungen lätt flyttia lägren bätre ifrån, men högqwarteret blef alt stadigt stilla ståndande. Effter swårt arbete medh aprosserande sampt starcka wackters hållande lät konungen twenne gånger skiuta press på staden ifrån fyra sijdor medh bombar och fyrkuhlor och afbrende det siöna och wehlbygda rådhuuset, hwilcket gaf inwånarenar en stoor skreck i hiertatt. Omsijder gafs staden

up utj September månad, och lät konungen omkullkasta alla wallarna kring staden, upbrenna palisaderna, sprengia de förnembsta tornen och blåckhusen utj murarna. Generalerna medh alt det saxiska krigzfolcket, som der inne wore, blefwe alle tillfånga tagne och till Swerge brackte. Måste altså den stolta Jungfrun, som sigh så högdt berömde, gifwa sig under den starcka och mecktiga ungkarlens Konungs Carlh den tollftes af Swerige macht och wäld.

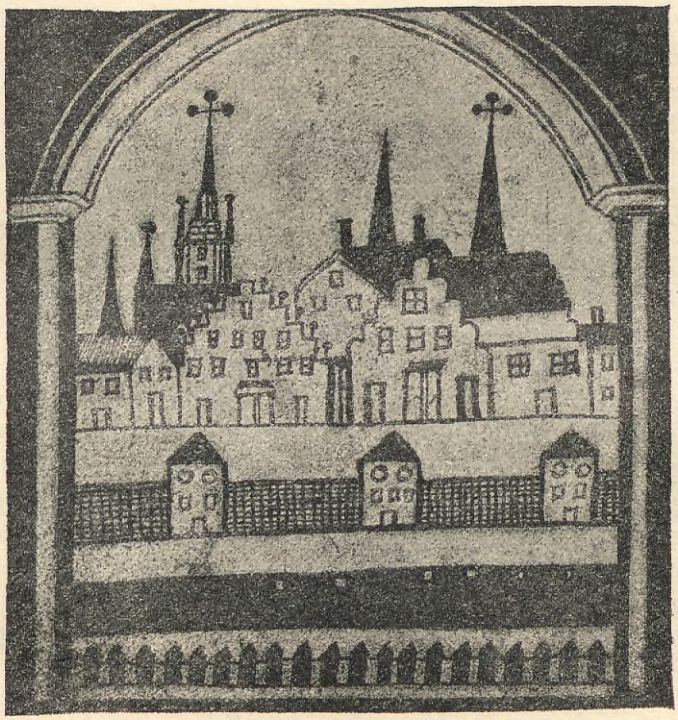

Ner detta nu således aflupet war, bröot konungen åther up medh armeen, hwilcket skiedde utj October månadh, och marserade bättre in i Preutzen, och inqwarterade regementerne utj städerna och byarna, hwarest de stilla

stode utj några weckor. Sedermehra ryckte konungen åther op och gick igienom den starcka befästa staden Ellfwing och stodh der eij mehr än 2 dagar stilla, uthan marserade medh armeen åth Ermlandh till winterqwarter, hwarest de ankommo dagen för Juhlaffton, och tog konungen sitt högqwarter i staden Hellsbergh, men armeen lät han inleggia i städerna och byarna kring om heela landet. Lätt och konungen uptaga af städerna och landet en stoor contribution, och blefwe många byar afbrende, som intet förmåtte den samma att erleggia och betahla. Wijdare bröot konungen op medh armeen utj Julij månadh, och marsierade igenom BranBorgarens landh in j Påhlen, Wersou förbij, åth staden laritzloff, hwarest han låg utj några weckor stilla och lät updrifwa af landet och stederna der omkring proviant för armeen. Sedan gick konungen medh armeen der ifrån till staden RyssLembergh, och den samma intog, doch utan någon skada eller folckz förspillande, och updref der sammastedes en ansenligh contribution af staden. Och under tijden medan de der stilla stodo, giorde Cossakarna infall på lägret om en natt, men giorde doch ingen skada. Sedermehra ryckte konungen åther op medh armeen der ifrån om hösten utj September månadh och drog sig till baka in åth Pohln till att upsökia Curfursten Augustum af Saxen, och gick åther öfwer älfwen Weisell, Wersou förbij, och gick up åth Slesing grentzen. Och tog sitt högqwarter utj staden Ravitz, men armeen lät han inläggia kring om j städerna och byarna. Låg altså stilla på den orthen till åhr 1705 utj Augustj månadh, då konungen åther upbröot och gick medh armeen på 4 mijhl ner Wersou, hwarest konungen tog sitt högqwarter utj en lijten stadh wedh nampn Blunne, men regementerne inlades der omkring utj byarna, och måste om hösten, för kölden skull, giöra sig jordkuhlor. Lågo altså stilla till emot Juhltiden då konungen upbröot medh armeen, och gick öfwer älfwen wedh Wersou, och marserade åth Wolindien och tog der

sitt högqwarter utj staden Saludeck, hwarest han stilla stodh öfwer winteren, in till 8 dagar effter Påska, då konungen åther geck in åth Påhln, Wersou förbij, och gick igienom staden Ravitz in j Slesing och så fort der igienom in i Saxen. Hwarest konungen medh armeen ankom d. 00 Augustj 1706, och tog konungen sitt högqwarter utj Alte Ranstadt, men armeen blef inqwarteret j städerna och byarna kring om heela landet. Wed pass 8 dagar effter ankomsten gafz uth order att det skulle wara 10 weckors stillaståndh, men innom den tijdens förlopp blef freden sluten emellan konungen i Swerie och curfursten af Saxen.

Doch lätt konungen uptaga en stoor contribution af landet, lät och konungen bekleda armeen medh kosteliga och skiöna munderingar. Låg altså konungen der stilla medh armeen in till d. 11 Augustj A:o 1707, då konungen upbröt medh armeen och gick in utj Slesing tillbakars hwarest han stilla stodh utj 8 dagar. Gick så igienom staden Ravitz /: hwilcken då war af Ryssarna afbrendh :/

åther in i Påhlen den wegen åth staden Slupsa, hwarest konungen togh sitt högqwarter, och stodh der i några wekor stilla. Utj October månadh ryckte konungen op, och gick till staden Wrosslaweck, som ligger wedh strömen Weisel 12 mijhl ifrån staden Thorn, hwarest konungen lät förfärdiga en brygga öfwer älfwen, hwilcken strömmen bortförde att man af henne ingen nytta hade. Utan wedh Juhltijden blef älfwen lagd, och fämtedag Juhl bröot konungen op och gick medh de regementer som der nermast lågo öfwer jsen, de andre regementerne gingo öfwer på andra stellen, nermare åth Thorn såsom och åth Wersou sidan. Marserade så fort in åth Littoven genom Massuren medh stoor möda och ellaka wegar och lett konungen inqwartera armeen på den orthen wedh staden Minsk och togh sitt högqwarter utj en lijten staden[!] wedh nampn Smorgone och war detta om winteren åhr 1708. Hwarest de stilla stode in till Iunj månadh, och war på samma orth något swårt om proviant, så att man måste upsökia fördolda groper j jorden, hwarutj man kunde finna någon spannemåhl, sampt iblandh och annat till lijfsens uppehelle. Bröot altså konungen op som förbemält åhr, och gick medh armeen åth rysska grentzen att upsökia Ryssen, hwilcken och på åthskillige stellen wedh ellfwer och pass lät sig see. D. 24[!] Iulij bemälte åhr om morgonen j dagningen wedh Holofsijn slogz konungen medh Ryssen och dref honom på flyckten, och feck heela hans artollerie medh hwadh mehra, som man så noga eij kan specificera. Sedan gick konungen der ifrån medh armeen till staden Moilofwa, hwarest han stilla låg till d. 25 Aug: då konungen upbröot och gick effter Ryssen den wegen åth Smålensko. Och treffade konungen Ryssens armee ståndånde wed et pass, hwarest konungen medh några troppar af cavalleriet den attaqverade. Men såsom fienden tog flyckten, wille konungen honom eij lengre efftersättia, utan gick en annan weg till bakars åth Ukranien, igienom Cassakelandh, till

staden Starri Dubba, hwarest och låg några af ryska tropparna, doch wille konungen dem intet attaqvera, uthan passerade staden förbij, och inqvarterade armeen utj byarna, derest de utj några dagar stilla stode. Under samma tijdh som war d. 16 October kom Hans Exel:tz General Leijonhufwudh medh sin armee till konungen. Och blef det manskap som öfwerblefwet war, effter slaget wedh Litzna, som stodh d. 19 September samma åhr, indelt wedh konungens armee. Hans Exell:tz General Leijonhufwudhz och Öfwerste Baneers, sampt Öfwerste Posses regementer, blefwe indelte wedh Kongl. lijfgarde, och de öfrige af andra regementer blefwe och understuckna wed de andre regementerne af konungens armee. D. 19 dito bröot konungen op och marserade förbij staden Starra Dubba, och gingo så godt som kring om honom förr än de kommo på retta wegen åth Ukranien. Marserade så gerad åth staden Roman, som ligger wedh pas 60 swenska mijhl ifrån Starre Dubba, hwarest konungen ankom sidst utji November månadh, och fattade ståndh till d. 18 December då konungen upbröot och marserade 2 dagzleder. D. 20 dito komme de till Haijatz och begyntes då en så skarp winter att mången, så wehl till foot som häst, blefwe af kiölden förderfwade, och en stoor dehl alldeles ihälfrussne. Paaggagiet och så mycket manskap som kunde römmas blef infört och jnqvarterat i staden, de öfrige som intet finge rum blefwe liggande der omkringh. D. 24 dito som wahr Juhl affton bröot konungen op, lembnandes qwar alt paggagie sampt de siuka och förkylte, tillijka medh H:r Öfwerste Fock medh några hundrade man till att förswara staden, och hålla wackt om paggagiet sampt de siuka af armeen. Marserade så till en lijten stadh, som låg wedh pas en half swensk mijhl der ifrån, wedh nampn Weprijg, hwilcken war besatt medh några tusende man Ryssar, doch wille konungen den gången intet attaqvera staden, utan marserade till en by; som lågh en half mijhl der ifrån. Och

ehuruwehl utj samma by war knapt om huusrum, blef doch hela armeen der tillhoplagd, och måste der en stoor tortur af kiölden uthstå. Athskillige sökte för kiölden skull till att salwera sig neder utj kiällare gropor, och fast man hade nog eldh för sig, kunde man doch som nogast conservera sig, ty det war så kalt att oxen under oket föll ned och blef sten dödh, foglarne som flugo j lufften föllo neder på jorden och blefwo döde. Ja mången lärer minnas den Juhlnatten, så wehl som hela den högtijden, om han lefwer aldrigh så lenge. Och grasserade denna strenga winteren ifrån den 19 December och till slutet af åhret. D. 30 dito ryckte konungen op medh armeen ifrån detta beklageliga Juhlqwarteret, och drogh sig till en annan by icke långt der jfrån, och om samma affton blefwe så många inlagde i byn som kunde få rum, men folcket wore alle bortlupne, och hade ingen waret hemma på twå månader. Ner nu Bussarne begynte att giöra eldh utj ungnarna och upwerma husen och tenkte j Jesu nampn till att legga sigh neder och sofwa, hade en stoor dehl så när blefwet omkombne af oos, emedan husen på så lång tijdh intet hade waret upillade, så att man måste slepa dem halfdöda uth i snön, innan de kunde åther komma sig före igien. Om morgonen bittida, som war Nyårs affton, marserade armeen der ifrån 3 mijhl weg till en stadh som heter Sinckowa, och blefwe der inlagde på samma dagen, stode och der en månad stilla. J medler tijdh blefwe några regementer commenderade att gå till bakars till staden Weprijg igien, och ner regementerne wore framkomne lätt konungen storma på staden, som skiedde på åhr 1709 d. 7 Ianuarij. Der sammastedes led konungen en stoor skada och undergång på armeen j det att fölliande regementer blefwe utj storminngen merendels afslagne och ruinerade, nembl:n [1] Wessmanlän: 2: Opläningar: 3 Cronebergz: 4 Jönkiöpingz: 5 Östgiöta: 6 Västgiötar: 7 Alfendelz drago[ner]. Ner storminngen war nu således förbij, och konungen lät det qwar-

blefne manskapet draga sig tillbaka, gafz staden omsider op medh accord. Alt det ryska krigzfolcket som der inne war, tillijka medh stadhzens inbyggare, blefwe arresterade och medh armeen fångna bortförde der ifrån och till högqwarteret, som då stodh utj staden Schinckowa. D. 6 Februarij [n. st.] bröot konungen op der ifrån och gick medh några regementer, till en lijten stadh wedh nampn [Cotelva] hwarest de stilla stodo i 8 dagar. D. 15 dito bröt konungen op medh armeen, och gick till en by som lågh halffierde mijhl der ifrån, och under wegen förr än de kommo till samma by, träffade wåra förtroppar ett partij ryssar af 2 tusende man, hwilcka de wåra straxt nedergiorde. Dito om afftonen kommo de till en by som war 3 mijhl lång, hwarest de öfwer natten stilla stode; och om morgonen bittijda ner de marserade brendes samma by af, som war d. 16 dito. Gick så konungen lengre in j Rysslandh till en stadh som heter Crasnekut, men j medler tijdh, förr än de komme till berörde stadh, träffade de under wegen, wedh en annan lijten stadh, ett partij Ryssar af några tusen man, hwelcka drabbanterna och skånska cavalleriet attaqverade, och ehuruwehl wåra woro ringa emot dem, och förlorede jämwehl något manskap, slogo de likwehl fienden igienom Gudhs hielp på flyckten. D. 19 dito ankomme de till staden Crasnekut, hwarest de stilla stode till d. 21 dito, då konungen gick der ifrån och lät afbrenna staden, och marserade till en annan stadh, Arodna benembd, hwarest de ankommo d. 22 dito och lågo der öfwer natten stilla. Och om morgonen när de afmarserade brendes och samma stadh op; gingo så till en stadh, som heeter Morakowa, hwarest de ankommo d. 25 dito; lågo der stilla öfwer natten. D. 26 dito ginge de der ifrån och brende äfwen wehl op staden, och gingo till staden Clomack hwarest de ankommo d. 27 dito. D. 28 dito brendes staden af, gingo så till staden Clentafij, hwilcken iämwehl afbrendes. Der ifrån till staden Robluka, hwilcken och af-

brendes. Marsierade så derifrån tillbakars igien in åth Siercasien och d. 10 Martij kommo de till ett pass, hwarest de måste träda i wattnet alt op till hallsen, utj kalla wintertijden: hwad för ett tillståndh då war lembnar iag hwar rettsinnig att efftertenckia. När de nu soledes detta passet woro öfwerkombne, blef armen inlagd i qvarter kringh om staden Poltofwa, och blef garde, medh de andre understuckna regementerne af Hans Exell:tz General Leijonhufwudhz armee, inlagde j en by, som streckte sig ungefär 2 mijhl ifrån Poltofwa, hwarest de först stilla stode in till halfwa Martij, då de drogo sig närmare på en mijhl när staden. J medler tijdh ankom och fienden och lade sig för samma stadh, doch på andra sidan om wattnet eller ellfwen som lop der förbij. Sidst utj Maij månadh, som war 8 dagar för Pingest, drog konungen regementerne tillsamman och gick till staden, och rundt om belägrade honom, /: hwilcken och war besatt innantill medh 6000:de man Ryssar, :/ begynte och straxt till att arbeta på skantzar och aprosser, och måste hålla streng wackt, emedan fienden lågh på andra sijdan om ällfwen, icke lengre ifrån än de kunde skiuta på hwarannan medh musqveter. Låg och ett hof tre fierdingz wegh ifrån staden, wedh ellfven, hwilcket och blef besatt medh 300:de man, hwilckas commendeur war Capit:n Lagerhielm af garde, till att athålla fienden, emedan på det stellet kunde wara lägliget för fienden att öfver komma, hwilcket partij blef ståndande på samma hof till dess att slaget war öfwerståndet wedh Poltofwa. J medler tijdh, så kastade fienden j twå dagar och nätter en försk[räck]elig hoop medh bombar på lägret, att man wiste intett hwart man skulle wenda sigh för skott, men giorde doch ingen stoor skada. På samma tijdh tilldrogh sig att Callmuckor och Ryska Cossakar inföllo, och borttogo alla hästarna sampt annan boskap för en battalion af garde. Jnföllo och d. [17] Junij ett partij Ryssar, Callmuckor och Cassakar, hwilcka konungen till baka slogh med ett lijtet

partij, blef doch Hans Maij:t sielf utj samma passasien blessierad utj foten, att han af samma blesseur nödgades låta bära sigh på bååar.

Continuerade fienden medh skiutande både natt och dagh, att der war ingen uphörning alt till dess sielfwa slaget angick, som war d. 28 Junij A:o 1709. Om morgonen j första dagningen begyntes denna swåra siermysslen hwilcken påstodh in emoth meddagen utj ett siutande såsom ett iämpt åskedunder, och sågh det wehl j förstonne så uth, som skulle Gudh welat stå på wår sijda, men, Gudh bättre wåra stora synder, hwilcka straffet förorsakat och förtient hade, ty kastades bladet olyckeligen om, att wåra måste taga flyckten och gifwa tapt, drogo så medh hiertans sorg, igienom natt och dagh, till strömmen Nijpern som ligger 12 mijhl ifrån Poltofwa. Derest Hans Kongl.

Maij:t d. 31 Junij skildes ifrån sin armee, och moste taga sitt refugium åth Turkij. Men armeen, som qwarblefwen war effter slaget, måste med accord gifwa sigh fången under Ryssen, som skiedde d. 1 Julij A:o 1709 och måste nederleggia och lembna alt gefwer utj fiendens hender, medh hwadh hierta det skiedde kan hwar och en wehl tänckia. Blefwe så förde af fienden tillbaka till Poltofwa,

hwarest de stilla stode till d. 18 Julij, då de begynte till att marsera medh fångarna der ifrån. Somblige blefwe förde åth Smålensko, somblige åth staden Kioff, somblige på andre orther, men största delen blefwe förde till hufwudh eller residentzstaden Muskou, och ledo under wegen en skreckelig tortur af heta, emedan man kunde på många mijhl weg intet finna någon droppa wattn, lätt och Ryssen under tijden medan de stilla stodo wedh Poltofwa, skiuta wicktoria och frögdeskott öfwer wår olycka, medh tre salfwor af ett hundrade stycken, förutan hans jnfanterij äfwen

medh 3 salfwor. D. 19 Augustj ankommo wij till Muskou, då wij, medh stort beswer, hade marserat etthundrade och siuttio ryska mijhl, och d. 22 dito blefwe wij fördelte och inqvarterede utj åthskillige slabbotnar, och blef mången för hunger skull omkommen, emedan wij intet bekommo några fångatracktamenter, förr än utj September månadh, som war d. 23 dito, då wij måste begynna att arbeta på wallarna wedh staden.

Föllier nu wijdare hwadh hendt och skiedt ähr samp migh egenteligen wederfaret under fångenskapen sedan iagh kom till Muskou. D. 13 October flytte iagh ifrån Alexee slabbot och till Starre Bassmanne slabbottn. D. 21 November kom order att underoffitcer och corporaler af fångarna skulle tillijka medh de gemehna bussarna arbeta på wallarna. D. 25 dito finge underof: och corp:r sin frijheet igien, men måste doch alla dagar gå medh och se uppå arbetzfolcket. D. 16 December kom Hans Maij:t Tzaren hem till Muskou och honom till ähra gafz lösen medh styckorna kring slottet. D. 21 dito begynte de att medh prosess låta omföra de swenske fångarna, som wedh Poltofwa på slaget, såwehl som de som wedh elfwen Nypern på accordet blefwe fångne, kring Muskou stadh, genom de siu ähreportar, hwilcka oss Swea barn till skymf och neesa upsatte woro *), hwilcken prosess utj tre dagar påstodh. Och gatorna wore på åthskillige stellen kledde medh rödt klede. På den första dagen omfördes gemene man sampt medh corporaler och underofficerare inrecknade; på den andra dagen artolleriet tillijka medh fahnor, estan-

*) Svenskhataren Juel (Reise til Rusland) gladde sig öfver att se »mange skiönne emblemata eller sindbilleder og selsomme positeurer afmalede til de Svenskis forhaanelsze». Men ännu mer har det gladt honom att se »i triumph indföre i Moschow de Svenske Generaler, Officerere, Faner og Estandarter som A:o 1700 störste deelen hafde været paa Sædland ved Humblebeck». Några af hufvudpersonerna saknades dock.

dar, pukor, trummor, medh hwadh mehra som man eij så noga kan specificera. På den tredie dagen som war d. 23 dito blefwe alla generals personerna, hwilcka wore hans

Exell:tz Gref Pijper, FäldtMarschalcken Gref Rensiöldt, General Grefwe Leijonhufwudh, Gen: Major Slippenbak, Gen: Major Stakelberg, Gen: Major Hammelthon, Gen: Major Kreutz, Gen: Major Roos, Gen: Major Kruuss, tillijka medh de andre regementz och compagnie officerarna, såsom och de, som blefwe fångna utj General Leijonhufwudhz olyckelige occation wedh Lissna, omförde. J samma föllie war och den båhren, som Hans Maij:t nödgades att bruka sedan som han blef blessierad i fothen wedh Poltofwa, och måste alla, så wehl höga som låga, gå till foth. Och ehr det wehl sant att detta war en stoor och obeskrifwelig olycka för oss arma Sweriges barn, men så bedröfwade det oss fast mehr, att wij utj detta wårt älende måste see samma wår olycka för oss på alla portar, oss till bedröfwelsse och wanheder mycket större och förskräckeligare afmåhlat, dess uthan måste wij och indricka af wåra fiender, som oss åskodade, mycken försmädelsse så i ord som åthhäfwer, hwilcket gick oss fast swårare till hiertat, doch måste wij her med låta oss nöija och i stillheet hemstella wår saak utj den högste dommarens händer. Seijandes: Upretta migh Gudh uhr mina fienders hender, gif att på deras hufwudh eij[?] må lenda den skam och blygd, som de margfalldelig, uthan orsak hafwa tillskyndat migh. Skiedde och denna prosessen medh skiutande och ringande j alla klåckorna kring heela staden, så att det war ett sådant dunder och gny, att den ena kunde knapt höra hwadh den andra sade på gatorna. Sedan detta således öfwerståndet war, blefwe wij åther brackte utj wåra fångaqwarter igien, och continuerade medh arbete heela winteren på wallarna, och war wåra tractamenter halfannan copik eller halffemte öre kopparmynt om dagen alt ifrån d. 23 September A:o 1709 och till d. 6 Martij 1710. Wijdare till att föröka wår sorg och jämmer, lät wåra owenner uthgå ett sådant tahl i Muskou att de hade fått wår allernådigste konungh till fånga och skulle då komma förandes medh honom bunden

till staden. Hwar öfwer skiötz wictoria kring staden tre gånger medh styckorna, som skiedde d. 7 Feb: 1710 *). Ja alla, som sin mun uplåta kunde, gladdes her öfwer och upgapade med munnen, pekte med fingrarna, riste hufwudet, skuro tänderna och skiälte på oss skymferliga ordh på deras språk: Swinia, Suchna, grehionamat, Smatri Swed Wahi Kroll Pollon Sudi Budit **), medh mycken annor hädelsse, som man blyges wedh att upteckna.

D. 10 dito *[Febr.]* begick iag Herrans högwerdiga [nattvard] j Muskou och blef communicerat af Magister Jsrael Kiellbergh under Smålandhz cavalleriet.

D. 12 dito bekom iag af KrigzCommissarien H:r Melander 3 caroliner.

D. 17 dito skiötz wictoria i Muskou öfwer staden Ellfwingh ***).

D. 22 dito reste Ryttmestar Törnflyckt medh de uthdragna af garde ifrån Muskou åth Swerige.

D. 6 *Martij* fördes en stoor dehl af fångarna ifrån Muskou till andra städer, lengre in i landet, att arbeta.

D. 16 dito blefwe och en hoop af fångarna bortförde ifrån Muskou på andra orther.

D. 17 dito fick iag qvarter i Ogrodnicke Slaboden.

---

*) Glädjebetygelsernas anledning var naturligtvis ej den, som Smepust angifver — ehuru det nog är troligt att »ovennerna» spridt ut ett sådant tal — utan den att freden med turkarna blifvit förlängd på 20 år, såsom Juel omtalar.

**) En vänlig hand har försett utg. med följ. försök till rysk transscription af Smepusts rotvälska:

Свинья, сука, (грѣхъ вамъ — грѣхъ на мать), смотри шведъ вашъ король полонъ, судь и будетъ.

Ordet »grehionamat» har, som synes, erbjudit två något olika tolkningar (båda inom parenthes); den uppbyggliga öfversättningen skulle bli: Svin! Hynda! (Skam åt er — Skam öfver er mor!) Pass på svensk! Er kung blir fången, då blir det en dom.

Detta är den tillvaratagna »hädelsens» innehåll.

***) Intagen af ryssarna d. 28 Jan. 1710.

D. 18 dito bekom iag af Hans Exell:tz General Leijonhufwudh en rubbell eller 5 carol. på 6 man.

Den 24 dito begynte de till att neder taga ähreportarna i Muskou.

D. 6 *Aprilis* blef åther en hoop af fånggarna bortförde ifrån Muskou.

D. 10 dito bekom iag en carolin af min H:r Capiten von Kocken.

D. 13 dito bekom iag af H:r Öfwerste Gyllenkrok 10 copiker.

D. 20 dito begick iag Herrans Nattward j Muskou och blef communicerat af H:r Swen [Lindéen] under Öfwerste Buckwalldhz [ɔ: Jönköpings] regemente.

D. 2 *Maij* bekom iag af H:r Öfwerste Gyllenkrok 10 copiker.

D. 6 dito bekom iag af H:r Major Oxenstierna 2 caroliner.

D. 4 *Junij* bekom iag af Krigz Commisar: H:r Melander 1 carol[in].

D. 5 dito beså̊g iag den stora klåckan j Muskou, som er 8 alnar högh och 30 alnar wijd runderom, och utj samma thorn äro 36 klåckor stora och små inräcknade.

Utj Muskou seijes att der skall wara 1608 kyrckior och 109 kloster.

På den yttersta ringmuren i Muskou äro 10 portar: nembl:n 1 Siurtouskj, 2 Arbatskj, 3 Mikitskj, 4 Didersko, 5 Petrofskj, 6 Stretinskj, 7 Pokofskj, 8 Mitsnitskj, 9 Iautskj, 10 Brafwetitskj wedh Cammin Most.

På innersta muren kring sielfwa staden äro 6 portar den 1 Kurnitskj, 2 Spatskj, 3 Mickaelskj, 4 Musqveretskj, 5 Illinskj, 6 Warwatskj.

På jnnersta festningen kring sielfva slottet äro och 5 portar.

D. 12 Junj fick iag qwarter wedh Petrofskj port. Och ifrån d. 6 Martij och in till d. 15 Junj bekomme wij inte

något det ringaste mynt af ryssarna, eller något till lijfsuppehelle.

D. 15 Iunj bekom iag af ryssarna på berörde Iunj månad 10 copiker.

D. 16 dito bekomme wij af ryssarna miöhl för Iunj månad 1 matta på 4 man.

D. 17 dito skiötz wictoria i Moskou öfwer staden Wiborg *).

D. 26 dito marserade 100 man på arbete 18 wurtz ifrån Muskou.

D. 5 *Iulij* bekommet af KrigzCommis:n Melander 10 copiker.

D. 11 dito bekommet af ryssarna 10 copiker.

D. 13 dito spargerades att Rijga war intagen af ryssarna.

D. 16 dito kom iag att logera hoos min cammerat corporalen Petter Dombergh.

D. 17 dito bekommet af ryssarna miöhl en matta på 4 man.

D. 19 dito skiötz wictoria i Muskou öfwer staden Rijga **).

D. 20 dito begick iag Herrans Nattward j Muskou och blef communicerat af Magister Thomas Bohm under Östgiötha cavalleriet.

D. 24 dito bekommet af Comisarien Tuning på ryssarnas wegnar 10[?] copiker.

D. 28 dito bekomet af Comissarien Tuning det underhåldh, som ryssarna oss bestodh för Iulij månadh, 30 copiker.

D. 4 *Augustj* blefwe wij, fångarna, munstrade på det Siberiska Prækaset.

---

*) Kapitulerade d. 10 Juni 1710. På sju dagar kunde underrättelsen med kurir väl hinna till Moskva.

**) Utrymdes af svenskarna först d. 11 Juli sedan underhandlingarna om kapitulation inledts d. 1.

D. 13 dito bekomet af Comis:n Tuning 11 copiker.

D. 22 dito bekommet af Comis:n Tuning 10 copiker.

D. 24 dito bekommet af ryssarna miöhl, en matta på 4 man.

D. 3 *September* bekommet af Comis:n Tuning resten för Aug: eller 21 copiker.

D. 9 dito bekommet af ryssarna miöhl en matta på 4 man.

D. 10 dito bekommet af Comis:n Tuning på September månad 15 copiker.

D. 17 dito bekommet af Comis:n Tuning resten på Sept. månad, 15 copiker.

D. 20 September reste deras Exell:tzer Gref Piper och Feldtmarschalken Gref Rensiöldt ifrån Muskou till Petersburg *).

D. 23 dito blef 134 man af wårt commando bortskickade åth Waronitz **).

D. 27 dito skiötz wictoria i Muskou öfwer staden Räfwell ***).

D. 7 *October* bekomet af ryssarna miöhl 1 matta på 4 man.

Dito bekommet penningar af Comis: Tuning för October månad 31 copiker.

D. 28 dito tog iag afträde ifrån corporalen Domberger.

D. 6 *November* bekomet af ryssarna miöhl 1 matta på 4 man.

D. 8 dito kom iag att logera hoos min cammerat corporalen Larss Öhrnbergh.

---

*) Det handlade den gången om några spegelfäkterier beträffande utväxlingar. Se Lewenhaupts berättelse (Kar. Kr. II. sid. 281 och följ.). Dat. öfverensstämmer med C. Pipers dagbok.

**) Antagligen för att arbeta på tsarens skeppsvarf.

***) Kapitulerade d. 28 Sept. 1710. Snarare har det alltså skjutits victoria öfver Kexholms kapitulation som egde rum d. 9 Sept.

D. 27 dito bekommet af ryssarna penningar för November eller 30 copiker.

D. 5 *December* bekommet af ryssarna miöhl en matta på 4 man.

D. 22 dito bekomet af ryssarna penningar för Dec. månad 30 copiker.

D. 25 dito begick iag Herrens Nattwardh i Muskou hoos General Major Kreutz och blef communicerat af Mag. Waller under Wermelandhz regemente.

Anno 1711 d. 12 *Ianuarij* blef wårt commando af en rysk leutnampt samt en skrifware ifrån det Siberiska Præ-kaset upskrefne hwadh för landhsman hwar och en war, och huru lenge han hade tient, sampt om han war tagen medh trug eller han hade godwilligt gifwet sig i konungens tienst.

D. 22 dito kom Hans Maij:t Tzaren hem till Moskou och skiötz lösen medh styckorna på wallarna kring om slottet.

D. 24 dito bekommet af ryssarna miöhl en matta på 4 man.

D. 27 dito bekommet af ryssarna penningar för Ian: månad 31 copiker.

D. 30 dito kommo deras Exellentzer Gref Piper och Feldtmarschalcken Gref Rensiöldt, General Leijonhufwudh, sampt Öfwersterna Apellgren och Ensiöldt, såsom och Secreteraren Sederhielm tillbaka ifrån Pettersborg till Moskou.

D. 9 *Februarij* blef iag af en swår siukdomb betagen hwar af iag låg i fyra weckor till sängz.

D. 20 dito tog iag Herrans Nattward på sotesängen och blef comunicerat af Magister Ekerot af Uplandhs infanteriet.

Dito bekommet af ryssarna penningar för Febr. månadh 28 copiker.

D. 22 dito bekommet af ryssarna miöhl en matta på 4 man.

D. 24 dito bekom: af Gref Leijonhufvud 3 grefne *).

D. 26 dito bekommet af Majoren Gref Oxenstierna 3 grefne.

D. 4 *Martij* bekommet af min Capit:n von Kocken 2 grefne.

D. 7 dito reste Hans Maij:t Tzaren bort ifrån Muskou emot turcken **).

D. 9 dito tog en rysk ÖfwerstLeut: emot wårt commando.

D. 13 dito war heela wårt commando hoos wår Feldtmarschalck Rensiöldt och blefwe der emottagne af ryska Öfwersten Waronitskj ***), hwilcken hade waret fången i Swerige.

D. 24 *April* bekommet af ryssarna miöhl en mattta på 6 man.

D. 26 dito bekommet af ryssarna penningar 28 $^1/_2$ copik.

D. 1 *Maij* kom iag ifrån corpral Örnberg.

Dito intresserade iag mig medh föraren af Östgöta infanteri: Jonas Hellman.

D. 6 dito brand en dehl af j tyska Slaboden i Muskou då nyia tyska kyrckian sampt Mensekops huus blef afbrendt †).

D. 26 dito bekommet af ryssarna miöhl en matta på 6 man.

---

*) Mynt à 10 kopek.

**) Juel, som daterar efter nya stilen, sätter afresan till d. 17 om aftonen. — Märkligt nog att Smepust har kommit tsarens afresa så när på spåret, ty Peter hade samma vana som Carl XII att alltid resa bort i hemlighet.

***) Möjligen den samme som Sperling och Nordberg kalla Ivaniskj — i så fall en af Narvafångarna. W. omtalas ofta af Piper.

†) Juel omtalar denna eldsvåda under d. 16 Maj (n. st.) och beklagar särskildt förstöringen af furst Mensjikovs präktiga palats samt af taket i den nya lutherska kyrkan.

D. 29 dito bekommet af ryssarna penningar på Maij månad 14 1/2 copik.

D. 4 *Iunij* blef 100:de man uthcommenderade som gingo bort på arbete 300:de wurtz ifrån Muskou.

D. 7 dito bekommet resten för Maij af ryssarna 16 1/2 copik.

D. 30 dito begick iag Herrans Nattward j Muskou utj under commendanten Knees Boudan Iwanowitz huus, hoos hans Exell:tz General Leijonhufwudh och blef communicerat af Magister Ehnström af Gen: Leijonhufwuds regemente.

D. 4 *Iulij* bekommet af wåra officerare på Junij månad förstreckning 1 carolin.

D. 13 dito bekommet af ryssarna miöhl för Iunj och Iulij månader 3 mattor på 8 man.

D. 14 dito *) sparierades att ryska armeen war slagen af turcken.

D. 15 dito bekommet af ryssarna penningar för Iunj och Julj månader, 33 copiker och 3 polusker.

D. 17 dito kom DollieRuka, som war fången i Swerige, hem till Muskou **).

D. 24 dito bekommet af ryssarna 4 cop.

D. 27 dito blef 60 man uthtagne som skulle gå uth på Brebrezinskj och arbeta.

D. 11 *Augustj* bekommet af ryssarna penningar för Aug. månadh 31 copik.

D. 13 dito bekommet af feldtwebl. Jon. Kiölberg på ryssarnas vegnar 5 polusk.

D. 14 dito bekommet af ryssarna miöhl för Aug.

*) Ryktena om ryssarnas olyckliga ställning vid Pruth tyckas ha flugit fort eller rättare anteciperat; för ett ögonblick ha de spridt ett glädjeskimmer öfver de svenska fångarnas sinnen.

**) Knes Jacop Feodorovitj Dolgorukij, en af Narvafångarna, som nu (enl. Nordberg) skulle utväxlas mot grefve C. Piper, hade på egen hand praktiserat sig ur fångenskapen.

månad 3 mattor på 16 man. D. 27 dito reste corporalen Petter Dombergh medh den Branburgska amfogen ifrån Muskou.

D. 9 *September* bekommet af ryssarna penningar för September månadh 30 copiker.

D. 12 dito bekommet af ryssarna miöhl 3 mattor på 16 man.

D. 14 *October* bekommet af ryssarna penningar för Oktober månad 31 copik.

D. 17 dito bekommet af ryssarna miöhl för Oktober månadh 3 mattor på 16 man.

D. 23 October intresserade iag mig medh lijfdragon Petter Bock.

D. 5 *November* selebrerades Keijsarens *) cröningsdagh af Chatolikerna j tyska Slaboden i Muskou.

D. 17 dito bekommet af ryssarna penningar för November månadh 30 copiker.

D. 28 dito bekommet af ryssarna miöhl för November eller 3 mattor på 16 man.

Den 3 *December* skiötz frögdeskott medh styckorna på wallarna kring staden i Muskou för det att tzarens son Elexe Petrewitz **) hade sigh befriat medh Förstens dotter ifrån Wulfen Beutell, hwilcken er den första af ryska adelen eller Printz som hade taget sigh hustru af fremmande nation eller utomrijkes, ty sådant hafver waret förbudet wedh lijfzstraff tillgörandes.

D. 19 December bekommet af ryssarna miöhl för December månadh 3 mattor på 16 man.

---

*) Tyske kejsarens, Carl VI:s, som efterträdt sin 1711 aflidne broder Josef I.

**) Förmälningen mellan Alexej Petrovitj och Charlotte af Wolfenbüttel egde rum d. 14 Oktober 1711 i Torgau hos drottningen — kurfurstinnan af Sachsen. Det olyckliga äktenskapet, som gerna kunde ha utgjort en varning för prinsessor af »fremmande nationer», upplöstes 1715 genom den stackars furstinnans död.

D. 22 dito bekommet af ryssarna penningar för December med 31 copik.

Anno 1712 d. 5 *Ianuarij* lätt Öfwersten Waronitskj sammankalla alla underofficer och corporaler af Poltofwa fångarna i Muskou och dem lijka som på en munstring igienom rullarna ropade.

D. 9 dito skiötz wictoria j Muskou medh styckorna 2:ne gånger kring om slottet för det de swenske waret olyckelige j uthfallet wedh Wissmar *).

D. 17 dito om afftonen kl. 10 blefwe wåra swenska generaler oförmodeligen uthur sina qvarter uthtagne och bortförde man weet icke hwart. Men effter 14 dagars förlop åter till Muskou förde och hoos baijararne inlagde, men alla deras drengar blefve dem ifråntagne **).

D. 18 dito blefwe alla öfwerstar och öfwertl:ter sammaledes bortförde.

D. 24 dito bekomet af ryssarna miöhl för Ian. månad 3 matter på 16 man.

D. 29 dito bekomet af ryssarna penningar för Ian: månad 31 copik.

D. 20 *Feb.* blefwe Poltofwa fångarna af alla comand: till samman dragne och såsom utj fångahuss insatte och med streng wackt bewarade.

D. 24 dito bekomet af ryssarna penningar för Febr. eller 29 cop.

D. 5 *Martij* bekommet af ryssarna miöhl för Feb. månad 3 mattor på 16 man.

Dito blefwe alla wåra officerare, som äro under ma-

---

*) Generalmajor Schultz's misslyckade utfall d. 5 Dec. 1711.

**) Den sista punkten senare tillskrifven med mera sammanträngd stil. Nordberg berättar, dock med en viss försiktig reservation, att anledningen till bortförandet var att tsaren i hastigt mod afsändt en befallning att de högre svenska fångarna skulle skjutas. Mensjikov hade på eget ansvar sändt ett ilbud om exekutionens uppskjutande och tsaren hade sedermera lugnat sig. — Piper har s. d. för bortförandet.

jorer, bortförde ifrån Muskou åth Seberien, hwilcket ligger sexhundrade mijhl ifrån Muskou, tillijka medh största delen af generalernas drengar, och fingo som nogast hwarthera general behålla en dreng hoos sigh.

D. 8 dito begynte wåra fångar att arbeta på wallarna.

D. 16 dito blefwe alla wåra generaler utj ett huus tillsammans förde nembl:n utj Knees Bogdan Ivanovitz huus.

D. 23 dito bekommet af ryssarna penningar för Martij månad 31 copik.

D. 25 dito kom Printz Maletitens *) lijk ifrån Swerige och blef medh stor process iförd j Muskou.

D. 26 dito kom ryska Feldtmarschallcken Knees Baritz Petrovitz Schermitof ifrån feldt hemresandes till Muskou.

D. 28 dito bekommet af ryssarna miöhl för Martij månad 3 mattor på 16 man.

D. 2 *April* reste förberörde feldtmarschalck ifrån Muskou åth Pettersborgh.

D. 6 dito blefwe 67 man af commando, uppå feldtweblens Jonas Kiöhlbergs caution af Öfwerste Cronmans [ɔ: Kronobergs] regemente, uthslepte uhr fångahusen, och inlagde i qwarter hoos ryssarna.

D. 21 dito bekommet af ryssarna penningarna för April månad 30 cop.

D. 15 Aprilis begick iag Herrens högwördiga Nattwardh j Muskou och blef communicerat af Magister Siöman under Smålands cavalleriet.

D. 3 *Maij* sparierades, och ryssarna blefvo heelt intrygde, att de hade fredh medh turcken.

Dito finge wij en ny öfwerste wedh nampn Jrepkin, såsom och finge wij ny wackt **).

D. 8 dito bekommet af ryssarna miöhl för Aprilis månadh, 3 mattor på 16 man.

---

*) »Prinsen af Meliten» Alexander Artsjelovitj, fången vid Narva, hade 1711 aflidit i Sverige.

**) Jfr C. Pipers dagbok.

D. 14 dito, kl:n 9 om dagen begyntes en förtreffelig stoor eldzwåda j Muskou och blef en stoor dehl innan för muren afbrendt, tillijka medh en stoor dehl af Slabbodnarna utom muren och måste wij fattige fångar flyttia af det ena rummet på det andra undan elden; på det sidsta ytterst uth på fältet, hwarest wij blefwo liggande öfwer natten till andra dagen, som war d. 15:de dito, då wij blefwo hela commando inlagde utj en gårdh på Slaboden Susofwa. Och utj bemelte eldzwåda afbrendes trehundrade tusendh huus *), ett hundrade kyrckior och tijo closter, och något öfwer ett tusende menniskior. Ett kruuthuus, som låg intet långt ifrån Arbatskj Porten, hwarutj war några hundrade tunnor kruut, förutan alla handa gefwer medh hwadh mehra som till krigzwäsendet betarfwas, samma huus kallas granathofvet, det sprang och om afftonen j lufften och giorde kring om sigh en stoor skada. Denne ellden begyntes wedh Porten Smålendskj och streckte sig uthöfwer Slabboden Bockadoma, hwilcket man berecknar i lengden en swensk mijhl, och i bredden ungefär en half mijhl.

Den 28 dito bekommet af ryssarna miöhl för Maij månad 3 mattor på 16 man.

Den 1 *Iunij* bekommet af ryssarna penningar för Maij månad 31 cop.

Dito emottog Öfwerstl:n Waselij Iwanovitz Ignatij de swenska fångarna.

D. 19 dito affärdades den ryska Ambassadeuren wedh nampn Lappakijn **) till turcken, förandes medh sig skienc-

---

*) Smepust sparar ej här och utan tvifvel har han härvidlag haft ett villigt hjärta; andra uppgifter nöja sig med 40,000. Nordberg sätter eldsvådans utbrott till d. 12 Maj, men Piper har d. 14.

**) En broder till Eudoxia Lapuchin, tsar Peters första gemål. — Men som föränderliga vindar blåste i Konstantinopel, fick Lapuchin, trots alla medförda dyrbarheter, för en tid sin bostad i »sju tornen». — Han eller någon annan af Eudoxias bröder, Abraham Lapuchin, invecklades senare i Alexejs fall.

ker af sabell [ɔ: sobel] mårdh och en stoor summa penningar medh mera som man eij så noga kan specificera.

Den 30 Iunij bekommet af ryssarna penningar för Iunij månad, 30 copiker.

Den 12 *Iulij* bekommet af ryssarna miöhl för Iunij månad, 3 mattor på 16 man.

D. 16 dito blefwe de swenska fångarna frij från arbete.

D. 17 dito gick Tzarens artollerie ifrån Muskou utj stoor process.

Den 5 *Aug.* blefwe wij tillsagde af den ryska majoren, att wij skulle blifwa förde till Pettersborgh.

D. 8 dito bekommet af ryssarna penningar för Iulij och Aug: månader 19 altijn, rest: för begge mån: 5 cop.

D. 11 Aug: *) bekomit miöhl för 2 månar nembl. Aug. och Julj 3 mattor på 8:ta man.

D. 12 Aug. bröt wij up ifrån Siushawa, och fördess på feltet wed Tuärsko Gremsko slaboten hwarest wij blefwe lefwerade til majoren.

Anno 1712 d. 15 Augustj om en fredag kl. 3 effter medagen fördes wij ifrån Mosko til byn Jncka 14 worst; d. 16 der ifrån til byn Siasniko 26 worst, d. 17 dito derifrån til Måsnitsa 27 worst, d. 18 der ifrån til staden Klinna 17 worst. Suman jfrån Mousko til Klinna 84 worst.

D. 19 dito derifrån til byn Schåhsa wed Wålijn **) 37 worst; d. 20 dito öfwer ellfen Schåhsa til byn Mockråpastna 28 worst; d. 21 dito der ifrån til staden Tuar 19 worst. Suma ifrån Klinna til Tuarh 84 worst.

Dito samma dag och dato ifrån staden Tuarh til klåstret Mickaelske öfver elffen Schahsa 7 worst; d. 22 dito öfwer elffen Tuörhsa til byn Marien 23 worst; d. 23 dito derifrån igenom staden Tårsiåck til byn Kiszloncka 35 worst; d. 24 derifrån andra gången öfwer elffen Tuörhsa til byn

*) Här börjar ett blekare bläck och en sämre (annan?) hand — åtminstone en sämre penna.

**) Namnet nästan utplånadt.

Klackolna 25 worst; wed denna byn begynness Nåvagåråds gebet el. gouvernamente.

D. 25 dito der ifrån öfwer elffen Stadh wed Klåsteret Mekaelske Stollabne til byn Wissmelei i låsssåck *) 22 worst; d. 26 dito der jfrån öfwer elffen Slinn[?] til byn Kotilafwa 36 worst; d. 27 dito der ifrån öfwer elffen Bresincka til byn Gedronna 40 worst; d. 28 dito der ifrån til byn Wålda 24 worst; d. 29 der ifrån til byn Kockna 44 worst; d. 30 der ifrån til byn Hristnitze[?] 16 worst; d. 31 Aug. der ifrån til byn Pådlittåfwa 34 worst; d. 1 *Sept.* der ifrån öfwer elffen Nihsj til byn Bronetza 27 worst; d. 2 dito öfwer elffen Stadh til stora Novagåråd 37 worst. Jfrån Mousko til stora Novagåråd: suma 557 **) worst. Utj Novagåråd är 170 klåster. D. 3 och 4 stått stilla; d. 5 Sept: om afton kl. 7 gicke wij på prommarna på elffen Wolcka och seglade conttinuerlig natt och dag til 8 Sept. kl. 4 om morgonn komme wij til byn Suinkena och är et 172 worst ifrån Novagåråd. Sama dag och dato marscherade wij der ifrån til gamla Ladoa till fott 20 worst. D. 9 Sept. stode wij stilla; d. 10 dito der ifrån til byn Moståff 20 worst, d. 11 dito der ifrån öfwer elffen Lafreka som är skieldnaden emel. ryss: och swänska Carelen til byn Petterofka 35 worst, — d. 12 dito der ifrån öfver elffen Naht til befästning[en] Nöteborg 30 worst. Stod stilla d. 13, 14; d. 15 der jfrån och marscherade brede wed Näva och öfwer Mogga ström några worst derifrån öfver Torsna ström och om natten kome wij fram til Siårhstad 37 worst. D. 16 dito der ifrån til Petterszborg 20 worst, och stode stilla d. 17, 18 på flacka fältet. D. 19 Sept. ifrån Pettersborg til Petershoff och marscher. ***) brede wed siön . . . .

*) Namnet otydligt. Skall förmodligen föreställa Wischnij Wolotschok.

**) Andra siffran felskrifven för 3; för öfrigt blir summan 538.

***) Här blir skriften så blek och otydlig att den endast med svårighet kan läsas och på några ställen är alldeles oläslig.

ingongen til hofwet, 30 worst, d. 20 kome wij fram, d. 21 dito om en söndag begynte wij bygga jolhyter. D. 22 om en måndag begynte wij alla både gemene och corp: så wehl som underofficerare att arbeta i en stor hunger och nöd.

D. 24 Sept. war ..... el. stor bojar ifrån Pettersborg och af barmhertighet skiänckte på 295 man 5 rubel. Dito skiänte areandatoren Arenander 2 tunor råg på fångarna och kom det [oläsliga ord].

Anno *) 1710[!] bekommit i Perszhoff miöhl ifrån Pettersborg d. 26 Sept: 4 man en matta; siucka 8 man en matta.

D. 7 *October* kl. 8 förmidagen wid Petersåf om en tisdagh blef iagh tagen lös ifrån wackt genom wiss Goveneuren i Petersborgh Jacob Militis och blef straxst förder till wackten till Pettersborg. Kl. 4 effter midagen kom iagh till Petersborg och der wore wij hoos qvarter mestaren till d. 8 October, wid nampt Jvvan Alexevitz D. 9 dito tog gouveneuren oss ändt i sin tiänst; d. 14 satte oss arbete i ansstal[?] **).

D. 1 *Nov.* bekom iagh en rubel af Fruen; d. 2 dito begick iagh Herrans natward i Petersborgh blef qvanoliserad [ɔ: communiserad] af H:r And[ers] d. 5 dito fick iagh en päls som kåstade 1 rubel. På 1713 d. 2 *Martz* föds Prinsen[! Natalia Petrovna] i Petersborg. Dito skiötz victtoria att de swänska har fått hug i Pummerren. D. 15 *Maius* 1713 blef corporal Velttare död i Pätersborg på Först Menskops hålma om fredagh kl. 12 om dagen.

1714 d. 28 *Feb.* kl. 10 om afton födes prins Alexander Menschenkow.

D. 11 *Marttz* blef han döpter.

---

*) Här börjar åter ett bättre bläck men handen är nog densamma.

**) Sannolikt betyder det helt enkelt: i [h]ans stall.

D. 7 *Aprill* talas i millan oss: j såmar lärer wår flåtta lära slå sigh om, der på swarade iagh den danska *).

D. 19 *Maij* 1714 begick jagh Herrans nattward af pastor Melantin i Petersborg. D. 23 maij 1714 om heliga trefaldigheetzdagh rymde iagh **) ur mitt fängelse från Petersborg oeh maserade genom skogh och moras utj 3 wickors tijd 37 mihll swänska öfver ström[mar] och siögar gerad till Silme socken.

D. 13 *Junij* war iagh i Silme [Ilmes?] kiörkia och lågh stilla utj byn Uttila i 3 dagar strackz wijd kiörckan.

D. 15 dito gick iag från Sismecka sochen [Hiismäki nära sjön Haukivesi] på till Limatala [Liimattala nära sjön Keitele], som lige[r] 20 mihl från Semecka; der ifrån till Wita Sara [Wiitasaari] 4 mihl; från Wita Sara till Lalainck 12 mihl; derifrån till Pellinck 3 mill; därifrån d. 18 Junij till Braaestadh 3 ½ mill, deräst iagh beckom respas från Generalmaijoren Falk ***) till Stocholm.

D. 30 Junij kl. 9 effter midagen gick wij till siös wid Berckestad på Olsloosens farekost.

D. 4 *Julij* gick wij genom Qvarcen från norsiön, som är 40 mil öfver, inpå rambsiön som är 80 mil öfver.

D. 6 huijus seglade wij ifrån Agön till Öregrund, som är 30 mill öfver.

D. 7 dito segla ut af för (for)berörde Geferbåten ge-

---

*) Ej omtaladt hvad.

**) Smepust har tagit Gud i hågen och mellan Viborg och Kexholm begifvit sig af inåt Karelen, samt vidare öfver otaliga sjöar och genom skogar upp mot Viitasaari och Brahestad. Det tog en månad att hinna dit och sannolikt har han haft många äfventyr på vägen.

Efter slaget vid Storkyro d. 19 Febr. 1714, och Nyslotts eröfring, Juni s. år, hade ryssarna hela södra Finland i sitt våld. Rymmaren har haft god reda på förhållandena.

***) Så tycks det stå, men någon generalmajor och landshöfding med det namnet har veterligen aldrig funnits. Däremot var generalmajoren, friherre L. Clerck den tiden landshöfding i Österbotten.

nom Örgrunds sund 4 mill genom. Dito kl. 9 om aftonen kummo wij på Ålandz haf 8 mihl.

D. 8 dito kl. 8 kom wij in i Stocholmsskiära, som är 12 mihl igenom. Dito kom wij and widh Stockolm: kl. 8 effter midagen.

D. 13 dito reste iagh ifrån Stocholm up till Dahlarna.

D. 16 kom iagh till Sätter.

D. 7 *Augustij* angracerade iag migh wid Dahlregementet.

Dito gick iagh med regementet åter tillbakars åtf Rosslagen ock Hussby Hindre [ɔ: Lyhundra] sochn ock Säthuna by, hwarest wij ankom d. 19 Augustij, der wij fick wårt cantoner qvarter *).

D. 24 Augustij blef iagh förstelter wed liffcompag-[niet] för fältvebel.

D. 18 *October* bröt wij upp ifrån cantonerqvarteret Hussby bem[älte] soch[n] och Sätuna by i Roslagen då wij marcherade 2[?] mihl.

D. 19 ifrån Åby til Ösby; är $^1/_2$ mihl.

D. 20 dito marcherade wij [från] Ösby til Enstad herregård utj Täby sochn, som är 2 mihl.

D. 21 dito ifrån Enstad til Mörby utj Dandrö sochn, det är 7 fierdingz mihl.

D. 4 ifrån Myrby till Stocholm.

D. 11 *Novemb.* kom konungen an wed Strålsund ifrån Turckiet **).

D. 22 dito skiötz victoria j Stocholm öfwer konungens ankomst.

---

*) För att möta ett befaradt anfall af ryssarna på hufvudstaden sammandrogs en af flere regementen bestående afdelning och förlades i grannskapet. Afdelningen stod först under befäl af gen.-löjtn., frih. G. A. Taube. Följ. år öfvertogs befälet öfver denna armé, som nu förstärkts till 15,000 man, af arfprinsen af Hessen.

**) Natten emellan d. 11 och 12 Nov. blef Carl XII, jämte O. F. Düring insläppt genom Triebser port i Stralsund.

D. 13 *Decemb.* 1714 mönstras Kongl. Maij:tz Dahlregemente på Kungzstallgården af Gref. Spens.

Konung Carl d. 12:tess nampn ner som han reste ifrån Turckij till Strålsund, nembl. Duchner *) och paserade för H:r Öfwerst Lieutnanten Dyrings tiänare.

Anno 1715 d. 14 *Januarij* togh Fursten från Esell Casen[!] sitt intog i Stocholm **).

Anno 1715 d. 28 *Martij* munstras regementet ***) wid Kattrumptullen.

Dito marcherade wij der ifrån til Enstad som är 1 1/2 mihl.

D. 29 ifrån Enstad till Hall, är 3 mihl och en fierdingswäg.

D. 30 ifrån Hall til Rjlande 3 fierdingzweg.

D. 31 ifrån Rilande til Åhsby uti Edsbro s:n, är 3 m[ihl] och 1 fierdingzwäg.

D. 1 *April* jfrån Åhsby til Gilberg[a] är 2 mihl.

D. 2 låge wj stilla utj Gillberga.

D. 3 ifrån Gilberrga til Marka 3 mihl.

D. 4 ifrån Marka til Öhregrund 2 mihl.

D. 20 April 1715 begick iag Herrans Natward i Öregrund ock blef comuliserad[!] af H. Jan Kanagrius.

D. 6 *Julj* marcherade wij ifrån Örgrund til Norskedicka 1 1/2 mil, den 7 dito der ifrån til Lystad 1 1/2 mil, d. 8 dito derifrån til Ekeby 1 mil, den 9 dito begynte wij arbeta på wåra rijskojor.

---

*) Ovisst om där står så eller Deichner eller något annat. Det kan på det hela vara likgiltigt, då det är nogsamt kändt att Carl gaf sig ut för kapten Peter Frisk och alls inte för någon tjänare hos Düring.

**) Arfprinsen af Hessen Cassel hade d. 27 Dec. 1714 lemnat Stralsund, där han d. 30 Nov. infunnit sig hos Carl XII. D. 4 Jan. hade han landstigit i Carlshamn. Nordberg beskrifver utförligt intåget i Stockholm d. 14 Januari.

***) Af gen.-major, frih. M. Palmqvist.

Den 15 ryckte regementett ned til campamentet.

Den 24 Julj måste wij uprycka ifrån förberörda compamentte uptill byarna för regn ock watn skul.

D. 20 *Aug.* rychte åter regementet neder til campamanget.

D. 24 Aug. marcherade regementet från compamentet til Lystad 1 1/4 mil, den 27 marcherade wj til campamentet igien, den 28 dito ryckte regementet up til byarna igien.

Den 18 *Octob.* marscherade wj från Ekeby ock Rö[r]by til Örby 2 3/4 mijl.

Den 19 derifrån til Upsala 1 1/4 mijh.

Den 14 *Novemb.* marcherade wj ifrån Upsala til Ölsta utj Gryt sochn, som war 1 mijl ock 3 fierdingzwäg, ifrån Ölsta til Långtora, som var 1 mijl ock 1/2 mijl, ifrån Långtora til Gestre, som är 1 mijl ock 1 fierdingzwäg, ifrån Gestre til Salbergie war 3 mijl, ifrån Salberge til Broddbo war 1 mijl, ifrån Broddbo til Brunbeck war 3 mijl, ifrån Brunbeck til Hussby, dijt wij ankommo den 21 Novemb. om en måndagh.

D. 9 *Decemb.* 1715 reste iagh ifrån Hussby socken till By socken 4 mihl, d. 10 derifrån till Fernboo 2 mihl, dito derifrån till Åssunda 1 1/2 mil.

D. 11 huijus der ifrån till Elfkarby 2 1/2 m.

D. 13 huijus der ifrån till Nötte 1 mihl.

Dito derifrån till Öregrund 7 mihl.

D. 28 Decemb. 1715 wigdes iagh med min hustru Anna Brask.

D. 1 *Januarij* 1716 begick wij Herrans Högwärdiga Natward i Öregrund.

D. 3 dito reste iagh tillbackars ifrån Öregrund och ankom till Husby d. 7 huijus om en lördagh.

D. 29 Januarij blef iag stucken i ansigtet i Hedmora stadh.

D. 28 *Februarij* bröt compagnijet up 1716 till Nå[r]ge.

D. 13 *September* 1716 blef min doter Anlisa föder.

D. 26 *April* blef iag fendrick.

D. 23 *Junij* blef iag skutten i min wenstra axel wijd Fridrickzhal.

Sedermera bewistade jag ale de sendetåg ock utmarser som wore til Nårget andra gången 1717[!] samt de gäflsta ock ståckholmz campanier *).

1718 d. 30 *November* wid pas kl. 9 om afftonen blef den store Kånung Carll skuten, mångom til stor sorg ock afsacknad.

1721 blef igenom fred slut på det långliga criet, wijlcket iag beträt ifrån börian til endan, som påstod j samfelte 21 år.

---

*) Okt. 1718 uppbröt dalregementet och marscherade till Eda skans och Holmedal, samt vidare öfver Höland till Blakjer skans. I slutet af Dec. återkom det till hemorten. Om de båda andra kampanjerna kan ses A. Pihlström, Dalregementets Historia, hvarifrån några af de här i noterna sist meddelade uppgifterna hemtats.

Memorial uppå dhe mine, Erich Dahlgrens, utståndne travalier och campanierh sampt slachtningers biwästande, utstå[n]det sedan iagh blef sollda[t].

A:o 1700 d. 12 *Sept.* blef iag solldat under Gref Adam Luddwijk Leijonhufvudz tremänningz infanteri regemente.

Anno 1701 bröt regem: upp i *Mars* till Stockholm; d. 23 *App.* gieck wij till siös från Stockhollms brygga och lände till Räfwel d. 7 *Maij* landstego i Räf[wel].

D. 4 *Junij* bröt wij upp och marcherad gerad genom Lifland och Estland till Rijga.

Anno 1701 d. 29 *Julij* biwistade iag campanien med Zaren[!] wid staden Rijga.

Anno 1702 d. 6 *Martij* biwistade iag slaget i Lättogen med ryssarne wid staden Salat.

Anno 1704 d. 20 *Julij* biwistade iag slachtningen i Pålska Lifland wid Nystadh eller Kreutzburgh *).

Anno 1705 d. 16 *Iulij*: biwistade iag fälltslaget i Curland medh ryssen widh Giemyrthoff.

Anno 1708 d. 29 *Septemb.*, St: Michælj dagh, biwist[ade] iag dhen swåra actionen med ryssen widh Littzna.

---

*) I fråga om dessa tre krigshändelser råda samma feldateringar som i »dagboken», utom att den sista förlagts till rätt månad.

Anno 1709 d. 28 *Iunij*: biwista[de] iag dhen förskräckeliga o[ch] olyckeliga slachtningen widh Polltova, dher iag fången blef och tillijka medh dhe andra öfwerble[f]ne jnn j Ryssland fängz[lig] förder till staden Muscou, dijt iag anlände i största älende A:o 1709 d. 19 *Aug.* Dheräst iag medh älende och spee continuerade till Anno 1714 d. 23 *Maij*, då iag genom Gudz underl:a allmacht och inrådande togh min dhen dristigheten före att hällsa på mitt k: fädernesland och waledicerade ryssen genom essiapering. Gaf mig till wandring föreskrifne dato, Helig trefalldigheetz dagh från Muscou*) till Nogkrådh, gerad genom Carelen emillan Wijborg och Kjexhollm, allt sedan norwägen om till Brahestad till fotz.

D. 29 *Iunij*: gieck iag till siös till Stockholm tijt iag ahnlände d. 8 *Iulij*.

Julij**) ahntagen för fältwäbel.

Rulla uppå Majorens Högvälborne Hr Grefve Axell Oxenstiernas***) Compagnie aff Hans Kongl. Maijtz Lijfgarde och Granadieur Battalion d. 1 Junj Anno 1709.

Capiten Hr [Pehr] Adlerfeldt.
Leutn. Hr [Carl Albrekt] Adlerfeldt.
Fend. Hr [Erik] Jungfeldt.
Fend. Hr [Adolf Herman] Wrangell [af Lindeberg].
Feldtwebl Larss Rijssingh.
Chergiant Oluff Bohm.

---

*) Dagbokens redogörelse visar, att han ej tog sig det orådet före att rymma från Moskwa och därmed onödigt förlängde flyktens faror, utan uppsköt med att »valedicera ryssen» tills han kom till Petersburg. Det är en drifven och öfvad hand, som fört pennan i detta »memorial» och ingalunda Smepusts egen. Nedskrifvaren har här missförstått dennes muntliga framställning — eller tankeförbindelsen kunde vara den, att i och med förflyttningen en plan att rymma vid lägligt tillfälle uppstått hos fången.

**) Datum bortnött. Enligt dagboken var det d. 24 Aug. som han blef »föreställd» som fältväbel.

***) Axel Gabriel Oxenstjerna af Croneborg f. 1679 † 1755.

Munsterskr. v[akant].
1 Förare Måns Rossenbohm.
2 Förare Wassman.
Föriare Jonas Dahlbergh.
Rustmest. Larss Ekman.
Trumbslagare Drake.
Pihl.
Pijpare Berlingh.

Corp.	1	Oluff Lindahl.
	2	v.
	3	Anders Tuving.
	4	Anders Öhman.
	5	Kaps.
V. R. M.	6	Anders Sichtigh.
R. M.	7	Carl Turck.
	8	v.
	9	v.
	10	Ehrman.
	11	v.
V. R. M.	12	Oluff Hammar.
R. M.	13	Oluff Sköngh.
	14	Nills Modigh.
	15	Markusson.
	16	Erich Ryttare.
	17	Upman.
V. R. M.	18	Reinholdt Forssman.
Corp.	19	Oluf Hallström.
	20	Erick Spennare.
	21	Erick Serart.
	22	Trogen.
	23	Hans Westringh.
V. R. M.	24	Hans Starck.
R. M.	25	Petter Flygare.
	26	Anders Ekeroth.
	27	v.
	28	Mickell Lundh.
	29	v.
V. R. M.	30	Adam Brunbergh.
R. M.	31	Jöns Winter.
	32	Gabriel Blad.
	33	Petter Hoijer.
	34	Larss Nybergh.
	35	Nills Bergh.
V. R. M.	36	Qwistbergh.
Corp.	37	Bengdt Brehm.
	38	Johan Ekesten.
	39	Jacob Mallm.
	40	Petter Lindh.
	41	Hans Frisk.
V. R. M.	42	Hans Wessman.
R. M.	43	Erick Östlingh.
	44	Nills Edbergh.
	45	Frijhammar.
	46	Erick Blom.
	47	Knut Roligh.
V. R. M.	48	Erich Söderman.
R. M.	49	Norlingh.
	50	Hedenström.
	51	v.
	52	v.
	53	Herman Rolamb.
V. R. M.	54	Jöran Lijman.
Corp.	55	Johan Runman.
	56	Jöran Frisk.
	57	v.
	58	v.
	59	Erick Staaff.
V. R. M.	60	Larss Bergsten.
R. M.	61	von Glaan.

	62	Johan Enmarck.
	63	Johan Askanius.
	64	Jonas Wessman.
	65	Hind. Östman.
V. R. M.	66	Jöns Lindbla.
R. M.	67	Erick Rijman.
	68	Erick Lagman.
	69	v.
	70	Burman.
	71	v.
V. R. M.	72	Anders Krusskopp.
Corp.	73	Christian Rosenberg.
	74	Erick Broman.
	75	Petter Kierman.
	76	Johan Frimodig.
	77	Christopher Hallengren.
V. R. M.	78	Hans Engman.
R. M.	79	Johan Bruun.
	80	Kruus.
	81	Hans Kinberg.
	82	Petter Säfhollm.
	83	v.
V. R. M.	84	Anders Rooss.
R. M.	85	Petter Granqwist.
	86	v.
	87	v.
	88	v.
	89	v.
V. R. M.	90	Måns Ronsenbladh.
Corp.	91	Erick Smepust*).
	92	Erick Järman.
	93	Magnus Hiellman.
	94	Nills Törner.
	95	v.
V. R. M.	96	Oluff Nyberg.
R. M.	97	Larss Swart.
	98	Johan Järnberg.
	99	Swarthufwudh.
	100	Drabitius.
	101	Erick Berg.
V. R. M.	102	Thomas Swan.
R. M.	103	Mattz Graan.
	104	Oluf Ellg.
	105	Johan Hiellmar.
	106	Mattz Stockenström.
	107	v.
V. R. M.	108	Lars Bergwijk.
Prophos		Jonas Kruuskop.

*) Ditskrifvet i stället för ett bortraderadt namn.

Effterskrefne Manskap af Hans Exeltz General Leijonhufwudhs Regemente och Wälborne Hr Majoren Jacob von Wulfwens Compagnie woro indelte wedh föregående Hr Majorens Compagnie *).

Nembl.

Leutn. Hr Gottfridh von Heyen.
Fend. Hr Petter Westerling.
Feldtwebl. Oluf Wetterström.
Munsterskrif. Petter Lindell.
Förare Pet. Willhelm Forbus.
Föriare Motatt.
Rustmest. Lars Wattman.

Piquenerare.

Corp.	Erick Smepust	1.
	Äskell Skåmmarbeck	1.
	Jonas Dahlman	1.
	Pehr Hall	1.
	Torsten Öhrnkloo	1.
	Lijtenberg	1.
	Allbreckt Knagg	1.
	Oluf Leijon	1.
	Oluf Gapenskylt	1.
	Anders Tybers	1.
	Larss Nöbuden	1.
		11.

Musqueterare.

Corp.	Anders Trubb	1.
	Erick Sax	1.

*) Denna lista hänför sig icke till samma datum som den föregående, utan gäller hösten 1708. Den 1 Juni 1709 hvilade några af de uppräknade i Ukrajnas jord. Smepusts namn är det enda gemensamma för båda listorna.

Lewenhaupts regemente var ett tremänningsregemente, uppsatt från Upland, Westmanland och Dalarne.

	Oluf Stump	1.
	Hans Kåhre	1.
	Mattz Nitsiö	1.
	Tufve Sparre	1.
	Anders Gahlberg	1.
	Larss Sandberg	1.
	Pär Lund	1.
Corp.	Bengdt Hjort	1.
	Hans Swart	1.
	Anders Domardreng	1.
	Pär Brookkijhl	1.
	Truut Stakenfält	1.
	Erick Gullman	1.
	Johan Udd	1.
	Staffan Gafwell	1.
		17.

Rulla uppå wälborne Hr Major von Ulfwens compagnie, som det stodh på åhr 1707, då vi ryckte up ifrån Kurlandh d. 1 Juni 1708 och hwar som de sedermehra ähro blefne sotdöda, slagne och fångna.

Hr Majoren slagen wedh Litzna.
Capitein Hr Carl von Kocken fången wedh Litzna.
Leutnampt. Gottfridh von Heyen fången wedh Nipern.
Fend. Petter Westerling fången wedh Nipern.
Feldtwebl. Wetterström transp. till Upl. infant.
Scherg:t Loringh borta wedh Litzna.
Förare Forbuss avang. till Scherg:t under Upl. reg.
Furier Motat dödh i Haijatz.
Munstersk:e Lindell kom bort efter slaget wed Nip.[!]
Rustmest:e Wattman fången wedh Nipern.
Trumsl. { Olof Bedröfwat borta wedh Litzna.
Trumsl. { Anders Morbergh borta wedh Litzna.
1. Corp. Anders Näs„styfver borta wedh Litzna.
2. Påhl Fustbergh borta wed Litzna.

3. Lars Gäfwerman borta wed Litzna.
4. Michel Söderskough borta wed Litzna.
5. Eskell Skommerbergh dödh d. 4 Martj 1709.
6. Jonas Dahlman fången wedh Nipern.
7. Pär Hall dödh i Muskou d. 2 Dec. 1709.
8. Lars Libergh qvar i Riga.
9. Torsten Örnklou fången wedh Nipern.
10. Lijtenbergh fången wedh Nipern.
11. Corp. Erick Smepust fången wedh Påltava *).
12. Nills Taskespelare borta wedh Litzna.
13. Albrekt Knagg dödh i Ukranien d. 6 Decemb. 1708.
14. Linboo afskie i Kurlandh d. 10 Juni 1708.
15. Oluf Lindbergh borta wedh Litzna.
16. Leijon dödh i Ukranien d. 28 April 1709.
17. Gopenskylt slagen wedh Pultofwa.
18. Erich Eek borta wedh Litzna.
19. Tyberh dödh i Muskou d. . . . . Febr. 1710.
20. Pär Lundberg qwar i Rijga.
21. Pär Såterman qwar i Rijga.
22. Larss Nöbudin fången wedh Nipern.
23. Corp. Willigh dödh i Muskou d. 12 Febr. 1710.
24. Erick Tysk borta wedh Litzna.
25. Perssianer borta wedh Litzna.
26. Anders Friare qwar i Rijga.
27. Lagstadt borta wedh Litzna.
28. Giösta Frölick borta wedh Litzna.
29. Wandringsman borta wedh Litzna.
30. Erick Räijerman borta wedh Litzna.
31. Anders Gåsänckling borta wedh Litzna.
32. Erick Sax dödh wedh Poltofwa d. 20 Julij 1709.
33. Oluf Stump fången wedh Pultofwa.
34. Hans Kåre fången wedh Pultofwa.

---

*) Nipern tycks det ursprungligen ha stått, men har af en annan hand blifvit rättadt till Påltava.

35. Pär Dahl borta wedh Litzna.
36. Corp. Bengdt Hiordt fången wedh Nipern.
37. Pär Biörck borta wedh Litzna.
38. Erick Hallström borta wedh Litzna.
39. Petter Qwickfält borta wedh Litzna.
40. Albreckt Swijkinfält borta wedh Litzna.
41. Matt. Nitssiö dödh d. 2 Martij 1709.
42. Matt. Lindh borta wedh Litzna.
43. Tufwe Sparre dödh d. 21 Martij 1709.
44. Gahlberg fången wedh Nipern.
45. Larss Sandbergh dödh wedh Poltofwa d. 30 Jul 1709.
46. Pär Lundh slagen wedh Poltofwa.
47. Hans Swart slagen wedh Poltofwa.
48. Corp. Anders Trubb slagen wedh Poltofwa.
49. Mårthen Granberg borta wedh Litzna.
50. Stierna dödh emellan Dalino och Schlou d. 4 Aug. 1708.
51. Dahlfält dödh 3 mihl på andra sidan Scherilia d. 24 Aug. 1708.
52. Anders Domare slagen wedh Poltofwa.
53. Pär Biörck dödh wedh Poltofwa d. 2 Aug. 1709.
54. Söderman dödh i Kurlandh d. 20 April 1708.
55. Rexbo qwar i Kurlandh.
56. Corp. Jöns Pålack borta wedh Litzna.
57. Giärsman borta wedh Litzna.
58. Oluf Bygott borta wedh Litzna.
59. H. Nyman borta wed Litzna.
60. Oluf Wåhlbergh borta wed Litzna.
61. Söderfält qwar i Rijga.
62. Trut Stakenfält dödh d. 2 Sept. wedh Polt. 1709.
63. Gullman fången wedh Nipern.
64. Johan Udd fången wedh Nipern.
65. Staffan Gafwel död i Ukranien d. 4 Nowemb. 1708.

66. Anders Berg borta wedh Litzna.
67. Pär Lillia borta wedh Litzna *).
68. Mattes Järfwing dödh d. 20 Sept.

---

*) Detta så ofta upprepade uttryck behöfver alls icke betyda att vederb. stupat vid Ljesna. För detta användes uttrycket »slagen». I förvirringen under och efter slaget kommo nämligen många bort ifrån sina afdelningar och letade sig sedan på egen hand tillbaka till Riga. Därom visste ju Smepust ingenting, men villervallan såg han nog.

En Swensk Fångewijsa.

1 v.

Hör store Gudh min klagan, gif ackt uppå min gråth
Mitt roop lått digh behaga, See till min sorge låth.
Ach iagh ehr fången blefwen uti ett grymsampt landh
Och uhr min frijhet refven af grymma fiendens handh.

2 v.

Men Herre see min Jämmer, iagh ehr min owens spee
Min fiende migh skiämmer och åth min oferdh leer.
Han hotar migh och truar, han bannar migh och swär,
På omildt sätt migh kufvar, min lefnad ledsam ehr.

3 v.

När iagh min tanckar kastar uppå dee förra daar,
Stoor sorg min siähl antastar, ty hwad iagh waret haar,
Hwad iagh nu månde wara, så olijkt tillståndh ehr
Alt som en redder hara frij eller grepen ehr.

4 v.

Jagh må ej uppenbara, hwad qwal och hwad beswär,
Hwadh ångest och hwadh fahra, een daghligh möter här.
Man drilladh blijr och kufwadh, så wehl af en som ann
Och offta måst man buga för mången ärlöss man.

5 v.

Mitt älendh det förmeras att iagh skall låta migh
Af sådant folck regeras, som ej låter styra sigh;
Dee om migh kan befalla der föga bätter ähr
Än de som boskap walla utj wårt Swea plä.

6 v.

Gudh tröste en fattigh fånge, som ehr en usell man.
Som hafsens wågor många tätt föllia hvar på ann,
Så hoopas och hans jämmer, hans sorgmod ökas må,
Nytt qwahl stedhs hiertatt klämmer, han sällan glädie får.

7 v.

Ty bittidh honom väcker hans sorgefulla modh,
Men meddagen betecker medh ringt förrådh hans bordh.
Om dagen måst han tömma sin swåra motgångs skåhl,
Om natten åther giömma sigh i et kuhlet håhl.

8 v.

Men hwem må alt omtahla, Gudh lindre ens besvär,
Som altijdh plä hugswala En siähl som trängder ehr.
I medler tijdh så tager Jagh Jesum tyst och still
Ditt korss och willigt drager alt hwadh du hafwa will.

9 v.

Straffet har Herren skickat öfver mitt fosterlandh,
Jagh har eij fången blifvet så frampt eij Herrans handh
Har dermed welat hämna min syndh och öfverdådh:
Ty iagh har offta hemma missbrukat Herrans nådh.

10 v.

De synder iagh mån drifva uti mitt frijhets ståndh
De här betalte blifwa medh boijor och medh bandh
ia för min gudh lär töfwa uppå min synda boot
Dy låther han bedröfwa migh nu af trug och hoot.

11 v.

Doch fahr man fort att aga, o fader, sonen dinn
Du måst från honom taga hans sorgefulla sinn.
Han gräsligh moth tig brutit och will eij giöra godt
Förrn Herren måste wijsa sin stora grymheets skått.

12 v.

Hålt intet up at rijsa förr än du sielfver seer
Att han sigh frommer wijsar och hörsamheet beteer.
Men när du nogh har sårat och han sin bättring giör
Medh ånger och medh tårar, så öpna nådens döör.

13 v.

Ja, ia, iagh må bekienna du skiähl och orsak hafft
Mig utj boijor spenna; din rättwijsa och krafft
Dock kan iag mig förlåtha, att du migh nåder gier
Ner iagh min synd begråter och digh om misskund beer.

14 v.

Så lätt tigh nu förbarma, o Jesu war migh huld,
Medh nåde migh omarma, stryk uth min syndaskuldh,
Wendt om digh nu att plåga, du som din Zion så
Medh eld, medh swerdh, medh låga stadigt förföllia må.

15 v.

Doch må min fijende giöra hwadh Gudh dem stedier till
Och ödet må migh föra snart af, snart från och till,
Ähr det den högstes willia, iagh kommer wehl igien
Fast iag än fången skillies långdt bort i fremmande landh.

16 v.

Siönt iagh nu öster drager långt från mitt fosterlandh
Om iag min Gudh behagar, så är hans högra hand
Wehl mäcktig till att föra migh uth till Zions stadh
Då alla sku få höra, min Jesus giör migh gladh.

17 v.

J medler tidh o Herre, iagh toligt tager opp
Det goda medh dät wärre och lefwer i godt hopp,
När bägge rijksens fäder har spelat spelet uth
Att mången Swänsk sig gläder lär wara himlens sluuth.

18 v.

Gudh gifwe Swea konungh en seger effter ann
Att till en draka wåningh må blij hans owens landh.
Lätt Herre dem snart gråta, som nu så skryta må,
Men oss som sörgse låta snart åter glädie fåå.
Amen.

En Annor *).

1 v.

Ähr någon wän som hörer uppå
En Svensker fånges klagan.
I fijende landh der han nu går
Och nöter sina dagar,
I enslighet
Och usellhet,
Blandh tusendh ach och tårar.
Dy lyckan honom dårar.

*) Naturligtvis har visan haft sin melodi — den som den föregående har sjungits bland fångarna. Folket kände aldrig några stumma pappersutgjutelser utan blott lefvande sång. Att stafvelsemåttet ej alltid stämde i de olika versarna betydde mindre; det hjälptes med modulation. Det har förefallit utg. som om melodien här möjligen skulle vara den samma, som den han i sin barndom hörde en visa sjungas på:

I Pommeren vid Peenes strand
Där hände detta under —

2 v.

Den liufwa Sol som har nu nyss
Wår sommarnatt fördrifvet,
Jag trodde eij att iag någon Ryss
Till byte skulle blifwet.
Men hårde lagh!
Den samma dag
Tillförende frijheet hade
Men nu bland fångar lades.

3 v.

Så stelte lyckan mig försåht
Som altijd plär mig hata,
Min ögon båda hon i gråt
Jagh fånge blefwen ratat.
En fängslat man,
Som intet kan
Sin kiera frijheet niuta,
Må tårar steds uthgiuta.

4 v.

Nu ähr min roo i ensligheet,
Mitt nöije wendt i qwijda.
Jagh måste i wederwerdigheet
För ångest min hender wrijda.
För glade daar
Måst iag nu taa
En olycksstundh till gode.
Alt går emoth min förmodan.

5 v.

Men aldra mäst så qwähl det mig,
Ner iag min Konung påtencker,
Hvadh fahra han ehr stadder j
Hur fijenden honom uplister.

The tänckia på
Huru the må
Hans unga lijff bortryckia
Och hans arfdehl nedtryckia.

6 v.

Ja Herren gifwe Konungh Carl
Mång tusendh goda dagar!
Jag honom eij förgäta skall
Hwart uth mig ödet jagar,
Så skall lijkwehl
Altijd min siähl
Hans Majestedt berömma
Och honom aldrigh förglömma.

7 v.

Herren gifve Svea landh
Mång tusend frögdedagar!
Wändt nu deras sorgh och bandh
I frögd och mycken gamman.
O Gud anse
Wårt älende.
Hielp oss uhr fijendens hender
Som oss så swåra tränger.

8 v.

Uthur ett huus från luckt och stanck
Spassera mina tanckar,
Jnpå en orth blandh örter mång
Ther wändas the och wancka.
Jagh täncker på
De förra åhr
Och de förflutne dagar.
Till fånghuus iag nu drager.

9 v.

Then liufwa ort mitt fäderneslandh
Ner iag af ängslan betracktar
Och måste nu i fijende hand
Blij försmådd och föracktatt.
Min Relion
Och Christendomb
Fördömma de och skiämma,
O Jesu digh förbarma!

10 v.

Wårt hopp står hårdt till Herren Gudh
Wij skulle frije giöras.
Men åther j fängelset uth
Och långt i öster föras.
Drag medh oss Gudh
Ledsaga oss nu
I dänne jämmerstunde
Medh dina stora Under.

11 v.

Men hulde Himmell kan iag bee,
Så lindra nu min smärta.
Gif att iag migh till freds må gie,
Giuth tröst utij mitt hierta.
I medler tijdh
Så lef i frijdh
All Swea gode wänner
Som boo j Swea lender.

12 v.

Utj diupa ängsligheet
Framträder iagh och beder
Att Herren wille mildeligh
Anse min spott och wanheder.

Ty Herrens hand
I starcka bandh
Har häfftat mig till pijna
För ungdomssynder mina.

13 v.

En fängslat man han liker ehr
En skilder turturdufva.
När man från makan henne bär
Så böriar hon sigh grufwa.
En öpen graf
Hwar till och af
En halfdöd man må krypa
Wärst fångahuset lijkar.

14 v.

J medler tijd så tager iagh
Nu an min sorge luta
Och slår therpå par tysta slagh
Att hwar må tårar giuta.
Min harpeklang
Och klagesång
Skall allas hierta röra
Till misskundh, som migh höra.

15 v.

Men till ett sluth så önskar iagh
Vår store Carl all lycka,
Gudh låthe thig i mången dagh
Eij någon ofall trycka.
Den himbla mackt
Haf om dig wackt
Som alla dina härar
Godt modh till strijdh beskierar.
Amen.

SKRIFVAREN

J. M. NORSBERGHS

DAGBOK

1707—1710.

Reese-Book,

Som uthwijsar mihltalet emellan hwar giästgifwaregårdh ifrån Stockholm till Ystedt *), och sedan öfwer siön till Pommeren, genom Brandebourg till Saxen och så wijdare huru Hans Maij:tt wår allernådigste konung, Kong Carl den 12, marcherade igenom Pohlen till Ukrein, ehwarest det nu och alldrig tillfyllest beklagliga och olyckeliga slaget förlorades af dhe wåra emot Muschoviten; jemwähl och finnes här sandfärdeliga berättelsser på det hwad som remarquabelt hwar att anmärckia och passerade på bem:te beswärliga march. Sedermehra finnes här noga förteckning på mihltalet och orternes beshaffenheet ifrån Pultava till Bender och sedan till Constantinopel och wijdare hem till Stockhol[m] tillbacka igen; hwilcket den gunstige läsaren till det bästa recommenderas, och intet twiflandes deruppå, att detta ju så i sanning är som iag annoterat hafwer, emedan iag dagh ifrån dag sådant på marchen wähl och noga observerade och besynnerligen mihltalet, men hwadh beshrifningen och sielfwa actionerne eller andra händelsser wijdkommer, som på samma tijdh passerade intill dess som slaget shiedde

*) Se noten s. 187.

widh Pultaua, det lembnar jag dem, som medh zirligare ord och omständigheeter har kunnat derom shrifwa, men detta hwad iag här anfördt hafwer, det shall hafwa bestånd och sanni[n]g medh sigh, så wist som, Gudi klagat, denna marchen wårt kiäre Fäderneslandh till största shada i många tijder förelupen ähr, det bewittnar iag.

Stockholm d. 7 Maij
A:o 1711.

J. M. Norsbergh.

Marche-Rutha.

	mihlar	fierende-delar
Anno 1706 d. 24 *Aprill* reste iag ifrån Stockholm till giestgifwaregården Fettia	1:	2:
[etc. etc. *)] till Staden Ystedt....	—:	
	ml. 63:	$^2/_3$:

Den 5 *Junij* seglade iag i Herrans nampn med Kongl. postjachten ifrån Ystedt öfwer till Strahlsund, och derföre betalte 12 D:r 21 s. kmt..... 18:

1707 Den 8 Junj klåckan 3 efter medagen begaf iag mig med en Landt-Chutzshier ifrån Strahlsund, igenom Pommern, Chur-Furstendömmet Brandeborg, Furstendömmet Zerpst, och den 16 hujus anlände iag till det swänska Kongl. högqwarteret Altranstadt utj Saxen. Emellan Stralsund och berörde högqwarter, betalte iag för skiutzandet med Brandeborgsht mynt 9 gyllen, 7 schustacker, 2 silfwergrossien, som giör uti swänst mynt 36 D:r 18 öre kopparmynt..... 47:

*) Den långa raden af 42 gästgifvaregårdar mellan Fittja och Ystad, som upptar nära 3 sidor i handskriften, har här uteslutits och endast milsumman anförts.

Sista siffran i det första årtalet är medelst utradering rättad till en 6. Men den verkliga dagboken börjar med den 8 Juni eller rättare d. 22 Aug. 1707. Den antydda rättelsen måste således innebära att Norsbergh, fast han därom ej yttrar någonting särskildt, stannat i Stralsund ett helt år.

Een kort förteckning uppå dhe provincier som Hans Kongl. Maij:tt af Swerie marchierade genom då Hans Kongl. Maij:tt brödt upp ifrån Saxen nembl.

Saxen.

1. Provincien Meiszen Landh.
2. Dito Oberlaützniz.
3. Dito Schlessingen hörer under den Romerske Keiszaren.

Påhlen.

4. Dito Kuiafwien.
5. Dito Maszuren.
6. Dito Podlackijen.
7. Dito Lithouen.
8. Dito Hwithe Ryszlandh.

Kåszackernes Land.

9. Dito Sewerien.
10. Dito Schernikouf.
11. Dito Okranigen.

RyszLand.

12. Dito Worokinske.
13. Dito Ödemarken, Campideserti, Sickepolen, förbi Sapperoniernes landh, som blef oss liggandes uppå den wänstra handen då wij kommo ifrån Okrein och marcherade till Turckijet.

Turkijet.

14. Dito Oxakoufwiske Tatterijet.
15. Dito Budskiakske dito.
16. Dito Beszeerabigen der uthi staden Bender finnes belägen.
17. Prov. Buhlgaria.
18. Dito Rommania.
18. Dito Serfwigen.
20. Dito Mindre Assigen.

Här föllier nu sielfwa marche-ruthan, uppå alle desse förnembde provincier, hwilcka som Hans Maij:tt mästendeles hafwer marcherat igenom ifrån Saxen och så wijdare alt intill staden Bender, och finnas här noga förteckning uppå mihltalet för hwar dag richtigt wara annoterat med dag och dato som fölier nembl.

A:o 1707 Den 22 *Augustj* bröt Hans Maij:tt upp ifrån herre håffet och högqwarteret Altranstadt till markfläcken Wolkowitz 2: 2:
23 dito staden Grim 2: 2:
24 dito byn Migill ..... 3: —:
26 dito staden Grabitz ..... 2: —:
27 dito staden Oberau ..... 2: —:
28 dito byn Bischopswärder ..... 6: —:
29 dito byn Ratewitz ..... 3: —:
30 dito staden Lautz ..... 2: —:
31 dito staden Reickenback ..... 2: —:
Den 2 *September* st[aden] Lauben ..... 5: —:
4 dito staden Buntzlau ..... 4: —:
5 dito staden Lieben ..... 6: —:
7 dito byn Rantzau 1: 2:
8 dito förbij Herrenstadt till byn Schelessen 4:
Den 9 September förbij staden Rawitz till förste staden inuti Pohlen Gischen wid nampn 3: 2:
10 dito byn Pogosell ..... 3: —:
11 dito byn Jarosin ..... 3: —:
12 dito staden Pisterie ..... 3: —:
13 dito staden Slupsa ..... 2: —:

Uthi samma st[ad] blef Hans Kong. Maij:tt medh håffstaten, canceliet, drabanterne, enspennerna och Jönköpings lähns infanterie stille ståendes utj 7 weckors tijd och 2 dagar med. Då under samma tijdh, som Hans Maij:tt der stilla stod, gick excecution för sigh öfwer General Patkull, 2 mihl ifrån högqwarteret uti en by, der H:r Öfwerste Hielms dragoner stodo inqwarterat, då bemelte general wart först råd-

bråkad, halshuggen, och sedan steglat uppå 5 pohlar bredwid allmowägen.

Den 2 *Novembris* bröth Hans Maij:tt upp till Kletzowa ..... 3: —:
4 dito Pieterkåfwa..... 4: —:
5 dito byn Wienitz 4: 2:
der Hans Maij:tt åther blef stilla ståendes utj 8 weckors tijdh.

A:o 1707 den 30 *December* bröth Hans Maij:tt upp, och marcherade på issen ower strömmen Wixlen, till byn Grokouolokij 2: 2:
31 dito byn Borzewo..... 3: —:

A:o 1708 den 1 *Januari* marcherade Hans Maij:t nyåhrsdagen till staden Drobin..... 3:
4 dito St[aden] Sickanowa..... 5:
7 dito St[aden] Prasnitz..... 3:

10 dito Olzefska, första byn som wij kommo till uppå skogen Maszüren, hwilcken aldeles stod öde och folcket bortlupne inutj morasset med alt det de ägde af lösöron..... 3:

11 dito byn Brodovolinskij, derest allenast några gamble kiäringar fans hemma wid husen, men manfolcken alla bortrymbda inuti morassen..... 2: 2:

13 brödt Hans Maij:tt upp och marcherade dit som en kafwelbrygga war öfwer morasset lagd, doch af bönderna aldeles i grund förstört och ruignerat, så att ingen deröfwer komma kunde, uthan hade jorden sig der till bröstwärn upkastat, sampt stora trän i skougen nederhuggit, och således wägen för oss igenstängdt, dhe och elliest för sig med palisader, spanske ryttare med mehra, som iagh eij upräckna kan, hwarmed dhe oss passagen förmente att hindra och afstänga, hwarigenom Hans Maij:tt derföre sielf nödigades med sitt folck öfwer natten förblifwa under bar himmel till andra dagen, och lät upptända några och 20 st. ståckeldar för kiöld skull, då Hans Maij:tt hela natten lät med puckor och trumpeter för sig mussicera.

14 dito om morgonen bittiga befalte Hans Maij:tt guardit, och enspennerne att röija wäg och giöra bryggan färdig öfwer morasset, emedan att då om morgonen war temmeligen till sammans frusit att det bar folcket att gåå öfwer, och då bryggan war färdig giorder, befalte Hans Kongl. Maij:tt då först att alt cavallerie skulle marschera öfwer, och infanteriet efteråth, och när bönderna det såg och förnam, att wij uthan någon rädhåga marscherade öfwer morasset, begynte dhe här och der uthur skougen att låssa sina gewär på oss, då 2:ne deraf uthaf wåra Waloschier blef ihielskutne tillijka med sina hästar och H:s Kongl. Maij:tts heigduck worto bägge hans armar afskiuttne, sampt Hans Maij:tts page wid nampn H:r Klingstiernas häst dödskiuthen; men när då änteligen Hans Maij:tt med sitt folck alla woro öfwerkombne öfwer morasset, befalte Hans Kongl. Maij:tt dem att dhe sigh genast uti order de battallie upställa skulle, och förblifwa till wijdare order stilla ståendes. Emellertijd tog Hans Kongl. Maij:tt Fäldmarschalken högwählborne H:r Grefwen Renschiöldhz jägare med sig och rider uth ifrån fronthen, inemoth skougskanthen, der bönderne stodo tiockt som ett mohln i mening att willia attaquera oss, och då straxt kom der en bonde uthur skougen hehl frijmodigande gåendes emoth Hans Kongl. Maij:tt med 2:ne laddade räffelbössor, bärandes en framman uppå bröstet och en back uppå ryggen. Då bonden frågade Hans Kongl. Maij:tt på sina cammeraters wägnar om icke Hans Kongl. Maij:tt wille med goda då straxt gifwa dem en wijs summa penningar, för det att Hans Kongl. Maij:tt med sitt folck då frij och oförhindrat kunde få pasera igenom skougen? Hwarpå Hans Maij:tt då straxt begiärde få weta huru stor summa dhe wille hafwa, så wille han gifwa dhem, men bonden han swarade att wille först gå och rådgiöra med dhe andra bönderna, och sedan straxt komma igen och gifwa ett wijst swar ifrån sigh. När då samma bonde wände sig ifrån Hans Maij:tt och begynte att gåå

till skougs igen, gaf Hans Maij:tt då genast en winck eller tecken till jäggaren, som följde med, att han honom skiuta skull, och i det samma small det för jäggaren så att bonden då genast föll framåth neder uppå jorden och blef dödh, då Hans Kongl. Maij:tt till sitt folck ropade: marsch öfwer alt. Då bönderna det see och höra fick, luppo dhe alla sin koos undan utj morasset, hwilka förmentes wara inalles 6000 man starcka. Sedan marcherade Hans Kongl. Maij:tt derifrån till byn Lijpnijke..... 2: 2:

Jan. 16 dito St[aden] Kolno der den stora och grymafuhla skougen först ändades..... 5:

Uti samma stadh gaf H:s Kongl. Maij:tt uth order till alla ordinanser som der woro ifrån sine regementer, att dhe skulle hwar för sigh hoos dhe sina officerare till säija att dhe måtte låta fasttaga alla snaphaner, som dhe öfwerkomma kunde utj skougen, och dem sedan wijd allmodwägen i skougsgrenerne uphänga låta, sampt deras byar och röfwar kuhlor upbrännas och i grund förstöras.

Jan. 18 dito Grobowa..... 2:

20 dito St[aden] Montziof..... 2:

Der fingo wij re[n]conter med ryssarne och blef Hans Durchleuchtigheet Hertigen af Wirthenbergh då illa blecerade med en musquetz kuhla utj weeka lijfwet af ryssarne*).

Jan. 22 dito marcherade wij öfwer strömm Biberen till herre håffwet Kramkofwa..... 5:

24 dito st[aden] Koritzin..... 4:

26 dito byn Nowawola..... 4:

Der lembnade Hans Kongl. Maij:tt hehla håfstaten, cancelliet och guardit efter sigh uppå några dagars tijd. Emel-

*) Skedde i verkligheten d. 15 Juni vid Beresina. Norsberghs marschuppgifter m. m. äro nog ganska pålitliga; men när han hemma i Stockholm år 1711 på grund af kortare anteckningar utarbetade den utförligare reseboken (som han t. o. m. tänkt sig i handen på »gunstige läsare») har han ibland missmint sig — denna gång ganska grundligt.

lertijd marcherade då Hans Kongl. Maij:tt sielf föruth till staden Grodno med 800 hästar af lijf regemente och dragoner, och der sig bemästrade bryggan, som låg öfwer strömmen Memmel, uthaf Muschoviterne, och derigenom komm H:s Hans Kongl. Maij:tt med sitt folck wähl och lyckeligen öfwer wattnet inutj förstaden, och der straxt med fienden begynte att chercera, och som fienden då eij annors förstod, än att hela den swänshe armeen war ankommen, fördenskull då fienden, som woro regulerade tropar 14000, marcherade hals öfwer hufwudet 1 ½ mihl bort ifrån staden. Men Hans Kongl. Maij:tt blef ändå qwart utj ett muncke chloster sedan stilla ståendes med sitt manskap. Straxt natten derpå kommer fienden åther med ett starckt partie af 2000:de man till häst utj staden, och der giorde ett fasseligit allarm, då wåra swänsha, som utj staden woro, genast rittererade sigh inuppå stora torget, dit fienden sedan kom och begynte straxt utj mörckret till att attaquera dhe wåra med all forsse. Men blef dock, Gudi ähret, efter ett starck fechtande fienden aldeles på flychten jagat. Uthi denna attaquen blefwo uppå wår sijda allenast 11 man döda och 6 man blesserade, deremoth af fiendens förlust 56 man döda, uthom dem som elliest worto sårade och på flychten undkommo.

Jan. 29 bekommo håf-staten, canceliet, drabanterne och guardit Hans Kongl. Maij:tts ordris att brytha upp ifrån byn Nowawola, och straxt samma dag marcherade wij till byn Dobrinitza 3:

Jan. 30 dito marcherade wij öfwer strömmen Memmel genom staden Grodno, då Hans Kongl. Maij:tt och äfwen bröth up, och marcherade med till herre-håfwet Kasmirowa 3: 2:

Jan. 31 dito till herre-håfwet Bielzitzie som uthi byn Hobinsky belägit 2:

Den 1 *Februarij* herrehåfwet Sembora..... 3: 2:

3: byn Wasilickij 4:

5 dito byn Külbackij 3:
6 dito genom staden Lijda till godzet Dübrawa och herrehofwet Klebansi 2: 2:
Febr. 7 st[aden] Lipnitze 3: 2:
10 dito Sobotnikij 2:
11 dito genom staden *) Trabij till staden Olsiatzi 4:
12 dito genom staden Krewo, till ståndqwarteret och staden Smorgonien, der Hans Maij:tt blef stilla stående utj 4 veckor och 6 dagar 6:
Den 17 *Marti* bröt Hans Kongl. Maij:tt upp till staden Libitzo 4:
18 dito byn Krasniskolla 3:
19 dito till ståndqwarteret och staden Radoskowitza, der Hans Kongl. Maij:tt blef stilla stående uthj 11 weckor 3 dager 2:
Den 6 *Junij* till byn Brodeck 3:
8 dito genom staden Minsch och uthanför staden på fältet camperade Hans Maij:tt med håff-staten, cancelliet och drabanterne första gången sedan som wij marcherad uthur Saxen 2:
9 dito byn Tretzenitze 2:
10 dito byn Smilowitz 4:
11 dito staden Hummen 5:
13 dito byn Jarewitze 3:
15 dito staden Beretzina och strömmen Beretzina hwarest då samma dag begyntes slå brygger öfwer 4:
Junj 18 dito byn Pohost 2:
20 dito byn Priborki 3:
21 dito byn Koronitze 1:
22 dito byn Sablotzi 1: 2:
23 dito byn Moszinitz 1: 2:

---

*) De ständigt återkommande förkortningarna af »staden» och »byn» utmärkas ej i det följande.

26 dito byn Oleskowitz 1:
28 dito byn Woijelou 1:
30 dito staden Holofschin 1:

En lijthen kårt förteckning huru som slaget wid Holoschin d. 4 *Julj* emellan dhe Swänshe och Muschoviterna tillgångit, nembl.

Uth ifrån staden, ½ fierendels wäg öfwer ett lijtet morass, begyntes fiendens läger eller retrangemente, och bestod den högra flygelen af 10000 man, men den wänstra tree dubbelt deremot, som ryssarna sielf bekiände efter slaget, att in summa woro fienden 40000 man starcke, hwilka strechte sig något öfwer halfander mihl endelångs med morasset. Emellertijd medan Hans Kongl. Maij:tt då uthanför staden på fältet med sitt folck utj en linia gendtemoth fiendens retrangemente camperade, läth fienden då några affton på raa[d] förän sielfwa slachtningen begyntes utj shymningen upkasta racketer, i mening att willia mana oss till slag. Straxt deruppå den 3 Julij om afftonen befalte Hans Kongl. Maij:tt att hålla sigh marchfärdige; sedan klåckan emellan 11 och 12 fingo wij order till att sahla upp hästarne, och giöra oss alt färdige, och sedan ryckia uthur Kangelen[?] för fronthen uthj all tystheet, uthan att dhet ringaste allarm skiee måtte; och sedan blef wij ståendes intill kl. war 3 om morgonen. Alt emellertijdh marcherade infanteriet och artolleriet föruth till moraset ½ mihl ifrån högqwarteret eller campementet wid fiendens wänstra flyggelen, och der giorde i stilla tystheet 2:ne stycken små bryggor öfwer moraset och med fassiner giorde af löf och granrijs, som dhet och upfyltes med. Sedan läth och Hans Kongl. Maij:tt cavalleriet hålla bön eller chorum på platzen uthan för campementet heel sachta, och siungdes eftteråth den vers I Herr[an]om står wår hielp och tröst*), och sedan derpå befaltes det cavalleriet skulle sittia up-på sina

*) N:r 96, v. 6 i 1695 års psalmbok.

hästar och i all sachta tystheet marchera af utj ordning och squadronwijs eftter hwarandra. Och så snart det wij dit innemoth wahlplatzen woro framkomne, då dhe wåra 2:ne st. bryggor öfwer moraset war lagda och hehl färdiga, sampt med fassiner redan upfylt, deruppå marcherade då wårt infanterie öfwer bryggorna, hwarigenom då fienden dhe swänshe blef warsse och seendes, och straxt skiöttz uppå en af deras skantzar, med ett stycke, allarm, då det utj hehla deras läger blef ett fassligit uthrop, så att det då hördes en långgan wäg derifrån sin koos, och genast kom dhe emoth oss rusandes lijcka som en hoop med gluppande ulfwar, då dhe förmentte derigenom till att hindra dhe wåras öfwerkombst. Men Herr Öfwersten Bünou, som då war den förnembsta commenderande officeraren wid artolleriet, begynthe starckt att spehla trumpf uth med ryssarne, så att det ena stycket flög hijth och det andra dit af dem utj luftten, hwarföre dhe då änteligen nödigades att quittera och lembna sitt retrangemente. Då wåra alt fort och fort förföllier dem alt inutj shougen, då fienden rittererade sig omigen emoth dhe wåra, men Hans Kongl. Maij:tt, som då sielf commenderade till wänster infanteriet, drog sig något tillbackers inuppå ett swedie land, derest som Hans Maij:tt då sedan råckade ihoop med fienden utj en fuhlkomblig hufwud action. Sammaledes Hans Excell. Fäldt-Marshalcken högwälborne H:r Grefwe Renskiöldh med cavalleriet neder wid moraset till höger äfwenwähl träffade, dock omsijder eftter ett swårt och blodigdt fechtande ehrhöllo dhe wåra genom Gudz mächtige hand platzen, och drefwo fienden således uppå flychten half ander mihl sin koos. Och sedan dhe kommo åther tillbackers utj fiendens läger, ehrhöllo wåra der ett wackert frijbythe, något af hwart slag, som der fans, isynnerhet proviant och brännewijn några pijpor fuhla.

Förtechning uppå dhe swänshe regementerne, som woro med uthi denne föreskrefne battallie emoth ryszarne, nembl:

Cavalleriet till häst, som commenderades af Hans Excell:tz Fäldt-Marshalken högwälborne H:r Grefwe Renskiöld till höger.

1 Lijf drabanterne med Officerare....	166	man	
2 Lijf regementet 12 companie.....	1800	»	
3 Lijf dragonerne 8 comp.....	1200	»	
4 Smålands regemente 8 comp.....	1200	»	4366.

Infanteriet till foot commenderades af Hans Kongl. Maij:tt nembl.

5 Lijf guardit 24 companie.....	3600	man	
6 Dahl regemente 8 companie.....	1200	»	
7 Östgiötte regem. 8 companie.....	1200	»	6000
		Summa:	10366 man.

Fiendens macht war in summa ..... 40000 man.

Den 4 Julij blef fienden, som redan förmält är, uthur dhe sine retrangementer afslagen, och camperade Hans Kongl. Maij:tt sedan med desse förenembde regementerne wid byn Wijkofskij ½ mihl uthifrån staden Holofskijn.

Utj denne action blefwo på wår sijda döda 1028 man, men uppå fiendens sijda kunde man eij få någon wijs summa huru många som worto slagne.

Julj 6 dito byn Knisitze..... 1: 2:

8 dito staden Mohilof wid Niper strömmen derest Hans Kongl. Maij:tt med armeen uppå fäldtet camperade utj 4 weckor och 1 dag..... 2:

Den 5 *Augusti* bröth Hans Kongl. Maij:tt upp med armeen och marcherade öfwer strömmen på dhe 2:ne stycken bryggor som blefwo giorde, medan wij der stilla camperade, och sedan till campementet ½ mihl ifrån staden ..... —: 2:

8 dito byn Oniskewitze..... —: 2:

Aug. 10 dito byn Stolkij 1 wecka stilla..... 3: —:

17 dito byn Wijsokij..... 2: —:

19 dito byn Drakofka..... 1: —:

20 dito byn Labanofka..... 2: —:
21 dito staden Schierakof..... 2: —:
derest wij något ifrån staden camperade uppå en hög sandhååss uthj 2:ne nätter å ra. Emedlertijd marcherade Hans Kongl. Maij:tt med guardit och dhe wåra waloscher intill staden, derest som 10000 ryssar innelåg, sombliga inne och sombliga uthan för staden, straxt öfwer strömmen Sos-Lobie, der ryssarne hade giordt sigh 2:ne stycken bryggor öfwer strömmen. Då Hans Kongl. Maij:tt kommer dit genast jagar fienden der uthöfwer strömmen, och nedergiorde af dem 50 man, men af dhe wåra allenast 8 man blefwo döda och 4 blesserade.
23 dito byn Sori..... 1: —:
24 dito byn Kobolin..... 1: —:
26 dito byn Bodswinoska..... 1: 2:
28 dito staden Malatzitze..... 2: —:
Hwarest som Hans Kongl. Maij:tt blef stilla ståendes med hela armeen utj 5 dar eftter såsom der ryssarne der stogo mera än som 1/2 fierendels wäg bort ifrån staden uthöfwer ett lijtet moras med 60000 man starcke, ty kommer då fienden öfwer bemelte moras den 1 *Septembris* om mårgonen bittiga uthj sohlegången, i en tiock och fasselig töcken anmarcherandes, och straxt griper dhe wåras, den högre flygelen an, under H:r GeneralMajoren Rosses commendo, som låg uthj sin säckerheet med femb regementer något afsijdes, 1 fierendels wäg från högqwarteret, och der grufweligen och barbariskt wårt folck slachtar och nederhugger, sampt deras tälter och pagager mästendeles i grund fördärfwade, intill dess som Hans Kongl. Maij:tt sielf med 3:ne regementer dragoner kommer dem till securss och undsättning, då fienden blef igenom Gudz hielp lyckeligen afslagen och förjagat sin koos.

Den 2 Septembris bröth Hans Kongl. Maij:tt opp och marcherade till byn Wolonniki öfwer morasset.... —: 1:
4 dito byn Bedzwoditze..... 2: —:

5 dito staden Palkou..... 2: —:
8 dito byn Milikofwa..... 1: —:
10 dito byn Raiofka..... 1: —:

denna by låg för sig sielf enstackat 1/2 mihl ifrån Rysslandh eller Småländshe gräntzen uppå ett stort flacht fält uthj hwita Ryssland, så kallas wid nampn, emellan Småländsho och Lithouen, och hörde samma landzskap med åboerna under Konungen i Pohlen. Uppå samma fält träffade Hans Kongl. Maij:tt i hoop med Muschouittarne, som der lågo med 60000 man och camperade något inuppå fältet ifrån byn, och så snart då fienden blef dhe swänsh[e] warsse, brötho dhe gennast opp och marcherade något undan oss längre fram uppå fältet, hwarest då fienden hade sigh resoluerat att willia der resonabelt lefwerera en hufwud batallie. Hwaröfwer Hans Kongl. Maij:tt då af ett oförskrächt hiertha tillicka och alla så hög som elliest i gemen af hans folck deröfwer sig högeligen glädes, att Muschouitharne då med hel wijs försäckran uthlåfwade att willia ståå och ingalunda wijcka af. Det samma försäckra och wåra krigsbussar Hans Kongl. Maij:tt alla med en mund genom Gudz hielp och wählsignelsse redeligen willia fächta, så längge att lijf woro i deras kropp och en warm blodsdroppa qwart i deras ådrar. Och deruppå marcherade Hans Kongl. Maij:tt utj ett fult courer med hela cavalleriet föruth inemoth fiendens den wänstra flyggelen, och stannade der uppå ett högt sandbergh, till dess som wårt infanterie måtte komma närmare. Doch emellertijdh befalte Hans Maij:tt hela cavalleriet at blifwa ståendes, men sielf allenast tager Hans Maij:tt med sigh 2:ne regementhen till häst, och rijder utj ett fult fyrsprång derifrån unggefähr 1 fierendels wäg, och der straxt attaquerar då fiendens den högra flyggelen utj ett sängdt moras med smått buschage uppå. Men genast förolyckades det att Hans Kongl. Maij:ttz häst blef honom utj den första träffningen undanshiuthen, men ärath för Gud, så shadade det Hans Maij:tt doch intet, uthan 2:ne st. gene-

raladjutanter, Rossenstierna och Thure Hårdh wid nampn blefwo straxt uthmed Hans Maij:tts sijda till dödz shuttne. Då Hans Maij:tt istället för sin häst bekommer igen genast Rossenstiernas häst, med hwilcken Hans Maij:tt då äntel:n utj största lijfzfahra undkom fiendens starcka anfall inibland dhe sina egna troppar igen; och såssom fienden då på alla sijdor kringrände Hans Maij:tt och hans folck, att dhe ingen wärt kunde komma förän att wårt hela cavallerie kom dem till sucurs och undsättning, då fienden flychtade bort uthöfwer en dehld eller graf, och sedan marcherade sin koos in åth Smålandsko, då wij intet mehra för denna gången med hwarandra kommo till någon rätt hufwudträfning, effter som Muschouitharne eij höllo sitt parouhl, som dhe så säckert till förrende uthlåfwade att willia ståå. Ty straxt när då fienden war bort marcherat, fattade Hans Kongl. Maij:tt det i sinnet, att aldeles lembna fienden sin wäg omollisterad, och uthan till att wijdare marchera eftter honom, för af orsack det wij då uthstodo en stoor hungersnöd under ett dageligit marcherande, hälst såssom att fienden för oss hade alt sammans uthplundrat och borttagit både uhr städer som uthur byar, och icke der qwarlembnat det aldra ringaste, som till wårt lijfzoppehälle tienna kunne, mer än wij sedan, under jorden genom Gudz tillhielp upfunno gropar, som med spanmåhl och andra victuallier öf:r fuhla lågo fylta. Nu för än som Hans Maij:tt wände om på fäldtet och marcherade till Kåssackarnes landh, beordrade Hans Maij:tt föruth några regementer af sammanblandat folck, 10000:de man starcke, under Herr General Major Lagercronas commando, att der i landet ihoop sambla all den proviant så mycket som dhe någonsin kunde finna uppå till armeens nödwändige subsistence och förplägning *).

*) Naiv uppfattning af hufvudsyftet med Lagercronas afsändande. För krigsföretagen har Norsbergh intet förstånd (se hans egen reservation i hans »förord») och det kan ej heller billigtvis begäras.

Den 11 Septembris marcherade Hans Maij:tt tillbackars till byn Stariskij ..... 1: —:
15 dito byn Biestrice ..... 4: —:
16 dito byn Woloffnika ..... 3: —:
17 dito byn Harbatka ..... 3: —:
19 dito igenom staden Kriszou öfwer strömmen Sosz-Lobie, derest en stoor shogh begynte taga wid och camperade Hans Kongl. Maij:tt der på shougen öfwer natten ..... 3: —:
20 dito staden Buda, som ligger uppå shogen, den första staden wij kommo till inutj Kåssacke land och provinchen Sewerien 1: 2:
21 dito byn Kastikowitze ..... 4: —:
23 dito byn Niewena öfwer strömmen Poiszie 8: —:
25 dito byn Kotzennisa öfwer strömmen Ipot 3: —:
derest som shougen ändades, och blef Hans Kongl. Maij:tt der stilla ståendes, utj 2:ne weckor 2 dar, och under denne tijd bekommo wij då dhe olyckeliga tijdningar, att Hans Excell:tz Gref Leijonhufwud med hela sin armeen uthaf Muschovitharne war ruignerat. Och i samma tijd tillkom Fursten der i landet, Maszeppa wid nampn, med 7000 man Kåssacker till Hans Maij:tt och gennast fick audience.

Den 11 *Octobris* bröth Hans Kongl. Maij:tt opp och marcherade till byn Bielahorst ..... 3: —:
13 dito byn Backou ..... 3: —:
14 dito byn Mosinkij ..... 2: —:
16 dito byn Tienekowa ..... 2: —:
18 dito byn Kartutschina ..... 3: —:
19 dito håfwet Basnoroffka 1: 2:
Emellan byn Kartutschina och håfwet Basnorofka passerade wij förbij staden Staraduppa, då Kåssackerna och några squadroner med ryssar kommo der uthur staden flygandes lijcka som då Oden med sina mellion 1000:de förgifftiga englar har warit på fältet, ropte och shrijade: haa, haa,

Sokurfwissine Schwede, Japtke Tuoije Mattre*)! och shiöto der uppå dhe swenshe då det mesta dhe hant; men blef dock af wåra ingen mehra shadder, merän som wijd drabanternes pagage några wagnar uthplundrade och 4 st. drängar ihiehlshiuttne.

22 dito bröth Hans Kongl. Maij:tt opp till byn Matzowahuta..... 5: —:

24 dito byn Larinofka..... 1: 2:

26 dito byn Horkij förbij staden..... 3: —: Nofwagrod Sivirsche derest dhe wåra Walloscher då kommo att chercera med Muschouitharne och Kåssackarne utj 2 timmars tijdh, uthan för staden.

31 dito byn Ignatofka..... 1: 2:

Den 5 *Novembris* marcherade Hans Kongl. Maij:tt med sitt folck till byn Mesin, derest Hans Maij:tt läth öfwer strömmen Desna giöra 2:ne stycken bryggor, och stogo der på andra sijdan om bemelte ström 4000 ryssar, som sedan blefwo, Gudj ähret, lyckeligen afslagne, och förlorade fienden på sin sijda 300 man, men dhe swenshe allenast 20 man..... 2:

6 dito marcherade Hans Maij:tt sielf öfwer wattnet med sitt folck, och sedan till byn Kieplouka..... 2: —:

7 dito byn Luknofwa..... 2: —:

8 dito byn Otiusa..... 3: —:

11 dito byn Horoditza förbij staden Batturin, hwilcken war Fursten Mazeppas residentzstad i Kåssacke-landh, som då redan af ryssarne aldeles i grund både folck och stadh i aska lagder war..... 2: 2:

---

*) Tillropet, som naturligtvis skedde på lill-ryska, skulle med moskovitiska ändelser se såhär ut: Ха, ха! Сукины вы сыны шведы. Ѣбъ (Ѣбте-ка?) твою мать (матерь). Hvilket (så långt som det låter sig öfversätta) betyder: Ha, ha! Hyndsöner ären I svenskar — — — — Slutet kan nämligen, enligt hvad den hand, som bistod utg. i noten s. 146, skrifver, omöjligen återgifvas för höfviska öron. — Äfven Nordberg omtalar att svenskarna här hälsades med gåpord.

16 dito byn Holinki..... 4: —:
17 dito byn Demittroka..... 2: —:
18 dito staden Rombna..... 5: —:
hwarest Hans Kongl. Maij:tt blef stilla ståendes uthj 5 weckors tijd.

Den 23 *Decembris* lembnade Hans Maij:tt effter sig utj staden hela håff-staten med canceliet och drabanterne till den andra dagen, då dhe marcherade derifrån till staden Rosanoufka att der skulle förblifwa till Hans Maij:tts wijdare order..... 4: —:
Men Hans Kongl. Maij:tt marcherar samma dag med en del af armeen ifrån Rombna till staden Hadias och der träffade på ryssarne, som då nyligen hade kringberändt staden tillijcka med 3:ne af wåra regementer, som der inspärrade woro innanför wallarne och eij någon stans komma kunde för än som Hans Kongl. Maij:tt dem till hielp och undsättning kom. Och då fienden straxt uppå flychten sin koos förjagade inutj sitt eget landh och provinchien wid nampn Worotinshe intill staden wid gräntzen, Wijprick, hwarest som fienden hade sig der innelagdt med 1500 hästar och 500 stycken bönder föruthan qwinnor och barn, som sade sigh att staden wille förswara, så länge som en man woro igen. Då wart Hans Kongl. Maij:tt mycket wred och förtörnat, och läth straxt belägrade staden alt rundtomkring uppå alla sijdor heel starckt, att ingen siähl af fienden kunde komma hwarken uth eller in. Emellertijd bekommer håff-staten, canceliet och drabanterne order att brytha opp från staden Rosanoufka, och marchera närmare Hans Kongl. Maij:tt, emedan att fienden dem då temmerligen när för handen war att shada giöra. Den 25 Decembris om morgonen tijdeligen brötho wij opp, och marcherade till byn Krasnalucka $^1/_2$ mihl ifrån staden Hadias..... 2: —:
Den samma dag war då en bitterahl och fasligen wintter, sampt natten näst der på fölliande, då wårt folck, Gudj

klagat, blefwo en stoor myckenheet ihielfrusna inwid staden Hadias hoos pagaget, föruthan elliest många förfrusna, hwilcka man sedan både händer och fötter med hwadh mehra afskiära måste. Deras ynckeliga och elländige tillstånd, som man uppå dem då see måtte, kunde wähl deraf ens hierta swida och ögonen derwid rinna. Nu emedan att håff-staten, cancelliet och drabanterne stilla stodo, lät då Hans Kongl. Maij:tt sielf widh staden Wieprick bestorma d. 8 *Januarij* A:o 1709, men förolyckades dock så, att Hans Kongl. Maij:tt wedh 1400 mans förlust blef afslagen till ryggia, emedan som jordwallarne då kring om staden alt öfwer woro med iss sammanfrussna, att ingen man deröfwer komma kunde. Dock läth Hans Kongl. Maij:tt sedan andra gången opställa sitt öfwerblefne manskap utj order de battallie, som dhe i mening woro ändå en gång wille bestorma wallen. Men då enär den ryshe comendeuren, som då lågh utj staden, det förmärckte, uthslår han genast en hwijt fana, och straxt öpnas stadz porterna; då han tijllijcka med sitt folck marcherade uth till Hans Kongl. Maj:tt på nåd och onåd, då för Hans Kongl. Maij:ttz fötter nederlade alt gewähr. Då Hans Kongl. Maij:tt hade wähl kunnat fullföllia sin rätt, eftter shiähl och orsack, och straxt hembnas uppå dem, för det sitt wackra folck som Hans Kongl. Maij:tt der för den lumpne staden så lijdeligen måste förlora, ändock att nåden för dem uthaf Hans Kongl. Maij:tt war större än dhe förmodat hade, ty läth Hans Kongl. Maij:tt dem ifrån tagas alla shadeliga gewär och sedan begifwa sigh godwilligen till krigzfångar. Deruppå beordrade då Hans Kongl. Maij:tt det sitt folck att dhe straxt skulle staden med dess hackelwärck i brand ansticka, men borgarena sampt bönderne, som derutj staden hade hållit med ryssarne, blefwo antastat och straxt lefwererades sin herre Fursten Masseppa uthj händer emellan, att han då wille dem för deras stora otroheet skull eftter sitt eget godtfinnande låta dem blifwa afstraffat effter som

dhe hade förshylt. Sedan befalte Hans Kongl. Maij:tt, att alt wagen pagage som wid hehla wår armee fans, skulle tillsammans inkiöras utj staden Hadias, och der förwaras under beteckning till Hans Kongl. Maij:ttz wijdare ordris.

Den 10 Januarj bekommo håffstaten, cancelliet och drabanterne order att brytha opp ifrån byn Krasnalucka och marchera effter Hans Kongl. Maij:tt till staden Zinkowa..... 5: —:

Hwarest som håff-staten, cancelliet och drabanterne åther blefwo stilla utj 2 weckor och 6 dagar, och under den tijd fördref Hans Kongl. Maij:tt fienden då bort uthur Okranien inutj sitt eget landh, och det wid ett blodit fächtande skiedde.

Den 30 dito fingo håff-staten, cancelliet och drabanterne befallning att brytha opp till staden Kusmien, derest wij då stilla stodo utj 2 weckor och 6 dagar..... 2: —:

Den 9 *Februarij* bekommo wij order att brytha opp ifrån staden Kusmien och marchera öf:r gräntzen inutj Ryssland efter Hans Maij:tt till förste ryshe by, Kurkie wid nampn, der wij en dag stilla stod, dit Hans Kongl. Maij:tt kom, sedan Hans Maij:tt hade förfölgdt och slagit ryssarne uppå flychten.

Den 11 dito klåckan 7 om morgonen blåstes putzell till häst då alla skulle giöra sig marchefärdiga, och sedan kl. 8 blåstes till häst, då cavalleriet skulle sittia opp och marchera; men för än wi marcherade uthur byn, befaltes hwar och en utj sina quarter att sättia elden utj husen och bränna opp altsammans. Sedan marcherade wij derifrån öfwer ett stort fält intill en annan rysh by, der wij då oförmodeligen träffade uppå några foragerare af ryssarne, hwilcka bekiände att fienden lågh med 18000 man därifrån 1 mihl, utj 2:ne stycken städer $^1/_2$ mihl ifrån hwarandra; och när Hans Kongl. Maij:tt det förmärthe att fienden så när för handen war, gaf Hans Kongl. Maij:tt sigh då intet länge tillstånd där att förwäntta uppå infanteriet, som ändå något effteråth woro, uthan marcherade Hans

Kongl. Maij:tt då genast hel oförshräckt med sin lilla hoop cavallerie utj ett fult courer föruth till staden, och straxt träffade uppå ryssarne, som då lågh i sin säckerheet och wijste af intet fienteligit, för än då som Hans Kongl. Maij:tt sielf med cavalleriet kom in utj staden Krasnaluka, och der genast begynte både på gathor och utj gårdarna fienden att nederhugga, sampt med ett starckt shiuthande och granathers kastande inigenom både fönster och dörrar, dhe öfriga af fienden, som kommo uppå flychten, att quista undan inemoth den andra staden Hårådna. Rittererade sig då hehla swärmen inuppå ett lijtet fäldt, der dhe sigh då hade oppstält alt utj order de battallie både till offensive och deffensive att förswara; och som fältet deromkring med höga berg och diupt morass war kringringat, så att man då med stor swårigheet och möda kunde slippa fram inuppå fältet der fienden stoo opställter, för Callmucker skull, som giorde sin högsta flijt att hindra dhe wåra derifrån. Doch bröth Hans Maij:tt sigh tappert igenom, och straxt med wärjan utj handen marcherade an uppå fienden löst; då fienden det sågh, swängde han sigh om och marcherade af, en dehl åth höger förbij staden Hårådna, och åther en dehl till wänster in igenom förstaden. Dem Hans Maij:tt då genast med drabanterne och ett regemente med dragoner i hambn och i hähl förfölgde, alt med wärjan dem utj ryggen, så att då fienden deraf utj dhe trånga och smahla gathorna blefwo ohördt massachrerade och slagna att man der då med största möda knapt för döda kroppar skull kunde framkomma. På den högra flygelen worto Smålandz cavalleriet med Eenspänerna af Calmuckerna till ryggia drefne med några och 90 mans förlust, till des att H:r General Major Kruuse med sitt regemente äntel:n kom och secunderade dem, då fienden åther blef tillbackers uppå flychten afslagen. Men som fienden ändå en gång yttermehra rittererade sigh på andra sijdan om staden, och opstälte sigh i en behörig slachtordning, men, igenom Gudz

närwarelse och tillhielp, effter ett hårdt och blodit fächtande behöllo wij platzen. Och blef fienden lyckeligen afslagen inutj mörckningen om affton, men Hans Kongl. Maij:tt blef ändå med sitt folck qwarstående öfwer natthen intill andra dagen, då Hans Kongl. Maij:tt gaf order att plundra bägge städerna, och sedan sättia elden i dem och bränna opp altsammans. Emellan den rysha byn Kurckij och staden Hårådna räcknas 3: 2:

D. 12 dito staden Maroffka 1: 2:

13 dito staden Kollomack ..... 2: —:

D. 16 dito staden Rublinka ..... 3: —:

Desse förenembde städer och byar inutj Rysslandh blefwo alla utj asha lagde.

D. 19 dito marcherade wij öfwer gräntzen till staden Opåsna, der Rysslandh ändades och Okranien åther begyntes, hwarest som Hans Maj:tt blef stilla ståendes utj 12 dagars tijd ..... 1: —:

Den 3 *Martij* marcherade Hans Kongl. Maij:tt till staden Buditzin ..... 1: —:

hwarest Hans Kongl. Maij:tt der blef ståendes med håffstaten, canceliet, drabanterne och några regementen utj 9 weckor och 6 dagar.

Den 11 *Maij* bröth Hans Kongl. Maij:tt opp och marcherade till byn Zukij ..... 2: —:

Hwarest Hans Kongl. Maij:tt blef stilla ståendes utj 11 dagars tijd, och under samma tijd läth då Hans Maij:tt som aldra starckast omkring staden Pultaua belägra, och der aprogerade sigh när intill staden och för arbethade sigh 2:ne st. miner inunder wallen, men lyckades intet bättre då dhe färdiga woro, än blefwo uthaf fienden, som då lågh utj staden, genast opgrafna och förruignerade.

En lijthen kårt berättelsze huru som slaget widh Pultaua är tillgångit, och sedan hurusom dee wåras olyckeliga undanflycht skiedde, nembl.

Den 22 bröthо håff-staten, canceliet och drabanterne

opp ifrån byn Zuckij, och marcherade för staden Pultaua..... 1: —:
Fyra[!] dagar förän siälfwa hufwud battallien angick eller begyntes, förolyckades det; att Hans Kongl. Maij:tt wår allernådigste Konung blef då illa blesserat utj den högra[!] fothen, inwid ett kloster, som war belägit ifrån staden allenast 2:ne musquetskott, der då wåra hade giort sigh ett batterie med 2:ne metahls stycken uppå lagda, gent emoth fiendens retrangementer, så att Hans Kongl. Maij:tt sedan af samma sin olyckeliga blesseur, då deraf befant sigh alt för en olijdelig wärck och smärta, så att Hans Maij:tt sedan ingalunda förmådde eller tohla kunde att sittia till häst och sielf commendera sin armee, uthan då måste updra hela commendet eller anförandet till H:s Excell:ce Fäldt Marschalcken högwälborn Grefwe Renskiöldh, att han tillijcka med dhe andra generalerne, enär det då skulle gälla, wille wijsa lust och ett oförskräckt hierta emoth desse wåra mächtige starcke fiender. Den 26 hujus om nattetijd bröth fienden opp uthur dhe sina campementer, i all tystheet och marcherade bort derifrån då 5 mihl till en annan stadh wid nampn Oposna, hwarest fienden giorde sigh bryggor öfwer en lijten ström som hether [Vorskla] uppå hwilcka dhe då marcherade öfwer med hehla sin macht inutj Okranien, och kommo sedan på $^1/_4$ mihl när staden Pultaua, hwarest som fienden då sitt grymma och stora läger nederslog och med befästande omkring sigh då med jordens oppkastande till en stor myckenheet, och det i mening att förhindra dhe swänshas anfall; dock alt annat hwad som fienden redan föruth hade sigh reprogerat, på andra sijdan morassen inåth staden, estimerade Hans Kongl. Maij:tt altz intet emoth detta hans stora och fasseliga läger, som der syntes och att han så närgången begynte blifwa. Ty kunde derföre Hans Kongl. Maij:tts oförskrächta hiertelagh sådant eij längre tohla, uthan befalte då straxt, under sin shiuckeligheet, Fält-Marshalcken att giöra sigh färdigan till andra

dagen och gåå emoth sina fiender och dem då för sin stora malice och otroheet shull delogera uthur desse sine fördehlar. Och sedan deruppå, när nu Hans Excellence Fäldt-Marshalcken redan fåt befallning af Hans Maij:tt, gaf han och äfwen order uth ifrån sigh till alla generaller och öfwerster, att dhe då straxt wille låtha uthsee och ihoop försambla alt det bästa och frishaste manshappet som då fans, undantagandes alla dhe siucka, som eij woro capable då att gåå medh, kunde förblifwa när pagaget som en beteckningh, och kiöra det genast tillsammans utj en wagenborg. När det då alt wäl beställt och effterlefwat wart, befaltes sedan det frisha cavalleriet som och infanteriet, om natten för än slaget då angick, utj all tystheet, då dhe färdige woro, att rycka uthur de sina campementer uthför fronthen /: och der höllo dhe bön :/ och sän marcherade dhe af i stilla tystheet uthan något buller eller allarm, ditt emoth som fienden hade sig då posterat låtit. Och då det dager blef, att dhe swänshas lilla hoop wore frambkombne och hade sigh der oppställt alt utj order de battallie, i mening att angrijpa fiendens ohörde macht och myckenheet, allenast med wärjan utj handen, och i det samma blef då fiendens förwachter först dhe swänshe warsse, och straxt shiöttz der medh 3:ne stycken allarm, som då ifrån sigh gafz tillkiänna kring om heela fiendens läger, och straxt wart der ett fasseligit roop och shrijande, så att det då hördes en låångan wäg sin koos derifrån. Men då som wåra det see och höra fingo, marcherade dhe utj ett fult courer medh cavalleriet och straxt der öfwerända kastade då fiendens retrangemente på den ena sijdan, som dhe der hade sigh eviterat eller förebycht. Dernäst intogo dhe wåra af fienden der 3:ne st. shantzar med stycken och ammunition till en stor hoop, dem wåra ändå sedan hade på sijdlychtone måst låta fienden igen, endast och allena för den orsack shull, att dhe wåra så få woro, och fienden deremoth wähl 10 gånger starckare och bewäpnare. Men

dock genom Gudz tillhielp syntes det fuller aldeles utj förstone som då Gud wille gifwa dhe swänshe segren i händer, i det att wårt cavallerie dref och slog det ryshe cavalleriet i förstone uppå flychten, som sades wara i regulerte tropar 45000 man, och dhe wåra deremot 12000 allenast, dem wåra ändå förja[ga]de uthöfwer ett sängt morass ½ mihl sin koos, och enär dhe fienden så förfölgdt hade, måste dhe åther bemelte moras tillbackers öfwer passera igen, hwarest då wåra tillijcka med dhe sina tunga och swåra hästar blefwo sittiandes qwar utj morasset till en stor dehl, lijcka som fogelen uthi snaran, och kunde då ingen wart komma. Ty kom fienden då tillbackers och dem så häfftigt öfwerföllo, att dhe eij wijste hwart dhe sig då wända shulle, och effter dhe eij förmådde ståå fienden emoth, lembnade dhe der alt hwad som dhe hade fienden utj händer och måste derhoos då många sättia lijfwet till. Men dhe öfriga af wårt cavallerie togo flychthen tillbackers hoos wårt infanterie, då dhe med fienden hade fechtat utj 2 ½ timmars tijd, ifrån klåckan halfgången 9 till klåckan 11 om dagen, då alt blef tyst och stilla hållit, till sedan kl. 2 efter meddagen, då fienden kom åther med hehla sin macht både af cavallerie, som elliest infanterie anmarcherandes utj slachtordning emoth dhe swänshe. Då wåra med sin lilla hoop i anseende der till fiendens grufweliga myckenheet läth dhe ändå sig derigenom ingalunda afshräckia, uthan straxt fattade mod och derhoos wijste lust till att bemötha då sina fiender heelt oförskrächta medh wärjan utj handen och ehuruwähl dhe tillförende af swåra strapatier woro uthfattigerade och kraftlööса, så af hunger, som och elliest swåra marcher dhe hade måst alt för ett utstådt, så förmente dhe ändå igenom Gudz allmacht, att willia giöra fienden ett behöriligit motstånd, och då för sin allernådigst Konung och sedan sitt kiäre Fäders landh, der williandes dhe då sin enda bloddropa hafwa ospart att låta uthtappa. Och straxt kommo dhe swänshe så och Muschouitherne

med hwarandra utj en hårdh hufvudaction till att träffa, då dhe swänsh[e] först höllo uth hela fiendens den förste salfwan, som påstod utj 3/4 timma, men sedan deruppå avancerade dhe wåra då fienden tembeligen när och gofwa salfwor; dernäst med wärjan utj handen sampt baijonetten marcherade då fienden derecte utj bröstet, hwaraf då fienden i förstone syntes få ett temblig nederlag af wår den högra flygelen, som då commenderades af Hans Excell:tz Fäldt-Marshalcken högwälborne Herr Grefwe Renskiöldh. Men den wänstra wår flygelen wart genast förolyckat och aldeles slagen till grund, och General Majoren Roos, som derwid commenderade, blef af ryssarne tagen till fånga, och läth fienden då med ett fasseligit canonerande uppå dhe wåra, så och med desse sine swåra bommers kastande, jempte flyggande granater lijcka som det då hade neder ifrån hemlen starckt haglat, hwaraf dhe wåra då alldeles förshräcktes, och så förswagade blefwo, att dhe då eij längre woro mehra capabla ståå fienden emoth, och syntes då äfwen för wår ögon, som all Herrans hielp redan shulle haa på wår sijda aldeles warit uthe, och som Gudh sitt folck då förgiöra wille effter fienden ändå alt mehr och mehr till slutet blef oss öfwermächtigat på alla sijdor, att wij då lijcka som en fogel utj snarone blefwo inspärade eller snärde och ingenstans komma kunde. Och hade fienden då redan fåth Hans Excell:tz Gref Pijper med Fäldt Marshalcken och flere andre dhe wåra hurtiga officerare till fångar, undantagandes Hans Excell:z Gref Leijonhufwud och några generaler med officerare, som ännu qwar woro när Hans Maij:tt och det öfwerblefne cawalleriet. Ty resoluerade dhe sigh straxt utj denna consternation doch i Herrans nampn, att willia grijpa till wapen, och ånyo att försöckia det yttersta till att der förswara sin aller nådigste Konung ifrån fiendens wijdare tyranisht och grymma förfarandet. Och såssom Hans Kongl. Maij:tt då sielf uthj hela denna olyckeliga action war medh tillstädes och läth

sigh då bära af 24 st. guardies karlar, då 6 st. war gången att låssa hwarandra uthaf, i sin fältsäng uppå en hwijth trääbåhr, som war giorder lijcka som en båhr, man pläger brucka widh kyrckiorne, och uthaf desse förberörde guardies karlar blefwo då eij flera behåldna än allenast 7 st., dhe 17 st. wortho enär Hans Kongl. Maij:tts sijda alla undan båhren till dödz i hiäl shuttne. Då Hans Kongl. Maij:tt änteligen måste begifwa sigh till häst medh denna sin swåra smärtha af sin blesseur, elliest shulle det då hafwa warit aldeles omöijeligit för Hans Kongl. Maij:tt derifrån att bortkomma, och så snart då Hans Kongl. Maij:tt war kommen till häst, och hade der måst qwarlembna sin säng med sängkläder och båren uppå fäldtet liggandes, då Hans Maij:tt straxt med sitt öfriga cavallerie manshapp allenast med wärjan uthj handen högg sig lyckeligen igenom fiendens macht och stora myckenheet, och kom sedan utj ett fult courer derifrån dit wårt paggage stod. Då Hans Kongl. Maij:tt genast befalte till sitt qwarhafwande manshapet att ställa sigh opp uthj slachtordning och marchera då uthemoth fienden på fältet, på den händelssen att i wijderigit fall, der fienden shulle då komma igen och på nyo wille attaquera oss, då wåra shulle fächta inutj sista dödzstunden så länge att dhe hade en warm blodz droppa qwar i sina ådrar och ingalunda wijcka af ett steeg, uthan alla ifrån den högsta intill den lägsta uthlåfwade med Gudz hielp gåå fienden emoth som mannerliga och tappare män, ja så länge som en man war igen. Och som fienden då kom anmarcherandes inuppå fältet med hela sin här, fick straxt see der dhe swänshe stodo opstälte redan utj god ordning, både till höger och wänster, ty blef fienden då stilla ståendes och wijste eij annorlunda än att dhe swänshe redan hade fått securs ifrån Tatter Cham [med] 40000 tattare, som elliest spargerades några dagar för än att sielfwa hufwud battallien begynthes, och att dhe hade redan passerat Nieper strömmen öfwer. Och straxt wände då fienden om och mar-

cherade med sin hela folckerijcke macht, tågandes en dehl då till höger inåth staden Pultaua, att dhe swänshe, som då lågo utj aproscherne, blefwo aldeles mordisht nedersablade och illa handteradt uthan någon förshoning. Dhe andre, en dehl af fienden, marcherade till wänster inutj sitt läger igen. När som dhe swänshe det förmärte, att fienden gick tillbackers, ty brötho och de äfwen opp, och läth alt pagage då först gåå föruth till staden Nowoschansarie och sedan marcherade wår lilla öfwerblefne armee efteråth hals öfwer hufwudet, ty om fienden då genast hade oss efftersatt, så hade dhe swänshe intet been kunnat undslijpa, af ordsack dhe intet mehra ammunition af kruth och kuhlor utj förrådh till det ringste hoos sigh öfriget hade, hwarmed dhe kunde giöra fienden någon afbräck. Dock wählsignade Gud Hans Kongl. Maij:tt att fienden eij fick tillstädelsse honom någon olycka tillfoga, eller det som mehra är, att få honom händer emellan, att ehuruwähl Hans Kongl. Maij:tt i egen höga persson då sielf utj den aldra starckaste anträfning och eldh fölgde medh, som alt reedan förmält ähr; ty bekommer Hans Kongl. Maij:tt, deruppå platzen som wagen pagaget stod, H:r General Major Meijerfeldtz ressewagen till lähns, som war med blåth sammet innantill fordrat, den Hans Kongl. Maij:tt sedan åckte utj alt intill gräntzfästningen Bender utj Turckijet.

28 d:o ifrån Pultaua till staden Novoschansarie 3:

29 d:o staden *)..... 2:

30 d:o till staden Kobilack, som låg vid Nieper strömmen och alldeles utj asha lågh opbränder och förstörder af ryssarne, hvarest våra der lät ihoopakyra alt sitt pagage ändalångz med stranden, den sigh till en lijthen beteckning för fiendens hastige anfall shull, så länge till Hans Kongl.

*) Det är intet under att staden här blifvit namnlös, då Norsbergh sparat dess namn Kobilack till följ. dag. Den 30 kommo nämligen svenskarne i verkligheten till den nedbrända olycksstaden Perevolotjna.

Maij:tt fick komma öfwer strömmen uppå 2:ne gambla rysha båthar, som der fans öfwer bemelte ström, war ungegefehr 4000:de shreth bredh, som flussade lijcka såssom den starkaste qvarndam..... 4:

Den 1 *Juli* kom fienden med all macht wid pass kl. 12 om dagen, utj ett fult courer, och icke allenast hans cavallerie uthan och hans hela infanterie sutto till häst 1 a 2 karlar på hvardera hästen, och så snart fienden var ankommen, stälte han sig opp uppå fältet utj god ordning sampt och med små fältstycken framtågade utj lederna, då våra fuller redan sågo, det dhe redan woro öfverlegna [?] och aldeles incapabla längre att stå fienden emoth. Ty begynte då wåra sjelfwa att sättia elden utj sitt eget pagage och det af disperation och förhärdande och der hoos en stor dehl uthaf sitt eget equipage sampt möbler i strömmen nedersäncktes och förlorades. Då Hans Kongl. Maij:tt straxt som tillförende updrog des anförande till Hr Fältmarshalken [!] och Generaln högvälborne Gref Leijonhufvud att han commendera shulle dhe öfwerblefne 12,000 man regulerade tråppar och så Hans Kongl. Maj:tt sedan sjelf om afftonen *) kl. 10 läth sigh af 11 st. drabanter öfversättia på andra sijdan om wattnet, då min för detta varande herre Hr Corporal laen Ehrenskiöldh begiärde af Hr Capitein Leutnanten Carl Gustaf Hårdh att få låf till att shicka mig, sin skrifvare Magnus Norsbergh, öfver med drabante-cassan och des räkningsshapper föruth med Hans Kongl. Maij:tt utj samma båth för des säckerheet skull, att då ingen omild mennisha må tors att drista sigh penningarna och shrifterne att röra; hvartill Hr Capitein Lieutnanten det samma min herre lofvade och bad honom der till straxt han wille låtha mig med penningarne och shrifterna förfoga mig utj båthen,

*) Framställningen oredig; det var d. 30 Juni på aftonen som Carl lät sätta sig öfver. Men ryssarna kommo d. 1 Juli. I utförligare redogörelser förstår Norsbergh ej att hålla saker isär, utan blandar dem om hvarandra.

innan som Hans Maij:tt shulle komma der in och sättia dem back utj stammen hvarhoos Ehr skrif[vare] må blifwa och deruppå altid gifwa noga acht. Och genast fick jag befallning af min herre att taga hans blå-kläder uppå mig, sampt carbinremmen och pattronkiöcket att iag måste see lijcka uth som dhe andra drabanterne och sedan gå föruth med sackarne utj båthen. Något dereffter, kl. 10 om affton pressis, blef Hans Kongl. Maij:tt af sine drabanter uthi en feltsäng utj båthen inburen, och straxt läth Hans Maij:tt då sigh af dem roo sigh öfwer strömmen sjelf 13:de på andra sijdan, och enär Hans Maij:tt war lyckeligen öfwerkommen, läth Hans Maij:tt då genast gå båthen tillbackers igen, att hämpta Fursten Masseppa *), Bishopen Malmbergh, GeneralMajor Sparre och flere andra, som dertill med då om natten öfwerkommo; men iagh blef effter befallning med penningarne sittiandes wid stranden uthmed Hans Kongl. Maij:tts säng, alt intill morgonen, då min herre tillijcka med dhe andra drabanterne öfwerkom undan fienden lyckeligen. Den 2 Julij om morgonen bittiga begynte ryssarne dee wåra, som qvar stodo på andra stranden, att nalckas dem närmare och närmare intill, då wåra swänshes lilla hoop fuller redan förmärte, att den aldra högste Guden måst haa warit swårligen wredh och förtörnat uppå dem, effter dhe då hoos sigh kiände i sitt hierta en stor förshräckelse och fruchthan, som dem mycket och gansha owandt förekomm; summan: wij blefvo alla så försagda och modfäldte att icke en ibland oss fans som då gewähr föra kunde emoth fiendens mord och tyranisht förfarande **); hvar uppå

*) Han var redan öfverfaren, men kosackerna höllo sig i en flock för sig själfva.

**) Här har Norsbergh flickat in en berättelse af andra, som han tydligen fått så sent som i Bender; själf kunde han ännu ingenting veta om hvad som passerade på den strand han lemnat. Den följ. dateringen är felaktig. Det var d. 1 Juli, kl. 10 f. m., som Carl med sin skara styrde kosan söderut genom steppen.

Hans Excell:tz Gref Leijenhufvud då, emoth förmodan, som öfvercommendo hade, nödgades capitulera med fienden, så kiärt honom och hans folck wara må lijfwet få behålla. Ty eröfrade fienden då dhe wåras, ändå det qvarstående pagage, som bestod af wagnar, hästar, stycken, gewär, ammunition, tälter, penningar och andra flera dyrbare sacker som dhe swänshe hade sammanskrapat och förwärfft sig utj hehla denna förflutne krigz tijden genom sin egen swet och blodkampz uthstående. Då måste uppå engång låtha lembna der till den gerige och blodtårstiga fienden ryssen alltsammans utj händer och sedan sjelfva gå derifrån som sparf ifrån ax, der till med blefvo dhe afklädde sina egne kläder en stor dehl och sedan ihoopbundne med reep lijcka som oshiählige creatur blefvo då föruth jaggade och kiörde som fää, ja wad ellände, jemmer och tårar, wij alla swänshe barn hwar andra med största ömkan och weeklagan då ansee måste, är mig omöijeligen med pennan kunna beshrifwa eller wetha låtha. Ty om dagen, då kl. war 10, att Hans Kongl. Maij:tt sjelf rätt ansåg detta sitt alt för beklageligit tillstånd, och att det, då ingen hielp, intet rådh och ingen tröst var att tillgåå, syntes fuller då som den alswåhldige Guden sin smorden redan hade förlåtit, men hans nåd och stora barmhertighet omfambnade Hans Kongl. Maij:tt mittinutj sin aldra största sorg och bedröfvelsse, då nöden war som störst, tog honom wid handen och beledsagade honom oshadd med några 100:de man igenom den fasseliga owägade ödemarcken Campi dezerta Zickepollia, alt inuthj Turckijet ibland turckar och hedningar dhe der Hans Maij:tt med en så stoor glädie undfingo, att om dhe hade då kunnat bära Hans Kongl. Maij:tt på sina händer, så hade dhe det giärna warit benägna dertill, så wähl som Hans Kongl. Maij:ttz lilla medföllie. War det icke wår Gud i hemlen som en sådan kiärleck utj hedningars förmörckade hierta läth uptända emoth sådana flychtingar och willfahrande giäster som då de swänshe der woro ankombne; ja

otwifvelachtigdt war det då wijst en hög bewijst stoor Herrans nådh och tillshyndan.

Den 2[!] Julij klåckan 10 om dagen marcherade wij ifrån Nieper strömmen genom berörde ödemark... 7:
Den 3 dito marcherade wij..... 8:
Den 4 dito..... 6:

Då om dagen som wij marcherade utj ödemarken war en ogemen starck heeta uthaf sohlens stråhlar så att det tårra grässet, som då på jorden stog, begyntes af sigh sielf uptändas med een fasseligh eldh, att man då med största lijfzfara måste söckia att undwijcka, elliest hade wij aldeles uthaf jorde eldh måst förtärt blifwa om icke Gud serdeles då hade bewarat oss. Der till med woro wij mäst alla der så swårt ansatte och incommoderat uthaf flygande stora hwijtha matkar, som hade bruna wingar och stora trubbuta hufvuden *), ja så tiockt neder uppå jorden och i lufften som den aldra starckaste eller tiockaste töcken hade då warit öfwer hela fältet hölder, hvilcka der förtärde och

*) Strahlenberg, som också var med på tåget, nämner äfven dessa gräshoppsvärmar: »När vi efter Poltaviska aktionen begaf oss öfver den Bes-Arabiska steppen till Bender, kommo vi tidigt om morgonen före soluppgången till ett höskräckeläger, där de lågo öfver hvarandra tjockt till en hands bredd; emedan solen ännu icke torkat deras vingar kunde de ej flyga upp. Det krasade bra när hästarna trampade på dem. Den plats, som denna ohyra intog, utgjorde nära 1/4 mil i längd och bredd, och om än gräset i omgifningen var qvarters högt, hade de på sitt nattläger ätit så rent att man såg bara svarta jorden». (Nord- u. Ostt. Theil v. Europa u. Asia s. 362).

Den öfvade iakttagaren har ett annat sätt att beskrifva än den ovane. — Strahlenberg omtalar också »bittra mandlar» i steppen mellan Dnjepr och Bug på buskar 1/2 aln höga (Amygdalus nana). Men han nämner ej »körsbären» (Physalis Alkekengi) som flyktingarna vederkvickte sig med. Det gör däremot Poniatowski, som också talar om de mongoliska grafhögarna i steppen med sina stenbeläten. De spridda dragen af hvad som mötte svenskarna på tåget genom ödemarken få letas ihop från skilda håll; utg. har sökt samla dem till en bild i uppsatsen »I Steppen» (Wårt Land d. 21, 23, 26, 28 Jan. 1904).

upåto grässet på jorden och elliest på dhe orther som sådane ohyra kommo der folck bode, dem en märckelig stoor skada då tillfogade.

Den 5 dito marcherade wij..... 7:

Den 6 dito kommo wij till strömmen Bugg wijd Swartha Hafwet då Turckiet begynte att taga emoth 3:

Enär Hans Kongl. Maij:tt med sitt lilla manshap war lyckeligen framkommen till strömmen Bug i mening att straxt då för sigh finna fahrtyg till att öfwerkomma med uppå den turckijsha bottn och som då der intet fans uthan måste Hans Kongl. Maij:tt då afbijda intill den andra dagen till des att turkarne då kommo uthur staden eller gräntzfästningen Oxakou, och lät genast förnima hoos oss hvad wij woro för ett folck der ankombne, då wåra läth swara igenom den swänshe Cammar-herren Hr Klingstierna, som då war mächtig och heel färm utj det turkijsha språcket, att wij woro swänshe der ankombne med sin konung och hade måst olyckelig flychtat undan fienden ryssen, och begiärde altfördenshull då cammarherren uppå sin konungz wägnar af commendanten der utj staden, att han ville låtha Hans Maij:tt med några fahrtyg öfverkomma på andra sijdan undan sin fiendes wijdare påkommande, då han shulle med oss helt tyranisht förfara och handtera. Hvartill commendanten lät swara tillbackers dhe swänshe åther, att han ingalunda torde understå sigh att någon främmande nation emottaga, mindre till att herbergera, förrän han först hade sin Herre den Keijsserlige Sultanen weetha låtit. Då Hans Kongl. Maij:tt åther å nyo läth itterera igenom sin Cammarherre Klingstierna att han ville bedia det commendanten då täcktes låtha Hans Kongl. Maij:tt af Sverie med des lilla medföllje få öfverkomma inuppå den turckijshe gräntzen, förän Hans Kongl. Maij:tt shulle aldeles blifva i grund der ruinerat och nederhuggen af sin arga fiende ryssen, som innan kort tijd der war till förwänttandes. Och förmodade Hans Kongl. Maij:tt då att som en wänn, och icke som

en owän dit då woro ankommen, och således förmente af den turckijshe Sultanen det han lärer eij annors än som med ähra och reputation emothtagen warda och frälssa Hans Kongl. Maij:tt ifrån sin fiendes wijdare tillfogan och stora olägenheet, som der kunde yppas. Hwar till commendanten ändå läth förwägra Hans Kongl. Maij:tts öfwerkombst öfw. strömmen och läth commendanten straxt afskicka då genast en turshs courer ifrån Oxakou till Constantinopell, som shulle genast tillbackers hämpta order ifrån den turkijshe Keijssaren Solijman Sultanen innom 10 dagers tijd. Dock emeller tijd måste Hans Kongl. Maij:tt töfwa så länge och tijden afwäntta intill des som ryssarne kommo efter, och woro oss eij mehr än $^1/_2$ mihl ifrån. Då turckarne det höra fingo, som hoos oss med några fahrtyg öfwerkombne woro, att der föhrsällja dhe swenshe brödh och annat mehra, till de wåras lijfzuppehälle, effter wi alleredan för detta hade måst uthstå en alt för swår hunger och torst innan wij kommo igenom den fasseliga ödemarken Zickepolia, ty lätt turckarne då sig äntteligen igenom alt för många goda böners på kåstande beweka och öfwertahla, att dhe då äntteligen förde Hans Kongl. Maij:tt jempte Fursten Masseppa, sampt Hans Kongl. Maij:tts dhe förnembsta herrar officerare med dhe sine lijf-drabanter öfwer strömmen och innan dhe handt wähl öfwerkomma, syntes der ryssarne sampt calmucker straxt på andra sijdan uppå fältet fram komma lijcka som ett swart tiockt mohln, då wåra, som ännu på stranden qvarlembnades och eij utj en sådan hast kunde öfwerkomma, i mangel att der icke war fyllest båthar tillrees, ty blefwo då 300 man af fienden aldeles åther borttagne, hwar af sombliga af dem blefwo slagna, och sombliga måste sättia lijfwet till utj strömmen, som dock lijckwähl hade kunnat hwar man blifwa consserverat och frälste, om allenast commendanten utj staden Oxakou hade tillförende warit betänckt då utj rättan tijd, och låtit der församblat fyllest fahrtyg, men oachtat det

commendanten giärna hade sedt då alles wår ruin och undergång *), man pläger utj ett ordspråck säija det wärldenes barn bryr sigh sällan och fast aldrig om Josephs shada, mycket mindre om sin nästa, anthen han är kiänd, eller okiänd, wän eller owän. Ifrån ödemarken öfwer uppå den turckijsha sijdan öfwer strömmen Bug räcknas..... 1/2:

Den 12 dito brötho wij ifrån Bug strömmen, och marcherade inutj Turckijet och provincien wid nampn Buschiackshe Tatterijet så kallas, och camperade sedan om nattn uppå fältet, då iag igenom tecknande hoos turckarne förnam, som med oss utj föllio woro ifrån strömmen, huru långdt wij hade marcheradt, då de mig till swars gofwo med tecknande, då uppreckte åth mig med 3 fingrar i wädret och derhoos sade uppå sitt språck: ijsch zahaat, det är 3 timmar, till förståendes à 2 timmar på hwar mihl effter deras callculation och uthräckning. Mihlar weeta turckarne intet att nämbna, eij heller förstår de sig uppå geometriashe uthräckningar, men så förstår och wetha dhe wähl huru många timmar emellan alla städer och byar kring om hela Turckijet warder räcknat. Nembl. att om en man wille rijda continuerligen i sachta traf utj 2 timmars tijdh uthan något förhinder i wägen, då har den samma först fulkombnat 1 god mihl; hwilcka mihl jag så förehåller wara så dryg eller lång som att någonsin 1 swänsh eller ungersh mihl, som warder räcknat 18000 ahln. neto, men en tysh, polsh eller rysh mihl 12000 ahlnar, det är 1 2/3 mihl på 1 swänsh eller ungersh mihl; ty uthföres här mihltalet som räcknas ifrån Bug strömm till campementet nembl. för 3 timmar tijd..... 1: 2:

*) De la Motraye (»Travels» I. 293 samt »Remarques historiques» s. 33) försöker visserligen ställa paschans af Oczakov beteende i en något bättre dager; men Poniatowskis redogörelse (Hist. Tids. 1890) ger vid handen att det endast var klingande valuta, som förmådde honom att visa så pass mycket tillmötesgående, som han ändtligen gjorde.

Den 13 dito bröto wij opp ifrån campementet inåt staden Oxakou 1/2 fierendels wäg när, och camperade wid Swarta Hafwet neder uthmed stranden i 2:ne dagars tijd, marche:t 1 1/2 tim. 3:

Nu emellertijdh som wij der stilla stodo, kom då en express tillbackers ifrån Constantinopel, densamma som der blef afshickat när som wij först kommo till strömmen Bug, hwilket då bebådade commendanten der i staden Oxakou dhe order, att han straxt shulle uthan något oppehåld eller drögzmåhl konungen uthaf Swerige med sitt medföllje emottaga och bewijsa Hans Kongl. Maij:tt den respective ähra och reputation, lijckasåsom det då woro Hans Keijsserlige Maij:tt Sulijman Sultan sielf i sin egen höga Persson der ankommen, och war commendanten derhoos befalter, att låtha Hans Kongl. Maij:tt blifwa convoijerat och beledsagat wähl och lyckeligen fram till gräntzfästningen staden Bender. Då turckarne desse order höra fingo, blefwo de straxt sig emellan så af kiärleck optändt emoth dhe swenshe, i det att dhe gingo Hans Kongl. Maij:tt och des folck då med all som största höfweligheet tillhanda, wijsandes derhoos en mycken höfwelig civillitet, sampt och stoor benägenheet i alt det som giörligit war, så att emoth alles wår förmodan helt oförtänck war att see och röna; och straxt deruppå kommer då commendanten ifrån staden Oxakou och inbrachte dhe tijdningar hoos Hans Kongl. Maij:tt, att huru som honom är i nåder blifwit tillshickat af Stambohla ifrån sin herre, den Keijserlige Solijman Sultanen, ett bref, hwarutj ståår att han då shulle gratulera Hans Kongl. Maij:tts lyckelige ditkombst å denne orten på sin herres wägnar och bedie honom wara wählkommen effter den Keijserlige Solijman Sultanen deröfwer mycket högeligen fängnar sigh, att han fått en så högförnem Potenthat och god wän fiäran ifrån till sin giäst, effter han altijd har hört talas om Hans Maij:ttz stora merit och oförshrächte hiältemod emoth alla sina stolta fiender, hwil-

ket renomi och omdömme hela wärlden nogsampt weet att seija och berömma uthaf. Och enär Hans Kongl. Maij:tt då änteligen turckarnes wählwillige willia och benägenheet märte, blef Hans Maij:tt mycket glad tillmodz och deruppå samma dagh afshickade Hans Kongl. Maij:tt straxt till Constantinopell en Minister eller extra-ordinarie anvoy Neubour wid nampn, en duchtig lärd och shickelig man, hwilcken för detta warit utj rysh tienst och präseptorerat för den Czarishe Printzen utj Muschou.

Den 15 dito bröth Hans Kongl. Maij:tt med sitt folck uthur campementet wid Oxakou, och sin march igenom en wild ödemarck, med en hoop turckars convoug då beledsackat, wähl och lyckeligen fram till gräntzfästningen och staden Bender, och marcherade wij den förste dagen 4 timmar eller 2:

Den 16 dito ifrån campementet genom ödemarcken 8 timmar eller 4:

Den 17 dito ödemarck 6 tim..... 3:

Den 18 dito ödemarck 6 tim..... 3:

Den 19 dito ödemarck 8 tim..... 4:

Den 20 dito ödemarck till den förste tattershe by, wij utj provincien Besserabien fingo, som kallades Jaopp, till hwilcken räcknas 8 tim. 4:

Den 21 dito till en annan grekish by Swacklie, utj hwilcken Hans Maij:tt stilla stod i 3 dager och nätter till hwilken räcknas 4 tim..... 2:

En Kort Berättelsze *)

huru att Hans Kongl. Maij:tt af Ziragieren eller Gouverneuren utj staden Bender blef emottagen wid sin ankombst nembl.

---

*) Man har alla skäl att vara Norsbergh tacksam för den målande beskrifningen af Carl XII:s mottagande vid Bender af Seraskieren Jussuf Pascha.

Den 24 dito emellan klåckan 2 och 3 effter meddagen bröth Hans Kongl. Maij:tt opp ifrån den greckishe byn och marcherade intill Niester strömen wid staden Bender..... 1:

Något förän som Hans Kongl. Maij:tt handt fram till staden Bender på 1 f:s när, då Hans Maij:tt åckte utj en halfteckter wagen med dhe sine lijf-drabanter till häst, hwilcka redo omkring Hans Kongl. Maij:tt, men frammanför wagenen redo Hans Maij:tts förnembsta Herrar Officerare och de öfriga manshappet, som af mindre stånd, följde straxt backefteråth Hans Kongl. Maij:tts wagen alt utj god ordning, som woro af swänshe 1500 man, men wallosgier, cosacker, och sapperoner woro utj en summa tillsammans 3000 man. Då ziragieren eller gouverneuren i Bender, som en gammal, lijthen, undersättzig man war till anseende, och med ett stort grått shiägg och gröna kläder, sampt en stor turbant mössa på hufwudet, sittiandes han uppå en hwijt shiön och wähl monderat häst och då kom rijdandes ifrån staden Bender med en stoor zuit, både till häst och till footh, af turckar, som der wille emottaga Hans Kongl. Maij:tt. Hans drabanterne, som frammanför honom till foot gingo, woro klädda utj hwijtha bomuls långråckar och hade stora wijda röda scharlackans böxor, som dem neder uppå fötterna hängde, hwilcka woro fast sydda under wid fothen, med footh sockar af gult saffian och toflar, och hade kring om lijfwet omgiorda sig med silf:r giördlar, 3 fingers breda, som woro wähl förgylta sampt med knifshiedar och knifwar utj, alt af silf:r, men knifzbladen woro ståhl, dammascherat och med guld inlagde, hehl kåstbara. De hade och axelgehäng af sölf:r helförgylt med en sabel utj och sölf:r beslag; fästen uppå sablarna woro med shiöna kåstbara stennar insatte, deras hufwudbona eller turbanterne, så kallas, dhe hade och runda mössar, sombliga röda, sombliga gröna och omlindade med nättelduck med guldtrår inwäfwit på ändarna, hwilcka hängde dem på wänstra sijdan om

turbanten. Det turckisha cavalleriet, som woro till häst, fölgde straxt efter gouverneuren, hwilcka hade uppå sigh hwitha kläder, och turbanter på hufvudet, lijcka som om hans drabanter är förmält, dock uthan axelgehäng; men sabler och knifwar hade de hel kåstbara; uppå sina shiöna och wählkrusne hästar hade dhe med guld och sölfwer broderade schabraquer, der till med shiöna dyrbare betzel med 2:ne tyhlar. Hufwudlaggeret war beslaget alt öfwer med förgylt sölfwer och sölfwer lööf, som hängde kring hästhufwudet, sadlar, förböglor med mehra rembtyg, som der hängde, hästen till en pryna, mycket coriöst och wähl utharbetat. Deras infanterie till footh woro Janigiarar, hwilcka war klädda utj röda långa scharlackens råckar och hade på hufwudet små runda röda mössor i stället för turbanterne, men elliest gingo dhe heel barbenta, med röda öpna shoor uppå fötterna. Deras giewär hwardera bestod af en bössa, en sabel, och knifwar med knifshiedar, dem de hade framanföre emellan shiärppet, dhe hade om sig, instuckna. Dhe woro frishe, unga karlar, stora till sin statur, hade långa och frisha mustager ofwanför munden. Således woro desse turckar till anseende och alt som nu shrifwit står, hwilcka uppå fältet mötte Hans Kongl. Maij:tt; och begiärde gouverneuren genast att få då i underdån-ödmiuckheet den ähran Hans Kongl. Maij:tt af Swerie att på hälssa; och straxt blef honom det samma låfwat, då Hans Kongl. Maij:tt med sin wagen lät hålla, och hela den swänsha marchen tillijcka stannade effter hwarandra, som dhe då utj god ordning redo på fältet. Då Gouverneuren genast framkom, och af sin häst nedersteg, gick straxt han fram till konungens wagn, och med bägge händerna bärandes samman uppå bröstet i kårswijs, och båckar sig då helt ödmiuckt diupt neder till jorden för Hans Kongl. Maij:tt. Sedan kyste han kläderna, som lågh uppå konungen utj wagnen, och dernäst Hans Maij:tts händer, och sedan bad han Hans Kongl. Maij:tt på sin herres wägnar, det Hans Kongl.

Maij:tt shulle wara mycket wählkommen dit på denne orten. Men som han då intet war så mächtig utj det lattinshe språket, uthan då aldrahälst tahlade uppå tursha; ty måste då Cammarherren H:r Klingstierna för Hans Kongl. Maij:tt då gouverneurens wählmente mening uthtolka. Då Hans Kongl. Maij:tt lät åther tillbackers igenom bem:te cammarherre betacka gouverneuren för des wählwilliga benägenheet som gouverneuren der igenom det myckna och mödosamma beswär hade giordt. Hwar till gouverneuren genast swarade cammarherren det wara shulle hans plicht och shyldigheet, effter han af sin herre, den Keijserlige Solijman Sultanen derom fått tillsäijelsse och befallning; och i det samma båckade gouverneuren sigh åther diupt neder till jorden för Hans Maij:tts fötter, och gick sedan straxt derifrån och satte sig till häst, och då med hela sin zuit rijder frammanföre Hans Maij:tt till campementet wid Niester strömmen, utj en wacker eckelund, som låg $^1/_2$ fierendels wäg ifrån staden Bender, derest då en stoor hoop med gröna tälter woro uppslagne för Hans Kongl. Maij:tt utj en fyrkant tillrees, men mittutj stod ett stoort och shiönt dubbelt grönt tält, med 6 st. stora förgylta messingz knappar uppå tacket, inutj war med rödt carmisin färgat fordrat, hwilka blef alt sammans Hans Kongl. Maij:tt till förähring shiänckt ifrån Turckesha Keijseren, men de andra tälterne shulle Hans Kongl. Maij:tts förnembsta herrar Officerare logera utj. När som Hans Kongl. Maij:tt då utj sitt tält war inkommen, kommer då straxt effteråth gouverneurens drabanter bärandes med sockerconfect faat, jempte meloner och annat mera, till att fängna Hans Kongl. Maij:tt med, så och ett faat till hwardera Hans Maij:tts förnembsta herrar och generaller präsenterades. Deruppå gofwo janigierarne, som utan för konungens tält stodo, salfwor med sina gewär, och sedan kring om hela staden skiöttz uppå wallerne med alla styckorne, konungen till ähra. Nu emedan som Hans Kongl. Maij:tt der stilla stod, kom der en

generalspersson shickandes från den stora Tatter Haan uthur Tatterrijet, hwilcken då tillböd Hans Kongl. Maij:tt sin herres wänshap, med försäckran det Hans Kongl. Maij:tt då, sin herre aldeles woro förbunden, att gå emoth des fiende ryssen medh 100000:de man, och straxt försäckrades Hans Kongl. Maij:tt, att redan woro 2:ne generaler af marcherade inutj Ryssland med 35000 man, och wille hans herre till des större wänshapz tecken låtha des egen broder anföra och commendera armeen. Derhoos försände då Tatter Haan Hans Kongl. Maij:tt ett mycket rart och kåstbart tält, som innantill war hel broderat med guld, sölfwer sampt och med allahanda colleur färgor af silcke, hwilket mycket shiönt och corgeust war utharbetat med figurer af folck och allahanda foglar och diur uppå, som wärderades för 6000 Rd:r Courant. Och derjempte fölgde en lijten rustwagen, som då tältet war inlagdt utj, hwilken war mycket artig och nätter giorder, medh fyra stycken hiuhl under, så öfwerkläder med rödt kläde både uthan och innan till. Nu medan som Hans Kongl. Maij:tt der wid strömmen Niester camperade, kom gouverneuren ifrån staden Bender till Hans Maij:tt, som då mycket försichtig och rädder war om konungens höga persson, ty bad han honom då underdån-ödmiuckast, det han wille tillijcka med sitt manshapp då ofördröijeligen draga sigh öfwer wattnet närmare inwid staden Bender, på den händelssen, att om då Muschovitharne der shulle råcka komma, att dhe intet då måtte finna Hans Kongl. Maij:tt på ett sådant osäckert rum och ställe, och Hans Maij:tt der igenom åther utj en farlig olycka hasteligen kunde tillfogas. Men Hans Maij:tt lät storligen betacka då gouverneuren för en sådan god åthwarning och förmente sigh der intet något olyckeligit befruchta, hwaraf gouv[erneuren] blef helt altarerat och illa till modz, effter han wähl wijste ehuru strafbar som hans herre den Turckijshe Keijsaren Solijman Sultanen redan hade [funnit] zieragieren utj Oxakou [och] tillshickat honom ett silckes streck,

som då shulle wara dödzens sänningebudh *), derföre att han intet warit sorgfäldig att straxt låtit ihoopförshaffa der fyllest fahrtyg, hwarmedh som Hans Kongl. Maij:tt då kunde utj en hast få komma öfwer strömmen Bug. Och derföre blef zieragieren utj Oxakou af samma berörde silckes streck strypter till dödz, aldenstund han intet bättre hade förshylt. Och som gouv. ändå allt för ett bad Hans Maij:tt, det han wille öfwer strömmen passera, att elliest derhoos, om nu Hans Kongl. Maij:tts stora och oförshräckte hierta intet fruchtade någon fara eller olycka, så bad gouverneuren dock j all underdån-ödmiuckheet, det Hans Kongl. Maij:tt då täcktes låta sigh beweecka för dhe sine många grå håår shull, ty elliest sade gouverneuren, det shulle sedan då komma att kåsta hans ålderstigna hufwud, att så frampt Hans Kongl. Maij:tt medh sitt förnemme medföllie något olyckeligit wederfors, och då först läth Hans Maij:tt sigh änteligen öfwertahla, och då straxt med 2:ne stycken färjor drog sig öfwer Niestern, och nederslog sitt campement straxt emellan staden och strömmen utj en lijthen wacker eckeshough **). Ditt då en stoor myckenheet med folck ifrån alla orter uthur Turckijet samblades, både af cavallerie som kallas Spaher, som elliest infanterie af Janigierer, hwilcka då med sig hade en stor hoop musicanter af allahanda instrumenter som der utj Turckijet warder mycket estimerat och af hållit, och musicerade dhe samma för Hans Maij:tt

*) Utan tvifvel var det en mycket vanlig slutlikvid med Höga Portens embetsmän, men paschan af Oczakov har, denna gång åtminstone, ej drabbats däraf. Fabrice i sitt bref från Bender (4/7 1710) yttrar blott, att det hade berott på Carl XII att få honom strypt om han velat. (Lettres de Mr le Baron de Fabrice). I G. Floderus' Handl. till Carl XII:s Hist. I. 188 säges att Carl verkligen gått emellan för honom.

**) Ekar finnas visserligen vid Bender (åtminstone i närheten af Warnitza); men hvad lunden på »Dnjesterhalfön» beträffar, så har man mera skäl att tro Hultmans försäkran, att den bestod af mullbärsträd.

der både morgon och affton utj sitt läger föruthan en dagelig music, som höltz inutj staden uppå wallarne af Janigierarne, som der lågo utj guarnison. Ännu medan som iag der wijstades wid Bender, blef Hans Kongl. [Maij:tt] af sin swåra blesser utj footen, han bekommit wid Pultaua, då alldeles restituerat och god, det den aldra högste Guden i hemlen ware endast derföre tack[ad] och låfwat. Och som Hans Kongl. Maij:tt då aldra först begynte få möda sig uppå fothen, gick han omkring uthanför sitt tält der, uppå 2:ne stycken kryckor af trä giorda, utj 14 dagars tijd något lijtet i sönder, men sedan som han öfwergaf desse kryckor, bruckade Hans Maij:tt allenast 2:ne kiäppar att stödia sigh wid. Och blef då Hans Maij:tt shiänckt af gouverneuren der utj Bender en lijten wijt sedig häst, som Hans Kongl. Maij:tt alla dar sedan reed omkring i det turckisha lägret. Uppå vänstra sidan wid sahlknappen läth Hans Maij:tt sigh giöra en ränna, just propotionerat effter benet, af bräder, som war 5 qwarter lång och 1 $^1/_2$ qwarter bred; den samma blef stoppat medh bomuhl och öfwerdragen af swart läder, utj hwilka ränna Hans Maij:tt altijd plägade att läggia det siucka benet utj, då Hans Maij:tt någon wart redh uth och förlustade sig. Nu intet mehra weet iag att shrifwa om hwad som passerat och händt wid konungens högqwarter, alt ifrån den tijd Hans Maij:tt bröth opp ifrån Saxen och intill Bender, hwarest som iag då blef absenterat att shillias ifrån Hans Kongl. Maij:tt och gåå med min herre, wählborne Corporalen H:r Jaen Ehenskiöldh till Constantinopel der att negogera peningar af dhe engelsha kiöpmännerne till Hans Mt:s drabanter corps.

Den 28 *Novembris* reste iag och min herre tillijka med Magister Ehnman*), Magister Forsell och Auditeuren

Timmar.

Zelsing ifrån Bender till staden Kouschian..... 4: 2: —:

*) M. Eneman afsändes af konungen såsom förste ambassadpredikant för att bispringa fångna trosförvandter, som af ryssarna sålts

Den 29 dito byn Mangodt..... 16: 8: —:
Den 30 dito byn Iennakaig..... 16: 8: —:
A:o 1709 den 1 *Decembris* till staden Smijlen *) wid Düna [ɔ: Donau] strömmen, som ligger ifrån Swarta hafwet 2 timmar..... 18: 9: —:
Dec. den 2 gingo wij med en färja öfwer berörde ström, som der fördelte sig utj 2:ne dehlar eller armar, och sedan till staden Pullha **), der dee höga bergen begynte att taga wid; då sielfwa Tatterijet ändades och rätta Turkijet begyntes inutj provincien Bulgarien wid nampn, och samma dag kommo wij till staden Babba ***) 10: 5: —:
Dec. 4 dito till byn Kosialik, hwarest wij då bekommo frisha hästar, och sedan samma dag anlände wij till staden Wister †)..... 11: 5: 2:
Dec. den 5 dito till byn Karasu, derest som wij åter bytte om hästar, 6 timmar; sedan samma dag till byn Kabaden 9 timmer..... 15: 7: 2:
Dec. den 6 dito byn Alate 3 timmer; sedan samma dag staden Bassarschiok ††) 5 timmar..... 8: 4: —:
Dec. den 7 dito Provadie †††)..... 8: 4: —:

---

som slafvar i Turkiet. Till biträde erhöll han bataljonspredikanten Agrell (den ofvannämde Forsell?). I Konstantinopel stannade E. något öfver halftannat år och först i slutet af Aug. 1711 anträdde han sin stora resa i Orienten. Berättelsen om denna utgafs först 1889.

*) Ismail. Här återgifvas de ställen, som kunnat återfinnas, med de moderna kartornas namn.

Vägen, som var den genaste mellan Bender och Konstantinopel, har ofta denna tid berests af svenskar. Carl XII färdades samma väg när han från Bender fördes till Demotika.

**) Tulča.

***) Babadagh.

†) Hultman kallar den Ister. Hur ringa likheten mellan båda och Medzidie är, så måste det väl menas denna ort, norr om »Trajans-vallen».

††) Pazardjik.

†††) Provadia.

Dec. den 8 dito till staden Kyprekie och strömmen Ranschen..... 4: 2 —:

Den 9 dito reste wij öfwer en eckeshoug, som war 8 timmer, och samma dagh kommo wij till staden Agdus *) 2 timmar..... 10: 5: —:

Dec. den 10 dito byn Karaboner **)..... 8: 4: —:

Den 11 dito byn Kowenneck..... 8: 4: —:

Den 12 dito staden Kyrcklesie ***) der dhe höga stora bergen först ändades och fältet begyntes..... 8: 4: —:

Den 13 dito till staden Burgas †)..... 8: 4: —:

Den 14 dito till staden Karesstran ††) 4 timmer; staden Schiörle 3 tim. och samma dag till staden Byschiock 3 t..... 10: 5: —:

Dec. den 15 dito till staden Kyckleke 5 tim:r staden Schiörle †††) 6 tim:r och sedan till staden Biöiock schiekmitze §) 5 tim:r..... 16: 8: —:

Den 16 dito Kuschukschiekmetze §§) 3 tim:r och samma dag anlände wij till hufwudstad[en] utj Turckijet Stambohla eller Constantinopel 3 timmer..... 6: 3: —:

Summa 184 timer 92 mihl.

A:o 1710 den 30 *Januarij* war iag utj Constantinopel att see den turkijshe keijssaren Soliman Soltanen utj sin stora pracht och härligheet, som war den dag, då deras fastetijd uthgick, den dhe så kallade Beigram, och fijrade dhe den samma dag lijcka som att dhe christna heliga och begå sin Påsha högtijd här utj christenheeten. Det shulle nu blij för mig alt för widlöfftigt att shrifwa om deras

---

*) Aitos.
**) Karnobad.
***) Kirk-Kilisse.
†) Lüle-Burgas.
††) Karistiran.
†††) Corlu.
§) Büjük Cekmedze.
§§) Kücük Cekmedze.

stora prosssess sampt cermonie, som den turckijshe håffstaten då uppå denne berörde dag bruckade och låto sigh see ehuru rick och prechtig dhe woro utstofferade med gull och edla stenner besatte, dhå dhe alla sutto till häst och fölgde sin herre till kyrckian, Allabassa wid nampn. Dock will iag allenast här med få ord nämbna om den turkishe keijsaren huru han till sin höga persson war att see, nembl:n.

Een man af medelmåttig stattur med gröna kläder, stort, långdt swart shiägg, högdt änne, något brunachtig, hwijt och röö uppå kindbenen, rööda läppar och stora swarta ögon och ögnebruner *). Uppå hufwudet hade han utj turbanthen 2:ne st. fiedrar, en hwijtt och en swart fieder fastsatte, men fram utj änne hade han en grönachtig hel fyrkantig sten, hwarutj syntes lijcka som en half månade wara insatter och betydde det så mycket som det turckijsha wapnet. Sittiande då keijssaren uppå en shiön och mycket wählwuxen brun häst; under sig hade han en kåstel. rycksadel med pärlor och många edle stenar alt om kring besatte. Dertill med woro stegböglorna af gull, heel aflånga effter foothen, schapraquet till sadlen war af grönt sammet, alt öfwer broderat med gull och silf:r och insatte med shiöna diamantstenar och pärlor, och war så stort att det hängde neder till jorden på hästfötterna. Betzlet sampt förbögelen mycket rart och kåstbart beslagit med gull och infattat med deamant stenar, men remtygget war alt öfwer broderat med gull och silf:r. Uppå hwardera sijdan om keijsarens häst gingo 2:ne af hans älsta drabanter och ledde honom, som woro klädda utj gyllenduck sampt gyllenduckz cappitaner öfwer sigh hänggandes, lijcka

*) Det är kanske det bästa porträtt vi ha kvar af d. v. storherren, Achmet III, jämte en bild i olja, i Upsala konstmuseum, som förmodas vara målad af Conrad Sparre. I la Motrayes »Travels» I finnes också en framställning i kopparstick af ett dylikt präktigt uppträde som det Norsbergh här målar i ord.

som det hade warit en messhacke. Dhe samma hans drabanter hade stora shiägg, som rächte dem långdt neder uppå bröstet, helt gråhåriga, men på hufwudet buro dhe turbanter och der utj stora och wijda plommager af allahanda färjor. Framman för keijsaren gingo af samma hans drabanter, lijcka så klädda som att desse 2:ne woro, 10 st.; dock hade dhe intet shiägg. Sedan framman för dem fördes keijsarens handhästar 24 st.; medh kåsteliga monderingar och utj hufwudet med stora plommager af hwijtha fiedrar, 3 à 4 ahlnar långa. Och der framman för dem åther rijder Stoor Ficeran; hans drabanter, som gingo omkring honom, woro 12 st. och klädda utj blå långa sammetzråckar; och framman för Stoorficeran rijder Kisser aga med sine oppassare, dhe der alla woro morianer; sedan Capi aga och så Ianigiarernes bassia jempte en annan af lijcka stoor carecteur, och sedan immerfort alt 2 och 2 man högdt effter hwar andra, så långdt som då keijsarens zuith rächte.

Jan. den 31 dito war iag att see utj keijsarens diurhuus 5 st. leijon, 2 leoparther, 2:ne menschen Vreisser *) så kallas, sedan såg iag och flera andra bekante wilddiur. Samma dag woro wij utj den turckishe keijsarens grafwer, derest som dhe förige turckijshe keijssarena och des keijsserinor liggia begrafne.

Noch sammaledes besågo wij utj ett stoort sten huus, hwar som då turckarne hade uphängdt sin prophete Mahometh utj en stoor järnkista uppå 4 st. tiocka jernkäddior inunder tacket, men så att man då knapt samma jernkäddior see kunna för den myckna röckelssewärck, som turckarne der natt och dag röcka. Och samma kista förmentes der af sombliga det hon woro kommen ifrån Mecha tempel; utj samma huus måste alt för ett bewackas uthaf 4 st. turckar och brännes der inne natt och dag lampor.

*) De två Menschen-Fresser voro förmodl. två kungstigrar. Antalet lejon var ej öfverdrifvet för en sådan djurgård. Storherrn hade emellertid nu fått en dyrhållen »lejonskara» borta i Bender.

Maij den 3 dito reste iag och min herre tillijcka med H:r Öfwerste laen Hiertha och Magister Ehnman uth ifrån Constantinopel 4 timmer att see wattenkonsten, som der till staden, så stor han wara må, alla åhr wintter och sommer uppehåller med frijst wattn och war samma wattenkånst således till anseende som fölljer, nembl. Een stoor bygnan ofwanför wattenkånsten, utj hwilcka man kunde ståå och see igenom fönsterna ehuru härligen som det samma wattnet kom och strömmandes inunder jorden fieran, hwar ifrån sin ort, och war sielfwa grafwen, som då wattnet församblas utj, heel rund omkring muren med tälig steen à 120 foot wijd, högden och diupet allenast 30 foot. Sielfwa grunden eller botten war och äfwen alt öfwerlagdt med täligsteen, sedan war det så giort med wredna täligstens trappor, att man då kunde gåå ifrån den öfwerste wåhningen eller lusthuuset neder utj grafwen. J samma graf woro 3:ne röör, hwar igenom wattnet, hwar ifrån sin wijsa ordt, strömmade in. Desse 3:ne röörer woro bygda uthaf täligsteen under jorden, lijcka som ett hwalf; woro och 4 alh:r höga, men eij mehra än allenast 2 alh:r breda. Den fierde dammen eller röörren, som wattnet hade uthlåpp in åth staden Const[antinopel] war äfwen så bygdt som desse 3:ne är förmält om, dock 5 ahl:r hög, och 3 alh:r bred. Inutj staden Constantinopel fördelte sigh dammawattn alt omkring inunder hwar gatta med små rör af bly giorda, och som det berättas mig att samma stad med sina förstäder hade 36000 gattor och ingen gata finnas shulle, som icke hade sine röör under sig fulla med frijst wattn, af den ena wattnkånsten allenast, som kom uthur landet ifrån dhe höga bergen, som liggia wid Swarta hafwet. Samma wattenkånst förmältes wara funderat och bygd efter Christi födelsse, då man shref A:o 210.

Medh fram- och återreesan emellan Constantinopel och wattnkonsten räcknas det..... 8: 4: —:

Den 5 *Aprilis* reeste iag tillijcka med min herre, och

H:r Öfwersten Iaen Hiertha, H:r Öfwerste Örnstedt, och H:r Drabanten Gabriel Brinck bort ifrån staden Constantinopel öfwer siön Archipilago till staden Muntangien *) som war belägen utj den mindre Assien, och samma dag anlände wij landwägen sedan till staden Brussa, som för detta warit hufwud staden uti Turckijet för Constantinopel. Men nu är samma stadh den turckijshe keijsarens det bästa och förnembste warma bad som han äger. Emellan Constantinopel och samma badh räcknade turckarne uppå sitt språck åhn-althe det är så mycket att förståendes som..... 22: 11: —:

Widh samma stadh Brussa ligger ett mächta högdt och shijnande snöö berg **), som hwarcken wintter eller sommar af sohlen försmälta kan, och på samma berg är en insiö, hwari uthur man får dhe shiönaste och bästa fooräller af fish; see uth lijcka som hoos oss dhe aldra minsta laxörningar, men dock alt öfwer med rööda sputtotha fläckar, lijcka som dhe wore med blod öfwerstänckta. Vthur samma berg flyther det warmbt wattn, som aldeles i sin nathur så hett war, då det först kommer uhr berget, att man knaft törr hålla handen der utj, och luchtade det samma så starckt af swafwel att ingen kan troo, med mindre han icke sielf der har warit, dock är det i fulkomlig sanning, *re uera.* Sedan uthur samma berg på åshillige ställen ran der kalt frist wattn, klart som en christahl, och nedanför berget låg staden Bruussa, utj hwilcken beboddes allenast aff judar; och der ifrån ett gott musquetshått war en annan stad belägen, som hether wid nampn Ordene, som och äfwen wäl låg under samma berg, och beboddes han uthaf bara grecker. Utj samma stadh hade den turckijshe keijsaren sitt yppaste och förnembsta warma badh för sig och dhe sine många fruntimber, som ditkommo

*) Mudania.
**) Olympos.

alla åhr utj medjo Aprilis månad att bada sigh. Utj samma stadh logerade wij swänshe hoos 2:ne st. greckar, som höllo der badstugur för betahlning och måst hwar persson för sig om dagen gifwa till mans 1 para, det är så mycket effter swänsht mynt som 1 1/2 st:r. Men derwid hade greckarne då ingen möda eller något omack, enär wij gingo utj deras badstugur, mer än det alle:st att dhe först underwijste oss huru att wij sielfwa shulle komma tillrätta uthan någon upwachtare. Och wore deras badstugur så inrättat och bygde, att dhe med kåsteliga stenar opmurat heel fyrkantige, och med runda walf oputj tacket, derest dhe hade insatt med åtshillige stora och runda blompotter aff klart och fint halft christahl glas i stället för fönster, som der inne shijna shulle. Sedan wore der neder uppå gålfwet alt omkring med bäncker af sten, 2:ne warf ofwan för hwarandra, som man kunde sittia uppå när man wille bada sigh, och emellan desse 2:ne bänckar wore 2:ne tappar af messing, derigenom man kunde inlåtha både warmt och kalt wattn helt nattuhrligit, som det kom uthur sielfwa berget och klart som en christahl. Åther neder uppå golfwet war så giort, att man då samma wattnet, när man sigh nog hade badat, det straxt kunde uthsläppa. Elliest war der inutj badstugan så warmpt lijcka som en mennishia hade starckt der inne låtit elda; det war wähl mycket rart, ja undersampt att see uppå det warma wattnet, som medh sigh en sådan krafft och heeta utj sielfwa naturen bar. Wij drucko alla dar af det warmma wattnet temmeligen starckt, och smackade det snart lijcka som suhrbruns wattn; elliest berömbde dhe judishe dochtorerne samma wattn öfwermåttan och sade det shulle wara mycket gott och hälssosampt för allahanda inwärttes swåra siuckdom, som en mennishia snarligen kunde anträffa. Vnder den tijd som wij der wore stilla, så må iag i sanning bekiänna att oss ingenting förnögeligare förekom än som det shiöna och fruchtbare landet, som bestod af wijndrufwor, meloner,

pepponer, fijckon, wahlnöther, mandel, citroner, pommerantzer, granatäplen med mehra, som der såldes för bättre kiöp, än som här äplen och päron sällias kan utj augustj månad. Wij kiöpte och äfwen wähl 1 åcka med gott landtwijn, hwijt eller rödt, allenast för 4 assper, som giör utj swänsht mynt 2 styfrar. Och samma förenembde turckijsha åcka håller säckert i swänsht mått 3 goda halfstop; men utj Constantinopel kåstade en sådan åcka med wijn 4 para eller 12 assper, det är 18 öre swänsht mynt.

April den 26 reste wij bort ifrån Brusa stad till staden Muntania..... 6:

Den 27 dito seglade wij öfwer siön Arckipilago och kommo eij förr än som d. 28 dito till Constantinopel om morgonen bijttiga..... 16: 22: 11:

Een lijthen kort beshrifning om hwad iag sielfwer sedt, och det samma hört dischoureras om, uthj hufwudstaden Constantinopel, nembl. Att den turckijsha keijsaren är mycket misstäncktsam om sine dägeliga qwinfolck, som äro utj Seraglien till en stor myckenhet, der han sielfwer boor. Till dem får ingen mans persson komma, undantagandes en man, som är snöpter och kallas han på deras språck Kisser aga, hwilcket är en muurjahn, som derigerar och styrer dem. Under sig hafwer han en stoor hoop med swarta murjaner, som opwachta dem, hwilcket och äfwen wähl äro uthshuhrne.

Den andre är en af keijsarens hoff-betiente, som kallas Kappi aga, hwilcken är hehl hwijt, han haf:r under sigh och äfwen wähl en hoop hwijtha förshurne mans perssoner, dhe der commendera i Seraglien keijsarens manfolck, och straffar dem enär dhe begå någon synd eller otucht med hwarandra, som turckarne dertill elliest äro mycket benegna att williga giora.

Om turckarne när dhe få sigh math, så slå dhe sina fötter twärt om hwarandra och sittia ner uppå tappeter, som lijggia på gålfwet, shouen eller toflarne klär dhe sig

af innan dhe gå till att få sigh matt. Bohl eller stohlar bruckar dhe inthet, uthan hafva dhe ett stort rundt flatt faat af trää eller bleck, hwaruppå dhe sedan sättia små runda och diupa faat medh alla handa sötha mattwaror. Men mitt utj en stor shåhl med rijsgrött, som är kocken med bomohlia, ja så stadigt eller hård kockatt, att man den samma med knif eller annat måste sönder brytha, och det är den gemenaste matt, som turckarne hoos sigh plägade brucka. Öhl eller swagdrijcka hafwa dhe intet, uthan dhe drijcka ett slagz, som kallas schierbeth, hwilcket smackar lijcka såsom honningz wattn och ähr helt brunt som öhl, och när deras måltijd förbij ähr, läser dhe en kort bön och deruppå blifwer framsatt ett stort eldfaat med opglödiande kåhl; sedan deruppå sättia dhe en panna medh cauffi att kockas, och då det wähl kockat ähr, drijcka dhe till mans 4 à 5 tassar och derjempte röcka dhe starckt tooback.

Om dhe turckijshe qwinfolckens klädboona. Dhe gåå mästandeles kläda utj grönt, rödt och guhlfärgat sijdentyg, kosteligit och härligit brämmat, under tijden med bomuhlslärofft underfordrat med; om lijfwet hafwa dhe sig med giördlar, lijcka som manfolcken, omgiorda, men somblig hafwa den samma med pärlor, gull och silfr kosteligen broderat. Deras shoor äro och mycket kåstbara, af alla handa slagz färjor, aff läder, gemenligen medh gull och pärlor besatte med. Deras hufwudbona är allenast ett shiönt förbrämmat tafskläde, som hänger dem ner öfwer shuldrarne; men deras jungfruar och pijgor låta sitt hår flättas utj 2:ne st. låckar, lijcka som dhe greckijshe qwinfolcken brucka, som hänger dem backuppå ryggen alt neder till fötterna såssom en häst-swans. Dhe shyhla elliest sine ansichten, att ingen dem giärna kan få see till det ringaste.

Om turckarnes kyrckior, 300 st. utj antalet, will iag allenast i kortheet berätta, som dhe hålla sin gudz-tienst

utj, hwilcka kallas Mosqueè på deras språck, der dhe gåå alla fredager utj, och fira dhe den dag lijcka som judarne lördagen och dhe christna söndagen, nembl:n. När nu turckarne komma till kyrckian, så gåå dhe ingalunda der in medh mindre dhe icke först hwar och en afkläder sigh sina shoor, dem dhe sedan lemna uthan för kyrckiodören; sedan gåå dhe inutj kyrckian barföttade eller och hafwa dhe foothsocker af golt saffiansläder, som äro fastsömmade neder wijd byxorna, och falla dhe uppå knee i linjor på kyrckio gålfwet, i god ordning effter hwarandra. Och hafwa dhe inga benkar eller stohlar, som dhe kunna sittia uppå, uthan hålla så sin gudztienst på det sättet, att dhe falla femb gånger neder uppå sina ansichten och lässa då sachteligen uthur sin alcoran uthj en half timmas tijdh, hwarest och är lagdt uppå kyrkiogålfwet medh shiöna turckijsha tappether eller och shiöna fina mattor, som giorda äro af rötter. Deras predickstohl står utj ett hörn i kyrkian neder uppå gålfwet, lijcka så giorder som ett annat gement shååp, af bräder ihoopslagit. Inutj deras kyrkior får man eij see några kruussefixer eller beläthen som dhe då tillbedia, såssom elliest dhe catolsha och ryssarne pläga att brucka, uthan allenast bara slätha muhrarne uthan zirat och fägring; lampor och några stycken strutz ägg, som äro måhlade hwijtha, röda, gröna och swarta färjor, hänggandes utj kyrckiotacket. Deras kyrckior äro bygda som en peramin och kyrckiotacket med tornen beteckta med bly, hehl runda och spitzia torn, 1, 2 à 3 st. på hwardera kyrckiorne af dhe största som der finnes, och medh det turckishe wapnet, en half månad utj spitzen heel förgylt. Dhe hafwa inga klåckor, uthan deras präster stiga sielfwa uputj kyrckiotornen och hålla sig med bägge händerna för örorne och ropa med höga röst då folcket tillsammans. Då dhe genast komma utj kyrkian, och shiär deras böner femb gånger alla dar: förste gången om mårgonen utj dagningen, andra gången meddagztijden, tredie gången klåckan

fyra effter meddagen; fiärde gången om afftonen emellan klåckan 8 och 9 och den fembte klåckan 11 om natten. Samma sedwänia blifwer hoos dem så strängt hållit wijd strafz till giörande, der någon försummar en endaste bönstund, anten hemma i sina huus eller när dhe äro stadde på dhe sina reessor, hafwa dhe då sitt lijf förwärckat som des alcoran innehåller. Turckarne fasta utj 10 weckors tijd begynnandes in medio November månad och alt in till slutet på Januarij månad, den dhe på sitt språck kallar Ramassan. Och under samma fasta tijd ätha och drijcka dhe intet om dagen, uthan om nätterna ätha och drijcka dhe effter eget behag, så när som på swinkiött och wijn hwilcka dem altijd förbudene äro i deras alcoran. Så länge som fastan påstår röcka dhe ingen tooback, och sedan effter deras fasta tijdh hålla dhe sin stoora Bairam i pracht och stoor härligheet. Alt detta hafwer iag medh egna ögon sedt uthj hufwudstaden Constantinopel d. 30 Januarj A:o 1710.

Förteckning uppå hufwudstaden Constantinopel eller Stambohla med des förstäder, hwad nampn dhe hafwa uppå det turckijshe språcket och huru många dhe äro inalles, nembl:n.

Hufwudstaden	Stambohla	1:
Förstäder som äro belägna utj Eropa	Galatha	1:
	Tort-Gou-Åuss	1:
	Beolla	1:
	Tersana	1:
	Cassan-Bassia	1:
	Dophana	1:
	von Duckell	1:
	Dohlama-Bachtschia	1:
	Harap-Iskelle	1:
	Beschick-Taas	1:
	Baschia-Malle	1:
	Ahrtack-Kijgä	1:

Förstäder som äro belägna utj Eropa	Krukiöschmi	1:
	Harnot-Kijgä	1:
	Gänek-Kijga	1:
	Ishar	1:
beläget utj Assia	På andra sijdan om sunnet Helespontus, som komer uthur Swarta Hafwet och löper inutj Arcipilago, ligger en stad belägen kallas Schuttari	1:

A:o 1710 den 1 *Maij* war iagh att see den turckishe keijsaren i Constantinopel andra gången i sin pracht och härligheet på den dag, som dhe kalla Meullude, hwilcken warder fijrat och hälligat lijcka så högdt som att deras stoora Bairam, och bedia uppå samma dag då alla turckar och lässa 77 st. böoner emoth hela christenheeten att dhe aldrig måtte med hwarandra blifwa eniga, eller hafwa någon frid. Elliest rädes dhe mycket att dhe christna worte dem öfwermächtige; dhe kunna intet lijda det att heeta turck, uthan musselman och det nampnet blif:r hoos dem mycket kiärkommit.

Den 12 dito reste iag tilllijcka med min patron Herr Iaen Ehrenskiöldh, och H:r Öfwerste Örnstedt, H:r Öfwerste Iaen Hierta, och Drabanten H:r Gabriel Brinck, en qwar-[ter]-mäst[are], en fältshiär och 3:ne st. drängar ifrån Constantinopel klåckan 11 om dagen till staden Kuschiukschiekmetze 3: 1: 2:

Den 13 dito staden Biöiöckschieckmetze 3 timmar, sedan till staden Sillefwere 5 tim:r ..... 8: 4: —:

Den 14 dito staden Kijcklekle 4 ½ tim.; staden Schiörle 3 ½ tim ..... 8: 4: —:

Den 15 dito staden Karistrand 6 tim., byn Burgas 4 tim ..... 10: 5: —:

Den 16 dito staden Babba 4 tim., staden Hausa 6 tim ..... 10: 5: —:

Den 17 dito kommo wij till staden Adrena eller Adreianopel ..... 4: 2: —:

Den 18 dito staden Mustaphapaschia..... 6: 3: —:

Den 19 dito staden Harmane 6 tim. staden Ossenschiofwa 4 tim. ..... 10: 5: —:

Den 20 dito byn Kajalla 5 t.; byn Därwant Jannekijgä 3 [t.] ..... 8: 4: —:

Den 21 dito staden Papasle 2 t.; staden Philipopolus 5 tim..... 7: 3: 2:

Den 22 dito Passarschick 6 tim.; byn Jängihessar 6 tim., som är ett wachthuus, derest dhe höga och fasseliga bergen begyntes, då provincien Bulgarien lychtes och Servien begyntes, warest åhrligen blifwer pålagt och förordnat af den turkijshe keijsaren att 20 à 30 man shohla hålla wacht och wård om dhe reesande, så inga omilda mennishior, som der nog kunna finnas af snaphanar eller shougz röfware, måge dem något olyckeligit under wägen tillfoga ..... 12: 6: —:

Den 23 dito staden Echteman 5 tim.; byn Jängihar 6 tim..... 11: 5: 2:

Den 24 staden Sophia 5: 2: 2:

Den 25 byn Hälkali 5 t.; byn Saribrodt 6 tim..... 11: 5: 2:

Den 26 dito staden Schiarkij 4 tim.; staden Palanka 5 timmer..... 9: 4: 2:

Den 27 dito staden Nisza..... 8: 4:

Den 28 dito staden Mixniza 6 tim.; staden Reissna 4 tim. ..... 10: 5: —:

Den 29 dito staden Parakijn genom staden Kippre 7 tim:r, sedan staden Jagudna 2 tim:r 9: 4: 2:

Den 30 dito staden Dewerbaggardar 3 tim:r sedan staden Badussina 3 timmer..... 6: 3: —:

Den 31 dito staden Haszanbaschia 6 tim:r staden Kolar 5 timmer..... 11: 5: 2:

Den 1 *Junij* staden Hirsarschick 3 tim:r, derest som

Donaströmmen gick förbij och dhe höga bergen släpte, då flacke fältet åter begyntes; samma dag kommer till gräntzfästningen Bilgrad eller staden greckijshe Weissenborg 5 timmer ..... 8: 4: —:

Summa 410 Tim:r.

Den 3 dito reeste wij ifrån Bilgrad öfwer strömmen Wijvaar till staden Carlowitz, hwilken hörer under den Rommershe keijsaren, och ligger samma stad inutj provincien Slafwounien, då Turckijet först ändades, och det Rommershe Rijcket begyntes ..... 6: —:

Den 4 dito till staden eller gräntzfästningen Petterwaredien ..... 1: —:

Den 4 dito gingo wij med en färja öfwer Donau strömmen inutj Ungeren, men samma dag måste wij åther öfwer berörde ström tillbackes passera igen wijd staden Schierengrad utj Slafwonien, effter som att landet öfwer alt utj Ungeren så fasseligit der war inficerat af pästen; der till med ströfwade då rebellerne omkring uppå alla orter, att fördenshull war då omögeligen för oss kunna frij passera, uthan reeste wij till berörde stadh och blefwo der öfwer natten till den andra dagen ..... 6: —:

Den 6 dito reeste wij ifrån staden Schierengrad genom staden Bukoward till staden Ässeck ..... 8: —:

Den 7 dito öfwer strömmen Caraschitza och staden Wallpa till staden MeCarlowitz ..... 8: —:

Den 8 dito genom en stoor ecke-shoug till staden Werovititza ..... 10: —:

Den 9 dito genom staden S:te Geurgen 4
Hwarest som Slafwonien ändades och provincien Chroatien tog wijd och samma dagh genom staden Nofwangrod 1
Sedan till staden Kopprenitz ..... 1 6: —:

Den 10 dito staden Rasien 1 1/2
Dito Ludbrick 1 1/2

Dito Worotzdien..... 3
Ibidem Zaufradt..... 4
Samma dag gingo wij med en färja öfwer strömmen Draufwen inutj provincien Stägermarck, då först provincien Chroatien ändades, och rätta Tyssland begyntes, sedan till staden Pettau..... 2 12: —:

Något ifrån staden Pettau låg en suhrbrund benembd Roitz; den samma bruckade wij utj 20 dagers tijd.

Den 30 dito brötto wij opp ifrån staden Pettau och marcherade andra gången öf:r Draufwe strömmen, sedan genom staden Marbourg och åther treedie gången öfwer bemelte ström..... 3
Samma dag genom staden Hernausen öf:r strömmen Moren..... 3
noch förbij staden Liebernitza till staden Wildan..... 3 9: —:

Den 1 *Julij* kommo wij till hufwudstaden utj Stegermarck, benembd Gratz..... 3: —:

Den 2 dito marcherade wij 2:dre gången öfwer strömmen Moren..... 2: —:
genom staden Fronlichten..... 2: 2:
till staden Bruck..... 3: —:

Den 3 dito staden Kauffenbergh igenom marcherat..... 1
Noch genom staden Kindbergh..... 2
staden Marssula..... 3 6: —:

Den 4 dito till jernbrucket Spettals, derest som att dhe höga bergen tog wijd, då man nödigades att leega sig för hwardera wagnen 4 par oxar, som woro wana att gåå öfwer dhe högsta bergen $^1/_2$ mihl wägz, effter som inga hästar med någon wagn der öfwer komma kunde för än som man kom uth öf:r dhe wärsta bergen till gräntzskillnan, som war emellan Stägermarck och Österrijket, och

der quitterade wij oxarne och togo hästar igen utj stället för wagnarne; sedan till marckfläcken eller första staden utj Österrijcket Schiätwijn 2
genom staden Klåcknitz 1
staden Neukijrck ..... 2 5: —:

Den 5 dito staden Neustadt ..... 2: —:
Den 8 dito till staden Wien ..... 8: —:

Den 12 dito war iag utj den Fovorittishe kyrckian utj Wien och såg förste gången Keijsar Josephus med sin Keijsarina och 2:ne des små Printzar af lijcka stoorleck, om sina 12 och 13 åhr gambla, mycket däggeliga och shiöna till anseende.

Den 14 dito reeste H:r Öfwersten, wälb:ne N. Örnstedt bort uthur Wien åth hufwudstaden Prag, som ligger utj Bemmen.

Den 16 dito reste Öfwersten H:r Jaen Hiertha äfwän wähl ifrån Wien bort till Neurenbergh.

Den 25 dito reeste iag och min patron, Corp:n wälboorne H:r Jaen Ehrenskiöld ifrån Wien till marck fläcken eller staden Wulckerturf 3
sedan marckfläcken Gannerturf ..... 2 5: —:

Den 26 staden Nijkelborg 4
Dito till byn Niembnitz ..... 2 6: —:

Den 27 dito förbij staden Osterlitz till staden Raunitz 3
Dito staden Preglitz ..... 2 5: —:

Den 28 dito till hufwudstaden Olmbnitz, som ligger utj provincien Mären, hwarest war till see och finna mycket kåstbare jessewitshe 2:ne st. kloster 3
Sedan derifrån till staden Stiernbergh ..... 2 5: —:

Den 29 staden Hausa 1
Dito Brandzeuen 1
Dito Engelbergh 2

derest som gräntzshillnan war emellan prov. Mären och Schelesingen, dit. Werbendahl..... 1 5: —:

Den 30 dit. staden Herbenstadt..... 1
Dito Sukermantell..... 1
Dito Ziegenholtz..... 1
hwarest som att bergen ändades och sedan staden Neiss..... 2 5: —:

Den 31 dito staden Krutkau..... 3
Dito Olau..... 4 7: —:

Den 1 *Augustij* till staden Breslau..... 4: —:
Den 10 dito reeste wij först ifrån Breslau till staden Neumarck..... 4: —:
Den 11 dito kommo wij till staden Lingnitz 4: —:
[= 12]

Den 15 dito staden Polkewitz..... 4
byn Teppenturf..... 1 5: —:

Den 16 dito st. Neustadt..... 3
Staden NeuSaltz..... 1 1/2
Staden Wortenberg..... 1/2
Staden Grönbergh, derest som Schelessingen ändades och Curförstendömmet Brandebourg begyntes..... 2 7: —:

Den 17 dito byn Dräno..... 1: 2:
Den 23 dito jfrån byn Dräno till staden Grönberg..... 1 1/2
Samma dag till staden Chrossen..... 4 5: 2:

Den 24 dito öfwer strömmen Oder till by[n] Sybigen..... 3
till staden Frankfurt a[n der] Oder och der andra gången öfwer berörde ström..... 3 6: —:

Den 25 dito byn Etterturf..... 4
byn Tarsturf..... 3 7: —:

Den 26 till staden Berlijn öfver strömmen Sprä 3
genom befästningen Spando 2
till byn Dahlio ..... 1 6: —:

Den 27 dito staden Brandeborg 5
Staden Zigieser 3
byn Honsias 3
till staden Magdebourg ..... 4 15: —:

Den 8 *Septembris* marcherade wij först ifrån Magdebourg till byn Klehin 6
dito byn Melijn ..... 5 11: —:

D. 9 dito staden Öltzen, hwarest gräntzshilnan war emellan Brandebourg och förstendömmet Lyndebourgh 6
sedan till staden Lyndebourg ..... 5 11: —;

Den 10 staden Hambourg ..... 8: —:

Den 12 dito reste wij jfrån Hambourg med postwagnen till krogen Schiönberg 4
sedan derifrån till staden Lübeck ..... 4 8: —:

Den 18 dito reeste wij [från] Lübeck till marckfläcken Draumynde ..... 2: —:

Den 29 dito gingo wij till siös uppå en galjordt öfwer hafwet till CarlsCrona med Shiepparen Hindrick Schiött och räcknas det att wara ..... 54: —:

Den 11 *October* reeste wij jfrån CarlsCrona *) till Bubbitorps giästgifware ..... $^3/_4$
Giästgifwaren Kullerij ..... $1\ ^1/_2$

---

*) För konsekvensens skull borde utg. visserligen ha uteslutit den svenska reselistan, liksom det skedde i början; men som här föreligger en sammanhängande färdlista från Konstantinopel till Stockholm och Norsbergh tydligen är icke så litet stolt öfver de tillryggalagda milens *summa summarum* — genom så många olika länder och på en tid så obekväm för resor — så har den fått följa med.

Dito Fuur	1 1/2		
Dito Emmabo	1 1/2	5:	—:
Den 12 dito giästgif: Kuhla	1 1/2		
Dito Lijndhafda	1 1/2		
Dito Nadbeck Nöble	1 1/2	4:	2:
Giästgif:n Ståcktorp	1 5/8		
Dito Wijtlana	2		
Dito Bränsmåhla	1 1/4		
Dito till staden Ecksiö	1 1/2		
Dito Berga	1 3/4		
Dito Sätthälla	1 3/4	9:	3 1/2:
Den 14 dito giästg: Hästen	2		
Dito Dahla	1 1/4		
Dito Miöhlby	3/4		
Dito staden Schänninge	3/4		
giästgifwaren Hasla	1/2		
Dito Husby zuähl	1 7/8		
Dito Kiählmod	1 7/8		
Dito Emma	1 7/8	10:	3 1/2:
Den 15 dito Swijnnowa	1 7/8		
Dito Sörby	1 3/4		
Dito staden Örbro	4		
Dito Almby	1 1/2		
Dito Glanshammar	1 5/8		
Dito Feltzbro	1 7/8		
Dito staden Arboga	1 1/4	10:	—:
Den 20 dito reeste wij ifrån Arboga			
till staden Kiöping	1 1/2		
till staden Westeråss	3 1/2		
sedan till staden Sahla	3	8:	—:
Den 24 dito ifrån staden Sahla till staden Westeråss	3		
till staden Kiöping	3 1/2		
sedan till staden Arboga	1 1/2	8:	—:

Den 5 *November* blef iag utj Arboga för afshiedat af min patron, wälb:ne Corporalen H:r Jaen Ehrenskiöldh, och samma dagh reeste han derifrån åther tillbackers åth Turckijet och staden Bender.

Den 5 *Maij* A:o 1711 reeste iag ifrån Arboga till giästgifware gården utj Kongzööor..... 1 1/2
Till Smeby..... 1 1/2
Till Lundh..... 1 1/4
Till Kiuhla giästgif:re..... 1 5: 1:

Den 6 dito till Exo..... 1
Dito Malmby..... 1 3/8
Dito Lägsta broo..... 1 3/8
Dito Kumbla..... 1 1/2 5: 1:

Den 7 dito till staden SöderTellie..... 1 1/2
Dito Fittia..... 2
Dito till staden Stockholm..... 1 1/2 5: —:

Een kort förteckning uppå Mihltalet på denna min Reessa, som iag tillijcka med min H:r Patron Jaen Ehrenskiöld blef utj Pålshe Lijthouen uthaf Hans Kongl. Maij:tt beordrat till Tysslandh och staden Dantzig, så och Kiöningzberg, att negogera upp 10000 ducater till des LijfDrabante Corps löhningar, nembl:n.

A:o 1708 d. 1 *Febr.* ifrån högqwarteret Bellsitzie och samma dag till staden Grådno..... 3:

Den 2 dito till staden Enschill och pålshe herrehåfwet Gunschill..... 3:
hwarest som att den ryshe General-Majoren Baur der ifrån om morgonen bittiga för än wij kom dit war bort marcherat med 300 hästar.

Den 3 dito öfwer en stoor shoug, som rächte in-till Brandeborgshe gräntzen och byn Gienia..... 9:
Den 4 dito staden Lick..... 4:
Den 6 dito staden Widtmena..... 4:

Den 7 staden Dofwen 5:
Den 8 staden Reislen, belägen utj Bishoppe dömmet Emme-Landh 4:
Den 9 dito staden Bisten 2:
Den 10 dito genom staden Helsberg, sedan till staden Medelsack 8:
Den 11 dito till staden Brundzbergh, derest som att den chattolshe Bishoppen reciderar hwilcken är rådande öfwer hela detta Ermme-La[n]dh, dock är detta landh spettallet utj Rom tillhörigt 4:
Den 13 dito till hufwudstaden utj Brandeborgshe Preussen Kiöningzberg 8:
hwarest som iag tillijcka med min patron H:r Jaen Ehrenskiöldh blefwo stilla utj 5 weckor och 2 dar.
Den 21 *Martij* från staden Kiöningzbergh till staden Brandborg 1:
och sedan åter till staden Brundzbergh 8:
Den 22 dito genom staden Frunsberg, sedan till staden Elffwingen 5:
Den 23 dito staden Marienborg 4:
Den 24 dito staden Dantzigh utj 4 weckor och 2 dar stilla 6:
Den 22 *April* reeste iag till siös ifrån Dantzig med en smack, då samma dag kom iag wähl och lyckeligen kl. 7 om aftonen fram till Kiöningzbergh 24:
Den 7 *Maij* jfrån Kiöningzbergh till Gantzekrog ..... 1 ½:
Den 8 dito Toplock krog ..... 6 ½:
Den 9 dito genom staden Ensterbergh till byn Träckina 5:
Den 10 dito staden Stalapin 6:
Den 12 dito håfwet Röschoff 5:

Den 13 dito håf:t Micknod	7:	
Den 14 dito staden Butterman	5 1/2:	
Den 15 dito håf:t Kuhrmijn	6:	
Den 16 dito staden Willna	6:	
Den 19 dito till en ödes by	7:	
Den 20 dito by Salcke	6:	
Den 21 dito staden Rasil	7:	
Den 22 Maij till högqwarteret, staden Radoschowitze	2:	
	171:	2:
Summa Summarum	1267:	1 1/6:

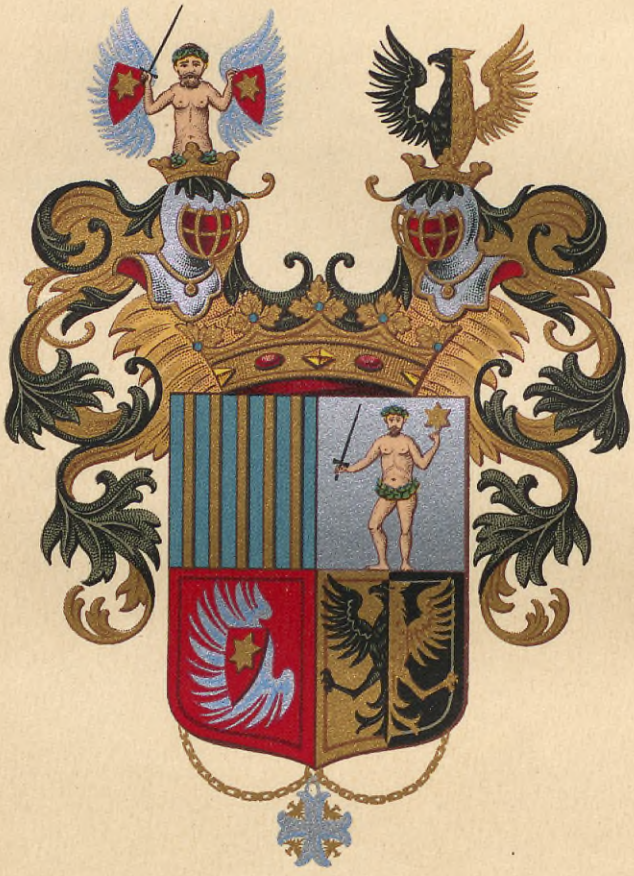

(D. N. v. SILTMANNS FRIHERRE-VAPEN.)

"VOLONTÄREN"

VID SVENSKA ARMÉN

PREUSSISKE ÖFVERSTLÖJT-

NANTEN

BARON D. N. v. SILTMANNS

DAGBOK

1708–1709.

(D. N. v. SILTMANNS FRIHERRE-VAPEN.)

"VOLONTÄREN"

VID SVENSKA ARMÉN

PREUSSISKE ÖFVERSTLÖJT-

NANTEN

BARON D. N. v. SILTMANNS

DAGBOK

1708—1709.

Journal

so nach erhaltenem Königl. allergnädigsten Befehl und ertheilter Instruction auf der Reysse von Bresslau und so weiter nach dem Königl. Schwed. Lager gehalten und geführet worden. von 1 Junii 1708 bis 9 Sept. 1709 *).

In perpetuam Memoriam Nobilssmi Domini. Tit. Hic. Wilhelm d'Ebener p. p. se recommendat David Nathanael Baron de Siltmann.

Symbl. Deus Novit Suos et Deus Non deserit Suos.

---

*) De sista orden med blyerts och af annan hand.

I. N. J.

Den 1:tn *Junij* von Bresslau abgereisst biss Neumarckt sind ..... 2 Posten.
biss Parchelviz ..... 1 1/2 »
von da biss Ziebendorff alwo Samstag morgends angekommen als den 2:tn dito ..... 1 1/2 »

Den Montag abends von Zibendorf nacher Lüben so eine halbe Meile, gefahren als den 4:tn d:o. Von Lüben mit der Post so gleich wieder ab biss Pulckewitz ..... 1 »

Von Pulckewitz biss Neustätt. alda angekommen den 5:tn Junij ist ..... 2 »
Von Neustätt. biss Grünberg ..... 2 »
Von Grünberg biss Crossen ..... 2 »
biss Zibing ..... 1 1/2 »

NB. zu Crossen fängt die Brandenb. Post an und wird von einem pferd die Meile 8 Gg. bezahlt, von einem Wagen so der Post gehörig, vom pferd 7 Gg.

Den 6:tn dito von Zibing biss Franckfurt ..... 1 1/2 »

Von da gleich wieder abgegangen biss Cüstrin ..... 1 1/2 »
D. 7. Zu Soldin angekommen seind... 2 1/2 »

Von da biss Pyritz	1 1/2	Posten.
Von Pyritz biss Stargard	1 1/2	»
Von de biss Naugard	2	»
D. 8 Biss Pinnau	2	»
Von da biss Cörlin	2	»
Von da biss Cösslin	1 1/2	»
Von Cösslin biss Schlawe seind	2 1/2	»
Von Schlawe biss Stolpe	1 1/2	»
D. 9 zu Lubkau ankommen seind	1 1/2	»
Von da biss Wutzlou	1	»
Von Wutzlou biss Dennemirs	2	»
D. 10:tn biss Dantzig	2	»
Summa Posten	40.	
	80 Meilen.	

D. 14:tn von Dantzig abgereist biss Horst seind ..... 8 »

D. 15 von Horst durch Elbingen biss nach Cronau ..... 8 »

Biss Brandenburg ..... 5 »

Von dar seind nach Charlottenthal anfahren und daselbsten Ihro Durchl. den Hertzogen von Hollstein gesprochen, von da ab und

D. 16 in Königsberg angekommen ..... 3 »

D. 25 d:o Von Königsberg abgereist zu Breterkrug den Mittag übergefüttert ..... 2 »

und den Abend zu Klein Schleuss bey Tapiau gekommen, alda übernachtet ..... 3 »

Von da biss Dablach alwo gefüttert .... 3 »

Von Dablach biss Miterburg übernachtet. 4 »

Zu Miterburg den Fürsten Schatrinsky gesprochen und bey denselben Abends und Mittag gespeiset.

28 d:o zu Stalupin ankommen alwo übernachtet ..... 8 »

Auf dem Weg rencontrirten Passagiers so aus dem Schwe-

dischen Lager kommen, sagten auss dass der König d. 16:tn d:o aus seinem Hauptquartier Radoskowiz aufgebrochen.

29. Von Stalupin mittags abgereisst biss Eitkow..... 1 1/2 Posten.

30. Von da biss auf einem Hof zu Mittag..... 3 »

biss Corkin alwo übernachtet..... 2 »

Von Corkin biss Bunski Trabi..... 2 »

1:tn *Julij* von da durch den Wald biss Tucksin..... 4 »

2 d:o von Tucksin biss Bockasow mittag 3 »

Von da über die Memel gefahren biss Bune allwo übernachtet..... 2 »

3. Von Bune biss Basemova..... 3 1/2 »

Von da biss Anuschiskij über nacht.... 1 »

4. Von Anuschiskij biss auf einen Krug alwo zu Mittag gefüttert..... 4 »

Von da biss nacher Wilna des Abends ankommen..... 4 »

8. Von Wilna abgereisst biss in eine Scheune über Nacht..... 2 1/2 »

9. Biss in einen Krug zu Mittag..... 3 1/2 »

Biss Soli über Nacht..... 4 »

10. Von Soli biss Smorgoine zu Mittag. 2 »

Biss Lebetsko über Nacht..... 4 »

11. Biss Cresnischolle zu Mittag..... 4 »

Biss Radaskowiz über Nacht..... 2 »

12. Biss Grodeck zu Mittag..... 3 »

Von da biss Minske..... 2 »

18. Von Minske abgereiset über Nacht im Feld gelegen, indeme von reisenden von der Armee vernommen dass der König bereits biss an die moscowitische Armee avanciret.

19. Zu mittag in einem Krug..... 3 1/2 »

Von da biss Schmolowiz über nacht... 4 »

Auf dem Weg vor Schmolowiz erhielte Nachricht von Juden, von Marquetenters, von der schwedischen Armee kommend, wie dass d. 14:tn dito der König von Schweden die Moscowiter in ihrem Retrenchement bey Holofschin 4 Meilen von Mohilov mit 8000 mann sehr vigoureus attaquiret und selbige daraus gejagt, die sich in einem Wald gesetzt, nach diesen der König mit den Trabanten und Guarde zu Fuss, so er in Person angeführt, biss unter die Armen einem vor sich gehabten Morast passiret, sie angegriffen, etliche tausend davon niedergemacht, worunter 2 Generals seyn sollen; schwedischer seits wären biss 500 Mann geblieben, woruntergleich anfangs der Generalmajor Wrangel von den Trabanten sich befunden. Die Moscoviter seyen 27000 Mann starck gewesen. In gemeldtem Retrenchement hätten die Schweden 11 Stück Geschütz, 30 Wagen Pulver, Ammunition, auch etwas an Proviant und anders mehr gefunden. Diese Action hat sich angefangen Morgends früh um 4 Uhr und gewährt biss Mittag um 12 Uhr.

20. Arrivirten zu Schmolowiz mehrere Marquetenters von der schwedischen Armée kommend, welche diss alles confirmirten, dabey aussagend, dass die Trabanten und Guarde zu Fuss am meisten gelitten auch dass die Moscoviter in ihrer Retraite sich verschiedene Mahlen wieder gesetzet und gefeuret auch mit solcher Bravour gefochten als vorhin von ihnen noch nie geschehen.

20. Kame abends zu Schotin an..... 3 1/2 Posten Allwo übernachtet und vernahme wie dass die Moscoviter die Stadt Mohilov abgebrannt und sich ohnweit davon in Ordre de bataille gesetzet; dieses aber ist falsch gewesen.

21. Morgens früh von Schotin abgereist
biss Lybin..... 3 »

Zu Lybin geblieben biss den 23:tn dito, weilen selbst allda eine Brahme und eine Flotzbrücke, um über den Berezina Fluss zu kommen, erstlich lassen verfertigen auch den Weg alda durch den Wald biss an gedachtes Wasser,

so ½ meile von Lybin, durchhauen und die morastige Örter mit Holtz ausfüllen und belegen lassen müssen.

23. Morgends früh über mehr gemeldtes Wasser passiret und zu Smorge zu mittag gefüttert..... 3 Posten.
Biss Natsche über Nacht..... 2 »

24. Morgends von Natsche abgereist
biss Bobra zu Mittag..... 2 »
Von Bobra ab biss Illian über Nacht..... 1 ½ »

25. Morgends früh von Illian biss Krutsche zu Mittag..... 1 ½ »
Von da biss Marejanewitsch über Nacht..... 1 ½ »

26. Morgends von da ab biss Zezerin allwo das Dükerische Regiment über dem Wasser Toutschs stehend angetroffen zu Mittag bey dem Obersten gespeiset..... 2 ½ »
und bey dem Oberstlieut. Funck gelogiret.

28. Von da wider abgereisset und eodem dato bey der Königl. Schwed. Armee bey Mohilov*) stehend angekommen..... 4 »

Selbigen Abend noch mit dem Graf Piper und Feldmarchall gesprochen, den anderen Tag Mittags bey Graf Piper gespeiset.

2:tn *Augusti.* Nach dem Mittagessen mit S:r Excell. dem Graf Piper gesprochen.

4. Laut Königl. Commission und Instruction das weitere gesprochen.

6. Mit der Post nacher Hof geschrieben unter Couverte von Wilhelm Ritsch zu Wilna und H:en Commercienrath Negelein zu Königsberg.

8. Empfing von Hof ein Königl. Rescript unter Couverte von Herrn Negelein.

---

*) Могилевъ XV, 9. Härifrån anföras de ryska namnen med hänvisning till »treverst-kartan». De romerska siffrorna hänvisa till kartbladets plats (enl. öfversiktskartan) i breddgradsriktning, de arabiska i meridianens.

6. Wieder nach Hof unter Couverte von Ritsch in Wilna und Negelein in Königsberg geschriben. Womit die (von der letzten bey Holofschin zwischen Ihro May. den König von Schweden und Zaaren passirten Action) ausführl. Beschreibung übersendet *) und Schwartz von Königsberg d. 8 dito mitgegeben um solches Paquet in Wilna an Ritsch zu überliefern.

14. Erhielte man Nachricht, dass der Obrist Canifer von denen Calmucken auf jener seithen des Niepers gefangen worden.

Die Calmucken kamen gantz nahe an das Wasser gegen der Stadt über und flanquirten auf und ab, liessen öffters das Gewehr los, worauf den

15. Die Armee, so hier bey Mohilow gestanden, über der Nieper gegangen und $^1/_2$ Stunde von da stehen blieben.

18. Wieder aufgebrochen und $^1/_2$ Meile weiter marchiret biss an ein Dorf Owetschewitz, da dann in eben dieser Zeit die noch jenseit des Wassers gestandene Regimenter herüber marchiret und in der vorigten gehabten Lager eingerückt und die feindliche Cossacken, Calmucken sind ihnen in die Arrieregarde gefallen und einen unterofficierer davon von dem Leibdragonerregiment getödtet.

19. Stille gestanden.

20. Ist die Armee wider aufgebrochen und 3 $^1/_2$ Meil

---

*) I en und. skrifvelse, dat. Berlin d. 24 Okt. st. vet. 1708, anför A. Leijonstedt: »Ifrån Syltman är en berättelse för mer än 14 dagar sedan hitkommen, om E. K. M:tz och dess trouppers glorieuse och segersamme bedriffter uti åtskillige actioner med ryssarne vid deras gräntz och ehuruväl czarens envoyé Lieth, effter de tidningar han föregifver sig fått ifrån ryske arméen, äfven nu, såsom om slaget vid Holoffzin, uthsprider att ryssarne och uti dessa senare hafft öfverhanden; så vet dock håfvet icke allenast af den berättelsen jag dem meddelt, utan och af Syltmans omständelige relation att Lieth far därutinnan med osanning». (Riks-Ark. Borussica. Med. af H:r Arkivarien Th. Westrin).

marchiret biss an ein Dorf Stalcko *), alwo das Königl. Hauptquartier. Auf dem March haben die Cosacken einen Fendrich nebst einem Unterofficierer von der Garde nebst etlichen Gemeinen getödtet.

21. Seind die noch jenseit des Niepers zurück gewesene Regimenter mit dem General Crus und Meijerfeld im Lager auch eingerücket.

24. Stillgestanden, und erhielte man Nachricht, dass die Moscoviter Dorp in Liefland, nach deme sie alda alles ruiniret, verlassen **), ingleichen in Narva alle Häusser mit Teer und Pech bestrichen, auch kame die Nachricht dass der Zaar mit seiner Armee sein Quartier zu Hoki quittiret.

Dito bey Ihro Excell. den Herrn Graffen Piper zu Mittag gespeiset und nach dem Essen mit Ihme aus dem vom 7:tn dito Königl. Rescript, so den 23:tn dito allerunterth:t empfangen, gesprochen.

25. Hat eine Parthey Wallachen 5 Moscoviter, welche ebenfals auf Partie gewesen um das hiesige Lager zu recognoscieren, eingebracht, und ist der Capitain von denen letzteren desertirt und hiergekommen, aussagend, dass der Czaar annoch bey Hoki und ein Detachement zu Chauzy.

26. Ist eine Parthie Cosacken des Abends in die Regimenter eingefallen und etliche Officiers blessiret, hingegen haben die Schweden den Obersten, der selbige commandirt, gefangen bekommen.

27. Ist die Armee von Stalcki wieder aufgebrochen und 3 Meil marchirt biss an ein Dorf Wissokij ***) und erst Abends um 7 Uhr wegen der vielen Defiléen alda angekommen, verschiedene Regimenter aber erst den andern Morgen eingerückt.

27. Nacher Hof geschrieben.

---

*) Сталка XV, 9.

**) Se häröfver: Die Katastrophe der Stadt Dorpat v. Fr. Bienemann jun. (Bibl. Livl. Gesch. III Bd).

***) Высокое XV, 9.

28. Stille gestanden.

29. Ist die Armee wider marchirt biss an ein Dorf Trobeffka *) ist 1 Meil.

Selbigen Tages hat eine ausgewesene Parthie Wallachen einen Major von denen Moscoviter nebst 12 Gemeine, welche auf Recognoscirung waren, gefänglich eingebracht.

30. Ist die Armee wider aufgebrochen und 2 Meil marchirt biss an ein Dorf Lubanofki **). Auf diesem March hat eine Parthey Wallachen einige Moscoviter gefänglich eingebracht und welche massacriret.

31. Ist die Armee wider aufgebrochen und 2 Meil biss $^1/_2$ Stund von einem Städtlein Scherikoff ***) marchiret, alwo ein Pass und Fluss Sosa genandt, welches Wasser ohngefehr so breit als der Nieper bey Mohiloff; die Moscoviter haben 3 Brücken darüber geschlagen, über welche Tages vorhero vor Ankunfft der schwedischen Armee der General Rönne so disseit gestanden mit 9 Regimenter hinüber marchirt und an dem Wasser hierüber etliche Esquadrons stehen lassen, solche aber von welchen commandirten von der schwedischen Garde zu Fuss attaquiret worden und nachdeme sie etwas auf einander chargiret haben sich gedachte Moscoviter auf die Brücke postiret und folgends in guter Ordnung hinüber retiriret, wobey dann verschiedene todt und blessiret würden. Schwedischerseits wurde ein Obrister, nahmens Ramschwerdt, der sich als Volonteur bey der Armee aufhielte und gleich bey dem Feldmarchall am Wasser stunde umb zuzusehen, blessiret ingleichen auch ein Fähndrich von der Garde, so aber den Abend drauf noch starb.

1 *Septemb.* Stunde die Armee still, und schossen selbigen Tag die Moscoviter starck von jener Seiten herüber

---

*) Драковка XV, 9.
**) Лобановка XV, 9.
***) Чериковъ XVI, 9.

doch ohne sonderl. Schaden; Ihro May. der König haben fast den gantzen Tag über selbsten zu denen Moscovitern hinübergeschossen.

Eodem. Nacher Hof geschriben.

2. Ist die Armee wider aufgebrochen und 1 Meile marchiret biss an ein Dorf Sory *).

3. Brach die Armee auf und marchirte 2 Meil biss an ein Dorf Golopska **) und haben die Vortrouppen von des Oberst Ehrenstädt [ɔ: Örnestedt] Regiment, so in 3 Esquadrons bestunden bey einer Defilee 2 Regimenter Moscoviter von dem Generall:t Golz angetroffen, selbige repoussiret und einige davon massacriret und auch gefangene eingebracht; von den Schweden ist der Regimentsquartiermeister tod blieben.

Eodem. Des Abends brachten die Walachen 7 Moscoviter gefänglich ein.

4. Stunde die Armee still.

Eodem. Kam ein Deserteur, welcher ein Domestique vom Generaladjutant Canifer und mit selbigen gefangen wurde, aussagend dass die gantze moscovitische Armee 1 $^1/_2$ Stande von hier bey Kritschoff stundte.

5. Marchirte die Armee wider 2 Meil biss an ein Dorf Bapzibinoffska ***). Selbigen Tags waren Ihro May. der König in Gefahr bey Visitirung der Aussenposten, indeme Sie nahe an eine Parthey Cossacken kamen und die gantze schwedische Armee sich alda versamlet.

6. Stunde die Armee still und verfertigten die Brücken über den Pass.

7. Marchirten die Armee wider 2 Meilen, biss an eine Stadt Maletitsch †), welche meistentheils von denen Moscovitern 8 Tage zuvor da Ihro. May. der Czaar und Printz

*) Сарай XV, 10.
**) Холопьли XV, 10.
***) Батвиновка XV, 10.
†) Молятичи XV, 10.

Mentzikoff persöhnl. da waren, abgebrandt worden und stunden den nemlichen Tag, da die Schweden da ankamen, kurtz vorhin annoch welche Moscoviter alda; die Wallachen brachten auch etliche gefangene auf diesem March wider ein, welche aussagten dass der Czaar 2 Meilen mit seiner gantzen Armee von hier stunde; währenden March 3 Mann von denen feindl. Calmucken erstochen.

8. Kamen 2 starcke Esquadrons Moscoviter zu recognoscieren und avancirten biss an das bey hiesigtem Lager fliessende Wasser Nabotazama *) genandt, nahe an die darüber geschlagene Brücke auf einen Edelhof; auf Anmarschirung einiger commandirten Schweden aber zogen sie sich wieder in guter Ordnung zurück, worauf eine Parthey Wallachen nach kame und mit denen noch hin u. wieder reitenden Moscovitern chargirten, die beyde Esquadrons aber setzten sich ohnweit zwischen einem Busch.

Ihro May. der Czaar soll mit den gantzen armee bey einem Dorf Koltof **) 1 1/2 Meil von hier campiren, bey einem andern Dorf aber Dobra ***) genandt, eine Meile von hier soll ein Detachement von selbigem von etlich 20/m Mann stehen.

8. Stunde die Armee still.

9. Dessgleichen.

Selbigen Tags kamen einige Deserteurs von denen Moscovitern, aussagend, dass der Czaar mit der gantzen Armee eine Meile von hier stunde.

Selbigen Morgen suchte ein moscovitisches Detachement in das Corps des General Rosens einzufallen; weilen selbiges aber gleich alard ware, wurde ged. moscovitisches Detachement von Ihnen repoussiret.

10. Stunde die Armee noch still.

---

*) Натопа, ett tillflöde till Сожъ.

**) Колтово XV, 10.

***) Доброе.

Selbigen Morgen zwischen 7 und 8 Uhr fiel ein moscovitisches starckes Detachement von 8 Regimenter zu Fuss und 3 zu Pferd in das Buchwaldische Regiment ein, welches aber von denen nah bey stehenden Regimentern secundiret wurde, und daurete das Feuer, so hefftig ware, bey einer Stunde lang; bey Anrückung mehrerer schwedischen Trouppen aber, zogen sich die Moscoviter über den gekommenen Morast und engen Defilee wider zurück mit Hinterlassung 500 todten. Schwedischerseits ist der Obrist Rosenstiern tod blieben, der Graf Sperling tödtlich blessiret und 300 Gemeine todt und ohngefehr so viel blessiret.

11. Stunde die Armee wider still, Abends aber um 11 Uhr fieng die Bagage von der gantzen Armee an zu defiliren über die unterwärts gemachte Brücken, nachdeme Nachmittags um 4 Uhr von 2 Regimenter auf der andern Seit posto gefast worden auch das gröste Theil von der Armee die gantze Nacht über marchiret.

Das Hauptquartier andern Tags als den 12:tn dito um Mittag über der an dem Edelhof reparirten Brücke übergieng und campirte die gantze Armee in 3 Linien bey einem Dorf Wolofnicke *). Währenden diesem Marche die Calmucken bey einigen Regimenter eingefallen und einige Gemeine und auch welche Pferdte getödtet. Abends vorhero sahe man in dem moscovitischen Lager bey 40 Raqueten aufsteigen.

13. Stundte die Armee still und hazarlirten selbigen gantzen Tag die Calmuken ged. Armee.

Eodem. Marschirte eine Colonne von der schwedischen Armee aus diesem Lager ab. Selbigen Tag recognoscirte der Feldmarchall nach dem moscovitischen Lager zu, so aber schon aufgebrochen war und hatten die Moscoviter ein Detachement von 4000 Calmucken und Cosacken alda gelassen um den schwedischen March zu observiren.

14. Ist die Armee wider marchiret biss an ein Dorf

*) Воловники XV, 10.

Besewastitsch *), alwo man von Moscovitischen Deserteurs und andern die versicherte Nachricht erhielt, dass der Czaar mit seiner gantzen Armee nach der bey Maletitsch unterm 10:tn diess gethanen Attaque und vermeinten Anrückung des General Löwenhaupts so gleich aufgebrochen seye.

15. Marchirte die Armee wider 2 Meil biss an ein Dorf Iwonie **) und rückten andern Tags früh erst noch verschiedene Regimenter wegen des vielen Morasts und Defileen ein.

16. Stunde die Armee still.

17. Stunde dieselbe noch still.

18. Ist die Armee wider aufgebrochen und marchiret biss an ein Dorf Millikow ***) allwo nah bey das Hauptquartier gemacht worden. Ohnweit diesem Dorf erhielten Ihro May. der König von Schweden von einigen von denen vorauss gegangenen Wallachen gefänglich eingebrachten Tartarn und Polacken die Nachricht, wie dass der Czaar mit der gantzen Armee eine Meil von obgemeldtem Dorf bey einem Stättl. Mingewitsch †) auf einer Plaine campirte, der General Rönne aber stunde mit einem Detachement von 7 Regimenter $^1/_2$ Meile davon bey einem Dorf, und da er die schwedisshe Armee sahe anmarchirte, detachirte er den Brigadier Mitschkau mit 4000 Mann Moscoviter, Cosacken und Calmucken (welchem, eines gefangenen Majors Aussage nach, der General Bauer mit 10000 Mann folgen und die Arrieregarde fallen solte) und fielen selbige 4000 Mann in die Bagage des Obristen Hielms ein, wurden aber nachdeme sich das Regiment gleich versamlete, auch von des Obrist Alphentäls Dragonerregiment und Meijer-

*) Быковичи XV, 10.

**) Ett namn som äfven finnes hos Adlerfelt och Hultman, men som utg. ej kan återfinna, såvida det ej möjligen skall vara Горяны XIV, 10.

***) Миленкова XIV, 10.

†) Митковичи straxt norr om Татавскъ XIV, 10.

feldischen secundiret wurden mit Hinterlassung 150 Mann todten, worunter ein Obristl:t todt auch ein Major und Capitain gefangen und blessiret, repoussirt; Schwedischerseits sind geblieben ein Cornet und etlich 20 Gemeine, einige Capitains, Officiers und Gemeine blessiret; bey Anmarschirung der schwed. Armee sahe man an allen Seiten die Dörfer von denen Moscoviter angestecket im Brand.

19. Stunde die Armee still.

20. Marchirte selbige wider und da Ihro May. der König eine kleine Meil vor dem Aufbruch vernahm, dass der Feind auf einer Plaine mit ohngefehr einem Detachement von 8000 Mann Cavallerie campirte, auch ohnweit davon die gantze Armee stunde, als liesse der König seine Armee auch anmarchiren und griffe den Feind mit etlich Regimenter an, repoussirte solche auch gleich und da Ihro Excell. der Feldmarchall mit der Cavallerie den König secundirte, verfolgten Sie selbigen auf eine halbe Meil, da sie sich an einem Dorf wider setzten und Tete machten, worauf der König um nicht coupieret zu werden, weil die Infanterie zurück ware, sich mit denen bey sich gehabten Trouppen auch wider zurück zoge und selbige Nacht auf dem Feld campirte; da aber gar nichts von Fourage zu haben war und weilen ich dem Feldmarchall beständig folgte, als befande mich auch bey währender Attaque und Action mit bey. Schwed. seits seind todt geblieben 2 General-Adjutanten, als Holl und Rosenstirn, auch ein Rittmeister, einige Unterofficiers und Gemeine todt und unterschiedene blessiret, Ihro May. dem König wurde sein Pferd geschossen und Dero Leibknecht, welcher Ihro May. zu Seiten und mit einem andern Pferd wolte beykommen, bliebe auch mit seinem Pferd todt.

21. Brach die Königl. Schwed. Armee wider auf und marchirte eine halbe Meil biss an ein Dorf Kreweny *),

*) Кривили XIV, 10.

allwo eine Generalfouragirung gethan wurde. Auf dem March erhielte man die Nachricht, dass der Czaar mit seiner Infanterie sich nacher Smolensko zu gezogen hätte, die Cavallerie aber ist auf dem vorigen Platz stehen blieben, und ist man solcher lincker Hand um Fourage zu haben vorbey marchirt. Die Calmucken sind auf diesem March in die Arrieregarde gefallen, einige Mann getödtet und blessirt.

22. Stunde die Armee still.

Selbigen Tag kam Nachricht ein von einigen Juden, welche von den Moscovitischen Gräntzen gekommen, dass der Czaar 1 1/2 Meil mit der Infanterie von hier und in seinem Lande stunde auch allda sengte und brennte und sich gegen Smolensko zuzöge.

Diesen Tag haben die Calmucken die Fouragiers sehr gehindert und eingefallen.

Eodem. Wurden die beyde Generaladjutanten Holl und Rosenstirn zur Erden bestättiget.

23 & 24. Stunde die Armee noch still; und waren Ihro May. der König mit dem Feldmarchall Gr. Rheinschild d. 24 dito biss 1 Uhr in die Nacht allein im Zelt, wozu der Generalquartirmeister Guldenkrub offterfordert wurde.

25. Darauf brach die Armee des Morgens in aller Früh auf und marchirte wider rückwärts 4 Meilen weit biss an ein Dorf Bistriz *) und hatte alda ein Wasser zu passiren, über welches der König mit eigner Hand die Brücke helffen verfertigen alwo sich die Moscoviter kurtz vorhin vertrenchementirt hatten, durch welches Trenchement die Armee auch marchirte.

26. Marchirte die Armee wider 3 Meilen biss an ein Dorf Woloffnike **) allwo selbige schon zu voren unter den 12:tn u. 13:tn dito gestanden.

---

*) Förmodligen samma som sid. 265 kallas Besewastitsch; kartan visar där en bro, ehuru vattendraget ej är tydligt utmärkt.

**) Se sid. 264.

Vor dem Aufbruch wurde der Generalmajor Lagercron mit einem starcken Detachement und 6 Stücken voraus commandirt um Posto an einem Fluss Ibitsch oder Obitsch genandt zu fassen.

27. Brach die Armee wider auf, marchirte in 4 a 5 Defileen 2 1/2 Meilen weit, da die übrige Bagage erstl. andern Tages noch nachkame biss an ein Dorf Rudne *).

28. Stunde die Armee still.

29. Brach die Armee wider auf, marchirte 4 Meilen, passirte bey einem Pass und Stättl. Krizschoff **) über 2 über aldasiges vorbeyfliessende Wasser Sosa genant geschlagene Brücken, da gleich der Wald angieng und die Armee in 55 Colonnen wegen der vielen Defileen und Morasten marchirte biss an ein Klein Dorf Buda ***).

30. Brach selbige wider auf, marchirte nach selbigen Wald in verschiedene Colonnen wegen des continuirenden Morastes und 4 Defileen campirte Nachts bey einem kleinen Dorf Lobske †).

1 *Octob.* Marchirte die Armee nach ged:m Wald, da dann die Bagage gleich den beyden vorigen Marchen wegen der Defileen die gantze Nacht marchirte und erstl. andern Tags angekommen. Das Hauptquartier ware bey einem Dorf Goschtikowiz ††), und war dieser March 4 Meilen. Tages vorhero traf man in Walde des vorauscommandirten Generalmajor Lagercrons Arrieregarde, bestehend in 200 Pferdte mit einem Major an, deme nicht wissend wo er geblieben, in dem er ihn alda postiret gelassen.

2. Brach Ihro May. der König mit verschiedenen Re-

---

*) Рудня XV, 10. Torde vara miss-skrifning ty Rudnja ligger o. 7 verst söder om Kryczew. Men det afsedda stället måste ligga i granskapet af Malatycze. Jfr Posse sid. 325.

**) Кричевъ XV, 10.

***) Möjligen Ревуть XVI, 10.

†) Лозовиц XVI, 10.

††) Костюковичи XVI, 10.

gimentern wieder auf (indem Selbige die Nachricht erhielten, dass der General Lagercron den Weg um bey dem Pass posto zu fassen, verfehlet) um sich gedachten Passes zu bemächtigen.

Selbige Nacht passirte der König in hoher Person mit den bey sich habenden 2 Regimentern als Garde und Dahlregiment nach den Fluss Beschiz *) zu fuss durch, blieben darauf im Walde liegen, daselbst Feuer gemacht wurde um sich zu trocknen. Den folgenden Morgen darauf folgte das Uppländische Regiment, so die Brücke über den Fluss schlagen und marchirten selbigen Tag als den

3 mit denen 2 obgemeldten Regimentern noch 4 Meilen durch den Wald biss an das erste Gräntzdorf in Severien dem Mazeppa gehörig Nahmens Nifnow **) woselbst die Bauren anfängl. zu Hause sich aber bald darauf ein jeder mit seinem Gewehr in den Wald begaben, in welchem Dorf aber Ihro May. der König die Nacht über und den folgenden Tag als den

4 biss Nachmittags 4 Uhr verblieben, alda die noch zurückseyende Trabanten erwartends, welche Tags und Nachts vorhero 9 Meilen gemarchiret, worauf der König noch 2 Meilen mit der Garde biss an den Fluss Ibiz ***) oder Obiz marchirt, woselbsten die Garde über selbigen Fluss, welcher der Sose an Breite gleich, eine Brücke schlugen auch bey diesem Fluss ein schönes Dorf †) war, darauf Sie den

5 gegen Abend mit denen Trabanten, Garde und Dahlregiment übergegangen und marchirten biss an ein Dorf Goschenike ††).

Selbigen Tag ehe Sie noch über den Strom passirten

---

*) Бѣседь.
**) Нивное XVI, 11.
***) Ипуть.
†) Дроковъ XVII, 11.
††) Костеничи XVII, 11.

bekamen Ihro May. Nachricht von dem Major Cosel [ɔ: Koskull], welcher mit 300 Pferden von der Arrieregarde und Detachement des General Lagercrons so wie vorgemeld verfehlet, mit 60 Mann zu Pferd, wobey ein Capitain und Cornett auscommandirt wurden auch nahe biss an das Stättl. Mehlin *), so eine Meile von jetz gemeldtem Dorf Gorchenike lieget, avanciret, alda die Dragoner absitzen lassen um sich des Thores ged. Stättl. als in welches sich vorhin bey Ankunfft der schwed. Trouppen von allen umliegenden Dörffern die cosakische Bauren hinein retiriret, wo auch schon 2000 Cosacken eingelegen, zu bemächtigen; als sie aber auf gedachtes Thor attaquirten, welches sie zuvoren gleich zugesperrt und sich die darinn liegenden opponirten und wehreten, wurden von den 60 Mann 30 getödtet und blessiret, wobey auch der Cornett geblieben, der Major mit dieser übrigen Mannschaft aber obligiret ware sich wider zurück zu ziehen, warauf die Cosaken die Vorstadt abgebrandt.

6 et 7. Lagen Ihro May. der König still und warteten der zurückgelassenen Bagage, welche den 3:tn dito abmarchirt und den Wald passirt biss den 8:tn dito, da selbige erstl. anlangete, u. sahe man denselben Abend in der Gegend von dem Stättl. Mehlin ein groses Feuer.

9. Stunde der König mit denen bey sich habenden 3 Regimentern nebst diesen noch still u. erwarteten Ihro May. noch die im Wald zurückgelassene Regimenter.

10. Stunden Ihro May. der König annoch still und marchirten selbigen Tag die 3 Regimenter als die Garde, das Dahl und Uppländische Regiment in die nechst umliegende Dörfer zu cantoniren.

11. Annoch still gestanden. Selbigen Abend erhielte man die Nachricht, dass der Major Apfelgrün von der Garde

*) Мглинъ XVII, 11.

mit seiner ausgewesenen Parthey um Vivres aufzusuchen von denen Moscovitischen Bauren angegriffen worden.

Eodem. Einen nachdenckl. u. harten Discurs biss Nachts 12 Uhr mit dem Secret. Cederhielm gehabt, sonderl. die Mecklenburg. und Churländ. Affaire betreffend. Item formalisirte er sich, dass der König den Graf Horn, welcher nimmer gut schwedischgesinnet, in Dero Dienste genommen.

12. Kam der Obrist Dücker ins Hauptquartier mitbringend, dass alle Regimenter nunmehro den Wald passiret seind mit Verlust sehr vieler Pferde. Der Obrist Dücker ist mit seinem Regiment der letzte gewesen. Als die Arriere-Garde ohnweit bey dem Stättl. Maletitsch vorbey marchirte, fanden sie allda auf einer Plaine ein moscovitisches Corps (von 8000 Mann der Aussage nach) en ordre de bataille, welches sich gegen die schwed. trouppen, so von 3 Regimenter Infanterie und 2 Cavallerie bestunden, setzte. Diese attaquirten die Arrieregarde, nachdem aber das Dückerische und Taubische Regiment auf solche lossgiengen, zogen sie sich widerum zurück.

12. Haben die Cosacken das Stättl. und Festung Mehlin, nachdem sie solches ruinirt und ausgeplündert, verlassen.

13. Bin ich mit dem Feldmarchall nach ob ged. Stättl. um solches zu besichtigen geritten. N. B. am 11 dito speiste ich mit dem Graf Piper und habe mit ihm wegen des am 29:tn September empfangenen Königl. Rescripts gesprochen.

Eodem. Kam des Oberstl:t Wrangels Kammerdiener in das Hauptquartier ein mit Nachricht dass der General Lewenhaupt mit denen Moscovitern bey einem Dorf Sosa genandt getroffen und den Kürtzern gezogen hätte.

14. Kame die Confirmation von obigem ein, worüber eine grosse Consternation verspüret wurde.

15. Noch stillgestanden.

16. Hörte man Canoniren und vernahme, dass der Zermetoff nebst dem General Rönne 6 Meilen von hier dem Hauptquartier stünde; auch wurde auf der Fouragirung ein Capitain von den Leibdragonern nebst etlichen Knechten von den Cosacken getödtet.

17. Noch still gestanden.

18. Ebenmässig.

19. Ist die Colonne unter dem Generalmajor Meyerfeld, Rose und Spar marchirt.

20. Das Hauptquartier noch still gestanden.

21. Seind Ihro May. der König mit dem Hauptquartier Garde und einigen Regimentern aufgebrochen und marchirt durch einen sehr üblen Wald 2 Meilen biss an ein Dorff Billagova *). Auf diesem March brachte die Garde 33 Stunden zu um zu passiren.

22. Stunden Ihro May. still und warteten der Bagage ab, als welche erstl. d. 23:tn dito wegen des bösen Weges in das Hauptquartier einkame.

Eodem. Kame der General Löwenhaupt zu Ihro May. dem König und statteten Derselben eine ausführl. Relation wegen der untern 9:tn diess bey Sosa zwischen denen Moscovitern und ged. Generaln Trouppen vorgegangenen Action ab; man wolte doch von einer völligen Niederlag sich alhier mit der Victorie flattiren und den Leuten glauben machen.

Selbigen Tag als den 23:tn dito marchirten Ihro May. wider eine Meile biss an ein Dorf Ruckoff **).

24. Wider aufgebrochen und marchirt 2 Meilen biss in ein Dorff Mesonskij ***) 2 Meilen von Staredub.

25. Still gestanden.

26. Wider aufgebrochen und marchiret 1 Meil biss in ein Dorf Grobiffna.

---

*) Бѣлогорщъ XVII, 11.

**) Рюховъ XVII, 11.

***) Меженики XVII, 11.

27. Still gestanden und auf die Bagage wegen der vielen Defileen gewartet.

28. Wider aufgebrochen und marchiret 4 Meilen biss an ein Dorf, allwo das Hauptquartier und etliche Regimenter gestanden. Auf diesem March haben die Calmucken nicht nur die Armee hazarliret, sondern auch in die Bagage eingefallen und verschiedene Wägen spoliret. Die Armee hatte auch 3 grosse Moräste zu passiren.

29. Wider marchirt 2 Meilen biss in ein Dorf Banoroffka *).

30. Stunden Ihro May. der König still und arrivirte selbigen Tag der Generalmajor Lagercron mit seinem bey sich gehabten Detachement in das Hauptquartier. In gleichem kame der Generalmajor Creuz und rapportirte dem König, wie dass er vor 2 Tagen mit denen Moscovitern unter Commando des General Ifland eine Rencontre gehabt, und wären von denen erstern unter andern 2 Capitains getödtet worden; auch hätten die Walloschen 200 Moscoviter massacriret.

31. Noch stillgestandten, und kame von einig gefangen gebrachten die versicherte Nachricht ein, dass der Menzikoff mit einer starcken Armee in Anmarsch seye, auch wäre Schermetoff, Renzel und Ifland mit ihren Trouppen schon würcklich in diesem Landte.

1:tn *November*. Ist die Armee wider aufgebrochen und marchiret 5 Meil biss an ein Dorf Mazova **). Dieser March ware wegen des schlimmen Wegs und üblen Schneewetters sehr penible.

2. Still gestanden und kame diesen Tag erst die Bagage von dem vorigen March noch ein.

3. Wieder marchirt 3 Meil biss in ein Dorf.

4. Wider aufgebrochen und $^1/_2$ Meil von dem Stättl.

---

*) Панурóвка XVIII, 11.

**) Машевская XIX, 11.

Novo Grodeck *) vorbey marchirt, alwo die Cosacken sich sehen liessen und mit den Walloschen chargirten, von welchen auch in gleichem von der Garde einige blessiret auch etliche Wägen hinweg genommen worden. Das Hauptquartier ware in einem Dorf Horki **) bey dem Fluss Dezna.

5. Still gestanden.

Eodem. Ist der Mazeppa mit etl. 1000 Mann zu den schwed. Hielmischen Regiment gekommen.

6. Stunden Ihro May. der König noch still und hörte man selbigen Tag starck schiessen, auch sein Generaladjutant Max von dem Mazeppa abgeschickt in das Hauptquartier einkommend.

Eodem. Wurde zwischen der Garde und Dahlregiment Quartiren eine Brücke über die Dezna geschlagen.

7. Noch stillgestanden, weilen die Brücken über die Dezna noch nicht fertig. Selbigen tag kame der Mazeppa mit vielen Cosaken biss vor das Hauptquartier, alwo er halten bliebe und vernehmen liesse, ob Ihro May. der König zu Hauss, nachdem Selbige aber aussgeritten waren, auch schon gegen Abend gewesen, als ist gedachter Mazeppa wider nach seinem von hier ohnweitigem Quartire umgekehret.

Als selbiger in des Obristen Hielms Quartier gekommen, ist er mit Trompeten und Pauckenschall eingezogen; der Obrist Hielm hingegen hat ihn ohnweit dem Quartier auch mit rührendem Spiel empfangen.

8. Still gestanden. Selbigen Tag kame Morgends um 9 Uhr der Mazeppa in das Hauptquartier zum König ein, hatte eine grosse Suite von fürnehmen und andern Cosacken bey sich; vor ihme her ritten welche Officiers, und sodann ritte einer hinter selbigem, und gleich vor dem Mazeppa mit einem von Silber verguldten und mit Steinen

---

*) Новгородъ Сѣверскъ XIX, 11.

**) Горки XIX, 11.

besetzten Stab, und bald hinter ihm wurde ein Bundschu welcher von weissen Bullen gleich dem türckischen Rossschweif geführet, darauf der gantze Troupp folgte. In des Königs Quartier wurde er durch den Hofmarchall von Düben empfangen, speiste zu Mittag mit Ihro May. und ware sonst niemand als 7 seiner der Mazeppa fürnehmsten Cosacken an der Tafel. Der Mazeppa sasse dem König zur Rechten; nach geendigter Tafel ist er auf die nemliche Art wie derselbe eingekommen wider zurück nach seinem Quartier gegangen. Die Nacht darauf hörte man starck Canoniren, welches von denen Moscovitern geschehen auf die Garde auch Feuerkuglen geworfen worden auf etliche Häusser, wo sie vermeinten dass die Brücken solten gemacht werden.

9. Noch stillgestanden. Selbigen Tag kame der Mazeppa wieder in das Hauptquartier ein, speiste zu Mittag bey dem Graf Piper. Nach der Mahlzeit gab er dem Feldmarchall eine Visite.

10. Wieder marchiret eine starcke Meile biss in ein Dorf Inetowffka*); auf dem March passirte das Hauptquartier durch das Dorf alwo des Mazeppa Quartier war und speiste bey selbigen der Graf Piper zu Mittag.

11. Stillgestanden wegen der Brücken, so noch nicht können wegen des in der Detzna gehenden Eises auch Verhinderung von denen Moscoviter geschlagen werden.

12. Noch stillgestanden und waren Ihro May. der König annoch in des Generalmajor Sparen Quartier, allwo die Brücke soll geschlagen werden. Die Moscoviter haben an selbigen Orth jenseit des Wassers Stücke gepflantzet und damit herüber gefeuret. Schwed. seits haben sie gleichfalss mit einigen Stücken und Haubitzen, welche sie auf einer Höhe gepflantzet, hinüber geschossen; auch liessen

*) Игнатовка XIX, 11.

Ihro May. der König des Abends einige Mannschafft auf Böten und Brahmen über das Wasser setzen.

Eodem. Kame der Mazeppa hier ins Hauptquartier, gabe dem Feldmarchall eine Visite u. gienge darauf sofort nach dem König.

14. Vernahme man, dass am vorigen Abend, als der König die obgemeldte Mannschafft, so in 6 à 700 Mann bestanden, über das Wasser setzen liesse, die Moscoviter selbige attaquiret, da sie dann ein Paar Stundten zusammen chargirten und von beyden Seiten einige tod geblieben. Schwedischerseits seind 2 Generaladjutanten blessirt worden, von welcher, schon einer todt, Oglijffkij. Der Generalmajor Stackelberg hatte von denen letztern das Commando. Den Morgen darauf nach dieser Action zogen die Moscoviter sich wieder zurück und fiengen die Schweden an starck an der Brücken zu arbeiten.

15. Wider aufgebrochen und marchirt eine Meil biss in ein Dorf an der Dezna gelegen, Meschin *) genandt, alwo die 2 Brücken über das gemeldte Wasser geschlagen worden. Disseits auf einer Höhe waren 24 Stück gepflantzet, auf der andern Seiten nahe am Ufer in dem Gebüsch lagen die bey Fassung dieses Postens gebliebenen Moscoviter annoch unbegraben.

Eodem. Seind noch etliche Regimenter und Bagage übermarchirt. Die Nacht als über der Dezna posto gefasset worden, waren von dem Dückerschen Dragonerregiment von des Obristl:t Funcken Compagnie 11 Mann desertiret. Ihro May. der König marchirten selbigen Abend mit denen Trabanten und etlichen Regimentern über, blieben die Nacht in dem Wald und grossen Morast, über ein Meil Wegs gross, stehen und kamen andern Tags in ein Dorf Tschebeleffskij **), alwo sich noch einige Esquadrons Moscoviter

*) Мезинъ XIX, 11.
**) Чеплѣевка XIX, 11.

sehen liessen, zogen sich aber auf Annäherung der Armee zurück.

16. Marchirte vollends das Hauptquartier und verschiedene Regimenter über die Brücken auch nach dem Dorf Tschebeleffkij zu.

Eodem. Kame Nachricht ein, dass die Moscoviter d. 13:tn diss die Stadt Baturin mit stürmender Hand eingenommen und alles darinnen massacriret und geplündert.

17. Wider aufgebrochen und 2 Meil marchirt biss in ein Dorf Luckenow *). Vor dem Aufbruch erhielte der Mazeppa von einer von ihm ausgeschickten Parthey die Confirmation von obigem der Stadt Baturin, darauf er solches dem König selbsten notificirte und sich sehr missvergnügt darüber empfandte.

18. Wider aufgebrochen und marchiret 3 Meil biss in ein gross Dorf von 188 Häuser, Wotschusa **) genandt, alwo alle Bauren zu Hauss waren, wie auch auf etliche andere auf diesem March passirte Dörfer, und haben die Bauren überall bey Ankunfft des Königs Ihme Brod, Saltz u. Äpfel præsentiret.

NB. Einen Expressen nach Hof geschickt.

19. Stillgestanden.

20. Noch stillgestanden, weilen die Brücke über die Sems ***) bey Baturyn noch nicht verfertiget.

Eodem. An S:e Excell. dem Obercammerherrn nacher Berlin unter Couverte H:n Negelein in Königsberg durch einen Expressen geschriben.

21. Wider aufgebrochen und marchirt 2 Meilen biss in ein Dorf Horotischke †). Der March gienge gantz nah an der Stadt Baturin vorbey und war ich selbsten in der Stadt und den Ruin mit angesehen.

---

*) Лукновъ XX, 11.

**) Атюща XX, 11.

***) Сеймъ.

†) Городище XX, 11.

22. Stillgestanden.

23. Dessgleichen.

Eodem. Bin ich in des Mazeppa sein Hauptquartier geritten und selbigem alda gesprochen, auch vernahme man, dass die Moscoviter einen neuen Feldherrn, den Commendanten aus Staredup, Nahmens Scurobatzki erwehlet haben.

Eodem. Wegen meiner Abreise mit dem Graf Piper und Feldmarchall Graf Rheinschild gesprochen, welche sie mir uber difficultiret.

Eodem. Ist der Mazeppa in das Hauptquartier gekommen u. Ihro May. den König gesprochen.

24. Noch still gestanden.

25. Noch still gestanden.

Eodem. Wurde der vor etl. Tagen von des Mazeppa Cosacken in Prelucka gefangen genomme moscovitische Generaladjutant Schulz (welcher mit Briefen nacher Teutschland zu gehen beordret waren) in das Hauptquartier eingebracht.

26. Wider marchirt 4 Meil biss in ein Dorf Holunki *).

Eodem. Ist der Generaladjutant Linenroth, welcher von dem König nach des General Crusen Colomne abgeschickt ware, mit bey sich gehabten 4 Ordonnanzreutern auf dem Weg 5 Blessuren habend todt gefunden worden.

27. Marchiret 3 Meil biss in ein Dorf Metrocka **).

28. Wider aufgebrochen und marchiret 5 Meil biss in ein Stättl. Romney ***), alwo das Standquartier, neml. das Hauptquartier und Garde eingekommen und würden die andere Regimenter ebenfalss in das Standquartier einzurücken beordret.

Eodem. Kame Nachricht dass die Moscoviter im Anmarsch seyen.

---

*) Голенки XXI, 11.

**) Дмитровка XXI, 11

***) Ромны XXI, 12.

30. Hatte das Dückerische und Sparische Regiment mit denen Moscovitern als welche in einern Stättl. *) 5 Meil von hier gewesen, die erstere aber in derselbigen Vorstadt waren, ein rencontre, wobey beyderseits welche geblieben und von dem Dückerischen Regiment der Major blessiret auch 2 Capitains getödtet wurden, anbey die Bagage geplündert und alle Mäntels und Räntzel genommen, auch die kranken und blessirten so in der Vorstadt waren, massacriret worden.

2:tn *December*. Kame der Feldherr Mazeppa aus seinem Standtquartier ein Stättl. Hadietsch genandt 5 Meilen von hier, wohin er Tags vorhero mit 3 bey sich gehabten schwed. Regimentern marchiret, alhier in das Hauptquartier, weilen die Kundschafft kame, dass die Moscovitische Armee in Anmarsch seye, wider zurück.

3. Nichtes passiret

4. Nachts wurde die Stadt, alwo vorhin die Rencontre zwischen dem Dückerischen Regiment und denen Moscovitern ware, nebst einem Dorf von denen Schweden abgebrand.

5. Ist eine Post von aussen herein an den Zaaren gehend, von denen Schweden intercipiret worden.

6. Nichts passiret.

7. Kame ein Teutscher Jung in das Hauptquartier, aussagend wie dass in einen Dorf **) 4 Meilen von hier eine Partie von Moscovitern, Cosacken und Calmucken von tausend Pferden stunde, worauf der Obrist Taub mit sinem Regiment dahin commandiret wurde, selbige verjaget und viele Pferde zur Beute bekommen und das Dorf abgebrandt.

8. Nichts passiret.

9. Dessgleichen.

---

*) Смѣлое XXI, 12, se Adlerfelt.

**) Ej heller Adlerfelt nämner byns namn.

10. Ist die durch einen Cosaken abgeschickte Post so unterm 20:tn Novemb. aus dem Hauptquartier Wotschusa *) genannt, abgienge, auch bereits über dem Nieper ware, wegen der aldorten stehenden Moscovitern nicht durchkommen konte, alhier widerum zurück eingekommen.

11. Wurde der Obrist Dücker und dessen Obristlieut. mit 300 Pferden von selbigem Regiment nach einem Moscovitischen Stättl. Trioloco **) (weilen die Nachricht einkame, dass dorten Moscoviter stunden) auscommandirt, bey deren Ankunfft aber selbige schon fort waren, worauf sie ged. Stättl. nebst noch einem Dorf abgebrandt auch noch einige der Feinde niedergehauen. Diess waren die erste Partie ins Feindes Land.

12. Ware ich bey S:r Excell. dem Grafen Piper und mit selbigem abermal wegen mimer Abreisse gesprochen.

13. Kame die Nachricht ein, dass vor etl. Tagen die Leibdragoner und das Wenterstettische Regiment als welche in einem Dorf Prelucka ***) gestanden von einer starcken Parthey zusammen gerottirtes Volck als moscovitische Cosacken und Bauren aus dem neml. Dorf attaquiret und überfallen worden. Weilen die erstgemeldte aber solches noch in Zeiten gewahr wurden, haben sie sich wieder von ihnen befreyet, wobey ein Capitain wie auch etliche Unterofficiers von denen Leibdragonern tod geblieben.

14. Hatte das Taubische Regiment mit denen Moscovitern eine rencontre, von welchen letztern 8 Mann ge-

---

*) Se noten 2 sid. 277.

**) Недригайловъ XXI, 12, vid Sula.

***) Har ej återfunnits. Det var där tsarens generaladj. Schultz blef fången (sid. 278). Orten bör ligga straxt söder om Desna ty det var om natten efter öfvergången som Schultz blef fången (Petre s. 191). — Frågan har ju sin vikt för kännedomen om de svenska posteringarnas ställning. Lifdragonerna och Uplands ståndsdragoner ha således stått på långt afstånd från högqvarteret.

fangen nebst etlichen Estandarten in das Hauptquartier d. 15 dito eingebracht wurden.

15. Nichts passiret.

16. Die Briefe welche vom 15 dito datiret und nacher Hof unter Couverte von Herrn Rath Negelein pr. Königsberg geschrieben, abgeschickt und hat solche Limon mitgenommen.

17. Nichts passiret.

18. Nichts passiret.

19. Dessgleichen.

20. Wurde abermals ein Expresser mit Briefen von der Canzley abgeschickt.

21. Ist der Obristl:t Funck mit einer Partey von 500 Pferden nach einem Moscovitischen Stättl. 5 Meil von hier Tiernow *) genandt ausgewesen, in welchem 3000 Cosacken waren; selbige triebe er auf den Kirchhof und wurde alles was sich nicht so gleich weiter retiriren konte ingl. Weib u. Kinder in der Stadt massacriret und nochmals die Stadt abgebrandt.

22. Nichts passiret.

23. Dessgleichen.

24 et 25. Dessgleichen.

26. Kame Nachricht ein, dass die Moscoviter sich aller Orten zusammen zögen auch die schwed. Regimenter fast tägl. Rencontres hätten und die Fouragierquartier von den moscovitischen Parthien incommodirt wurden.

Eodem. Wurde Ordre gegeben sich marchfertig zu halten.

27. Marchirte die Armee; das Hauptquartier auch die Trabanten blieben doch in ihrem Quartier; Ihro May. aber nebst dem Feldmarchall marchirten mit der Garde nebst denen noch im Hauptquartier gelegenen Regimentern. Die vorausgehende Walloschen und Fouriers traffen eine mosco-

---

*) Терны XXI, 12.

vitische Parthie an, von ohngefehr 160 Mann starck, welche in dem Dorf Lübenova *) postiret waren, mit welcher sie chargirten auch meistens niedergemacht und theils gefangen genommen, welche aussagten, dass diese gemeldte Parthie in dasiges Dorf seye gelegt worden um des Königs Mouvement oder Aufbruch zu observiren.

28. Brach das Hauptquartier mit den Trabanten auf und marchirte den neml. March welchen vorigen Tags Ihro May. der König thaten. Bey Anrückung selbigen Dorfs brachen Ihro May. in der strengen Kälte des Abends wider auf u. marchirten in eine Statt Adiatsch **) genandt, das Hauptquartier und Trabanten aber marchirten seitwerts in ein Dorf Rosenofka ***) so 3 Meil von Rumne ligt. Die Moscoviten haben kurtz vor des Königs Ankunfft die Vorstätt von gemeldter Stadt Adiatsch abgebrandt

29. Stillgestanden.

Selbigen Tag kamen Ihro May. der König in der Stadt Hadiatsch an und erwarteten alda die mit sich nehmende Regimenter, und hatten die Moscoviter so sich bey 12000 Mann starck 2 Meil von Hadiatsch bey einem Stättl. versamlet, gleich vor des Königs Ankunfft ein Dessein die 3 in Garnison in obiger Stadt gelegene Regimenter aufzuheben und alles darinnen zu ruiniren, so sie vorhero auch schon zum öfftern allarmiret, massen sie schon die Sturmleitern und andere dazu benöthigte Requisita fertig hatten, bey Vernehmung aber der im March seyenden Schweden solches unterlassen.

30. Dessgleichen

31. Continuirte die grosse Kälte noch.

1:tn *Januarij* 1709. Noch still gestanden.

2. Ist das Hauptquartier nebst denen Trabanten von Rosenofka wider aufgebrochen und marchirt 3 Meil biss

*) Липовая Долина XXII, 12.

**) Гадячь XXII, 12.

***) Русановка vid floden Korol XXII, 12.

in die Stadt Hadiatsch, alwo die sämtl. Bagage vom Hauptquartier und von 18 Regimenter, welche zu Ihro May. dem König marchirten, eingekommen. Die Trabanten aber nebst dem Grafen Piper und ein Theil von der Cantzley noch giengen lincker Hand auf ein Dorf Crasnelucka *) 1/2 Meil von mehrgemeldter Stadt, welchen ich dann folgte, andern Tags aber mich auch nebst mehrern vom Hauptquartier wegen üblem Zustand meiner Leute von der grossen Kälte gefrohren nach der Stadt begabe. Selbigen Tag als die Bagage in die Stadt kame, marchirten Ihro May. der König von da ab und giengen etliche Meilen mit den gemeldten 18 Regimenter weiter gegen den Fiend; bey Vorbeypassirung eines Stättl. wo moscovitische Garnison einlage, wurde auf sie heraus geschossen. Diesen Tag ware abermal eine sehr strenge Kälte, dass davon auf diesem March viele Menschen sowohl Soldaten als auch Knechte bey der Bagage und andere Domestiques sonderlich die Krancken die Glieder vom Leibe verfrohren auch theils tod auf dem Weg liegen geblieben, so dass es ein erbärml. Spectacul anzusehen ware und nicht genugsam zu beschreiben.

3. Still gestanden.

4. Noch still gestanden. Und kame diesen Tag Ordre vom König an den hier in Hadiatsch liegenden Commendanten, dass die übrige und in hiesiger Gegend liegende Regimenter biss auf weitere Ordre annoch in ihren Quartieren sollen stehen blieben.

Eodem. Hat gedachter Commendant hier in der Stadt und vor dem Thor bey der noch haltenden Bagage etliche hundert Soldaten und Knechte von der Kälte zu Tod erfroren gefunden. Auch ist das Wasser (theils dass die wegen erfrornen Glieder zu solchem nicht kommen können, da selbig. ohne das abgelegen, theils auch solches meistens

*) Красная-Лука XXII, 12.

hart zugefroren), hier so rar dass es um Geld ist verkaufft worden.

N.B. 2. Ist Limon, welcher am 16:tn Decembre von dem Hauptquartier mit einigen Posten um den Nieper zu passiren abreissete, wider in Hadiatsch, weilen er über gemeldten Fluss, indem solcher noch nicht zugefroren ware, nicht kommen konte, zurückgekommen.

5. Stunden Ihro May. der König in den Dorf Plechewiz *) 2 Meilen von hier noch still.

6. Noch still gestanden, u. haben die Pferde von Ihro May. in 3 Tagen kein Futter gehabt, stehen auch unter freyem Himel.

Eodem. Stunde die Bagage in Hadiatsch auch noch still, alwo wegen der grossen noch continuirenden Kälte auch Mangel an Fourage und andern viele Menschen u. Vieh crepieren. Auch seind die Moscoviter annoch in dem Stättl. Weberick ***), welches der König auf seinem letztern March passirte; in der Vorstatt liegen 8 Regimenter Schweden.

7. Stunden Ihro May. der König noch still.

8. Dessgleichen.

Eodem. Gienge das Bruit, als ob der König die Nase auch verfroren hätte; würckl. 2 mal Noth gelitten.

9. Nichts passiret.

Eodem. Seind Ihro May. der König aus Dero Quartier mit denen bey sich habenden Regimentern aufgebrochen und marchiret biss auf ein Dorf Poluffka ***).

10. Seind Ihro May. wider auf gebrochen und marchirt biss auf eine Stadt Schinkoffa †), so 3 Meilen von hier ligt. Die Stadt Weberick liessen sie rechter Hand auf dem March und die in der Stadt liegende Moscoviter blie-

*) Плешивецъ XXII, 12.
**) Веприкъ XXII, 12.
***) Павловка XXII, 12.
†) Зенковъ XXIII, 12.

ben von denen Schweden annoch belagert. Als Ihro May. der König sich der gemeldten Stadt Schinkoffa näherten um hinein zu marchiren opponirten sich die darinnen liegende Cosacken, worauf der König einige Trouppen aufstellen liesse, solchem nach aber weigerten sie sich nicht weiter Ihro May. einzulassen.

11. Wurden 400 krancke Soldaten hier in die Stadt eingebracht.

12. Passirte nichts.

13. Kame Ordre alhier in der Stadt Sturmleitern zu verfertigen umb zu der von den Schweden noch belagerten Stadt Weberich zu emploijren. Auch bliebe der Capitain Graf Lewenhaupt davor tod.

14. Nichts passiret.

15. Bin ich nach dem belagerten Stättl. Weberich gereiset alwo Ihro May. der König u. der Feldmarchall von ihrem Quartier Schinkoffa auch dahin kamen um die Disposition der auf folgenden Tag vorgehen sollenden Attaque zu machen, und wurden auch die Stücke auf 3 Batterien aufgeführet. Diessen Tage aber passirte weiter nichts.

16. Reiste ich abermals dahin um die Attaque anzusehen, da ich dann zugleich die Situation von dem Orth als auch alles andere genau observiret. Ihro May. der König und der Feldmarchall waren noch alda u. waren beschäfftiget die völlige Anstalt zu gemeldter Attaque zu machen, so aber diesen Tag noch unterbliebe. Auch kamen noch 3 Regimenter um zu diesem Dessein emploijret zu werden an. So kame auch der schwed. Generaladjutant Löhe [ɔ: Lode], welcher nebst dem Capitain Ochs *) in der Lewenhaupt. Action gefangen wurde, über, weilen er gegen den moscovitischen bey denen Schweden gefangenen

*) Nordberg berättar att Oxe vid tillfångatagandet utgifvit sig för major, hvarför ryssarne i hans ställe ville ha en major tillbaka, men att Carl vägrade detta, hvadan Oxe fick återvända i fångenskapen. Schulz åter begärde ej bättre än att få bli kvar hos svenskarna

Generaladjutanten Schulz soll wider ausgewechselt; obiger sagte aus, dass der Zaar ein starckes Detachement gegen den Nieper geschicket hätte, dem König Stanislao die Passage zu verhindern, Ihro May. der Zaar aber hätte sich von hier 6 Meilen mit der Armee weiter biss nach Somme *) gezogen und wurde selbiger für seine Person vermuthl. so fort weiter nach Weroniz zugehen.

17. Um 1/2 zwölf Uhr schickten Ihro May. der König den Major Guldengranat von der Artillerie vor die Stadt Weberick und lasse selbige im Nahmen des Feldmarchalls (diessem zwar ohnwissend) auffordern. Der Commendant verlangte 1/2 Stund Bedenckzeit und begehrte bald darauf durch einen herausgeschickten den Feldmarchall zu sprechen, welches aber der König nicht erlauben wolte, sondern liesse das Signal zum Sturm durch 2 aufsteigende Raqueten geben. Die erste Attaque thate der Obrist Alphentäl mit seinen und des Generalmajor Mayerfelds dazu commandirten Dragonern, die Liefländische Adelsfahnen unter Commando des Oberstl:t Meck, welcher blessiret, zu Pferd auch mit angiengen. Die beyde andere Attaques geschahen durch den Obrist Fritscke und Graf Sperling, bey dem Anlauf dann der Obrist Fritscke gleich geblieben, worauf vom König, der es mit ansahe, der Graf Caspar Sperling commandirt wurde, welcher aber ehe er noch zu seinen Leuten kame, tod geschossen wurde, erstlich aber und zuvorn ein Lieut. mit 24 Mann anliefe, welche auch allesamt so gleich blieben; dieser Sturm wurde aber mit grossem Verlust abgeschlagen, wobey die meiste Officiers geblieben unter welchen der eltere Graf Sperling, der Graf Guldenstolp u. Obristl:t Mörner; die gantze Attaque wurde von dem Generalmajor Stackelberg, welcher gleich anfangs ins Bein blessiret wurde, geführet. S:e Excell. der Feldmarchall wurden von einer Contusion einer Granad in die

*) Щомы, XXII, 13.

rechte Seite blessiret, liessen sich darauf nach Hadiatsch bringen; den andern Morgen hatte er von dem Mazeppa eine Visite. Nach dem abgeschlagenen Sturm liesse der König des Abends die Stadt nochmals auffordern durch den Obrist Siegrot, der vor einen Capitain passirte. Der Commendant schickte 2 Geisselen wider heraus und ergab sich solchemnach, nachdem sie in der Stadt in 3 Tagen kein Wasser mehr und auch über 1000 Schuss Munition nicht hatten, auf Gnad und Ungenad, worauf den andern Tag als den

18. die Garnison, nachdem selbige das Gewehr nidergelegt, der König ihnen hingegen alle ihre Bagage gelassen in ohngefehr 1100 Mann bestehend, worunter 150 Dragoner waren, ausgezogen und zu krigsgefangenen gemacht worden und gaben Ihro May. der König dem Commendanten (der ein Engelländer von Extraction und ein altteutscher ist) sein Gewehr wider zurück. Dabey befanden sich auch 800 Bauren, welche mit nach Schinkoffa gebracht u. alda in Kellers gestecket wurden. Der Verlust von schwedischerseits ist über 200 todte u. 1000 blessirte.

19. Liessen Ihro May. der König die Stadt Weberick und das anliegende Dorf gantz abbrennen und rasiren u. marchirt darauf nach Schinkoffa.

Eodem. Wurden die vornehmste Officiers so vor Weberick geblieben, hier in Hadiatsch begraben. Auch kame Nachricht, dass die Calmucken um die in dieser Gegend liegende Dörfer starck herum streifften auch in die Bagage von dem Hornischen Regiment eingefallen.

20. Sind die Trabanten aus ihrem Quartier, so eine halbe Meil von hier, aufgebrochen und marchiret biss nach Schinkoffa.

Eodem. Wurde der Obristl:t Schlieben, so in Weberick gefangen worden nebst einem Capitain gegen den schwed. Generaladjutanten Lohe anstatt des Generaladjutanten Schulz (weilen solcher bey dem Feldmarchall durch

ein Schreiben sich ausgebeten annoch hier zu blieben) ausgewechselt.

21. Nichts passiret.

22. Ist der Graf Piper von hier mit theils der Cantzley nacher Schinkoffa gangen; selbigen Morgen habe ihn noch gesprochen, unter andern sonderl. meine Abreisse recommendiret.

23. Ist der Graf Sperling an seiner vor Weberick empfangenen Blessur gestorben.

24. Marchirte noch von der Regimenter Bagage von hier nach deren Quartieren ab.

25. Erhielte Ihro Exell. der Feldmarchall, welcher in Hadiatsch kranck lage, die Nachricht, dass die Stelle deren 3 vor Weberick gebliebenen Obristen durch 2 Majors von der Garde und dem Obristl:t von Dahlregiment wider seye ersetzet worden.

26. Habe ich an Graf Piper, C. R. Hermelin, und Secr. Cederhielm durch einen Expressen nach dem Hauptquartier geschriben und ihnen nochmals meine Abreise recommendirt.

Eodem. Kame Nachricht, dass die Calmucken und feindliche Cosacken sich offters um das Hauptquartier herum sehen liessen, haben auch welche von dem König ausgeschickte Walloschen weg genommen.

27. Nichts passiret.

28. Ist der Expresse, so ich mit Briefen nach dem Hauptquartier geschickt, wider zurückkommen. Selbigen Tag gienge ein Königl. Schwed. Trompeter aus dem Haupquartier nach denen Moscovitern, wegen theils gefangenen officiers, ab.

29. Nichts passirt.

30. Hatte man Nachricht, dass Ihro May. der Zaar nacher Somm gekommen und der Printz Menzikoff in Libedin und beyde Örter mehr fortificiren liessen; auch lies-

sen sich tägl. moscovitische Partheyen um das Hauptquartier sehen.

31. Gienge der Mazeppa von hier nach Schinkoffa. Auch liefe Nachricht ein, dass die vorhergehende Nacht der Oberst Dücker mit 2000 Pferd, nachdem Ihro May. der König erfahren, dass 3 Regimenter Moscoviter unter Commando des General Henske in einem Stättl. Ronnie *) seyen, dahin commandiret, selbige auch alda angetroffen und überfallen, in die Flucht geschlagen und alle deren Bagage nebst vielen Pferden erbeutet.

A:o 1709 Monath *Februarius*.

1. Kame Nachricht, dass der Obrist L:t Galle von den Schonischen Tages vorhero mit einem Detachemen nach dem Stättl. Sorotschin **), alwo Moscoviter waren, commandiret wurde, selbige p. Entreprise zu überfallen, u. gienge der Obrist L:t Wrangel von dem Buchwaldischen Regiment mit, ware aber nicht dazu commandiret, welcher mit einer Falconettkugel todt geschossen wurde, ingl. dessen Stallmeister den rechten Arm ab und Kammerdiener todt, nachdeme sie schon im einem Thor hinein waren noch ein anders aber, so gleich folgte, sehr vermacht und zu ware fanden, dahero sich wider abzogen.

2. In der Nacht wurde hier in Hadiatsch allarme, weil die Nachricht einkame, dass die Moscoviter im Anmarsch anhero wären um die Stadt zu attaquiren, zu dem Ende die Garnison die gantze Nacht in Gewehr stunde und sich parat hielten.

3. Nichts passirt.

4. Kame Nachricht, dass in Platz der beyden von der Garde avancirten Majors 2 Capitäns selbigen wid. rempliret u. so fort die folgende Officiers gerücket.

---

*) Грунь, vid ett liknämdt vattendrag, ett af Psiols tillflöden XXII, 13.

**) Сорочинцы vid Psiol XXIII, 12.

5. Nichts passirt.

6. Hatte man Nachricht, dass vorigen Tags der königl. schwed. Trompeter von den Moscovitern, welcher kürtzl. dahin geschickt worden, wider in das Hauptquartier zurückgekommen, brachte Brief an S:e Excell. den Feldmarchallen von dem Feldmarchall Schermetoff mit, so auch andern Tags wider beantwortet wurde;· sagte auch aus, dass der Obristl:t Schlieben von der Weberickischen Garnison, als er bey dem Zaaren angekommen, so gleich seye geschlossen worden, auch ist der schwed. Capitain Ochs, welcher von den Moscovitern gefangen ware, und sie solchen wider anhero schickten um gegen einen andern Officier als den bey Rumne gefangenen moscovitischen Capitain auszuwechselen, solches aber nicht wolte eingegangen werden, als ist gemeldter schwed. Capitain wider zurückgeschickt worden.

7. Liefe hier Nachricht ein, dass Ihro May. der König von Schinkoffa mit der bey sich habend und in der Nähe herum liegende Cavallerie Abends vorher um 12 Uhr aufgebrochen seye und hätte von Generalspersonen niemand als den Generalmajor Hamilton mit sich.

8. Erhielten Ihro Excell. der Feldmarchall mit Briefen die Nachricht, dass Ihro May. der König die in Obusna *) liegende Moscoviter des Morgens gantz frühe als d. 7:tn d:o attaquiret und geschlagen.

9. Bekame das Hauptquartier Ordre nebst den Trabanten aufzubrechen und marchirten 2 Meil biss Usaki.

10. Marchirten sie wider 2 Meil biss Obuschna, alwo sie stehen blieben u. Ihro May. der König weiter biss Cotilfva **) giengen.

11. Nichts passirt.

12. Nichts passirt.

---

*) Опошня XXIII, 13.

**) Котельва XXIII, 13.

13. Kame Nachricht dass Ihro May. der König noch zu Cotilfva stunden.

Eodem. Ist der Graf Leiningen gestorben, welchen ich habe in Hadiatsch begraben lassen, dazu ihme 35 Duc. geliehen; der Feldmarchall 100 Duc. vorgeschossen.

14. Nichts passiret.

15. Erhielte der Feldmarchall Nachricht, dass der mit 50 Mann von den Taubischen commandirte Capitain zu denen in der letzten Action gefangenen Moscovitern in selbigem Stättl. Obuschna, alwo der König selbigen mit gemeldten Gefangenen gelassen, von den Moscovitern widerum überfallen u. nebst denen Gefangenen und andern darinnen gelegenen wider weggeführt worden.

Eodem. Wurden viele von denen von hier ausgewesenen Fouragiers wie auch dabey gewesene Bedeckers mit einigen Unterofficiers von den herumstreiffenden feindl. Cosacken und Calmucken weggenommen.

17. Nichts passirt.

18. Nichts passirt.

19. Mit gestrigen Briefen aus dem Königl. Hauptquartier Cotilfva erhielten Ihro Excell. der Feldmarchall die Nachricht, dass der in der letzten Lewenhaupt. Action gefangene schwed. Oberauditeur Klint von dem Zaaren angekommen seye, um ein Cartell zu reguliren auch vernahme man unter der Hand, dass er Commission einige Friedenspropositiones zu thun.

20. Kame Nachricht, dass das Hauptquartier beordret worden aufzubrechen, ist aber wider contramandiret worden.

21. Ist der König von Cotilfa aufgebrochen und biss auf ein Dorf Cukra *) marchirt, alwo noch welche moscovitische vortrouppen waren, selbige meistens niedergemacht

*) Хухря XXIII, 13.

und die übrige verfolget biss 1/2 Meil unter ein moscovit. Stättl. Odürka *).

22. Ist der übrige von der Garde hier gestandene Theil nebst verschiedener Regiments Bagage wegmarchirt.

23. Nichts passirt.

24. Kame Nachricht, dass nachdeme Ihro May. der König die Moscoviter wie letzt gemeldt biss in ein russiches Städtl. verfolget, Selbige an den Generalmajor Hamilton Ordre gegeben in dasiger Gegend alles zu verbrennen, welche Ordre die in Schinkoffa gelegene Cosacken ebenfalss bekommen. Auf diese Partheyen Ihro May. der König selbsten in hoher Person allemal gefolget auch bey 7 Meil herum alles verheeret u. verbrennet bis an die letzte Gräntzstadt nach der Tartarey zu Holomack **) genandt.

25. Seind die Cosacken und Calmucken wieder um diese Stadt herumgestreiffet und einige Knechte von den Fouragiers auch Pferde hinweg genommen.

26. Seind die Moscoviter in das Stättl. Raschioffka ***), alwo das Alphentälisch Regiment in ware, wie auch von den beyden Regimentern Westerbot und Ziermanland von jeden bey 70 Mann, ingl. bey 2000 Pferd von hier aus der Stadt, nebst einem Theil der Artolleriepferde mit da gewesen, eingefallen, die meiste dabey seyende Knechte u. Soldaten niedergemacht, die Pferde davon geführt, den Obristen aber gefängl. mitgenommen.

27. Hatte man Nachricht, dass von obiger Action theils Knechte u. Dragoner sich nacher Lutingka †) retiriret hätten; auch wurde alhier Allarm als ob die Moscoviter, welche sich 2 Meilen von hier starck versamleten, eine Absicht auf diese Stadt hätten, worauf auch alhier alle Præparatorien mit Reparirung der Wälle, Palisaden und an-

*) Ахтырка XXII, 13.
**) Коломакъ XXIII, 13.
***) Рашовка vid Psiol XXIII, 12.
†) Лютенька XXIII, 12.

deres zu einer Defension gemacht, ingl. einige Stücke aufgeführet worden.

28. In der Nacht bekame der Feldmarchall einen Expressen von dem Generalmajor Spar als wann die Moscoviter etwas gegen diese Stadt tentiren wolten, worauf selbiger den Morgen darauf von hier nach Lutinka abgienge; man hatte auch hier in Zeit von 8 Tagen keine Nachricht von dem Hauptquartier.

1:tn *Mertz*. Erhielte man hier die Nachricht durch einen Expressen, dass Ihro May. der König sich wieder von Kolmack zurückzögen, nachdeme Sie auf denen moscovitischen Grentzen 7 Meilen herum alle Städt u. Dörfer, als Sie abmarchiret, verbrandt, viel 100 Menschen von Weiber und Kinder mit sich weggeführet, wovon sehr viele auf dem Weg crepiret u. jämmerl. gestorben auch wegen des starcken Marches nicht folgen können, dahero Ihro May. der König diese Menschen wider hat zurückgehen lassen, weil die Garde damahl 7 mal durch Wasser gehen müssen; und stunden Ihro May. der König 5 Meilen von Lutinka ingl. hätten sich die Moscoviter, welche 2 Meilen von hier stunden u. von selbigen eine Entreprise auf diese Stadt vermuthet wurde auch wider zurückgezogen.

2. Ware hiesige Statt, weilen man annoch die Moscoviter besorgte, verschlossen.

3. Hatte man Nachricht, dass diejenige Moscoviter, so d. 1:tn d:o noch 2 Meil von hier stunden sich nacher Lockowiz *), alwo der Generalmajor Creuz stehet gezogen hätten, und solte auch eine rencontre alda vorgangen seyn; auch hat man Nachricht, dass Ihro May. der König wider in Obusna stunden.

4:tn. Nichts passirt.

5. Hatte man keine Nachricht vom König noch auch sonsten.

---

*) Лохвица XXII, 11.

6. Hatte man Nachricht aus dem Königl. Hauptquartier Obusna, dass Ihro May. der König mit denen Moscovitern bey Crassnalucka *) eine rencontre gehabt und sollen von denen letzteren dem lauffenden Bericht nach viele geblieben seyn, von denen Schwed. auch etl. hundert und 10 Trabanten **) todt ohne die blessirte; auch seind viele Menschen auf diesem March ertruncken.

Die Smaländer haben in diesem Rencontore ihre Paucken und 3 Standarten verlohren; und haben S:e May. der König selbsten sich mit den Trabanten retiriren müssen, weilen Sie vom Feind verfolget worden und ein sehr fatiganter Rückmarch gewesen, auch alle bey sich gehabte Bagage u. Ammunition verlohren.

6. Vernahme man auch, dass der bey denen Moscovitern abgeschickt gewesene königl. schwed. Trompeter wider in dem Königl. Hauptquartier zurückgekommen u. wurde nun zu Widerrückkehrung des Oberauditeur Klint Anstalt gemacht.

7. Vernahme man auss Lutinka, dass Ihro May. der König annoch in Obusna stunden, auch hätten die Moscoviter ein Dessein auf Lockowiz gehabt, daher der aldort liegende Generalmajor Creuz mit denen bey sich gehabten 3 Regimenter sich alda weggezogen mit Hinterlassung vieler

---

*) Краснокутскъ XXIII, 13.

**) Nordberg (och Ennes) räknar upp de 10 drabanter, som vid Horodno (dit fienden förföljdes från Krasnokut) föllo vid backen och kvarndammen och de må stå också här:

Lovis Pels, Nils Posse (ätten n:o 14), Jakob Johan Taube af Odenkat, frih. född 1685, Erland Cronmark f. 1686, Johan Lagermark f. 1686, — — Hummer, Carl Filip Hård af Segerstad f. 1667, Georg v. Essen (af Zelle? ej hos Anrep), — — v. Chemnitz, Otto Gustaf v. Sittman.

Den här omnämde drabanten Sittman var möjligen en broder, i alla händelser en anförvandt till dagboksförf.

De fallna drabanterna hade fått stort sällskap »på denne af rysskroppar öfverdragne och zirade orthen» som Petre uttrycker sig.

Bagage, so er wegen des schlimmen Passes nicht führen können, wobey auch etwas von des Feldherrn Mazeppa seiner geblieben.

8. Vernahme man ferner, dass der Generalmajor Creuz auf seinem sehr beschwerl. March auch einige todte und blessirte von denen Moscoviter bekommen, und dahero von seiner eignen Bagage im Stich müssen lassen, so mit der vorigen aufgebrennt worden.

Eodem. Ist der Feldmarchall von Lutinka ab und nach dem König gereist.

9. Gienge wieder viele Bagage von hier ab.

10. Dessgleichen.

11. Dessgleichen.

12. Kame Ordre, dass jede Compagnie von den Regimentern sich mit 25 Trossknechten von den hiesigen Cosacken versehen solten, ingl. jedes Regiment mit 50 Pferde zur Bagage widerum solte suchen anzuschaffen.

13. Kamen hier die Pferde an, um die Artollerie u. Hofstaats Bagage ingl. die übrige Regimentsbagage abzulangen.

14. War ein Lieut. mit 5 Mann aus hiesiger Stadt recognosciren, welcher aber von denen hier herumstreiffenden moscovitische Partheyen, als welche sich diesen Morgen um diesse Stadt in verschiedenen Trouppen sehen liessen, weggenommen, dieserwegen auch die schon angespannte obgemeldte Bagage noch alhier verblieben; Abends kame Nachricht, dass gemeldte moscovitische Partheyen sich in die hier nechst umliegende Dörfer geleget hätten.

15. Hatte man von dem Generalmajor Sparr aus Lutinka dass er von denen sich herum gelegten moscovitischen Trouppen an S:e May. den König Nachricht gegeben, müste also die Bagage noch hier verbleiben, auch berichtet er, dass sie in ged:m Lutinka ofters vom Feind allarmiret wurden.

16. Kame Nachricht, dass das Hauptquartier aufgebrochen von Obusna und marchirt biss Budisin *)

17. Nichts passirt.

18. Morgens frühe ist, nachdeme in der Nacht von dem Generalmajor Sparr die Ordre zum Abmarch eingekommen und 1000 Mann zur Escorte commandiret wurden, der Hofstaat Bagage von Hadiatsch abgereiset biss Lutinka, die Artolleriebagage u. der Trabanten ihre folgte ingl. Selbige Nacht gienge in des Obrist Wrangels Quartier, worinnen ich logirte, ein Feuer aus, und brandte das halbe Quartier ab, wobey etliche Pferde mit umkommen.

19. Alda still gelegen.

20. Wider marchirt eine Meil biss in ein Stättl. Borki **). Selbigen Tag bekame der Generalmajor Sparr Ordre das Stättl. Raschioffka ***), alwo das Alpenthälische Regiment vorhin gelegen, abbrennen zu lassen, weilen sich seither immer feindl. Partheyen alda aufgehalten.

21. Wider aufgebrochen und marchirt 6 Meilen biss in das Königl. Hauptquartier Budisin, alda vernahme, dass einige Deputirte von denen Saberosche Cosacken sich eingefunden u. Ihro May. dem König 20 bis 30 tausend Mann zu Dero Diensten gegen Besoldung offeriret, wurde solchem nach auch Anstalt gemacht, dass von jedem Regiment aus deren Cassa eine Summa Geld solle gehoben werden, ingl. vernahme dass der Obristl:t Creutz bey Recognoscirung des Stättl. Oltow †) ein Bein verlohren.

22. Frühe sind gemeldte Saberonische Deputirte von dem Hauptquartier wider abgegangen und hat der Mazeppa seinen Justitiarium nebst noch einem Obristen mit ihnen fortgeschickt.

23. Nichts passiret.

---

*) Будище XXIII, 13.

*) Борки XXIII, 12.

***) Se sid. 292 not. 3.

†) Голтва vid Psiol XXIV, 12.

24. Nichts passiret.

25. Ist der Printz von Würtemberg von dem Königl. Hauptquartier ab- und nach seinem neulich überkommenen (vormahls das Buchwaldische Regiment) gereiset; auch hatte man die Nachricht, dass die in Hadiatsch gelegene Garnison unter dem Obersten Fock dieser Tagen ausmarchiret, vor derem Abmarsch aber die Stadt geplündert und Thüren abgebrennet, so gleich bey dem Ausmarch nahmen die feindl. Cosacken Posto alda, hazarlirten auch ihren March biss an den ersten Pass.

26. Vernahme man, dass der Generalmajor Kruse 2 Meil jenseit Pultawa Posto gefasset. Auch kame der Oberst Posse anhero und berichtete, wie dass viele zusammen gerottierte Bauren mit der Garde eine Rencontre gehabt, hätten gemeldten Bauren aber nichts können anbringen, sondern hätten sich etlich mal retiriren müssen, wären auch einige Mann von der Garde getödtet worden.

27. Ist der Obristl:t Creutz, dem kürtzl. das Bein abgeschossen worden, an seiner Blessur gestorben.

Eodem. Hatte man Nachricht, dass die Saborovische Cosaken im Anmarsch anhero wären.

28. Erhielte der Generalmajor Schlippenbach die Nachricht, dass sein Regiment, welches unter der Colonne des Grafen Torstensohn gestanden, von Ihro May. dem König beordret worden zu dem Generalmajor Creuz zu stossen. Ferner vernahme man, dass den 26:tn d:o der Graf Torstenson einen Rittmeister von der Adelsfahn nebst noch 2 Oberofficiers, wobey ein Lieut. von des Gen. major Schlippenbachs Regiment mit 50 Mann zu Pferd, um einen Strom zu recognisciren auscommandiret hätte, wäre aber biss dato von dieser Partey noch nicht ein einiger Mann zurückgekommen, viel weniger dass man von selbiger die geringste Nachricht haben können.

29. Seind widerum einige von denen Saborosischen Cosacken abgeschickte alhier in dem Hauptquartier gekom-

men u. hatten bey Ihro Königl. May. in Gegenwart des Feldherrn Mazeppa Audienz; nachgehends ist ihnen ein Fass Brandewein u. Meth verehret worden.

30. Seind obgemeldte Cosacken wider von dem Hauptquartier abgereist, nachdeme sie vorhero bey Ihro May. dem König Abschied nahmen u. bestunden in einem von ihnen gemachten Obersten mit 80 Mann; man hat auch durch sie ein Schreiben an den Tartarchan abgesandt.

31. Haben die Saborosische Cosaken ein Stättl. Horoschin *) genandt, worinnen der Generalmajor Schaumburg mit einer Mannschaft Moscoviter gelegen, angefallen und sich selbigen Orts bemächtiget, ein Theil der Moscoviter niedergemacht auch theils gefangen genommen.

1:tn *Aprilis*. Nichts passiret.

2. Dessgleichen.

3. Dito.

4. Kame Nachricht, dass abermals ein Lieut. mit 18 Mann von dem Hornischen Regiment zu patrouillieren ausgeschickt worden, so biss dato auch noch nicht widergekommen und von selbigen auch nichts vernommen worden.

Eodem. Seind die Walloschen von dem Gen. major Lagercron, nachdeme sie sich beschweret u. verlauten lassen, dass wo sie innerhalb 14 Tagen kein Geld bekämen, sie alle zusammen weg gehen wolten, gemunstert u. solchem nach ihnen 40000 R:th. ausgezahlt worden.

Eodem. Ist der Feldherr Mazeppa von hier hinaus auf ein Dorf eine halbe Meil gegangen um alda den Attmann oder den Obersten von den Saborosischen Cosacken, welcher alhier erwartet wird zu empfangen.

5. Kam der Saborosische Attmann Coswik genandt mit 800 Cosacken in obgemeldtes Dorf an, wurde von Mazeppa empfangen, welcher erstgemeldter sich gleich gegen diesem submittirte, und ihme den Bundschuh nebst

---

*) Adlerfelt kallar orten Torodginska.

dem Schlüssel übergabe auch in allem eine grosse Submission erzeigte, wurde nach geendigten Ceremonien von dem Mazeppa tractiret. Bey der Collation aber entstunde zwischen denen neuen Cosacken und einem Amtmann von Mazeppa ein Streit, in welchem der Amtmann den kürtzern gezogen und von denen andern massacriret worden; des gebliebenen sein Weib hatte diesem nach den Attemann hierüber sehr injuriiret, wurde aber alles sogleich von dem Mazeppa wider gestillt und beygelegt. Gedachte Saborosische Cosacken hatten von selbsten bekennet, dass sie von dem Zaar 60000 Rublen genommen um seine Partie zu halten. Nachmittags ritte der General Levenhaupt hinaus dem Feldherrn Mazeppa wegen Ergebung gemeldter neuen Cosaken zu gratuliren.

6. Ware der Saborosische Attemann ins Hauptquartier gekommen, hatte bey Ihro May. dem König Audienz, welchem er zuerst bey 100 gefangene Moscoviter præsentirte, wurde hernach mit Brandewein, Meth u. Bier tractiret.

Unter den 1:tn d:o ist der eine zeitlang hier gewesene von denen Moscovitern abgeschickte Cornett wider zurückgegangen.

7. Haben die Sabrowische Cosacken dem Feldherrn Mazeppa den Eyd der Treue ablegen, weilen sie aber nicht geschickt dazu, sondern meistens betruncken waren, ist solches biss auf den folgenden Tag verschoben worden.

8. Haben die Sabrowische Cosacken dem Mazeppa, nachdem er ihnen zuerst geschworen, das Juramentum fidelitatis abgeleget, seind darauf zu Ihro May. dem König hin und Abschied genomen, wurden solchem nach beschencket, nemlich der Attemann mit 1000 Spec. Ducaten, jeder Officier, deren 4 waren, jeder 100 Spec. Ducaten u. die Gemeine 10000.

9. Ist der Obristl:t Silberspiel [ɔ: Silfverhjelm] von dem Schonischen Regiment, alwo die Saborowische Cosacken zuerst ankamen, hier in das Hauptquartier gekom-

men. Auch hatte man Nachricht, dass der Zaar einige Mordbrenner ausgeschickt, welche der Generalmajor Hamilton bekommen und ihnen Nasen und Ohren abschneiden lassen.

10. Habe ein Paquet Briefe unter Couverte H:n Rath Negelein pr. Königsberg durch H:n Ultin nacher Berlin abgeschickt durch den Ungarischen Bischoff Daniel Kermann.

Diesse Post haben Ihro May. der König selbst in der Cantzeley durchgesehen und durch den Obrist Sandul abgesandt.

Eodem. In der Nacht gienge der Walloschen Obrist Sandul mit einer Convoy von hier nacher Pohlen ab, mit welcher Gelegenheit ebenfalss ein Paquet Briefe nacher Hof abgegeben.

11. Vernahme man dass die Moscoviter zwey der Sabrowischen Cosacken Städten abgebrand u. ruiniret, auch sahe man etliche Nacht her viele Feuer hierum und verlautet, dass die Bauren ihre eigene Dörfer und Fourage anzünden.

12. Brachten die Saborowische Cosacken einen Moscovitischen Lieut. mit etl. Gemeinen gefängl. ein.

Eodem. In der Nacht kame der Oberauditeur Klint von der moscovitischen Armee alhier wider zurück, berichtete dass wie er von hier abgereiset, seye er mit dem Printz Menzikoff biss zu dem Zaar nacher Woronitsch, alwo er bey dem Schifbau ware, gegangen, alda 8 Tage geblieben und sofort p. posta wider hier gekommen und brachte verschiedene Specereyen mit so wohl vor Officiers als andere.

13. Seind Ihro May. der König unter Pultawa gewesen.

14. Nichts passiret.

15. War ich nacher Obuscha gereiset um die aldortige Arbeit zu sehen, ingl. die Postirung von denen Moscoviter ohnweit davon, wie auch 2 von des Mazeppa Cosaken, welche die Moscoviter gespiesset und auf die Strasse

gestecket, gleich sie mit andern mehr verfahren. Ihro May. der König waren selben Tag um das letztgemeldte auch anzusehen ebenfalss draussen.

16. Giengen Ihro May. der König wider nacher Pultawa zu und kamen den

17. Abends wider zurück.

18. Vernahme man, dass die feindl. Trouppen sich öffters bey Lutinka und Obuschna sehen liessen, kämen biss an die Vorwachten und haben auch ohnweit erstgemeldtem Ort 2 schwed. Capitains weggenommen. Auch werden ein Zeit hero viele Pferde nächtl.weil weg gestohlen, so dass bey den Walloschen allein 400 St. schon gemisset worden, und soll dieses durch die Bauren geschehen; ist auch unterm

16:tn dito alss Ihro May. der König wider nacher Pultava giengen selbiger Orth von Dero Trouppen infestiret worden und haben Ihro May. der König nahe bey Pultawa eine Postirung in ein Closter gesetzt.

19. Nichts passirt.

20. Hatte man Nachricht, dass die Moscoviter sich movirten und allenthalben sehen liessen, auch zwischen denen Regimentern unsicher zu reysen indeme sich die moscovitische Cosaken und Calmucken hin u. wider in denen Büschen aufhalten.

Eodem. Vernahme dass der Ungarische Bischof vorigen Tags bey dem Hielmischen Regiment wider zurückgekommen, weil er dem Oberst Sandul als welcher Tag u. Nacht starck fortritte, nicht folgen konte, von deme man auch Nachricht hat, dass er den Nieper schon passiret.

21. Erhielte der Feldherr Mazeppa die Nachricht, dass die Tartarn auch anhero im Anmarsch wären.

22. Auch vernahme man, dass en Lieut. mit 2 Unterofficiers und 5 Gemeinen von dem Dücker. Regiment zu recognosciren ausgegangen, von denen feindl. Cosaken weggenommen worden. Ingl. seind dem Obersten Dücker

von dem nemlichen Regiment Pferde und Knechte auf der Fouragirung genommen worden; auch wurde fast von allen Regimentern berichtet, dass ihnen tägl. Pferde gestohlen wurden.

23. Gaben Ihro May. Ordre dass auf dem hier nechst liegenden Fouragierquartier nicht das geringste solte ausgeführet werden; waren auch selbsten alda und trieben alle die Fouragiers wider zurück u. durften nicht einbringen die Fourage, so sie auf dem Feld gelanget, weilen in selbigem Ort den

24. des Printzen u. das Hornische Regiment eingerücket seind.

Eodem. Seind die moscovitische Cosaken in der hiesigen ihre Quartiere eingefallen u. ihre Vorstatt abgebrandt. Auch erhielten Ihro May. der König Nachricht von der zwischen dem Generalmajor Cruse und General Rönne bey einem Stättl. Sakulkij *) vorgefallenen Action, wobey die Schweden etl. hundert Mann verlohren, der Obrist Guldenstern ist blessiret, der Obristl:t **) wird gemisset und der Major todt; auf der andern Seiten haben sie einen Adjutanten und Gemeinen von Schermetoffs Regiment gefangen bekommen. Das Handgemeng hat bey einer halben Stund lang gewähret, indeme sich die Moscoviter noch durchgeschlagen.

25. Kame der Major ***) von dem Crusischen Regiment zu Ihro May. der König geschickt und brachte die Confirmation von vorgemeldtem Treffen; der Generalmajor Crus seye 3000 Mann starck gewesen, wovon die meiste Officiers tod und blessiret.

26. Kame von dem Feldmarchall Schermetoff ein Tampour an den Feldmarchall Gr. Reinschild mit Briefen alhier an.

---

*) Соколки XXV, 12.

**) J. K. v. Issendorff; majorens namn är okändt.

***) G. Strijk, enl. Ennes.

27. Vernahme man, dass von der letzt vorgegangenen Action die Moscoviter wider zurückgekommen und ihre toden begraben.

Eodem. In der Nacht tentirten die Moscoviter die Postirung in dem Closter bey Pultawa zu attaquiren, so auch von 1 biss 4 Uhr dauerte, haben gemeldtes Closter auch nebst allem dabey liegenden abgebrennet, auch seind selbigen Tag die Moscovitische Partheyen in die Fouragiers gefallen u. theils Knecht u. Pferde mitgenommen.

28. Nichts passirt.

29. Hatte man Nachricht, dass der Zaar von Woronisch wider zurück bey der Armee angekommen und 8 Meilen von hier seye.

Eodem. In der Nacht wurden dem Feldherrn Mazeppa alle seine Pferde 3 biss 400 St., welche ohnweit von hier auf dem Gras gegangen, von einer feindl. Parthey weggenommen. Auch kamen selbige Nacht die Bauren in hiesige Vorstatt den Generalauditeur wegzunehmen, wurde aber durch dessen Domestiques in Zeiten Laut, dahero auch die Wege aller Orten sehr unsicher.

30. Seind in der Nacht 2 Compagnien Walloschen, welche hier in der Vorstatt einquartiret, zu denen Moscovitern übergangen; auch bekamen alle Regimenter Ordre sich marchfertig zu halten.

Eodem. Der Herr C. R. Hermelin bey S:r Excell. des Grafen Piper Tafel in meiner Gegenwart gegen die Hallische Universität und die Pietisten hart gesprochen.

1 *Maji.* Ist ein Cornett von den Leibdragonern mit 20 Mann auspatroulliren gewesen und von einer moscovitischen Parthey weggenommen worden.

2. Haben die Bauren viele Pferde von dem Printz Würtemberg. Regiment weggenommen.

3. Wurden abermal bey 100 Pferde nahe am Hauptquartier weggenommen.

Eodem. Berichtete der Generalmajor Hamilton an Ihro

Königl. May., dass die Moscoviter starck über den Fluss Worsklo bey Generalmajor Creuz übergangen, worauf Ihro May. selbsten so gleich dahin ritten; als Sie bey Hamilton kamen, ware selbiger mit dem Regiment nebst den Smaländer schon aus u. gegen den Generalmajor Creuz zu marchiret; ingl. vernahme man auch, dass die Moscoviter Mine machten, bey dem Oberst Taub überzugehen; haben sich auch viele Bauren dort herum in dem Gebüsch versamlet und kommen fast alle Nacht die feindl. Cosaken auf die Vorposten gemeldten Obersten loss.

Eodem. Hatte ein ausgewesene Parthey Walloschen von 15 Mann bey 1000 Bauren in dem Gebüsch angetroffen. Die erstere gaben sich vor eine moscovitische Parthey aus und persuadirten ein Theil der Bauren, dass sie ihnen biss etwas vor das Gebüsch hinaus folgen solten, weilen sie alda eine starcke Parthey Calmucken erwarteten und gesinnet wären einen Einfall in die Vorstatt vom Hauptquartier zu thun, wozu gedachte Bauren gleich mit einstimmeten; als sie selbige nun an bequemen Ort hatten, umringten sie ein Theil davon, griffen zum Gewehr und brachten 9 davon, nachdem die übrige echappiret, hier in das Hauptquartier gefängl. ein, worunter einer der Bauren Officier und ein Lieut. von ihnen ist.

Eodem. Vernahme man auch dass tägl. auf den Dörffern hier herum Feuer ausgehet.

4. In der Nacht haben sich die Moscoviter bey 15 Suadronen jenseits des Wassers nechst der Postirung vom Taubischen Regiment sehen lassen und ist ihr Dessein der Aussage nach gewesen gemeldtes Taubische Quartier nebst dem Stättl. zu verbrennen.

5. Seind 4 Regimenter, so in Lutinka gelegen, anhero marchiret und zu mehrerer Bedeckung des Hauptquartiers in hiesige Vorstätt herumgelegt worden. Die übrige auch in Lutinka gelegene Regimenter seind unter dem Generalmajor Sparr ohnweit Pultawa zumarchirt.

Eodem. Kamen Ihro May. der König von dem Generalmajor Creuz alhier wider zurück und hatten die Moscoviter letztgemeldten in seinen Quartier angreiffen wollen, laut der Uberläuffer Aussage, wurde aber in Zeiten davon benachrichtiget; nachdeme er dann ausgerücket, verbrennten die Moscoviter die Stadt und stunden etliche Stunden lang bey 100 Schritt beyde Partheyen gegen einander im Gesicht, worauf der Generalmajor Crus mit etlichen Regimentern auch dahin marchirte, die Moscoviter aber sich wieder über das Wasser zurück zogen.

6. Früh seind Ihro May. der König nacher Obuschna geritten und das aldortige von dem Obersten Binau von der Artollerie gemachte Pulver, so bey 2000 ℔ seyn soll, besichtiget, diesem nach lange mit ged:m Obersten allein gesprochen.

Eodem. Wurde ein Capitain zwischen hier und Obuschna von denen im Busch sich aufhaltenden Bauren durch und durch geschossen.

7. Nichts passiret.

8. Brach das Dahlregiment von hier auf und marchirte nach Pultawa zu.

Eodem. In der Nacht unterstunde sich ein Bauer einen Capitain von den Surmanländer in seinem Zelt tod zu schiessen.

9. Früh seind Ihro May. der König mit dem Generalquartiermeister und Fortificationsofficiers von hier nacher Pultawa gangen; auch ist die Artollerie von Obuschna aufgebrochen und selbigen Morgen hiervorbey nach ged:m Pultawa zu marchirt. Vor etl. Tagen trug sich zu, dass hier ein Knecht in eine Grube eingestiegen um Hirschen herauszulangen und sogleich tod darinnen liegen blieben, ein anderer, so auch hineingestiegen und dem ersteren helffen wolte, kame halb tod wider heraus.

10. Ist der Feldmarchall und General Lewenhaupt von hier nacher Pultawa gangen und seind die Regimenter

so unter Commando des General Sparen nach Pultawa gerücket.

11. Schickten Ihro May. der König den Generaladjutanten Müller anhero um den Oberauditeur Klint widerum zu denen Moscovitern zu bringen, der ihn auch begleitet biss an die moscovitische Vorwacht bey Obusna, und soll dessen Expedition (in deme er mit niemand anders sprechen mögen) von dem Grafen Piper mündlich geschehen seyn, welche ist, so viel man erfahren, dass Ihro May. der König keine Generalauswechselung und Cartell eingehen will, sondern von denjenigen, welche sich hier bey der Armee befinden, Mann gegen Mann sollen ausgewechselt werden, und dass der Zaar den Anfang machen solte, weilen der König ihme nicht trauete; diesem nach dörffte er sich wegen des andern schon auch verstehen; was aber wegen der Fridenstractaten, werde selbige jetzo wohl wider verschwinden, gestalten die Propositiones Zaarischer Seiten zu difficil seyn sollen.

Eodem. Haben Ihro May. der König die Trenchéen bey Pultawa geöfnet, waren auch selbsten auf dem Bauch biss an den Wall gekrochen um zu recognosciren und hatten die Schweden schon 2 Stunden gearbeitet, ehe sie es in der Stadt gewahr wurden; und schossen darauf starck heraus.

12. Wurde eine Batterie fertig und liessen Ihro May. in der Nacht 4 St. darauf führen.

Eodem. Giengen theils Moscoviter bey Obusna über das Wasser herüber.

13. Ware hier das Hauptquartier allarmiret, weilen die Nachricht kame, dass die Moscoviter selbiges attaquiren wolten auch sich schon biss auf $^1/_2$ Meil von hier sehen liessen.

Eod. Gienge des Feldmarchalls Hofstaat und Bagage von hier ab.

Eod. Wurde berichtet dass der Trabantencorporal Kursel vor Pultawa tödl. blessiret worden.

Eod. Vorigen Tags ist ein Cosack, der ein alter Domestiq von Mazeppa gewesen und von dem russischen neuen Feldherrn Scurobatski nacher Hadiatsch geschickt wurde, anhero übergegangen, sagte aus, dass der König Stanislaus mit seiner Armee 10 Meil jenseit dem Nieper in Podolien avancirt seye, auch dass ein Gesander vom Königl. Preussischen Hof kommend, in Kioff angehalten worden.

14. Vorige Nacht gieng ein Obristl:t vom Obersten Ranck von Obusna nach dem König ab, kame hier ein und berichtete an den Graf Piper, dass die Moscoviter sich bey Obusna starck versamleten und Minen machten solches zu attaquiren.

Eod. Zu Mittag als ich eben bey dem Graf Piper gespeiset kame gemeldter Obristl:t vom König wider zurück dahin u. sagte aus unter anderen, dass Ihro May. der König alle Nacht in der Approche seye auch vergangene Nacht biss 5 Uhr darinnen gewesen. Es commandirte allemal ein Obrister und arbeiteten die Saporowischen Cosacken sehr fleissig, bekäme auch ein jeder des Tags ein halb Carolin von Ihro May. dem König.

Eod. Kame der Cantzleyrath Hermelin zu mir, sagend dass der vor etl. Tagen von dem Feldherrn Scurobatski übergangene u. hier angekommene Cosack heute eydl. seye abgehöret worden, welcher nochmals aussagte, dass ein Königl. Preussischer Ministre bey Hommel angekommen wäre mit bey sich habenden 50 Mann zu Pferd, worauf der Commendant von Kioff zu ihme geschickt und ihn ersuchen lassen seinen Weg über letztgemeldtes Orth zu nehmen, weilen sie mit ihme etwas zu conferiren hätten, ist auch mit allen Ceremonien eingeholet und vor seine Person in die Stadt, die Leute aber ausserhalb der Stadt verleget worden u. wurde solchem nach mit Arrest ange-

halten, auch wurde mir gesagt, dass in letzt aufgefangenen russischen Briefen unter anderen ware gefunden worden:

Er hat sich bey uns ein schwedischer Geist
in brandenburg. Gestalt eingefunden.

Es sprache mir auch der Cantzleyrath wegen letzterer Abfertigung des neulich wieder zu den Moscovitern abgegangenen Oberauditeur Klinten, dass zwar von dem Premier Ministre des Zaaren durch einen Brief an den Graf Piper ein Fride sey offeriret worden mit diesen Conditionen aber, dass er alles was er in diesem Krieg gewonnen und in hat auch behalte, als ist dem Oberauditeur Klint mitgegeben worden, dass man schwed. seits wohl zu einem Friden nicht ungeneigt seye, aber auf solche Conditionen wurde man ehender den Krieg aufs neue und hefftiger als vorhin anfangen als auf dergl. Art einen Friden zu tractiren.

Eod. Kame ein vom Generalmajor Rose von Obusna abgefertigter Capitain mit Briefen an den Generalmajor Meyerfeld, welcher bey mir nebst andern Generalen, wie auch der Cantzley Rath Hermelin zu Mittag speisete, ingl. einen Brief an den Grafen Piper womit unter andern berichtet wurde, dass die Moscoviter tentiret bey Obusna zwey Brücken zu schlagen, alda überzugehen und eines Überläufers Aussage nach selbigen Abend gedachtes Orth zu attaquiren so sie auch würckl. tentiret, würden aber unter zweymal. Salve durch den Major vom Taubischen Regiment genöthiget sich wider zu retiriren. Gemeldter Capitain gienge von hier nacher Pultawa zu Ihro May. dem König.

Eod. Des Abends kame der Generaladjutant Guldenklau von Ihro May. dem König mit einer Ordre an den Generalmajor Meyerfeld alhier an, berichtete auch, dass die Saborowische Cosacken in den Trencheen vor Pultawa etwas gelitten und seye der Capitain Märling von der Fortification in dem Gesichte wie auch ein Lieut. blessiret worden.

16. Morgens frühe streifften die feindl. Cosacken biss an hiesige Vorstatt und nahmen von denen auf dem Gras gehenden Pferden hinweg.

Eod. Des Abends vernahme man durch eine ausgewesene Patrouillie wie auch einem moscovitischen Deserteur dass ihr Lager bey Obusna über nicht mehr als in 7 Regimentern bestunde.

17. Hat der Cantzleyrath Hermelin mir in grossem Vertrauen gesagt, dass es gewiss seye, dass ein Preussischer Ministre, so anhero gewolt, in Chioff arrêtiret seye; und vernahme man dass vorigen Abend späth etliche hundert moscovitische Cosaken bey Obusna über das Wasser gegangen, wurden aber durch die schwed. Vorwacht und ausgerückte Piquet wider zurück getrieben, worauf die Moscoviter mit Canonen geschossen, welches das Schiessen war, so selbigen Abend man hier hörte.

18. Morgens frühe sind die Moscoviter bey Obusna über die von ihnen 3 gemachte Brücken über das Wasser unter Commando des General Schaumburgs (und laut eines gefangenen Lieut. Aussage in 7 Suadronen u. 7 Bataillons, wobey auch der Printz Menzikoff selbsten gewesen seye) herüber gegangen, attaquirten die schwed. Aussenposten, welche unter 2 Majoren in 400 Mann bestunden und an zwey Orten postiret waren, machten davon bey 300 nider und gefangen, wobey 1 Major, 3 Capitains, etl. Lieut., nahmen ihnen auch 2 Stücke hinweg, worauf die beyde schwed. Regimenter Taub u. Dücker, welche auf dem Feld stunden, sich in Obusna wider hinein zogen und solchem nach die Moscoviter die Stadt brennten auch 200 sechss biss 12 pfundigen Bomben hinein wurffen und nachdeme ein Lieut. mit 12 Dragoner vom Taubischen Regiment hier in das Hauptquartier ankame das Vorgegangene berichtend u. so fort an Ihro May. der König gienge, ist der Generalmajor Meijerfeld als welcher vorhin die Ordre schon hatte mit denen hier liegenden Regimentern wie auch mit seinem,

des Printz Würtembergs und Hornischen Regiment so eine halbe Meil von hier gelegen, nach Obusna zu marchiret und gienge der Graf Piper auch mit, nachdeme aber dem General von den Moscovitern gesagt wurde (welches ein schwed. Soldat, so im Busch gelegen, gehört) dass der König selbsten auch mit 14000 Mann kommen wurde, seind sie widerum zurück über das Wasser gegangen, so gegen Mittag geschahe. Alle krancke und Proviantwägen von den gemeldten Regimentern wurden inzwischen herein in das Hauptquartier gefahren, ingl. auch hatte man die gefangne Moscoviter hereingebracht. Ihro May. der König kamen Nachmittags mit etl. Regimentern von Hamilton und Krus selbsten dahin, ritten auch gantz biss an die Brücken an; auch ware Vormittags schon die Helffte von der Garde hier, welche mit denen andern Regimentern marchirte. Ihro May. der König blieben die Nacht über mit all den Regimentern an dem Wasser stehen.

Eod. Von Pultawa hat man die Nachricht, dass Ihro May. der König mit der Approchen biss an die erste Statt, worinnen die Cosacken liegen sollen, nahe biss unter den Wall avanciret seye.

19. Seind alle die bey Obusna über Nacht gestandene Regimenter wider decampiret, und nach ihren Quartieren zurückgangen, ingl. seind die in Obusna gelegene 4 Regimenter mit marchirt und bey deren Abzug die Stadt in Brand gestecket, zuvoren aber wurde alda noch eine Execution mit 4 Bauren gehalten, indeme der Sohn seinen Vater, hernach ein anderer Bauer den Sohn u. dieser Bauer den vierdten, als welcher pardonniret wurde, aufhencken muste.

Eod. Zeigete mir der General Poniatofski ein von 23:tn April d. a. erhaltenen Brief von dem ohnlängst hier abgeschickten Obersten Sandul, welcher ihme berichtet, dass er die bey sich gehabte Briefe fortgeschickt u. zu Tigin (von welchem Ort aus er geschriben) die Antwort von S:r

May. erwartete, den König in Pohlen, und solche selbsten mit anhero bringen wolte, auch hätte er 1600 Walloschen geworben, ingl. solten 30000 Tartarn anhero kommen, wovon der Feldherr Mazeppa auch schon vor 3 Tagen Nachricht gehabt.

20. Abends späth brache das Hauptquartier, nachdem vorher bey Tage die Trabanten ausmarchirt, von Budisin auf, bliebe selbige Nacht bey dem ohnweit dem Closter davon gestandenen Ranckischen Regiment

21. Bey anbrechendem Tag wieder fort marchirt samt allen denen da herum gestandenen Regimentern 2 Meilen weit biss in ein Dorf Schukä *) ein klein Meile von Pultava. Budisin wurde abgebrandt.

22. Kam ein moscovitischer Cornett mit einem Trompeter und 12 Walloschen, so bey Obusna übergangen, einen Rittmeister, der vorhin in obgemeldtem Orth von den Moscovitern gefangen worden, mitbringend, um gegen einen Capitain von denen Trabanten des Printz Menzikoffs auszuwechselen, brachte auch einen Brief mit, so eine Antwort, welche dem Oberauditeur Klint letzlich mitgegeben worden. Gemeldter Rittmeister, so von den Ostgothen ware, sagte auch, dass der Printz Menzikoff gesagt, dass Ihro Zaar. May. zu einem Friden mit Ihro May. dem König von Schweden inclinirte und wann er etwas gutes darinnen thun könte, wolte er selbsten auf Parole diesertwegen überkommen.

Eod. Vorgestrige Nacht solte eine Mine bey Pultava springen, die aber nicht zum Effect kame, in deme die Moscoviter in der Stadt contraminiret und das Pulver, so 4 Centner ware, herausgenommen.

Eod. War ich nach der Belagerung gereiset und in den Approchen gewesen, seind nun avanciret biss unter den ersten Wall.

---

*) Жуки XXIV, 13.

Eod. Seind die Regementer als Printz Würtemberg, Horn, Dücker und Taub ausgewesen ihre Pferde zu weyden u. waren alle die Obersten selbsten mit, mit Paucken u. Standarten, ist auch den gantzen Tag kein Pferd abgesattelt, ohne dass vom Feind auf 2 Meil in der Nähe nichts gesehen worden.

Eod. In der Nacht liesen Ihro May. der König einen Sappen am Graben bey Pultava öfnen, worauf sogleich ein Lieut. mit 30 Grenadiers auf den Wällen an der ersten Statt angienge un alda posto faste, ware auch ein starckes Schiessen so bey 2 Stunden dauerte, und ist selbige Nacht der Major Hochmuth von der Fortification nebst etl. Unterofficiers und Gemeinen geblieben. Ich ritte auch damals mit dem Generalmajor Schlippenbach wider dahin, und ware die gantze Nacht bey dem Feldmarchall (als welcher nun, weilen Ihro May. der König alle Nacht hier im Hauptquartier schlafen das Commando in der Approchen hat) mit in gedachter Approchen; die Moscoviter machten auch zu 2 mal Minen bataillonsweise auszufallen, welche aber durch das starcke Granadenwerfen davon verhindert wurden.

23. Speiste ich zu Mittag bey dem Graf Piper, welcher mir sagte, dass der letztgemeldte preusische Minister der Graf Dona seye und die bey sich habende 50 Mann zu Pferd, welche in brandenburg. Mondirung solten gekleidet seyn, keine Dragoner sondern nur von seiner Suite wären. Er seye in Kioff arretiret, anjetzo aber bey der Armee, man hätte ihme auch den Degen abgenommen, welches der letztgekommene ostgotische Rittmeister ausgesagt hat. Auch confirmirte mir der Graf Piper, dass es sich wegen des Fridens, das was der Printz Menzikoff gegen jetztgemeldten Rittmeister gesprochen, so verhielte und er, der Printz, bey so gestalten Sachen auf Parole selbsten überkommen wolte, auch hätte er an den Generalmajor Meijerfeld wegen seines Beinbruchs ein Compliment machen lassen, ihme auch offeriret, dass wann er hinaus

reisen wolte ihme einen freyen Pass durch die Russen zu gehen, uberschicken wolte, auch hat er offeriren lassen, dass Wein und Gewürtz auf Verlangen anhero solte transportiret werden; auch sagte mir der Graf Piper noch, dass der Printz Menzikoff sich gegen den mehrgemeldten Rittmeister beschweret und wunderte sehr, dass er auf seine vielfältige Schreiben an den Feldmarchall noch mit keiner Antwort seye gewürdiget worden; er bildete sich wohl ein, dass es darum geschehe, weilen der Feldmarchall ihme etwa den Titul als Fürst von Ingermanland nicht beylegen wolte, er fragte aber nicht darnach, so er nur Antwort erhielte; auch habe im Vertrauen erfahren, dass der Oberst Siegroth vom Dahlregiment dem König soll gesagt haben sein Eyd u. Pflicht erforderte, es Ihro May. zu sagen, dass Sie sich nicht mehr weder auf Ihre Officiers noch Soldaten vertrauen noch verlassen könten, habe der König geantwortet, wenn Er dieses wuste so wünschte er dass weder er noch jemand von seiner Armee lebendig wider zurück käme.

24. Hatten die streiffende feindl. Cosaken u. Calmuken viele von dem Hofstaat, Cantzley, Trabanten und theils Regimentern auf dem Gras gehende Pferde nah am Hauptquartier weggenommen.

Eod. Vorige Nacht haben die Schweden vor Pultawa auf dem letzt auf dem Wall emportirten Posten eine Batterie aufgeworffen.

Eod. Haben die Moscoviter tentiret bey dem Generalmajor Creutz einzufallen auch alda einen Lieut. und Cornett gefangen genommen, wurden auch einige blessiret.

Eod. In der Nacht haben die Schweden auf die letzt auf dem Wall verfertigte Batterie vor Pultava die Stücke aufgeführet.

25. Kame der Feldmarchall mit seiner Hofstaat und Bagage von Pultawa alhier an.

Es ist in der Armee von einem sühnischen Soldaten

propheceyet worden, dass diesen Monath eine grosse Schlacht soll bey hiesigen Armeen vorgehen und darauf auch so gleich der Fride erfolgen, wessenthalben dann viele u. grosse Wettungen geschehen.

26. Vorige Nacht machten die Moscoviter bey Pultawa wie auch besser unterwerts jenseits des Stroms bey der schwed. Garde über von 12 Uhr an biss gegen Tag ein starckes aber falsches Feuer von Mousqueterie, dass das gantze Lager davon allarmiret wurde, unter welchem sie bey 1000 Mann in die Stadt gebracht.

Eod. Kamen alhier zwey tartarische Obersten bey dem Feldherrn Mazeppa an, mit welchen er auch sogleich nacher Pultawa zum König gienge. Sie begehren, so viel man im Vertrauen erfahren diejenige 4 Articulen (welche den Saborovier von Ihro May. dem König gestattet worden) bevor sie überkommen accordirt zu haben, unter welchen der fürnehmste von gedachten Saborovier, dass Ihro May. der König mit dem Zaar nicht ehender Fride machen solten, biss dass sie ihre vorige Freyheit wider erlanget und nicht von Moscau sonden von der Republiq Pohlen dependiren.

Eod. Gestern gienge ein starckes Detachement um den Feind zu recognosciren unter Commando des Grafen Torstenson von hier aus.

Eod. Habe ich abermal mit dem Cantzleyrath Hermelin wegen meiner Abreise gesprochen u. ihme einen Vorschlag gethan, solchen dem Graf Piper zu hinterbringen und zu recommendiren.

27. Kame das ausgewesene Commando unter dem Grafen Torstenson hier wider zurück, seind gewesen biss jenseit Oltava *), haben aber nichts vom Feind gesehen.

Eod. Vorige Nacht seind etl. Bataillons Moscoviter über den Strom bey Pultawa herübergegangen und haben

*) Se noten 4 sid. 296.

alda eine Schantz und Batterie gegen über der Schweden ihre letzt aufgeworfene gemacht, auch vernimmt man, dass die Moscoviter starck gegen Pultawa zu marchiren.

Eod. Seind die gestrig angekommene tartarische Obersten wider zurück gegangen. Sie sprachen mit dem König mit bedeckten Häuptern, nachdeme sie vorhero nur die Mützen ein wenig gerühret und haben nur notificiret, dass eine grosse Gesandschafft anhero auf dem Wege seye, verlangten derhalben eine Escorte wie dann selbige auch in 500 Mann Schweden unter dem Obristl:t Silberhielm und 2000 Saborovier mit ged:n 2 Obersten gemeldter Gesandschafft entgegen geschickt worden.

28. Recht zu Mittag seind eine Bataillon Moscoviter über den Strom bey Pultawa gegen dem Closter über herüber gegangen und die alda in der Schantz liegende 300 Mann Schweden unter dem Oberstl:t Silberspar attaquiret, weilen aber solches Fürnehmen durch einen kurtz vorhero gekommenen Überläufer, der ein schwed. Unterofficier vormals von den Moscovitern gefangen und vor einen Jäger bey dem General Rönne dienete, bekand gemacht wurde, so ist die Garde parat gewesen, um die in der Schanze liegende zu secundiren, worauf gleich ein moscovitischer Brigadier Nahmens Gollovin mit einer Bataillon, der letzlich mit den 1000 Mann in die Stadt kame und sich an den Wall gelogiret hatte, auch zu secundiren kame, das Dahlregiment aber da zumarchirte, und waren solchem nach die Moscoviter obligiret sich mit Hinterlassung bey 200 todte und viele blessirte, worunter ein Major auch Capitain und Lieut. wider zurück zu ziehen, der Brigadier Gallowin aber wurde gefangen und seind schwed. seits geblieben der Oberstl:t Silberspar, ein Fendrich und Capitain etl. Unterofficiers, in der That über 30 Gemeine und 60 blessirte; bekamen auch 50 Moscoviter gefangen.

Man vernahme auch dass der vormals von dem Mazeppa bey dem Zaar angegeben Palli aus Siberien wider

zurück bey der Moscovitischen Armee angekommen und zum Feldherrn in Ucrain gemacht worden.

29. Morgens gantz früh ist eine feindl. Parthey Calmucken und Cosacken über das Wasser bey der schwed. Garde gegangen und alle die Pferde von einer Bataillons biss auf eines wo der Major auf geritten nebst allem Vieh weggenommen.

Eod. In der Nacht schickte der Generalmajor Spar an den Feldmarchall, liesse ihme wissen, dass die Moscoviter bey Pultawa starck übergiengen, worauf auch bald Ihro May. der König einen Trabantencorporal an selbigen schickten und ihme das nemliche berichteten; als liesse der Feldmarchall gegen anbrechendem Tag alle Regimenter ausrücken und dahin marchiren, weil es aber nichts ware, zogen sie sich auch alle selbigen Morgen als den

30. wider ab in ihre vorige Lagers. Gestern und heute warffen die Moscoviter starck mit Bomben in die bey dem Kloster stehende Garde.

31. Seind von hier 4 Regimenter zu Fuss und eines zu Pferd nacher Pultawa marchiret und sollen aldorten bey dem Closter campiren.

Gestern brachte mir der Cantzleyrath Hermelin die Antwort wegen meiner mit ihme neulich gesprochenen Abreise, wie dass er mit dem Graf Piper davon geredet und er ihme geantwortet, ich solte mich noch etliche Tage patientiren, so wolte er es Ihro May. dem König vortragen, machte auch Hofnung, dass ich solte depechiret werden, worauf gemeldtem Cantzleyrath auch nochmals alle die Briefe von Ihro May. dem König der Mecklenburg. Sachen wegen bestens recommendiret.

Eod. Kamen 2 Saborovische Cosacken von jenseit des Wassers bey Pultawa von den Moscoviter zurück geschickt, welche jedem die lincke Hand abgehauen. Ihro May. der König gaben jeglichem 50 R.thl.; auch haben sie 3 davon gerädert.

Eod. Um Mittag schossen die Moscoviter starck aus Canonen, weilen der Aussage nach Ihro May. der Zaar bey Ihrer Armee gegen Pultawa über angekommen seye.

Eod. Wurde des Abends hier bey der Parole anbefohlen, dass alle die Regimenter zu Pferd sich marchfertig halten solten und ein jeder Reuter eine Sense mitnehmen.

1:tn *Junij*. Kame ein Uberläufer von den Moscovitern, sagend, dass sie beordret seyen, die Saborovische Cosacken, die hier vor dem Hauptquartier stehen wie auch dieses Orth zu attaquiren, worauf das Hauptquartier die Nacht über allarmiret ware und rückten den Abend noch 2 Regimenter zu Pferd vor selbiges hinaus.

2. Nichts passiret.

3. Ist der Oberstl:t Silberhielm mit denen letzt von hier abgegangenen 500 Mann, so den Tartarn entgegen gehen solte, wider zurückgekommen, weilen ihme ohnmögl. ware dahin zu passiren.

Eod. Kame ein moscovitischer Deserteur, welcher aussagte, dass das neuliche unterm 31 pass. starcke Canoniren bey ihrer Armee eine Victorie so die Moscoviter gegen die im anhero March begriffene Tartarn befochten, indeme sie selbige repoussiret, bedeutet hätte. Auch hätten die Moscoviter denen Saporovier etliche Städte abgebrennt. Man vernimmt auch, dass die bey Pultawa stehende Moscoviter starck über die Wiesen und Gewässer hinauss gegen die Stadt approchiren.

4. Vermerckte man hier überall eine Consternation wegen der von den Moscovitern weggenommenen Saborovischen Stadt Psich [ɔ: Setj] worinnen sie unter andern 30 Canonen nebst vieler Ammunition sollen gefunden haben.

5. Frühe kamen Ihro May. der König von Pultava anhero, und speisten zu Mittag bey dem Graf Piper, da Sie sonsten beständig in der Belagerung seye.

6. Thaten die Moscoviter auss Pultawa einen Ausfall,

massacrirten einen Lieut., etl. Unterofficiers und Gemeine auch 12 Saporovier in denen Approches.

Eod. Nahmen die Moscoviter einem Schwed. Oberstl:t 70 Pferde ab. Seither das Hauptquartier von Budisin wegmarchirt, so nun bey 3 Wochen ist, rechnet man, dass die Moscoviter bey 3000 Pferde von der schwed. Armee weggenommen haben.

7. Kame ein moscovitischer Deserteur, sagte, dass Schermetoff mit 6000 Mann Infanterie zu der Armee gestossen seye u. wären Ihro May. der Zaar selbsten mit 8000 Mann als heute erwartend. Ihro May. der König befinden sich nun alle Nacht über in den Approchen vor Pultava.

8. Erhielte man die Nachricht dass die Tartarn den Nieper würckl. passiret hätten und erwartet man selbige in Zeit von 8 Tagen alhier.

9. Kam der König hier in das Hauptquartier und wohnete dem Begräbnuss des Obersten Hammerhielms mit bey, giengen solchem nach wider nacher Pultava zu.

10. Thaten die Moscoviter aus Pultava einen Ausfall und massacrirten etliche in den Approchen.

Eod. Hörte man starck bey der moscovitischen Armee canoniren, so dem Vermuthen nach die Ankunfft des Zaaren bedeutet hat.

11. Vernahme man durch einen moscovitischen Deserteur, ingl. einen durch Trunckenheit von dem Weg verirreten und von der schwed. Vorwacht weggenommenen moscovitischen Trabanten, dass das gestrige Canoniren des Printzen Menzikoff Nahmenstag bedeutet hätte.

Eod. Auch sagten die letzgemeldte überkommene aus, dass die Moscoviter noch viele Stück auf ihre Batterien bey Pultava aufgeführet hätten und sich auch auf dem Rücken verschantzten aus Besorgung dass die Schweden sie alda attaquiren mögten.

12. Nichts passirt.

13. Dessgleichen.

14. Nichts und ist biss hieher von Pultava gantz still gewesen.

15. Vernahme man, dass gestern gegen Abend die Moscoviter einen Ausfall aus Pultava gethan und von den Schweden von Infanterie 8 Mann getödtet und 30 blessiret; von der Cavallerie sind geblieben 12 Mann und 24 blessiret, von den Moscovitern aber wenig.

Eod. Vergangene Nacht giengen auch 25 Walloschen zu denen Moscovitern über.

Anjetzo fänget man an so wohl bey Hof als in der Cantzley remarques zu machen und zu raisonniren wegen des Verhängnusses, da Ihro May. der König vormals nicht zugeben und erlauben wolten, dass ehrlich Frauenzimmer als die Weiber ihren Männer der Armee folgen solten, nun aber nicht allein leiden musten, dass das Cosakische Frauenzimmer und Gesindel zu grossen Überlast der Armee aller Orten nachfolgten, sondern auch in Dero Schutz nehmen musten; zum andern da sie vorhin mit christl. Puissances keine Alliances machen wolten, jetzo aber selbige suchten unter der Hand mit Türcken und Tartarn zu machen, wie auch bereits schon mit denen Saporovier geschehen: 3. da Sie vorhero wegen Ihrer Alliances Subsidien ziehen können, nunmehro aber dissfalss Geld müsten zugeben.

Eod. Nachdeme von allen Regimentern bey dem Feldmarchall wegen sehr schlechter Subsistence geklaget worden, so hat selbiger in allen Dörfern den Bauren ansagen lassen ihre Gruben so noch verborgen anzusagen oder selbsten aufzugraben und herbey zu bringen, solte ihnen alles mit Geld bezahlet werden. Auch nimmt der Mangel von Tag zu Tag mehr zu und ist nun an Victualien alles sehr knapp und vor Geld nicht zu haben. Ein Garliz Brandewein, welches hiesige 1 Mass so er zu bekommen kostet 16 R.thl. in 8 Wochen hero aber keiner zu finden

gewesen, kein Wein in 8 Monathen, so dass nicht so viel als einem krancken zu communiciren zu finden.

16. Gegen Abend wurde hier im Hauptquartier allarm als ob die Moscoviter übergehen wolten, wie dann auch einige hundert ihre Cosaken und Calmucken biss an die schwed. Vorwachten ankamen und chargirten nachdeme ein Paar Stunden mit denen schwed. Cosacken auf dem Felde herum, blieben von beyden Seiten ein paar tod, etliche blessirt und einige gefangen, welche aussagen, dass Ihro May. der Zaar als welche vor 2 Tagen angekommen, selbsten bey dieser Parthey seyen und hielten über dem Wasser, wie man auch alda 4 Suadronen halten sahe und wäre Ihr Dessein gewesen von hier nur einen Gefangenen zu haben um zu wissen was anjetzo bey der schwed. Armee passiret. Die Regimenter hielten sich die gantze Nacht über parat und blieben alle Pferde gesattelt.

Eod. Speiste ich bey Hofe zu Abend, da eben der Allarm ware, alwo der Generalmajor Meijerfeld, Hofintendant Düben, Kr. R. Pf., Secr. Cederhielm p. p. zugegen waren und sehr auf die Moscoviten fulminirten (dieses zum öfftern geschiehet) dass sie rechte etc. seyen, auf die in ihren Diensten stehende Teutsche dessgl. und dass solche zuletzt doch noch zu ihrer Belohnung alle wurden aufgehencket werden.

Eod. Morgens kahmen Ihro May. von Pultava anhero in die Kirche.

17. Nichts passiret.

18. Musten die hier stehende Regimenter jedes 100 Pallisaden machen, von meistens fruchtbaren Apfelbäumen, und wurden solche nacher Pultawa gebracht um eine Linie vor ihre der Schweden gemachte Arbeit zu ziehen. Die Moscoviter canoniren tägl. starck von jener Seiten herüber doch ohne vielen Schaden.

19. Nichts passiret.

20. Ware der Feldherr Mazeppa (nachdeme sich kürtzl.

theils der Saborowischen Cosacken verlauten lassen wider zurück zu gehen) mit seiner gantzen Suite, Fahnen und Spiel en ceremonie von hier nach dem Generalmajor Creuz zu dem aldort stehenden Saborovischen Attemann Koswich gegangen, selbigen anfängl. lange haranguiret, ihne ermahnet dem König von Schweden getreu zu verbleiben und versichert dass Ihro May. sie allemal in Ihrer Protection halten wurden, auch denjenigen Schaden, welchen sie die Saborovier ohnlängst durch die Moscoviter erlitten wider ersetzen wurden, und ihnen gute Hofnung gemacht, wann sie nun nechstens nacher Moscau giengen sie davon wohl profitiren solten, dessgl. wann die Stadt Pultava übergienge, weilen darinnen ein groser Schatz seyn muste, verehrten ihnen auch 2 Fässg. Geld so aus der königl. Krigs Cassa, anbey ein Fass Brandewein, sagten ihnen auch, dass nunmehro die Tartarn nechstens wurden hier seyn.

21. Wurde vor Pultava ein schwed. Capitain Ecmann von der Fortification wie auch ein Lieut. und ein Unterofficier blessiret.

Eod. Ware der General Poniatowski bey dem Obersten Taub; unter andern ihren Discursen sagte der letztere, dass er nicht glaube, dass der König Stanislaus kommen wurde, so aber Poniatowski contradicirte und vest versichern wolte dass er käme und darauf auf den Limond fulminirte, weilen es von ihme herrührte, indem er gesagt hätte, dass des Königs Stanislai Mutterbruder Jablonoffski von dem Zaaren seye bestochen worden.

22. Vergangene Nacht giengen die Moscoviter über das Wasser herüber und repoussirten die Vorposten von dem Leibdragonern, wovon einige tod geblieben.

Eod. Starb der Capitain Märling an seiner vor Pultava letzt empfangenen Blessur.

Eod. Hier wird nun wider gesprochen dass der Schinawski totaliteter geschlagen und nur seine Person mit 5 Mann davon gekommen seye.

Eod. Morgens frühe gienge der Feldherr Mazeppa mit dem Graf Piper und Cantzleyrath Hermelin nacher Pultava zu Ihro May. der König um selbigem den jetzigen Zustand der Armee fürzustellen und Ihne zu persuadiren, die Belagerung Pultava aufzuheben und so dann andere Mesures zu nehmen. Abends vorhero als ich solches erfahren sprach ich den Cantzleyrath Hermelin u. recommendirte ihme nochmals bey dieser Gelegenheit bey Ihro May. dem König meiner Zurückreise zu gedencken, mit dem Versprechen so sie es zu Wege brächten, dem Graf Piper und ihme eine ansehnl. Erkantlichkeit zu thun.

23. Gabe mir der Cantzleyrath Hermelin Antwort wegen meiner Abreise, dass ihme der Graf Piper gesagt, dass ich jetzo noch nicht reyssen könte, wann ich auch schon einen Pass erhielte von den Moscovitern, so würden sie mich doch auf der Grentzen aufhalten, viel weniger wurden sie auch meinen Pass vom König respectiren, zumalen da er von Mazeppa gewiss erfahren, dass der Graf Dona einen Königl. preussischen Pass gehabt und als Envoyé von selbigen Hof anhero geschickt seye, auch wären Madame Rönne und noch verschiedene Officiers, welche mit Passeports und Abschieds genugsam versehen, dennoch aufgehalten worden und geschehe diss wohl darum dass ihre draussen ausgesprengte Lügen nicht an Tag kommen solten, derhalben mich noch patientiren muste, weilen sich vielleicht bald eine bessere Gelegenheit præsentiren mögte u. man nun auch des Königs Stanislai Ankunfft vermuthet seye.

Eod. Seind dem Generalmajor Crus meist alle seine Pferde wie auch noch verschiedener Officiers ihre von den Moscovitern auf der Weyde weggenommen worden.

24. Verwichenen Sonnabend hatten Ihro May. der König, als eben der Generalmajor Spar und Generalauditeur Lilienstern bey ihme waren, einen nachdencklichen Discours gehabt, da der erstere den Capitain Eckmann

sehr beklagte, dass er so liederlich an seiner vor Pultava empfangenen Blessur hätte sterben müssen, indeme die Feldscherer nichts mehr hätten und durchgehends an Medicamenten mangelte und seye doch besser sonsten gestorben als vor einem solchen Nest zu bleiben, worauf der König soll geantwortet haben, obs nicht gleichviel seye, roth oder Kalb, Kalb oder roth und schlagen wir heut nicht, so schlagen wir morgen, schlagen wir morgen nicht, so schlagen wir übermorgen, geschiehet es nicht diese Woch, so geschiehts die andre Woch, geschiehts nichts die andre Woch, so geschiehts über ein Jahr, ist es nicht über ein Jahr so ist es in 5 Jahr, geschihts nicht in 5 Jahr, so geschihts in zehen Jahr, dass darauf der Generalauditeur Lilienstern soll geantwortet haben, er vernehme nun wohl, dass er keine Hofnung mehr nach Schweden zu kommen hätte, indem Ihro May. den Krieg noch viele Jahre hinaussetzten, auch thäten Ihro May. sehr übel, dass Sie sowohl bey der Armee als in Ihrem Reiche vor Friden bitten liessen, darauf Ihro May. sollen geantwortet haben, dass dieses Gebets Verstand und Meynung wäre, dass jedermann Fride bey sich und mit seinem Gewissen haben muste und wann dieses wäre, so könte man Zeit seines Lebens wohl Krieg führen.

Eod. Abends erhielte der Feldmarchall Nachricht dass die Moscoviter starck an das Wasser marchirten, und Minen machten herüber zu gehen, worauf der Feldmarchall an alle Regimenter Ordre gabe sich fertig zu halten, wie dann auch alle Pferde die gantze Nacht über gesattelt stunden, liessen sich die Moscoviter gegen Tag auch sehen und giengen mit etl. Suadronen auch etl. tausend Mann Cosaken u. Calmucken herüber, solchemnach alle Regimenter Schweden sich aufstelleten und stunden beyderseits gegen einander über biss Mittag. Zogen sich hernach die Moscoviter in guter Ordnung wider zurück und ware ihr Dessein nur diejenige Gefangene, welche die Schweden in

Weberich bekamen u. bey dem Generalmajor Crus zu Oltaw waren, hinweg zu nehmen, so ihnen auch reussirte, indeme ein andere Colonne Moscoviter zur Zeit als die letztgemeldte hier stunde und der Generalmajor Creuz mit seinem Corps anhero marchirte, bey ged:tm Generalmajor Cruse einfielen 1400 ihrer Gefangenen wegnahmen, viele Schweden todt machten und blessirten, worunter ein Major [Rehbinder] vermisst wird, auch der Major Cossel blessiret ingl. verschiedene Capitains, 4 Rittmeister todt unter denen auch der Rittmeister Graf [Lindsköld] tod, und nahmen auch dabey des mehrerwenhten Generalmajors Bagage mit ingl. 2 Regiments Cassen.

26. Frühe machten die Moscoviter wider hier allarme und fielen auf die Vorposten, worauf die hiesige Cosaken mit ihnen ein Zeit lang herumchargirten und da das Corps Trabanten dahin ausrückten, zogen sie sich wider hinüber.

Eod. Ware ich zu Pultava und sahe der Moscoviter biss dahero viele gemachte Arbeit.

Eod. Des Abends bekame der Feldmarchall Nachricht, dass die Moscoviter starck über das Wasser herübergiengen, worauf er an die Regimenter Ordre gabe sich marchfertig zu halten, und rückten selbige Nacht auch noch auss in 10 Regimentern zu Pferd und 8 Regimenter zu Fuss; gegen anbrechenden Tag stellte solche der Feldmarchall en ordre de bataille und als es völlig Tag ware rückte er mit ihnen biss 50 Schritt gegen den Feind zu, als welcher sich nahe an dem Wasser, hinter sich habend einen Steigen Berg mit ohngefehr 6 à 7000 Mann in 6 Redouten verschantzt hatte; nach diesem wurde Betstunde gehalten, als dann der Feldmarchall Ordre vom König noch abwartete, so ihme auch balde gebracht wurde mit Nachricht, dass Ihro May. der König zwischen 6 und 7 Uhr in den lincken Fuss bey Pultava seye mit einem Büchssenschuss blessiret worden; auf dieses so rückte er mit der Armee in 3 Linien auf den Feind zu, als sie nun noch etwa einen Canon-

schuss von dem Feind waren, wurde ein Halt gemacht und wurden erst gewahr, wie dass sie sich verschantzet hatten und spanische Reuter vorgesetzt, solchemnach der Feldmarchall auf einen Hügel trate um des Feindes Positur und Situation durch das Perspectiv genau zu erforschen, gienge herunter auf Seite und ruffte die Generalität zu sich mit selbigen Kriegsrath zu halten, wie dann die meisten Stimmen ergiengen den Feind zu attaquiren, eröfnete der Feldmarchall an einen General den Passum vom König, worauf, nachdeme die Moscoviter anfiengen die Paucken zu rühren und ein Mouvement machten auch auf wenige Schritte avancirten, doch nicht aus dem Trenchement und 2 Stück aufführten auf die Schweden canonirend, der Feldmarchall die Armee rechts um machen liesse und sich wider sachte auf ihren vorigen Plats zurückzogen, alwo sie noch einige Zeit stehen blieben und hernach, nachdeme sie einige Mannschafft da gelassen den Feind zu observiren wider abmarchirt; welches ich alles selbsten mit angesehen und auch aller Orten mitgefolgt. Der Feldherr Mazeppa ware auch dabey und führte seine Cosaken selbsten mit an, als welche nebst den Saborovier auf recht u. linckem Flügel die Flanquen hielten und setzten sich auch die moscovitische Cosaken und Calmuken bey Anrückung der Schweden ausserhalb dem Moscovitischen Trenchement rechter Hand an einen kleinen Berg.

Eod. Selbige Nacht haben auch die Moscoviter starck aus Pultava wie auch jenseit des Wassers canonirt und suchten dabey überzugehen, wie sie dann auch die Vorpost von den Leibdragonern attaquirt, 15 Mann davon nidergemacht und gefangen, wurden noch so lange abgehalten, biss der Obrist Siegrott mit 2 Bataillons kame und sie wider repoussirte, thäten auch einen Ausfall aus der Stadt, canonirten und arbeiteten den gantzen Tag über noch starck fort.

Diss alles ist geschehen auf Ihro May. des Königs

Geburtstag, da ein jeder Morgens früh sich mit gantz einem andern Ausgang flattirte.

Eodem. Die nemliche Nacht tentirten die Moscoviter auch wider bey Generalmajor Crus einzufallen, nachdem er aber Nachricht davon erhielte, liess er die Stadt Oltaw anstecken, wie auch die Pallisaden und zoge sich heraus auf das Feld, wozu ihme noch 3 Regimenter Dragoner zu Secours geschicket worden.

28. Ware der Graf Piper mit der gantzen Cantzley zu dem König nacher Pultava gangen.

29. Morgens frühe als alle Regimenter zu fouragiren aus waren, wurde allarm, indeme sich die Moscoviter aus ihrem Trenchement sehen liessen, woselbst sie vorgestern waren, solchemnach gemeldte Fouragiers sogleich wider zurück gejagt kamen, aufsattelten u. alle Regimenter ausrückten, die Bagage auch wider aus den Dorf biss über den Pass gienge, als aber der Feldmarchall selbsten recognoscirte u. sahe dass nur einige Suadrons waren, kame er hin zum Graf Piper, alwo ich eben ware und wurde beschlossen, dass die Bagage über gedachten Pass solte stehen bleiben, liesse auch etl. Regimenter wider einrücken und absattlen, da aber aufs neue wider Nachricht kame, dass sich die Moscoviter noch stärcker sehen liessen, wurde resolvirt, dass alle Regimenter nach Pultava zu (wie auch die Bagage) marchiren solten um sich mit der gantzen Armee zu conjungiren, alwo selbige nun auch campiret, biss auf 6 Regimenter, welche unter dem Generalmajor Crus stehen, und ist hier wenig Wasser vor Menschen und Vieh noch weniger an allen Lebensmittel.

30. Da man in der Frühpredigt ware, bekame der Feldmarchall Nachricht, dass sich wider einige Suadrons Moscoviter hier auf dem Felde sehen liessen, worüber auch mit der Predigt aufgehöret wurde und alle Pferde gesattelt, weilen aber nichts weiter erfolgte und ged:e Suadronen sich wider nach ihrem Trenchement zogen, war auch hier

wider abgesattelt worden. Gegen Abend aber liessen sich etwan eine halbe Meil von diesem Campement etl. tausend Moscoviter und Cosaken wider sehen, worauf sich biss 7 à 8000 Mann Schweden zu Pferde gegen selbige aufstellten, auch so nahe kamen, dass sie sich beyderseits mit Pistolen langen könten, da dann die Moscoviter rechts um machten und sich in guter Ordnung wider nach ihrem Trenchement zogen, von einer Suadron Schweden aber, welche etwas vor der Front heraus waren und auf dem rechten Flügel suchten einzuhauen, wurden aber von denen Moscovitern repoussiret, einige niedergemacht, blessirt und gefangen, gleich solches moscovitischer seits auch geschehen. Als die Moscoviter näher an ihr Trenchement kamen, rührte die Infanterie die Trummelen und machten ein Mouvement, diesemnach so zogen sich die Schweden auch wider ab und rückten in ihr Läger wider ein. Hiebey haben sich beyderseits Cosaken mitlerweil herumchargirt, wobey sonderl. die Saborovier allemal den kürtzern gezogen und retiriren müssen, wobey ich wider selbsten mit ware und alles mit angesehen.

Eod. In der Nacht haben die Moscoviter ihre gegen Pultava über gemachte Trenchements verlassen und die Brücken abgeworffen, nachdeme sie vorhero wider 2 Bomben in die Stadt gespielet, welches hier einige Consternation verursacht und vielerley davon geurtheilet wird, worauf die Schweden den folgenden Morgen gemeldte Trenchements in Brand gesteckt.

In diesem Monath ist fast gar kein Brandewein bey der Armee zu haben gewesen u. wann sich dann u. wann etwas gefunden, ist die Garniz gemein Zeug vor 4 Ducaten verkaufft worden; Wein ist seit dem Monath Decembr. gar nicht mehr zu haben noch zu sehen gewesen. Ein Tonne Bier ist diesen Monath verkaufft worden pr. 40 Rthl., 1 ℔ Butter 2 Rthl.; auch ist der Obristl:t Funck

um Korn aufzukaufen etl. Meil von hier geschickt worden, hat bezahlt die Tonne vor 5 à 6 Carolines.

1:tn *Julius*. Hatte ich mit S:r Excell. dem Feldmarchall einen nachdrückl. Discours über jetzige Conjuncturen, thaten ihm auch einige Propositiones, beyder Königl. Häuser Interesse betr., sagte mir auch darauf, dass Ihro May. der König mit meiner bissherig. Conduite sehr wohl zufriden seye, hingegen mit anderseitigem gar nicht, weilen er keinen guten Glauben zu ihme hätte, dann er erstl. ein Churländer und zweytens wegen der Dispute, so er des umgebrachten Majors Rancken halber gehabt, gar nichts gutes stifften und also lange selbiger aldorten verbleiben wurde, gedachte Ihro May. kein rechtes Vertrauen haben werden.

Eod. Abends kamen 3 Überläuffer von den Moscovitern, welche bey dem Generalquartiermeister Holtz vor Cammerdiener und Laqueyen gedienet, aussagend dass die Armée, nachdeme selbige Nachts vorhero ihre Trenchements gegen Pultava über verlassen starck übermarchirten, wie sie dann auch die folgende gantze Nacht thäte in den Dessein, gleich der Zaar auch selbsten abgesagt, andern Tags denen Schweden eine Bataille zu liefern. Morgens gantz frühe, nachdeme Abends vorher der Feldmarchall noch die Ordre gabe, die gantze Armee sich parat zu halten, liesse sich der Feind in etl. tausend Mann in einer Linie ausrückend sehen, worauf gemeldte Armee durch den Feldmarchall und Generalmajoren Creuz en Ordre de bataille gleich vor Pultava gestellet wurde, die Artollerie auch aufgeführt u. alle die Bagage zusammen weggeführet u. aufgestellet worden, und klagte mir auch der Feldmarchall dass Ihro May. allemal mit dieser Ordre biss die letzte Stund verzögen; als solches nun geschehen und Ihro May. der König sich selbsten auf dem Place de bataille auf einer Baare tragen liessen und alda eine Zeit lang auf den Feind warteten, solcher aber nicht näher kame son-

dern sich wie vorhero zurückgezogen, so rückte die Armee auch wider ein u. veränderten ihre Campement.

Eod. Selbigen Tag eben als die Armee noch stunde kame der ohnlängst von hier abgegangene Oberster Sandul alhier wider an, noch mit sich bringend einige Deputirte von den Tartarn, wie auch einen Legationssecretarium Klinckenström von dem König Stanislao gesand, welcher vor 3 Monathen von Lemberg von selbigem abgegangen und sich in polnischer Kleydung durch Ungarn und Wallachey alwo er zu Bender den gemeldten Obersten Sandul angetroffen, anhero durchpracticiret hat. Diesser ihre Ankunfft hat hier in die Armee viel Freude verursacht.

3. Haben die Moscoviter die Fouragiers sehr incommodiret und seind Ihre Cosaken auch in das Schröterfeldische Regiment eingefallen, welches auf einer Avenue von Pultawa stunde, massacrirten einige Officiers und Gemeine, und wurde genöthiget sich zu retiriren, biss 2 Bataillons von der Garde dazu kamen und selbiges secundirte. Der Zaar sey selbst da gewesen.

4. Selbige Nacht befanden sich Ihro May. der König sehr unpässlich.

Eod. Ist alle die Bagage so noch vom 2:tn dito bey Pultava gestanden, wider zu den Regimentern gebracht worden.

5. Haben die Moscoviter abermals die Vorposten hazarliret, so nun tägl. geschehen.

6. Haben die tartarische Deputirte bey Ihro May. dem König Audienz, aber sonder Ceremonien gehabt.

Eod. Seind die moscovitische Cosaken u. Calmuken wider biss an die Vorposten gekommen.

7. Morgens früh ware die Armee wider allarmirt und kamen etl. Suadronen Moscoviter fast biss in die Armee herein, massacrirten auch einige Mann von den Vorposten.

Eod. Abends wurde befohlen, dass die Regimenter sich marchfertig halten solten, wie auch die Bagage sämtl.

1/2 Meil von Pultava auf fuhre, und die Armee in der Nacht sich noch rangirte. Gegen anbrechendem Tag, eben da die Sonne begunte aufzugehen, rückten sie gegen die Moscoviter, welche ohnweit dem Dorf Sucki stunden und alda einige Schantzen und Batterien aufgeworfen und attaquirten selbige, die sich dann von gedachten Schantzen nach gegebenem Feuer etwas zurückzogen und dann wider zusammen starck chargirten, inzwischen die Moscoviter, so sehr von ihren Wercken canonirten, dass es mehr einer Salve aus klein Gewehr gleich ware als einer Canonade, so auch grossen Schaden thäte und dem König als welcher sich in der Action auf einer Baar tragen liesse mit den Trabanten umgeben, selbsten gemeldte Baar entzwey geschossen und 4 Trabanten zugleich mit tödtete. Als sich nun nach einem langen Gefecht, wobey die Schweden schon zimlich eingebüsst, die moscovitische Armee etwas weiter in guter Ordnung zurückzoge um sich avantageuser auf die Seite zu setzen, schwingte sich die Cavallerie rechts und stiesse bey der zurück gestandenen Infanterie an, avancirten indessen näher nach der Passage, wo die Schweden nothwendig marchiren musten, worauf sie, als die Schweden ankamen, welche von 9 biss 11 Uhr auf einer Plaine nahe am Wald ein Halt gemacht und sich en ordre de bataille wider rengirt, um durch zu passiren, ein solches starckes Feuer erstl. von Canonen, hernacher aus kleinem Gewehr auf sie gaben, dass es fast nicht zu exprimiren ist, geriethe auch alles in eine Confusion und wurde die Infanterie gäntzl. zernichtet, worauf die Cavallerie in gröster Eyl sich retiriren muste, der Feldmarchall selbsten gefangen nebst vielen Obersten todt, theils auch gefangen, der Printz v. Wurtemberg legerement blessirt und gefangen, Generalmajor Hamilton u. Schlippenbach gefangen, Graf Piper gefangen, Cantzleyrath Hermelin todt, Cederhielm blessirt u. gefangen. Nach diesem als der König um sich selbst zu salviren (indem kein ander Mittel) die Baare quittiren muste

und in welchem Moment noch einige Salven vom Feind geschahen, zu Pferde gebracht wurde und nach der Bagage, woselbsten noch 4 Regimenter stunden, zueileten, begab er sich in meine Carosse, in welcher (nachdeme Selbige wegen der am Bein habenden Blessur von dem Bluten u. Reiten in einer excessiven Hitze etwas matt waren) Sie verbunden wurden und nachgehends in selbiger nebst mir noch 5 starcke Meilen biss Schanzara mit denen sich wider gesamleten Trouppen und denen bey der Bagage gestandenen 4 Regimentern marchiret. Da dann währenderzeit Ihro May. dem König nochmals selbsten die Mediation von Ihro Königl. May. in Preussen offeriret und die dessfalss letzt erhaltene Instruction u. Rescript zu lesen gegeben, worauf Selbige geantwortet, dass ich mit biss Schanzara folgen solte, alsdann wurden Sie mir Antwort geben; mitlerweile der Generalmajor Meijerfeld nach denen Moscovitern abgesandt, um zu sehen, ob sein Schwager der Graf Piper noch lebte und auszubitten, dass er nur auf etl. Stunden dörffte überkommen, er wolte so lang in dessen Stelle verbleiben, auf diesse Zurückkunfft Ihro May. mich auch vertröstet; inzwischen kam man um 1 Uhr in der Nacht zu vorgemeldtem Schanzara an u. traffen des Generalmajor Meijerfelds Dragonerregiment, so noch von 1000 Mann waren und etliche Tage vorhero dahin commandiret worden, an, mit welchen Trouppen sie folgenden Tag als den 9:tn dito 5 Meilen biss Kobilak marchirten, woselbst der Obristl:t Funck auch einige Tage vorhero mit einigen 100 Pferden hin commandiret gewesen, mit welchen sämtl. Trouppen und was sich noch aus der Bataille salviret und wider gesamlet sie noch selbigen Abend die Nacht durch und den folgenden Tag als d. 10:tn dito durch die wüsten Felder biss an den Nieper in der Gegend Pereslaw *) zueileten, währenden diesem March auch alle

*) Переволочна XXV, 12.

Bagage und was in der Eyle nicht folgen konte verbrandt wurde. Nachdeme sie nun Nachmittags nach einem gethanen sehr peniblen March in dieser Gegend ankamen, wurde mit grosser Mühe von denen noch mitfolgenden Saborovischen Cosaken einige sehr schlechte Fahrzeuge zusammen gebracht, auf welche noch selben Abend der Mazeppa übergienge und so folgends die gantze Nacht durch, was nur konte überkommen, Ihro May. der König aber sind auf vieles Zusprechen und Bitten seiner noch bey sich habenden Generals des Morgens als d. 11:tn d:o gegen 4 Uhr*) mit vieler Gefahr in einer Litiere liegend übergangen, nachdeme Sie vorhero dem General Levenhaupt das Commando über den übrigen Rest von Dero so stoltzen Armée anvertrauet, welcher aber noch selbigen Tages Vormittag um 9 Uhr sich denen stets folgenden moscovitischen Trouppen, über welche der Fürst Menzikoff das Commando führte, durch eine getroffene Capitulation auch ergeben; worauf ich nochmals vor Abgang Ihro May. des Königs durch den General Poniatofski und Hofmarchall von Düben um eine endliche Resolution anhalten liesse, aber Ihro May. hätten darauf nichts wollen antworten, auch vernehmen liesse, ob ich etwan Ihro May. weiter nachfolgen solte, hätten aber gesagt, dass Sie gerne allein wolten seyn, der Generalmajor Spar mir in Vertrauen sagte, dass der König doch nichts mehr würde anhören und also darinnen nichts würde zu thun seyn und ich nur ohne weiter was zu sagen fort mögte gehen, da dann solchemnach ich denselbigen Morgen, da die Moscovitische Armee schon über der Höhe aufgestellet auch der Rest der schwed. Armee en Ordre de bataille stunde, vor deren gantzen Fronte mit einem bey mir habenden schwedischen

*) Denna tidsangifvelse har naturligtvis intet vitsord gent emot Lewenhaupts och Norsberghs försäkran, att det skedde föregående afton mellan kl. 10—11.

Tambour samt meinen Domestiques und übrigen Bagage zu ihnen gienge, alwo man, nachdeme vorhero von deren Vortrouppen auf mich und meine Leute starck geschossen worden, auch nachgehends ein Generaladjutant an mich abgeschicket worden um anzufragen wer ich seye, mich gleich zu Ihro Durchl. dem Fürsten Menzicoff brachte, welchem ich dann nach gemachtem Compliment zugleich hinterbrachte, dass mich die schwed. Generalitæt ersuchet den commandirenden General alhier zu bitten und fürzustellen dass doch alle Hostilitæten anjetzo mögten aufhören, biss dass von Ihro Zaarischen May andere Ordre käme, der Fürst mir zur Antwort gabe, dass er schon Ordre hätte und weiter keine erwartete, neml. die Schweden zu schlagen oder dass sie sich ergeben, wie ich dann auch wohl könte sehen, dass ihre Armee schon rangiret und dazu parat stunde, und wann sie noch einen guten Accord begehrten es jetzo Zeit seye, solches alles dem Tambour der mich übergebracht anbefohlen zu sagen. Nachdeme liesse sich der Generalmajor Creuz anmelden und kame mit dem Oberst Dücker u. Generaladjutant Duclas zu Ihro Durchl. dem Fürsten zu vernehmen, in was der Accord bestehen solte, nachdeme es ihnen dann gesagt wurde, beteten sie um eine Stunde Zeit und gienge der Generaladjutant wider zurück nach dem schwed. Lager um solches zu referiren; nach seiner Widerkunfft wurde der Accord getroffen und geschlossen, dass nemlich die Officiers alle ihre Bagage u. Gewöhr behalten solten und bey einem treffenden Friden ohne Ranzion loss kommen, die Gemeine aber zu Krigsgefangene gemacht und ihr Gewehr abzugeben, wie auch die übrige Regimentsrequisita und Geldkasten, welches dann so bald darauf erfüllet wurde, und kamen selbigen Abend Ihro Zaar. May. annoch in Ihrem Lager alhier an; nachdeme vorhero erstl. alle die gefangene Moscoviter los gemacht wurden. Als der Accord schon geschlossen, sagte mir der Generalmajor Creuz, dass sie

vergessen, dass mit einverleibet worden, dass die Soldaten von ihrer Cassa noch einen Monath mögten bezahlet werden und ich solches bey dem Fürsten mögte ersuchen, so auch gethan und damit willfahret wurde.

12. Morgens früh ritten Ihro May. der Zaar aus um die schwed. gefangene Trouppen zu besichtigen. Solchemnach wurden die schwed. Generals, wobey auch der Generalmajor Crus noch kame, wie auch die Obersten beordret zu Ihro Zaar. May. zu kommen u. hatte der General Lewenhaupt Audienz, alwo ihnen von ged. May. dem Zaaren confirmiret und versichert worden, dass Sie dasjenige, was Ihro Durchl. der Fürst mit ihnen geschlossen, vest halten wolten. Hernach præsentirte mich der Fürst an Ihro May., welcher ich dann meine Compliment machte. Nach dem Essen schickten Sie mir einen Generaladjutanten um dahin zu kommen mit dem Fürsten zu conferiren, welches auch geschehen; N. B. unter andern versicherten sie mir auch Ihro May. des Zaaren aufrichtige Amitié gegen Ihro May. den König von Preussen und wurde noch anderes Dero Interesse betr. mehr gedacht. Auch sagten sie mir dass auf der andern Seite des Wassers noch schwed. Trouppen seyen und hätten einen Trompeter hören blasen, welches wohl bedeuten dörffte, dass der König entweder tod oder sonsten nicht mehr fortkommen könte, bey so gestalten Sachen sie mich ersuchen wurden, weilen doch sonsten kein fremder Ministre hier seye, dass hinüber zu ihnen gienge um Sie dasjenige was Sie ihnen zuschreiben wurden mündlich zu versichern.

13. Brach die moscovitische Armee mit denen gefangenen Schweden u. Bagage auf nach ihnem Lager bey Pultava.

14. In gemeldtem Lager angekommen und schickten mir Ihro Durchl. der Fürst einen Expressen um zu ihnen zu kommen, als aber dahin kame, waren Ihro May. der Zaar aldorten u. hatten eben Visite von Frauenzimmer,

wobey auch die Fürstin ware, dahero nicht Gelegenheit selbige zu sprechen.

15. Gieng ich abermal hin zu Ihro Durchl., alwo auch Ihro Zaar. May. waren, sprache selbige sämtl. und complimentirte auch die Fürstin, welche mir gleich noch zu voren ein Schälgen Brandewein præsentirte.

Eod. War ich auch bey den beyden Prem. Ministres und sprach eine Zeit lang mit selbigen.

16. Wurden die eroberten Fahnen en Ceremonie durch die Stadt Pultava u. so fort nach dem Feldmarchall Scheremetoff gebracht, da dann der General Levenhaupt nebst den schwed. Obersten vorher ritte.

17. War ich abermals bey Ihro Durchl. dem Fürsten, da er mir recommendirte beyder Potentaten gute Intelligence.

18. Liesse mich der Prem. Ministre Goloffkyn zu sich ruffen, ersuchte mich, dass noch eine Zeit lang bey der Armee solte verbeliben, indeme sonst kein fremder Ministre hier seye u. d. H. v. Keyserling als an welchen sie heute geschrieben anhero zu kommen bald hier wurde seyn u. unter andern auch wegen Pohlnisch Preussen u. Pommern gedachte, diesertwegen auch die beständige Amitié beyder Potentaten recommendirte.

19. Sprach ich mit dem hiesigen EtaatsMinistre Schafiroff wegen meiner Abreise worvon dann selbiger mit Ihro Zaar. May. sprechen wolte, wie ich dann die Antwort erhielte, dass ged. Ihro May. darinnen consentirten u. Sie mir zuvor einige Commissions noch mit geben wolten.

21. Celebrirten Ihro Zaar. May. durch eine 3mahlige Salve aus grobem Geschütz ingl. die gantze Armee aus kleinem Gewehr die letzt erfochtene Victorie, wurde darauf gespeist auf einer in die Erde gegrabene Taffel von 200 Schritt lang.

22. Sprach ich Ihro Zaar. May. selbsten wegen meiner Abreisse, gaben mir zur Antwort, dass ich mich noch einen Tag oder etwas gedulten solte, weilen Sie noch auf

etwas, so Sie mir in Commission mitgeben wolten, zu resolviren hätten, u. solte ich mich des Königs halber nicht en peine setzen, weilen Sie Ihme solches durch den letzt abgegangenen Courier schon berichtet.

NB. 20. In der Nacht giengen von hiesiger Armée einige Couriers an auswärtige Höfe ab, worunter der Generaladjutant Ramse nacher Dennemarck u. Generalaudit.-lieut. nacher Berlin gehen.

22. Habe ein Paquet Briefe durch den Commercienrath Mahnd unter Couverte von Negelin in Königsberg p. Addresse des H:n Rathfähr nacher Berlin abgesandt.

23 et 24. Nichts passirt.

25. Nichts.

26. Brach die moscovit. Armee bey Pultava auf und marchirte biss bey einem Stättl. Retzotylowze 3 Meil.

27. Bin ich von der Armee abgereiset mit einem so mir aus der Cantzley mitgegeben worden nacher Kiow und hab folgende Städte passiret:

von Rezotylowze biss nacher Batukleyzi	2	Meil.
Chorow	5	»
Luben	3	»
Piratyn	5	»
Jagotyn	7	»
Berezine	2	»
Boryszewze	1	»
Baryzpol	3	»
Kiow	3	»

alwo den 1:tn *Aug.* angekommen.

2 dito. Kamen Ihro Zaar May. unter Lösung der Canonen und Läutung der Glocken hier in Kiow an.

3. Kamen auch Ihro Durchl. der Fürst Menzicoff an.

4. Wurde der Graff Piper anhero gebracht.

6. War ich bey Ihro Furstl. Durchl. dem Fürsten Menzikoff, welcher mir unter andern nochmals die gute Intention und Zuneigung, so Sie zu Ihro May. dem König

von Preussen u. Dero Hause trügen versicherte, sagte mir auch dass er gesinnet seye künftigen Winter mit seiner Gemahlin in Königsberg zu passiren.

7. War ich auch bey dem Untercantzler Schafiroff, welcher gleichfals obige Contestation thäte.

Eodem. Kahmen welche von dem unter Wegen sich befinden u. zu Ihro Zaar. May. gehenden türck. Gesandten alhier an, mitbringend dass der König von Schweden aus Utschakow weg u. zu Bender von denen Türcken arrestiret seye, hätte sich nebst noch bey sich habenden 6 Personen vor einen Abgesandten, so nach der verwittibten Königin von Schweden des Königs Fr. Grossmutter gienge, ausgegeben, also sicherer Geleith von ihnen begehret, so aber aus kame u. derohalben in ged:m Bender angehalten worden.

NB. Der Generalmajor Meijerfeld wurde aus dem 2:ten Campement von Pultava nach dem König von Schweden abgeschickt.

8. Nichts passiret.

9. War ich bey Ihro Durchl. dem Fürsten Menzicoff eine gantze Stunde allein, sprach mit selbigen ein u. anders, temoignirte mir auch die Hochhaltung Ihrerseits gegen Ihro May. den König von Preussen u. dem Hauss Mecklenburg, sagte mir auch dass bereits gestern Ihro Zaar. May. in der Cantzley anbefehlen lassen, dass die Expedition meiner Abreise verfertiget wurde, recommendirte mir ingl. die Sache wegen Churland NB. des Printzen N.B. N.B. und wegen Elbingen; darauf so kame auch der Grosscantzler Graf Golofkin mit welchem mich auch eine Zeit lang entreteniret.

Eod. Mittags beschickten mich Ihro Durchl. der Fürst Menzikoff; als nun dahin kame u. so balden selbiger mir gewahr wurde, die bey ihm seyende alle quittirte, mich allein nahme und mir noch wegen obigem besprache, sagend dass Ihro Zaar. May. bald selbsten kommen würden, so auch geschahe und ged. Ihro May. mich sehr gnädig empfiengen

und alle das vorher mit Ihro Durchl. dem Fürsten gesprochen confirmirt auch sagten dass meine Depeches unter Handen und biss Morgen verfertiget seyn solten, dass auch sogleich Morgen mit unterlegten Pferden, welches schon alles solte bestellet werden, verreisen könte; N.B. recommendirten mir auch noch, sonderl. wegen des Printzen von Churland und wie dass selbiger je ehender je lieber Ihnen, dem Feldmarchall Scheremetoff auf dem March nach Churland entgegen kommen mögte, zeigten mir auch darauf eine Charte der vergangenen Bataille welche Sie selbsten gemacht und remonstrirten mir alle das dabey gepassirte gantz deutlich.

N.B. Vor etl. Tagen war ich auch auf der Vestung Pizuren ein Viertel Wegs von Kiow und alda alles was zu sehen ist besehen.

10. Nichts passiret.

11. Kame der H. v. Keyserling in Kiow an.

12. Bin ich von Kiow abgereist biss Wrassilow ..... 5 Meil.

13. Biss Quastow ..... 4 »

Biss Krywi ..... 5 »

4 Meil.

14. Biss Lipun ..... 6 »

Treianow ..... 4 »

15. Nach Schartno ..... 4 »

Biss Mirabolie ..... 4 »

Biss Bolona ..... 2 »

16. Nach Sutilko ..... 5 »

Biss Saslow ..... 3 »

Ostrog ..... 4 »

17. Auf einem Hof ..... 3 »

Biss Dubna ..... 5 »

18. Nach Tarckowiz ..... 4 »

19. Auf einem Dorf ..... 3 »

Biss Lokatsche ..... 4 »

Biss Wolodomirs	3	Meil.
20. Biss Rubetschow	3	»
Biss Ogan	3	»
21. Crasnistoff	4	»
Biss Prasque	4	»
22. Nach Lubin	3	»
	85	Meilen.
23. Nach Boskowail	6	»
24. Über die Weichsel gefahren.		
Biss Kniebuschow	3	»
Ritschewol	5	»
25. Über das Wasser die Piliza passirt		
Mittags zu Gura	5	»
Abends in Warschau angekommen	5	»
26. Von Warschau eine Staffetta durch den Königl. preussischen Residenten Lilhöffel nacher Hof abgeschickt.		
27. Von Warschau abgereist biss auf einen Pfaffenhof zu Nacht	2	»
28. Über das Wasser die Narv und Bock passirt biss Bristow zu Nacht	6	»
29. Biss Brostiz	4	»
Biss Wiltenberg zu Nacht	6	»
Biss Ortelsburg	2	»
Anweiden	4	»
Biss Sesten	4	»
30. Biss Rastenburg	4	»
Biss Bäre	2	»
Sonnenburg	4	»
Transport	147	Meilen.
1. Zu Königsberg angekommen	4	»
In der Nacht von da wider abgereist biss d.		
2. In Brandenburg	3	»
Biss Hoppenbrug	3	»

Biss Cronau	2	Meilen.
Biss Schönfliss	4	»
3. Nach Preuss. Holland	3	»
Preuss. Marck	4	»
N.B. N.B. Riesenburg	2 1/2	»
Marienwerden	1 1/2	»
4. Bey Neubrau über die Weichsel passirt, Nachts auf einem Dorf	4	»
5. Biss Duglen	5	»
Biss Razebur	4	»
6. Biss Zacharin	3	»
Sabin	4	»
Biss Reets	5	»
7. Biss Schönfeld	2	»
Biss Garzig	4	»
Biss Rosenthal	2	»
Biss Quatsche	3	»
Transport	210	M.
8. Früh durch Cüstrin passirt		
Biss Malm	3	Meilen.
Biss Arnsdorff	2	»
Biss Ruderdorff	4	»
Von da in der Nacht abgangen und d. 9. Morgends in Berlin ankommen	3	»
Meilen	222.	

Appendix.

Die Saborovische Cosacken prætendiren eine Espece einer freyen Republiq zu seyn. Es haben schon vor einigen Jahren Ihro May. der Zaar selbige gäntzlich auszurotten getrachtet, es aber nicht dahin bringen können. Sie wohnen in denen Insulen am Ende des Nieper Stroms, ist ein zusammen gelaufenes Volck von allerhand bösen Buben und Übelthätern aus denen benachbarten Orten als Ukraine, Tartarey wie auch aus Pohlen und andern Ortern. Sie bestehen sonderl. aus 3 Häusern bey ihnen; da das eine Haus lauter Fischer, das andre lauter Jäger, das dritte lauter Räuber seyn. Diesse 3 Häuser erwehlen sich einen Obristen oder Attemann nach ihrer Sprache, welchen sie aber, so lange sie zu Hause sind, können nach Belieben wider absetzen und tractiren wie sie wollen; so balde sie aber zu Felde dienen und der Bundschuh (gleichwie bey denen andern cosakischen Feldherrn geschihet) vor ihm geführet wird, so bezeugen sie ihme eine grosse Submission und Gehorsam, können ihn auch währender Zeit nicht absetzen. Ihre Regierungsform bestehet darinnen, so bald sie von ein oder andrer Parthey zu Felde zu dienen begehret werden, läst Ihr Attemann oder Oberster die ältesten von diesen dreyen Häusern zusammen ruffen, da sie dann zusammen

beschliessen, was sie thun oder lassen wollen. Der ihnen nun das meiste Geld offeriret, demselben dienen sie; 3000 bleiben zu Haus um ihre Wohnungen zu verwahren, bey 5000 ziehen sie zu Felde. Frauenspersonen leyden sie gar keine in ihren Insulen, auch wird derjenige so mit einer Frauensperson zu schaffen gehabt und kund wird gleich ersoffen. Sonsten wissen sie von der Religion wenig oder gar nicht. Der Feldherr in der Ukraine, gleichwie der Mazeppa einer gewesen, ist bisshero verbunden gewesen jährl. zu einer gewissen Zeit ihnen eine gewisse Quantität von Korn und andern Lebensmitteln zu liefern, dahero sie dann auch hinwiderum keine Ravage im Lande thun.

PERSONREGISTER *).

ACHMET III, storherre af Turkiet sedan 1703, f. 1673, d. 1736. — Sid. 231, 240.

ADOLF JOHAN, prins af Stegeborg, f. 1666, d. 1701. 26.

ALBEDYHL, Gustaf Ernst von, öfverste för ett reg. dragoner; kallas 1702 generalmajor (Kar. Krig. II 146), v. guvernör i Riga 1710, gick efter stadens kapitulation i rysk tjänst. 26, 78.

*ALBEDYHL (»Alphentäl») Henrik Otto von, f. 1666, d. 1738, öfvergick från polsk t. svensk tjänst 1702. Öfverste (sed. 1707) för ett värfvadt dragonreg. 265, 286, 292.

ALEXEJ PETROVITJ, rysk tronföljare, f. 1690, d. 1718. 153, 222.

ANDERSSON, Gustaf, kapten v. Dalregem:t. 20.

ANKARSTIERNA, Cornelius Thijsen, f. 1665, d. 1714, frih., amiral. 3, 4.

*APPELGREN, Anders, f. 1670, d. 1716 i Moskva. Öfverste f. Östgöta inf. 1709, fång. v. Poltava. 150, 270. 288.

ARVIDSSON, Carl Gustaf, se NATT OCH DAG.

AUGUST II, konung i Polen, kurfurste af Saxen, f. 1670, d. 1733. 93, 117, 129, 134.

*) Till de i föregående delar anförde källor kunna här läggas: Gula Gardet af W. Ridderstad (1903) och Kungl. Dalregementets Historia af A. Pihlström. III (1906). En * betecknar svenskar, som råkat i rysk fångenskap, tecknet † utlänningar, som varit i svensk. Sannolikt saknas asterisken på flere ställen där den borde stått.

Bagge *), Harald, lifdrabant (ej hos Anrep). 18.

†Baltzar (Baltzer Johan?) rysk öfverstlöjtn. 24.

Banér, Pehr, frih., f. 1653. Öfv. för ett tremänningsreg. från Österg. och Södermanl. 123.

Bauer, Rudolf Felix, rysk generallöjt., f. 1667, d. 1719. 123, 248, 265.

†Bassier, rysk kapten, utväxl. 1709 $^{6}/_{12}$. 25.

Beck, se Bäck.

†Benckendorf, saxisk öfverstlöjn, 75.

†Bendegrand, rysk öfverste. 24.

Berg, Carl Gustaf, kapten vid A. L. Lewenhaupts tremänningsreg. 119, 120.

†Beust, Bernhard Friedrich von, saxisk generallöjtn. 35.

*Björk, Erik, f. 1682, rustm. vid Dückers dragoner, fången vid Czernovitz 1709, rymde från Moskva, fältv. vid Dalregem. 1715. 88, 97, 98 (se förord.).

Björnhufvud, Lars, f. 1648, d. 1723, major vid Vesterbottens reg. 78.

Blom, Johan (antagl. Blum), lifdrabant. 18.

†Blumenberg (Blumberg), Johann Ernst von, frih., öfverste för Preobraschenski. 24.

Bock, kapten vid Ner.-Vermlands reg. 20.

*Bock, Petter, lifdragon. 153.

*Bohm, Thomas (hos Ennes: Joakim), bat.-pred. vid Östg. kavall., d. 1718 i Wologda. 148.

Boist, se Beust.

Bonde, Clas, »den polske», f. 1664, d. 1705, öfverstlöjtn. vid lifreg. t. h. 91.

Bonde, Herman, pikenerare vid lifgardet 1695, löjtn. 1700 d. s. å. 19.

Bonde, Johan Filip, f. 1659, d. 1700, kapten vid lifgardet, den föregåendes broder. 18.

†Borman, saxisk major. 75.

---

*) Skulle Bagge vara felskrifning för Ragge, så äro Harald Ragge-Reuterstjernas öden bättre kända, i det han, som var drabant sed. 1695 och adlades 1705, 1712 blef arkebuserad i Bender.

Bose, saxisk öfverste. 69.

*Brandberg, kommissarie vid Dalreg. 88.

Brandt, polsk general. 37.

Brandt, Otto von, lifdrabant. 17.

Brinck-Leijonbrinck, Gabriel, f. 1680, d. 1724, lifdrabant 1706, öfverstlöjtn. vid enroll. mansk. 1711, öfverste 1717. 234.

Broms, Lorentz, lifdrabant. 17.

Brunskiöld, Kristofer, f. 1652, d. 1722, major vid Westerbottens reg., öfverstlöjtn. 69 följ.

Buchwaldt, Christian Albrecht, f. 1666, d. 1706, öfverste för skånska ståndsdrag. 3, 35, 72, 76.

Burensköld, Jakob, f. 1655, d. 1738, öfverstlöjtn., sedan öfverste vid Östg. kavalleri, slutl. frih. och general. 90 följ.

Burensköld, Elsa (Appelgren), den föreg:s fru. 91. Med »unga B» 92 menas förmodl. sonen Jakob Henrik.

†Buturlin, Ivan Ivanovitj, f. 1661, d. 1738, knes, rysk generalmajor. 24.

Bünau, Rudolf, öfverste för artiller., d. 1709. 196, 305.

Bäck i Finland, Carl Gustaf, förare vid lifgardet 1696, fänrik och löjtn. 1700, död s. å. 19.

Bär, Johan, f. 1673, d. 1742, kapten vid Ner.-Verml. reg., major 1706. 20.

Börge, löjtnant vid lifdrag. 19.

Canifer, se Kanefehr.

†Canitz, Christopher Heinrich von, d. 1718. Saxisk general, fången vid Thorn. 89, 103, 132.

†Carbonarius, tsarens lifmedicus. 25.

Carl xii, f. 1682, d. 1718. 3 följ. Som »Konungen» och »Hans Maj;t» oupphörligt omtalas, kunna sid. ej här förtecknas.

Carl Leopold, härtig af Mecklenburg-Schwerin, f. 1678, d. 1747. Förmäld med prinsessan Jekaterina Ivanovna. 32.

Carpelan, Lars, f. 1670, d. 1700, lifdrabant. 17.

*Cederhjelm, Josias, f. 1673, d. 1729, frih., kanslisekr., slutl. riksråd. 150, 271, 288, 320, 330.

Celsing (Zelsing), Gustaf, f. 1679, d. 1743, auditör vid Hjelms dragon. 1704, sekr. i Konstantinopel 1709, slutl. hofkanslär. 228.

Chalkovski, polsk kommend. på Birsen. 82.

†Chilckov, Andrej Jakovlovitj, knes, rysk ambassadör till Sverige 1700. 3.

Clerck, Lorentz (»Falk»), f. 1653, d. 1720, frih., generalmajor, landshöfding i Österbotten. 160.

Clisendorff, kapten vid Dalreg. 20.

*Clodt, Johan Adolf, f. 1650, d. 1720, frih., öfverstlöjtn. vid Nylands infant., sedn. generallöjtn. 78, 122.

†Cordes de, rysk bombardierkapten, utväxlad 1709 $^{6}/_{12}$ *). 24.

Cosel, se Koskull.

Coswik, se Kostja.

*Crafoord, Jakob Johan, f. 1684, d. 1747. Om honom se förordet.

*Creutz, Carl Gustaf, f. 1660, d. 1728, frih., generalmajor, slutl. general. 32, 37, 89, 145, 273, 293, 304, 313, 321 f. 328, 333.

Creutz, Clas, d. 1706, frih., kapten, slutl. öfverstlöjtn. vid lifdragon. 19, 76.

Creutz, Lorents, d. 1709, frih., major vid lifdragon. 1703, öfverstlöjtn. 296, 297.

Cronberg, Magnus, f. 1668, d. 1740, frih., öfverste vid Westerbottens reg., generalmajor, landshöfding. 19.

*Cronman, Johan, f. 1662, d. 1737, frih., major vid Ner.-Wermlands reg., öfverste vid Kronobergs reg., general-löjtn. 78, 155.

†Crov, Charles Eugène duc de, f. 1651, d. 1702 i Reval, rysk öfverbefälh. i slaget vid Narva. 15.

Dahldorff, Valentin, öfverste för Smålands kavall., d. 1715. 32, 33, 92, 130.

Dahlgren, E. L., se Smepust.

De la Gardie, Magnus Julius, f. 1668, d. 1741, grefve, generalmajor, slutl. riksråd. 99.

*) Mot d. v. kaptenen Carl Cronstedt. Utbytets värde visade sig vid Helsingborg och Gadebusch.

†Delden, Wilhelm von, rysk öfverste. 24.

Dellvig, Carl Gustaf, d. 1716, generalmajor. 99.

Dohna, Christopher, grefve, preussisk general, guvernör i Königsberg. 98, 312(?), 322(?)

†Dolgurukov, Jakob Feodorovitj, f. 1639, d. 1720, knes, rysk underfältmarskalk, gen.-krigskommis. fri 1711. 24, 152.

*Domberger, P., korpral. 148, 149, 153.

*Douglas, Wilhelm, f. 1683, d. 1763, grefve, generaladjutant, generalmajor. 333.

Drost, saxisk major, 69.

Drost, Johan Eberhard, saxisk generalmajor. 69.

Duderberg, Henrik Mathias von, kapten, sen. major vid A. L. Lewenhaupts reg. 121, 124.

Duwall, Axel, d. 1750, frih., lifdrabant, öfverste för Ner.-Wermlands reg., slutl. generalmajor. 18.

Düben, kapten vid Ner.-Wermlands reg. 20.

Düben, Gustaf von, f. 1659, d. 1726, hofintend., senare hofmarskalk och frih. 275, 320, 332.

*Dücker, Carl Gustaf, f. 1663, d. 1732, generaladjutant, öfv. för ett dragonreg., general, slutl. riksråd, grefve, fältmarskalk. 93, 258, 271, 279, 280, 289, 312, 333.

Düring, Otto Friedrich von, öfverstl., öfverste, stup. vid Stralsund 1715. 162.

*Ehnström, präst vid A. L. Lewenhaupts reg. 152.

Ehrensköld, Johan, d. 1718, fänrik 1688, löjtn. vid Westerbottens reg., lifdrabant 1702, v. korpral 1709. 214, 228, 233, 240, 244, 247, 248, 249.

Ekeblad, Claes, f. 1669, d. 1737, öfverstlöjtn., öfverste 1704, generalmajor 1710, landshöfding 1714, slutl. grefve och riksråd. 132.

*Ekerot, Erik, präst vid Uplands inf., efter hemkomsten kyrkoherde i Dannemora. 150.

Ekman, d. 1709 vid Poltava, kapten vid fortifikationen. 321.

Elfström, Peter, fänrik vid Dalreg., var 1703 löjtn., nämnes som sådan ännu 1707 *). 20.

*) Ej omtalad i Pihlströms fångalistor.

ELGBERG, Anders, d. 1700, lifdrabant. 17.

ENEMAN, Mikael, legationspred. i Konstantinopel, d. som professor i Upsala 1714. 228.

*ENESKÖLD, Gustaf, öfv. för Åboläns kavall., d. 1715. 150.

†ENGELHAUSEN, rysk kapten. 24.

ESSEN AF ZELLE, Benjamin, f. 1664, d. 1/12 1700. Kapten vid Dalregement. 20.

FECHTENBERG, Gustaf, d. 1700, major vid Dalreg. 20.

FEILITZEN, von, kapten vid Westmanl. reg. 20.

FEILITZEN, Mathias Fredrik von, major, senare öfverstlöjtn. vid Westmanl. reg., slut. öfverste. 20.

FERDINAND, prins, administrator af Kurland. 78.

FERSEN, Reinhold Johan von, f. 1646, d. 1716, öfverste vid Westerbottens reg., sen. generallöjtn. och guvernör i Riga, grefve, kongl. råd. 78, 80.

*FOCK, Gideon, f. 1668, d. 1723, kapten vid Ner.-Wermlands reg., öfverstlöjtn., öfverste vid Helsinge reg. 1709, generallöjtn. 20, 69 f., 76, 137, 297.

FORSELL, präst (Agrell?) 228.

FREDRIK I, konung af Preussen (Fr. III, kurf. af Brandenburg), f. 1657, d. 1713. 271.

FREDRIK IV konung af Danmark, f. 1671, d. 1730. 117.

FREDRIK IV, härtig af Holstein-Gottorp, f. 1671, d. 1702. 27, 29, 89, 129.

FREDRIK LUDVIG af Slesvig-Holstein-Sönderborg-Beck, f. 1653, d. 1728, preussisk general, sed. generalfältmarskalk. 255.

†FRIESE, sachsisk major. 75.

FRIETZKY (Fritsche), Georg Fredrik de, öfverstlöjt. vid Westmanl. reg., öfverste vid Uplands reg., stup. vid Weprik 1709. 69, 286.

†FRISCHEN, rysk kapten. 24.

FUCHS, Rutger, f. 1682, d. 1753, öfverstlöjtn. vid Dalreg., öfverste 1716, generalmajor, öfverståthållare. 99.

FUNCK, Thomas, f. 1672, d. 1713, öfverstlöjtn. vid Dückers dragonreg., öfverste, envoyé i Konstanstinopel. 258, 281, 327, 331.

FÄGERHJELM, Lars, lifdrabant. 18.

GALLE i Sverige, Jehan, öfverstlöjtn. vid N. Skånska kavall., föll vid Poltava (ej hos Anrep). 289.

GALLE i Finland, Johan, lifdrabant. 17.

GJERTTA (Hjertta), Johan, f. 1666, d. 1740, öfverste och löjtn. vid lifdrabanterna; slutl. frih., generallöjtn. 234, 240, 244.

GOLITSYN (Hallitsin), Peter Alexievitj, knes. 97.

†GOLOVIN, rysk brigadier, fången vid Poltava. 315.

†GOLOVIN, Avtomon Michailovitj, f. 1667, d. 1720, rysk general, utväxlad 1718 *). 24.

GOLOVKIN, Gavriil Ivanovitj, f. 1660, d. 1734, grefve, rysk utrikesminister, efter Poltavasegern storkanslär. 335, 337.

GOLTZ, Heinrich, d. 1717, öfverkommendant i Danzig, trädde o. 1707 i rysk tjänst som gen.-fältmarsk.-löjtn., senare rysk minister i Konstantinopel. 262.

†GORDON (Jordan), Alexander af Achintoul f. 1669, d. 1752, rysk öfverste, sen. generalmajor. 24.

†GORDON, Andreas, rysk öfverstlöjtn. 24.

†GORDON, Jakob, rysk öfverste. 24.

†GORDON, Jakob, rysk kapten, utv. 1709 $^{6}/_{12}$. 24.

GRANBERG, Henrik, lifdrabant. 18.

GREUTHER, Lorentz, borgmästare. 98.

*GRIPENHJELM, Carl, f. 1682, d. 1744, frih., kornett vid Östg. kavall. 1701, löjtn. 1703, ryttmästare 1705. Son till följ. 96.

GRIPENHJELM, Nils, f. 1653, d. 1706, frih., lagman, landshöfding i Dalarne. 119.

GRISSBACH, Georg Fredrik, f. 1661, d. 1703, major vid Dalregem. **) 78.

†GULITZ, Henrik, rysk öfverste. 24.

GYLDENKLOU, Anders Gideon, f. 1675, d. 1735, löjtn., kapten vid lifdragon., generaladj., slutl. generalmajor. 19. 308.

GYLDENKLOU, Börje, f. 1676, d. 1708, lifdrabant. 17.

---

*) Året 1714 var det besvär och klagan ang. Golovin enär han ej kunde få fisk till fastemat i Upsala, där han då satt fången. Ville tillbaka till Örebro, där han haft det bättre.

**) Brodren Carl Gustaf blef först 1705 major.

Gyldenstolpe, Evert, f. 1679, d. 1709, grefve, kapten vid Meijerfelts dragon. 286.

Gyllengranat, Gustaf, f. 1677, d. 1749, major vid artilleriet, slutl. friherre och generalmajor. 286.

*Gyllenkrook, Axel, f. 1665, d. 1730, major vid lifgardet, öfverstlöjtn. 1706, öfverste och generalkvartermästare 1707. Slutl. generallöjtn., landshöfding, friherre. 19, 32, 97, 110, 147, 267, 305.

Gyllenstjerna af Lundholm, Axel Erik, f. 1678, d. 1751, frih., lifdrabant, öfverstlöjtn. vid Skånska ståndsdragon., slutl. landshöfding. 17.

Gyllenstjerna af Ulaborg, d. 1709, frih., löjtn. vid lifgardet, major. 9.

*Gyllenstjerna af Björkösund och Helgö, Nils, f. 1670, d. 1731, grefve, öfverste för ett värfvadt dragonreg., slutl. landshöfding och riksråd. 302.

Gyntersberg, Petter von, d. 1701, lifdrabant. 12, 18.

*Hadorff, Nils, ryttmästare, d. under fångenskapen i Tobolsk. 91.

Hagren, Olof, lifdrabant. 18.

†Hallart, Ludvig Nicolaus von, f. 1659, d. 1727, frih., saxisk generallöjtn. och öfveringeniör, fång. vid Narva, utväxl. 1705, mot Arvid Horn. Senare general i rysk tjänst. 24.

*Hamilton af Hageby, Hugo Johan, d. 1748, frih., öfverste för lifdragon., generalmajor och chef för Östg. kavall. 1708, slutl. fältmarskalk. 68, 90, 145, 290, 292, 303, 330.

Hamilton af Hageby, Hugo, d. 1724, öfverste (sist vid Jönköpings reg.), generallöjtn., fälttygmästare. 100.

Hammarhjelm, Nils, d. 1709, öfverstlöjtn. vid A. L. Lewenhaupts reg., öfverste och löjtn. vid lifdrabanterna. 120, 132, 318.

Hargen, Fredrik von, lifdrabant. 18.

†Hauman (Homan), rysk kapten. 24.

*Hellman, Jonas, förare vid Östgöta inf. 151.

Helmersen, Magnus Benedictus von, d. 1701, af Dahlberg förordn. till öfverste vid hans reg. 81, 120.

Henske (Heinske hos Petre), rysk generallöjtn. 289.

*Hermelin, Olof, f. 1658, d. 1709?, professor i Dorpat, kanslisekreterare, sedan kansliråd. 288, 303, 307, 309, 316, 322, 330.

Heron de, fransk ambassadör. 31.

Hinsing, Göran, lifdrabant. 18.

*Hjelm, Nils, d. 1726, öfverste för ett värfvadt dragonreg. Generalmajor. 94, 189, 265, 274.

Hjertta, se Gjertta.

Hochmuth (-Visocki), Ludvig, d. 1709, major vid fortifikationen. 312.

Hoffman, Anders, fänrik vid Dalregem., var 1701 andre löjtn., ej senare omtalad. 20.

Hofner, kapten vid Ner.-Werml. regem. 20.

Holst (Holtz), Carl Fredrik, f. 1637, d. 1703, öfverstlöjtn. vid Uplands inf. 78.

Horn af Ekebyholm, Arvid Bernhard, f. 1664, d. 1742, frih., kaptenlöjtn. vid lifdrab., generallöjtn. 1704, senare grefve och kanslipresident. 10, 11, 77, 79, 92.

Horn af Kanckas, Bengt Johan, f. 1668, d. 1701, lifdrabant, den föreg:s broder. 17.

*Horn af Marienborg, Gustaf, d. 1728, frih., kvartermäst. vid lifdrab., öfverste vid N. Skånska kavall. 1704, slutl. generallöjtn. 17, 67, 312.

Horn af Åminne, Carl Fredrik, d. 1709, frih., lifdrab., löjtn. vid Jönköpings reg. 17.

*Horn af Åminne, Krister, f. 1672, d. 1746, frih., lifdrab., öfverstlöjtn. vid Ner.-Werml. regem. 17.

Hultberg, Anders, lifdrabant. 18.

Hummerhjelm, Alexander, f. 1643, d. 1723, öfverste för svenskfinska adelsfanan, frih., generalmajor. 29, 72.

Hunt, saxisk öfverste. 69.

Hård af Segerstad, Axel Kristofer, stallmästare. 12, 17 *).

Hård af Segerstad, Thure, d. 1708, generaladjutant. 200, 266 (Holl), 267.

Ifland, rysk generalmajor af kavall. 273.

*) På sista stället nog en annan Axel Hård, kanske tab. 41.

Ignatii, Wasilei Ivanovitj, rysk öfverstl. 156.

Irepkin, rysk öfverste. 155.

*Issendorff, Johan Kristofer von, f. 1671, d. 1736, öfverstlöjn. vid Gyllenstjernas dragon., slutl. öfverste och direktör öfver Hjelmare slussverk. 302.

†Ivanitski, rysk öfverste, utväxl. 1710 $^{14}/_{2}$ mot öfverste G. A. Taube *). 24.

Jablonowski, Johannes Stanislaus, polsk vojvod. 321.

Johan Wilhelm, prins af Saxen-Gotha, f. 1677, d. 1707, generalmajor i svensk tjänst, gick sen. i kejsarens. 28.

Jordan (Gordan), Nils von, d. 1739, lifdrab., senare öfverstlöjtn. 17.

Joseph I, tysk kejsare, f. 1678, d. 1711. 244.

Jougeux, saxisk öfverste. 75.

Jung, se Youngh.

Jussuf, pascha af Bender. Nov. 1710 förflyttad därifrån, 222 följ.

*Kanefehr (Canifer), Gabriel von, generaladj., öfverste för voloscherna. 96, 259, 262.

Keiserlingk, d. 1711, preussisk envoyé i Ryssland. 335, 338.

Kerman, se Krmann.

*Kjellberg, Israel, reg.-pastor vid Smålands kavall., hemkom 1710 från Moskva, blef kyrkoherde i Listerby. 146.

*Kjölberg, Jonas, fältväbel. 152, 155.

Klinckowström (Klingkenström), Carl Bernhard, f. 1682, d. 1704. 12 **).

Klinckowström (Klinckenström), Otto Wilhelm, f. 1683, d. 1731, kanslisekreterare, slutl. kansliråd. 329.

Klingenstjerna, Casten, f. 1651, d. 1713 i Demotika, kammarherre. 93, 218, 225.

Klingenstjerna, Carl, f. 1690, d. 1714, den förres son, page, sed. cornett. 93 f., 191.

---

*) Gissningen i not 3 sid. 151 sål. felaktig.

**) Kallas drabant, men var Carl XII:s kammarpage och som sådan med vid Narva.

*Klingspor, Johan, öfverste för ett tremänningsreg. Fången 1702 vid Caun *). 82.

*Klinthen-Ehrenroos (Klint), Erik Johan, d. 1715 i Moskva, öfverauditör, fången vid Ljesna. 291, 300, 303, 306, 308, 311.

Knorring, Göran Johan von, f. 1657, d. 1726, frih., öfverste för Helsinge reg. 78, 123.

*Kochen, Carl von, f. 1684, d. 1754, kapten vid A. L. Lewenhaupts reg. 147.

Kohlberg, Olof, lifdrabant. 18.

Koskull, Anders f. 1677, d. 1746, fänrik vid Westmanl. reg. 1700, ryttm. vid S. Skånska kavall. 1704, major 1706, öfverstl. vid N. Skånska kavall. 1710. Generalmajor, frih., landshöfding. 268, 270, 324.

Kosolov, rysk öfverstlöjtn. 56.

Kostja, Gordjejenko, attaman för Saporogerna. 298, 321.

Krassow, Ernst Detlov von, d. 1714, frih., öfverste för ett dragonreg., generallöjtn. 68.

Krmann, Daniel, ungersk protestant. biskop **). 300, 301.

*Kruse af Kaibala, Carl Gustaf, d. 1732, frih., generalmajor och chef för Uplands kavall. General. 145, 206, 260, 278, 297, 302, 322, 326, 334.

Kurck, Knut, d. 1709 (Tab. 15 Anrep), frih., kapten vid Westmanl. reg., afsked 1700. 20.

*Kursell, Christian von, korp. vid lifdrab., fången vid Poltava. 307.

Königsmarck, Maria Aurora, f. 1660? d. 1728. 94.

†Langen (Lang) de, baron, saxisk generalmajor. 24.

Lagercrona, Anders, d. 1739, frih., generalmajor, afsked 1711. 52, 89, 125, 200, 268, 273, 298.

Lagerfelt, Carl Gustaf, f. 1667, d. 1705, ryttm. vid Östgöta kavall. 91.

*) Antagl. är det här fråga om denne och ej om öfversten vid Nylands kavall., Adolf Magnus (tab. 15 Anrep) som dog 1701.

**) Kom till svenska hären i Littauen, åtföljde Carl på flykten till Turkiet, se R. Nisbet Bain, Charles XII and the Collapse of the Swedish Empire.

*Lagerhjelm, Gabriel Johan, f. 1667, d. 1741, kapten vid lifgardet 1706, fången vid Poltava. Slutl. öfverste vid Savolax och Nyslotts reg. 140.

Lapuchin, tsar Peters svåger, ambassadör till Turkiet. 156.

Leijonhufvud, Abraham, f. 1663, d. 1702 (tab. 30 Anrep), frih., öfverstlöjtn. vid Westmanlands reg. 78.

Leijonhufvud, Carl Leonhard, f. 1686, d. 1743 (tab. 19), frih., löjtn. vid Dalregem. 1708, öfverstlöjtn. 1716. 98,

Leijonhufvud, Erik Abrahamsson, f. 1672, d. 1700, (tab. 42), frih., lifdrabant. 17.

Leijonhufvud, Knut, f. 1674, d. 1700 (tab. 9), frih., korpral vid lifdrabanterna, generaladjutant. 10, 12, 17.

Leiningen, grefve. 291.

Leutrum, generalmajor. 100.

*Lewenhaupt (Lejonhufvud), Adam Ludvig, f. 1659, d. 1719 i Moskva, grefve, öfverste för ett tremänningsreg., general, guvernör i Riga. 56, 96, 120 f., 137, 145, 150, 201, 265, 271 f., 299, 305, 332 f.

Lewenhaupt, Axel Johan, f. 1682, d. 1709, grefve, kapten vid N. Gyllenstjernas dragonreg. 285.

Levesi, dominikanermunk. 33.

Liewen, Bernhard von, f. 1651, d. 1703, frih., general. 36, 77, 89.

Lillie, Gustaf Adam, d. 1709 vid Poltava, grefve, gardesfänrik, kapten 1705. 19.

*Lilljegren, Efraim, f. 1668, lifdrabant, slutl. öfverstlöjtn. vid Östgöta inf. 18.

Lilljehöök af Gällared och Kolbäck, Gabriel (L. af Fårdala tab. 19), d. 1706, öfverste vid Kronobergs reg. 1703. 76.

*Lilljestjerna, Henrik Gerhard, f. 1669, d. 1711 i Moskva, generalauditör. 322.

*Lindéen, Sven, d. 1718 i Moskva, e. bataljonspred. vid Jönköpings reg. 147.

Lindsköld, f. 1687, d. 1709 $^{15}/_{6}$ vid Stara-Schansara, grefve, löjtn. vid Westerbottens tre- och femmänningsreg., ryttmästare vid S. Skånska kavall. 324.

Linroth, Gustaf, f. 1672, d. 1708, generaladjutant. 278.

Litner, Hans, kommissarie, sen. löjtnant vid Östg. kavall. 88 f., 96.

*Lode (»Löhe»), Otto Johan, f. 1662, generaladj. vid lifl. armén, fången vid Ljesna, utväxl. 1709. 285.

Lorentz, ryttmästare *). 26.

†Lützelburg, saxisk generalmajor, sen. generallöjtnant. 75.

Maidell, Georg Johan, f. 1648, d. 1710, frih., generalmajor och chef för Tavastehus inf., generallöjtn. och öfverbefälhafvare i Finland. General. 7, 10, 33, 77.

†Makartij (Makautj), Timoteus, rysk löjtnant, 75.

†Mallrack, saxisk öfverste. 69, 75.

Malmberg, Petrus, d. i Bender 1710, öfverhofpred., utn. biskop i Westerås. 215.

Marderfelt, Arvid Axel, d. 1708, frih., öfverste för Södermanlands inf., generalmajor 1703, general 1706. 68.

Markman, Erik, lifdrabant. 18.

Maximilian Emanuel, prins af Würtemberg, f. 1689, d. 1709. Fången vid Poltava. 35, 50, 192, 297, 312, 330.

Mazepa-Koledinski, Ivan Stepanovijt, kosackhetman, d. i Bender 1709. 53, 55, 95, 108, 201 f., 204, 215, 274 f., 277 f., 286, 288 f., 298, 301, 314, 320, 322, 325, 332.

Meck, Engelbrecht, öfverstlöjtn. (enl. Ennes ryttm.), vid Est-Lifländska adelsfanan. 286.

Meijerfelt, Johan August, f. 1664, d. 1749, öfverstlöjtn. vid Åboläns kavall., öfverste 1702, gen.-major 1704. Slutl. general, riksråd, grefve. 26, 31 f., 260, 265, 272, 286, 308, 312, 320, 331, 337.

*Melander, Jakob, krigskommissarie, slutl. generalkrigskom. 146 f.

†Meliten, Alexander Artsjelovitj, prins af, generalfälttygm., d. 1711 i sv. fångenskap. 24, 155.

†Menesius (Menechius, Kelch), rysk major, 24.

Mensjikov, Alexander Danilovitj, furst, f. 1672, d. 1729. 56, 151, 159, 273, 309, 311, 332 f., 336, 337.

*) Förde enl. Kelch en friskara. Kallas 1703 öfverstlöjtn. Lorentzen. Var med vid Gemäuerthof 1705 (Petre).

Militis, Jakob, rysk v. guvernör. 159.

Mitschkau, rysk brigadier. 265.

Müller (Möller, Petre), generaladjutant. 306.

Mörling (Märling), Lars, f. 1673, d. 1709, kapten vid fortifikationen. 308, 321.

Mörner af Morlanda, Adolf, d. 1709 vid Veprik, frih., öfverstlöjtn. vid Uplands reg. 286.

Mörner af Morlanda, Carl Gustaf, f. 1658, d. 1721, frih., generalmaj. af kavall. 1700, generallöjtn. 1704, general 1711, kungl. råd, grefve, fältmarskalk. Den föregåendes broder. 27, 31, 81, 89, 90.

Mörner af Morlanda, Gustaf Otto, f. 1687, d. 1753, den föreg:s son, frih., grefve, ryttm. vid Östgöta kavall., öfverste. 96.

Natt och Dag, Arvidsson, Carl Gustaf, d. 1709 vid Poltava, kapten vid lifgardet 1697, öfverstlöjtn. vid Jönköpings reg. 1706. 19.

Natt och Dag, Arvidsson, Sten, f. 1681, d. 1730, den förres broder, kapten 1704, öfverste vid Kalmare reg. 1716, sedan gen.-major och frih. Sture. 113.

Negelein, kommerseråd i Königsberg. 258, 300, 336.

Neugebauer (Neubour), Martin von, f. 1670, d. 1758, hofm. för prins Alexej Petrovitj. Gick öfver till svenskarna, envoyé i Konstantinopel, kanslär i Pommern, frih. 222.

Niemitz, saxisk öfverstlöjtn. 69.

Nieroth, Carl, d. 1712, frih., generalmajor och chef för Smålands kavall., grefve, general en chef i Finland. 91.

Nordeman (Nordman), Carl, d. 1708 vid Holovczyn, lifdrabant. 18.

Norling, Anders, lifdrabant. 18.

Norsbergh, J. Magnus, skrifvare, dagboksförf. 185 f., 214, 228, 230, 232, 240 m. fl.

Nygren, Anders, lifdrabant. 17.

Oczakov, paschan af. 218 f.

Ogilvi (Oglijffkij), Jakob, d. 1708 vid Desna, generaladjutant. 276.

Oginski, Gregorius, furst, starost. 128.

Oliveblad, Carl, d. 1702 vid Kliszow, fänrik vid lifgardet 1700, löjtn. 1701, kaptenlöjtn. 1702. 19.

*Oxe, kapten vid A. L. Lewenhaupts reg. 285, 290.

*Oxenstjerna af Croneborg, Axel Gabriel, f. 1679, d. 1755, grefve, major vid lifgardet 1709. Generalmajor. 147.

*Pahlen, Fredrik Adolf von der, f. 1653, d. 1719, frih., major, senare öfverstlöjtn. vid Nylands kavall., fången vid Poltava. 70.

Pahlen (von der?), d. 1700 vid Narva, fänrik vid Helsinge reg. (ej i ättartafl.). 21.

†Paijkull, Otto Arnold, saxisk generallöjtn., fången 1705, afrättad i Stockholm 1707. 78, 91.

Palej (Palli), Simon, kosacköfverste för reg. Bjelaja-Tserkov. 315.

Palmquist, Carl Gustaf, d. vid Düna 1701, öfverstlöjtn. vid lifgardet sed. 1696. 19, 78.

Patkul, Didrik Fredrik, öfverste vid Nylands kavall., generalmajor och guvernör i Reval, d. under belägringen 1710. 70, 71, 76.

Patkul, Johann Reinhold, f. 1660 i Stockholm, afrättad 1707 såsom landsförrädare vid Casimirsk (S. O. om Gnesen); det nord. krigets ifrige underblåsare, än sås. konung Augusts, än som tsar Peters förtroendeman. 94, 189.

†Patzewitz, saxisk öfverstlöjtn. 75.

†Paul, saxisk öfverste. 36.

Peter I, tsar af Ryssland, f. 1672, d. 1725. 13, 21, 96, 117, 123, 143, 150 f., 262 f., 265, 267, 286, 303, 329, 333 f., 336 f.

*Petersen, Anders, kapten vid A. L. Lewenhaupts reg. 124.

Philp (Philip), Anders, kapten vid Dalregem., stupade 1706. 36.

Pihl, löjtn. vid Dalregem. 20.

*Piper, Carl, f. 1647, d. 1716, grefve, kungl. råd, öfverste marskalk. 4, 93, 96, 145, 149 f., 258, 260, 271, 275, 278, 280, 283, 288, 308, 310, 312, 322, 326, 330.

Piper, Christina (Törnflycht), f. 1673, d. 1752, grefvinna. 93.

†Pijke, rysk major. 24.

Pistoius, saxisk öfverstlöjtn. 69.

Podborelski, littauisk gesandt. 27.

Poniatovski, Stanislaus Ciolek, f. 1677, d. 1762, general. Carl XII:s ridderlige anhängare och extra diplomat i Konstantinopel. Återvände till Polen efter 1719. 310, 321, 332.

Poppelman, löjtn. vid Helsinge regem., d. 1700. 21.

*Posse af Säby, Carl Magnus, d. 1715 i Moskva, frih., kapten vid lifgardet, major och öfverstlöjtn. 1701, öfverste 1706. 19, 30, 78, 129, 297.

Posse, Knut, d. 1714, frih., öfverste för lifgardet, generalmajor 1700, generallöjtn. 1703, grefve, kungl. råd, öfverståthållare. 10, 14, 77.

Posse af Säby, Nils, f. 1660, d. 1723, öfverste för Ner.-Wermlands tremänningar. Landshöfding. 137.

Potocki, polsk starost, 34.

Preits, saxisk öfverstlöjtn. 69.

*Printzenstjerna (Printz), Carl Kristofer, major vid sv. adelsfanan, gick sedan i rysk tjänst. 62.

†Pultz (Puls), Andreas, rysk löjtn. 25.

Radziejovski, Michael Stefan, f. 1641, d. 1705, kardinalprimas af Polen. 31, 104.

Ragotzin, rysk öfverste. 57.

Ramse (Ramsay?) rysk generaladjutant. 336.

*Ramsvärd (Ramschwerdt) Anders, d. 1727, öfverste för svenska och finska adelsfanan. Generallöjtn. 261.

*Ranck, major. 328 *).

†Rauschendorff, saxisk major. 69, 75.

*Rehnsköld, Carl Gustaf, f. 1651, d. 1722, frih., generallöjtn., general 1703, kungl. råd, fältmarskalk, grefve 1706, fång. vid Poltava, utväxl. 1718. 10, 33, 60 f., 77, 81, 93, 145, 149 f., 196, 208, 211, 258, 261, 264, 266 f., 271,

*) Med den här omtalade måste väl menas majoren vid Dahlbergs reg. Jakob Ranck, legationsmarskalk 1699 i Moskva, som för duellen med brandenb. gesandten blef så hårdt behandlad af tsar Peter, d. i Moskva 1700 — alltså en tillr. gammal händelse.

275, 278, 281, 285 f., 295, 305, 312, 319, 322, 324, 328, 330.

Rehnsköld, Frans Anton, löjtn. vid lifgardet, d. 1702 vid Kliszov. 19.

Remnitz, saxisk öfverste, 69.

Rentzel, rysk öfverste, senare generallöjtn. 273.

Repnin, Anikita Ivanovitj, f. 1668, d. 1726, rysk knes och general. 95, 99 (oriktig uppg.).

Rewell se Robel.

Reventlov (Revenklou), Christian Detlev, f. 1671, d. 1738, dansk grefve, öfverste, general. 3.

Ribbing, Johan, d. 1700 vid Narva, generalmajor och chef för Nylands kavall. 11.

Riskhof se Rysjikov.

†Robel (Rewell), Christian Dietrich, saxisk general. 89, 103, 132.

Robinson, engelsk gesandt. 34.

Robock (Roback?) Fredrik, lifdrabant. 18.

*Roos, Carl Gustaf, f. 1655, d. 1722, frih., öfverste för Ner.-Wermlands reg., generalmajor, fången vid Poltava. 52, 78, 145, 198, 211, 263, 272, 308.

Rosenstjerna, Carl Gustaf, f. 1665, d. 1708 eft. drabbn. vid Raevka; kapten vid Vestg.-Dals reg. 1700, vid lifgardet 1702, generaladj. 1706. 200, 266, 267.

Rosenstjerna, Nils, kapten vid lifgardet 1700, generaladj. 1703, öfverste vid Uplands inf. 1706, vid Östgöta kavall. s. å.; stupade 1708 vid Moljatitze. 19, 32, 33, 90, 130, 264.

Rotlieb, Filip Fredrik, f. 1658, d. 1712, major vid lifdragon., kommend. i Landskrona 1704. 19.

†Runnesbij, rysk kapten. 25.

Ryberg, löjtn. vid Östg. kavall. 91.

†Rysjikov, Dmitri Fedotovitj, rysk kapten. 25.

Rönne (Renn), Carl Evald von, f. 1663, d. 1716, rysk generallöjtn. 54, 55, 261, 265, 272, 302.

Sacken, von, polsk kammarherre. 29.

†Samniest, rysk kapten. 24.

*Sandul, Kolka, sedan 1706 i svensk tjänst, öfverste vid voloscherna, fången vid Poltava. 300, 301, 329.

Sapieha, Johan Casimir, storfältherre i Littauen. 29, 120.
†Sartorius, rysk apotekare. 25.
†Saxen, Albert de, rysk kapten. 24.
†Schacher, rysk generaladjutant. 24.
Schatrinsky, furst. 255.
Schaumburg, rysk generalmajor. 298, 309.
Scheffen, fänrik vid Westmanl. reg. 20.
†Scheneberg, saxisk öfverstlöjtn. 75.
Schjött, Henrik, skeppare. 246.
†Schlieben, rysk öfverstlöjtn. 287, 290.
*Schlippenbach, Wolmar Anton von, generalmajor, fång. vid Poltava, gick i rysk tjänst 1715. 28, 297, 312, 330.
Schlippenbach, Krister Reinhold, öfverste vid Södermanl. reg. 1713, stup. vid Fredrikshall 1716. 99.
†Schnewentz (Sneberg), Heinrich, rysk öfverste. 24.
†Schmidt (Smidt), Johan, rysk öfverfyrverkare. 25.
Schommer, Jean Baptist, öfverste för ett saxiskt reg. i svensk tjänst, generalmajor, stup. vid Fredrikshall 1716. 99.
Schreiterfeldt, Carl Gustaf von, d. 1710. Öfverste för ett värfv. dragonreg. 329.
Schulenburg, Matthias Johan von der, f. 1661, d. 1747, grefve, saxisk generallöjtn., sen. i Venedigs tjänst. 60, 93.
Schultz (Schiultz), Gotthard Wilhelm, major vid Dalregem., d. i Narva 1701. 20.
†Schulz, rysk generaladjutant. 278, 286, 287.
Scrader, Mikael, lifdrabant. 17. (En kapten Schrader var med i Bender).
Seuler, kapten vid Helsinge reg. 21.
Siegroth, Gustaf Henrik von, kapten vid lifgardet 1700, öfverstlöjtn. vid Dalregem. 1702, öfverste 1706, stup. vid Poltava. 19, 92, 287, 313, 325.
Siegroth, Hans Fredrik (?) von, major vid Östgöta kavall., den föreg:s broder *). 92.

*) Enligt ättartaflorna fallen 1702. Ha dessa här orätt? Ehuru Björck, som hänvisningen ofvan gäller, nog gör sig skyldig till minnesfel, är ett sådant här uteslutet. Möjligt är ju dock att den major

Silfverhjelm (Silberspil), Göran, f. 1681, d. 1737, öfverstlöjtn. vid S. Skånska kavall., öfverste, generalmajor. Slutl. frih., fältmarskalk. 299, 317.

Silfversparre, Erik, f. 1654, d. 1709, öfverstlöjtn. vid Kalmare regem. 315.

Silfversparre, Harald, f. 1688, d. 1716, kapten vid Dalregem. 1712. 99.

Siltmann, David Nathanael von, baron, dagboksförf. Se förordet. 253 f.

Sjafirov, Pjotr Pavlovitj, f. 1670, d. 1739, baron och rysk vicekanslär. 335, 337.

Sjeremetief (Geremetof, Zermetoff, Schermetoff), Boris Petrovitj, f. 1652, d. 1719, knes, rysk generalfältmarskalk. 6, 7, 8, 16, 155, 272, 273, 302, 318, 335, 338.

Sjöblad, Johan, f. 1644, d. 1710, generalfälttygmästare. 11, 77.

*Sjöman, Johan, regementspastor vid Smålands kavall., fången vid Holovczin 1708. Efter hemkomsten kyrkoh. i Björkö, Wexjö stift, d. 1738. 155.

Skraggenstjerna (Skraggenskyld), Samuel, f. 1660, d. 1718, lifmedicus, adl. 1710, följde till Bender. 95.

Skuropadskij, Ivan Elijevitj, tsar Peters nye kosackhetman 1708, d. 1722. 278, 307.

Skytte, Hans, öfverstlöjtn. vid Östgöta inf., föll vid Poltava. 90.

*Smepust (Dahlgren), Erik Larsson, f. 1681, stupade 1741 vid Willmanstrand. Korpral vid A. L. Lewenhaupts reg., fången 1709, rymde hem från Petersburg 1714. 117 följ. — Se förordet.

Snoilsky, Ludvig von, f. 1662, d. 1706, major vid Westmanlands reg. 69, 76.

Spalding, Herman och Johan, båda majorer vid Elfsborgs reg., stupade båda vid Fredrikshall 1716 på samma dag. 99.

Sparre, Axel, f. 1652, d. 1728, frih., öfverste för Westmanlands reg. 1699, generalmajor 1705, generallöjtnant 1710. Slutligen grefve och fältmarskalk. 32, 36, 69 f., 78, 272, 275, 279, 293, 304, 316, 322, 332.

S., som ännu lefde omkr. 1740, ej var broder till Gustaf Henrik, fast B. trott så.

Sparre, Carl, f. 1651, d. 1700, frih. (N:o 11 tab. 9 Anrep), fänrik vid lifgardet 1678, löjtn. 1682, kapten 1696. 19.

Specht, Ludvig, f. 1663, d. 1701, fänrik vid lifgardet 1688, löjtn. 1693, kapten 1700. 19.

Spens, Jakob, f. 1656, d. 1721, frih., generalmajor och chef för lifregementet 1700, generallöjtn. 1701, afsked 1704, kongl. råd 1710, grefve 1712. 25.

Sperling, Casper Otto, f. 1664, d. 1709, grefve, öfverste för Skaraborgs reg. 286.

Sperling, Jakob, f. 1662, d. 1709, grefve, fänrik vid lifgardet 1691, löjtnant 1693, kapten 1696, major 1701, öfverste för Östg. inf. 1706. 19, 37, 78, 286, 288.

Sperling, C. H. P., grefve, den förres halfbroder, dagboksförf., nämner aldrig sig själf. Om honom se förordet.

*Stackelberg, Berndt Otto, f. 1662, d. 1734, generalmajor och chef för Björneborgs reg., fången vid Poltava, sen. frih., fältmarskalk. 53, 96, 145, 276, 286.

Staël von Holstein, Otto Wilhelm, f. 1668, d. 1730, friherre, generaladj. 1701, öfverste vid sv.-finska adelsfanan (interims) 1712—17; vid Hallands inf. 1712—21, generalmajor. 78.

Stahle, se Ståhle.

†Stam, Lemann v. der, rysk artillerimajor. 24.

Stanislaus Leczynski, konung i Polen, f. 1677, d. 1766. 92, 104 f., 286, 321, 322, 329.

Starenflycht, Henrik, f. 1670, d. 1709 vid Poltava. Kapten vid Westmanlands reg., öfverstlöjtn. vid Östgöta inf. 69, 72.

Stapelmohr, Herman Rudolf, fältskär vid Östgöta kavall. 95.

Steinau, Adam Heinrich, d. 1712, saxisk fältmarskalk, senare i Venedigs tjänst. 35, 78.

Stenbock, Magnus, f. 1664, d. 1717, grefve, generalmajor och chef för Dalregementet. Kongl. råd, fältmarskalk. 20, 25, 33, 37, 77, 89, 93, 130.

Stjerna? (Stiern), kaptenlöjtn. vid lifdrag. 19. De ofullst. geneal. ge ingen ledning om han tillhört denna ätt.

Stjernhoff, kommiss. vid Uplands reg. 88.

Stjernhöök, Gustaf, f. 1672, d. 1709 i slag. vid Poltava, major vid lifgardet, öfverste för Uplands reg. 1709 efter Frietzky. 288 (ej namngifven).

*Stobée, Lorentz Kristofer, f. 1676, d. 1756, löjtn. vid fortifik. 1699, kapten 1702, gen.-qvarterm.-löjtn. 1706, sen. öfverste, generalmajor, landshöfding. 97.

Stoingentin, saxisk öfverstl. 69.

*Straus, rysk major. 24.

*Strijk, Gotthard, f. 1677, d. 1733, major vid Kruses reg., öfverstetitel. 302.

Stuart, Carl Magnus, d. 1705, frih., generalmajor, sed. generallöjtn. 77.

*Ståhle, Alexander (Stahle Axell), löjtn. vid Dalreg., var 1705 kapten. 20.

*Taube af Kuddinge, Gustaf Adam, f. 1673, d. 1732, frih., öfverste för ett värfv. dragonreg., utv. 1710 mot öfv. Ivanitski. Grefve, riksråd, fältmarskalk. 279, 280, 304, 312, 381.

*Thuning, Olof, kommissarie. Efter hemkomsten kammarförvandt i Statskont. 148 f.

Tibous (Tiban), Gustaf, förare vid lifgardet 1695, adjut. 1700, fänrik s. å., stupade vid Narva. 19.

†Tielk, rysk kirurg. 25.

Torstensson, Jakob, grefve, fänrik vid Dalreg. 1700, löjtn. vid lifgardet 1702, kapten 1706, öfverste för Ö. Skånska reg. 1712, föll 1715 vid Stresow. 297, 314.

Treffenhjelm, Anders, f. 1655, d. 1704, ryttm. vid Östgöta kavall. (Enl. Nordberg föll han $^{30}/_{11}$ 1704 i en träffn. med ett ryskt parti). 91.

†Trubetskoi (Trobetsiwi), Ivan Jurjevitj, f. 1677, d. 1750, rysk generalfältmarskalk, utv. 1718. 24.

*Törnflycht, Mikael, f. 1683, d. 1738, ryttmästare vid Lifreg. t. häst, öfverste vid lifgardet 1717, senare generalmajor, frih. (och grefve). 146.

Ulfsparre af Broxvik, Carl Gustaf (N:o 9 tab. 64), lifdrabant 1700, öfverstl. vid Dalreg., öfverste för Skaraborgs reg. efter C. Sperling 1709, d. s. å. i slaget vid Poltava. 288 (ej namngifven).

Ulfsparre af Broxvik, Göran, frih. (N:o 37 tab. 2), piken. vid lifgardet 1685, fänrik 1689, löjtn. 1696, stup. vid Narva. 19.

Ulfsparre af Broxvik, Åke, f. 1670, d. 1700 (N:o 9 tab. 13), fänrik vid Östg. inf. 1689, kapten vid lifgardet 1700, stup. vid Narva. 18.

Ulrik, kapten vid Ner.-Wermlands reg., stup. vid Narva. 20.

Wachtmeister af Johannishus, Hans, f. 1641, d. 1714, grefve, generalamiral 3.

Wachtmeister af Björkö, Bleckert, f. 1646, d. 1701, frih., generallöjtn. 10.

*Waller, Anders, präst vid Ner.-Wermlands reg. Efter hemkomsten kyrkoherde i Karlskoga. 150.

†Waronitski, Ivan, rysk öfverste. Kallas major då han 1709 $^{10}/_{2}$ utväxlas. 151, 154.

Wattrang, page, (måhända Gustaf, f. 1686, d. 1744, stallmästare och kammarherre). 93.

†Weide, Adam Adamovitj von der, rysk general., utväxl. 1711, d. 1720. 24.

†»Weide», von der, förmodl. Welden, von der, eller också Witte, rysk öfverstlöjtn. 24.

Wellingk, Otto, f. 1649, d. 1708, frih., general, grefve, kongl. råd. 5, 10, 14, 77.

†Wendt, Andreas, rysk kapten. 24.

†Westhof (Weijthof), Arnold, rysk öfverste. 24.

Wisnowiecki (Wisneowiski, Wisnowitzchen), Michael Servatius Korybut, polsk furste. 29, 124.

Witting, Casper Gottlieb, lifdrabant, d. 1722 sås. öfverstlöjtn. och fästningskomm. i Carlskrona. 18.

Witting, Fabian Georg, lifdrabant, d. 1722, sås. öfverste. 17.

Wolkonski, Gregori Ivanovitj, rysk knes. 97, 98.

†Wostromirski, saxisk generallöjtn. 75.

Wrangel af Kojl, Henrik Wilhelm, d. 1709, öfverstlöjtn. vid Skånska ståndsdragon. 289.

Wrangel af Lagena, Henrik Wilhelm, kapten vid lifgardet 1696, majors afsked 1701. 19. Möjligen kan här menas:

WRANGEL AF ADINAL, Carl Gustaf, grefve, kapten vid lifgardet 1694, löjtn. vid drabant. 1695, d. som kaptenlöjtn. och generalmajor 1707. I alla händelser afses han s. 79.

*WRANGEL AF ADINAL, Carl Henrik, f. 1681, d. 1755, frih., fänrik vid lifgardet 1700, kapten 1705, öfverstlöjtn. vid Skånska ståndsdrag., fång. vid Poltava, slutl. general. 19.

WRANGEL, Casimir, kapten vid Westmanl. reg. 20.

WRANGEL, Jurgen Johan, öfverstlöjtn., sedan öfverste för ett tremänningsreg., föll vid Poltava. 81.

WRANGEL, Otto, löjtn. vid lifdrabanterna, senare kaptenlöjtn. och generalmajor, d. 1708 vid Holovczyn. 17, 18, 79, 257.

WRANGEL AF ADINAL, Reinhold, f. 1682, d. 1700 vid Narva, frih., lifdrabant. 12, 17.

WREDE AF ELIMÄ, Carl Casper, f. 1673 på Lais, d. 1701 på Lais, grefve, kammarherre. 25.

WULF, major vid Helsinge reg. 21.

WULFRATH, kapten vid lifdragon. 19.

*YOUNG (Jung), Claës, löjtn. vid Södermanlands reg. 1677, major 1702, öfverstlöjtn. vid Kronobergs reg. 1705, d. i Moskva 1710. 76.

YXKULL, Fabian, lifdrabant. 17. Förmodligen af friherreätten Yxkull-Gyllenband; i ätten Meijendorff von Yxkull förekommer ingen Fabian.

ZELSING, se CELSING.

ZINZENDORF, Frans Ludvig, kejserlig minister. 32.

*ÖRNBERG, Lars, korpral. 149, 151.

*ÖRNESTEDT, Carl Gustaf, f. 1654, d. 1742, öfverste för S. Skånska kavall., sen. friherre, fältmarskalk. 89, 240, 244, 262.

RÄTTELSER.

Sid.	18	rad	2	nedifr.	*står* Norbergs	*läs*	Nordbergs
»	25	»	2	uppifr.	» Demetrius, Riskhof.	»	Demetrius Riskhof.
»	81	»	14	nedifr.	» giorde	»	(giorde)
»	109	»	11	uppifr.	» väll viste	»	uäll uiste
»	»	»	15	nedifr.	» fara öfver	»	föra öfver
»	111	»	10	uppifr.	» gevär	»	geuär
»	112	»	9, 11	»	» Serada	»	Seroda
»	»	»	14	»	» kölld	»	kiölld
»	»	»	11	nedifr.	» Sevada	»	Savåda
»	217	»	10	»	» — Ostt.	»	— Ostl.

I not. sid. 77 borde för fullständighetens skull tillagts: under det några däri saknade ord kursiverats.

Sid. 117 borde orden: Anno 1700 begynte de tre — — inledt ett särskildt stycke, ty härifrån till: Anno 1701 5 Martij — (sid. 119) afbrytes Smepusts redogörelse för sina egna öden af en summarisk framställning af krigets början, sannolikt affattad af någon bland hans medfångar i Moskva.

Då i denna dagbok och följ. »memorial» I sås. initial i månads- och ortnamn (i handskriften dock här och där omväxlande med J) på flere ställen fått kvarstå, så borde J sid. 141, 142, 147 och 165 egentligen anmärkas såsom tryckfel. Utg., som här silat myggor, får hoppas att ej på andra ställen kameler slunkit igenom.

6000145140
Göteborgs universitetsbibliotek